

M

GIB I. MIHĂESCU

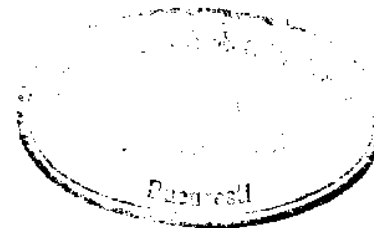
O P E R E
II

R O M A N E

*Ediție îngrijită
studiu introductiv,
note și variante
de*

AL. ANDRIESCU.

79/7

SCRIITORI ROMANI
EDITURA MINERVA
București, 1978

NOTA EDITORULUI

În planul inițial stabilisem să tipărim, în cel de al II-lea volum al ediției de față, o selecție cât mai largă din romanele lui Gib I. Mihăescu. Convinși încă de atunci de necesitatea publicării integrale a operei scriitorului, menționăm în *Nota asupra ediției* că vom căuta să îmbogățim proiectul inițial al acestei ediții, obligându-ne să facem în paginile aparatului critic toate precizările necesare cu privire la eventualele schimbări. Datorită înțelegerii arătate de Editura Minerva, care ne-a acordat tot concursul în acest sens, în special prin directorul ei, criticul Aurel Martin, ne putem apropia astăzi de un vechi deziderat. Romanele lui Gib I. Mihăescu vor fi publicate în trei volume și nu într-un singur volum, cum se stabilise la început. Întreaga ediție va avea cinci volume în loc de trei. Primul volum a apărut în 1976 (Gib I. Mihăescu, *Opere*, I) și cuprinde aproape în întregime nuvelistica scriitorului. Au fost lăsate deoparte doar câteva schițe și povestiri, în general nesemnificative, pe care le vom tipări în *Addenda* întregii lucrări. Volumul al II-lea cuprinde, în noua sa structură, romanul *Brațul Andromedei*. În volumul al III-lea și al IV-lea vor intra celelalte trei romane importante ale autorului: *Rusoica*, *Zilele și nopțile unui student întârziat* și *Donna Alba*. O scriere nerealizată, cum este *Femeia de ciocolată*, dealtfel mai mult o nuvelă dezvoltată decât un roman, am lăsat-o tot pentru *Addenda* ediției. În volumul al V-lea vom publica opera dramatică a lui Gib I. Mihăescu, o parte din publicistica sa și *Addenda* întregii ediții.

Această redistribuire a operelor scriitorului pe volume a fost impusă și de numărul mare de manuscrise, descoperite abia cu prilejul

lucrului la această ediție, fapt care a contribuit la creșterea substanțială a aparatului ei critic prin includerea unor variante necercetate de editori care ne-au precedat. Este vorba în primul rând de valorificarea editorială a manuscriselor păstrate în arhiva familiei scriitorului la Drăgășani. Manuscrisele din acest fond, câte am avut noi înșine posibilitatea să le cercetăm pînă la sfîrșitul anului 1975, cînd primul volum era încheiat, nu erau dintre cele mai semnificative. La Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România se păstrează foarte puține din manuscrisele (doar cîteva file) lui Gib I. Mihăescu, iar „zestrea” de la Muzeul literaturii române, ne informa Al. Oprea, în *Mitul «faurului aburit»...*, 1974, „nu este prea bogată”. Ne-am raliat, în 1975, după ce am făcut investigații mai degrabă infructuoase în fondurile de arhivă menționate, părerii generale cu privire la precaritatea manuscriselor care s-au păstrat de la Gib I. Mihăescu. După ce am avut posibilitatea să cercetăm, prin bunăvoința familiei, și în special a profesorului Gh. Pavel, ginerele scriitorului, căruia îi mulțumim și pe această cale, întregul fond adunat prin grija sa în arhiva de la Drăgășani, am fost nevoiți să revizuiim afirmațiile, acceptate și de noi pînă atunci, care s-au făcut cu privire la manuscrisele lui Gib I. Mihăescu. Mai întîi, acestea nu sînt atît de puține, cum s-a crezut pînă astăzi, și, în al doilea rînd, importanța lor este capitală pentru cunoașterea genezei unora dintre cele mai importante opere ale acestui scriitor, între care și *Rusoica*. Avem posibilitatea să însoțim, în volumul de față, textele romanului *Brațul Andromedei* de variantele lor, arîtea cîte se cunosc. Cea mai mare parte din variantele acestui roman se află în arhiva de la Drăgășani. La fel vom proceda și în alcătuirea volumelor al III-lea și al IV-lea. Cum n-am putut folosi, în editarea nuvelor și povestirilor scriitorului, manuscrisele de la Drăgășani, vom publica în *Addenda* ediției, din volumul al V-lea, rezultatele cercetării lor. Notele și variantele din volumul I vor trebui citite cu completările din volumul al V-lea.

Ediția are la bază, așa cum am arătat la locul potrivit, ultimul text tipărit sub supravegherea scriitorului, care obișnuia să facă, după cum se știe, schimbări, uneori destul de importante, pînă în ultimul moment cînd mai putea interveni. Vom apela la manuscrise numai în cazurile cînd textul de bază nu este, datorită intervenției unor factori străini, suficient de concludent pentru stabilirea lecțiunii dorite de autor. Indreptările pe care le facem după manuscrisele autorului sînt destul de numeroase și angajează atît lexicul cît și fonetismul.

BRĂȚUL ANDROMEDEI

1930

PARTEA ÎNȚIIA

Esti aduse la masă și trecu cu castronul fumegînd în dosul doamnei Cornoiu. Aceasta luă farfuria dinaintea soțului, explicînd unguroaicei angajate de curînd, care clătina din cap zîmbind cu aer știutor :

— Cînd sunt musafiri la masă, te vei duce cu castronul la fiecare și ei se vor servi singuri. Acum, cînd sunt numai cu domnul, îl servesc eu pe dînsul... să nu uiți asta...

Lingurile căzură în supa fumegîndă spre a se ridica încolăcite de viermișorii de fidea. Doamna Cornoiu, după prima sorbitură, mai voi să spună ceva fetei care ieșea, însă soțul ei îi luă înainte :

— E un individ foarte curios, continuă dînsul conversația întreruptă. Se mai ocupă și cu astronomia. Asta desigur n-ar fi prea de mirat din partea lui, care e profesor de matematici și de științe. Dar ce-i curios e că de curînd și-a comandat din străinătate o lunetă, care l-a costat treizeci și cinci de mii de lei... Un profesor care-și economisește leafa, pe sărăcia asta, ca să-și cumpere ceva, e desigur lăudabil. Dar cînd acest ceva e un ochean...

— O pasiune a lui...

— Mda... sigur că da... O pasiune...

Domnul Cornoiu lăsă în jos colțurile buzelor și atunci de la rădăcinile nasului căzură spre bărbie două linii cari tăiară adînc dedesubtul obrazilor ; era mișcarea sa obișnuită cînd vrea să pătrundă pînă în fund un lucru pe care nu-l putuse descifra de la prima vedere.

— În definitiv, adăogă el după o vreme, mă privește prea puțin pe mine bizareriile domnilor ăstora noi. Desigur mare serviciu nu-mi poate aduce el cu astfel de preocupări, dar cred că pe un vot tot pot să contez...

Ea voi să-l mai iscodească puțin despre omul acesta ciudat, de a cărui existență aflase de curîndă vreme. Însă i se păru că ar fi împotriva obiceiului pe care și-l impusese: să depună cît mai puțin interes pentru fie ce-o fi. Pentru soția unui om care peste puțin avea să fie cu siguranță ministru — și mai ales pentru o femeie ca dînsa, despre faima frumuseții căreia nici chiar Bucureștiul nu era străin — orice persoană nu trebuia s-o preocupe și orice împrejurare nu trebuia să o turbure, nici măcar cît subțirele picioare de gîză luciul desăvîrșit al apei.

Domnul Vucol Cornoiu, asemeni pătruns de rolul său de șef, în acest oraș, al celui mai de seamă partid politic — personaj de întinsă suprafață și putere chiar acum în opoziție —, găsea și dînsul că într-adevăr conversația s-a învîrțit prea mult în jurul profesorului Andrei Lazăr.

De aceea, după modul pieziș cum fălcile, grăbite la început, se împreunau și se despreunau, se putea vedea ușor că odată cu fideaua el mesteca neapărat cuvîntul temei celei nouă de vorbit. Ceea ce făcu pe doamna Cornoiu, în care curiozitatea învinsese iarăși rezerva programatică, să se grăbească, adăogînd:

— Oricum... un profesor de la fostul tău liceu... dacă ți-e partizan, nu înțeleg de ce-ți ocolește consfăturile...

Și ea apasă pe aceste cuvinte cu oarecare despotică asprime și cu vădit aer de intrigă, tocmai pentru a învedera că individul n-o interesează decît numai în marginile credinței ce trebuie să datoreze domnului Cornoiu...

— Eah, astronomi d-ăștia...

— Tocmai aceștia sunt mai periculoși...

— Nu cunoști tipul. E inofensiv.

Și după ce repetă mișcarea buzelor:

— Oricum, dacă pe el nu-l interesează politica, cum poți să-l aduci... Nici măcar n-ai cu ce să-l momești...

— Dar în schimb cred că e în stare să aibe atîta pricepere a realității ca să-și închipuie că ar putea fi mutat...

— Poate că ți-ar fi recunoscător să-l trimiți în cine știe ce orașel liniștit...

Doamna Cornoiu strînse buzele și rămase atît de gînditoare, că atunci cînd fata din casă aduse felul al doilea, după ce se servi, pretextă că vrea să vadă dacă i-a înțeles recomandarile, presupunînd că ar fi musafiri, și-o trimise cu tava la soțul ei.

Era pentru întîia oară cînd își auzea bărbatul vorbind astfel, recunoscînd o neputință. Îl știa rînjind sarcastic, chiar cînd i se opuneau cele mai de neîntrecut greutăți, și asigurînd calm cu accentul acela categoric, care-i caracteriza vorbirea: „se face!” Și de multe ori spusese astfel, chiar fiind în opoziție, cînd statul major politic îl înconjură în încăperile aceastea, raportîndu-i alarmat obstacolele de cari s-a împiedecat iremediabil, în executarea ordinelor lui: „Se va face! O vor face-o!” Și mai curînd sau mai tîrziu cei vizați trebuiau să facă ceea ce dorea el; era doar reprezentantul suprem al partidului care ocupa cel mai deseori și cel mai mult timp puterea; băncile cele mai de seamă ale orașului erau sub comanda sa; în instituțiile publice, funcționarii de carieră neînscriși în partide îl ajutau pe sub mînă; poliția nu executa nici o măsură a adversarilor la putere pînă ce nu era supusă aprobării lui în cel mai desăvîrșit secret. Cînd se împotrivea temutul opozant: poliție, instituții publice, funcționari de carieră, toți demonstau stăpînitorilor trecători că măsura hotărîită de ei era cu neputință de luat. Căci se găsea îndată un toptan de chițibușuri contabilești, articole de regulament, jurisprudențe administrative, în dosul cărora se baricadau zdrăvăn, refuzînd serviciul lor, toți agenții aceștia clandestini ai puternicului politician.

Toate lucrurile astea, de bună seamă, nu i le destăinuisese doamnei Cornoiu soțul ei, care, sigur pe sine, nu mai avea nici o nevoie să facă paradă de forță. Însă ea le văzuse zi de zi; le bănuise la început cînd domnul Cornoiu nu-i inspira nici un fel de sentiment, le urmărise mai pe urmă încetul cu încetul, pentru a i se confirma necontenit, din ce în ce mai clare, mai precise, născîndu-i în suflet, în locul altor sentimente visate la mărițiș — de care își vedea inima pustie, — acela inedit pentru dînsa, dar covîrșitor, teribil în măreția lui, mai dulce decît orice ambiție romanțioasă de fată: al puterii, al tăriei față de aproape, al majestății suverane.

Și acum, după trei ani întregi de necurmată creștere a acestui rar sentiment, simplu, între două feluri de mîncare, el

își recunoștea, dintr-odată, neputința asupra celui mai slab dintre toți cari ar fi putut să-i reziste !

Domnul Cornoiu, care observase de mult la soția sa ascendența sentimentului, atât de scump lui însuși, și i-l atîșase indirect, cu savantă pricepere, pînă la un grad care făcea imposibilă în sufletul ei conviețuirea cu oricare altul, fu cu lămurirea gata, atunci cînd socoti că în mintea ei nedumerirea s-a conturat în limpede întrebare :

— Firește, întări el cu același rînjat atât de drag ei și cu același ton de rîs sec și crud cu care obișnuia să zică : „Ha, se va face” sau „Hi... Hi... o vor face-o” ...Pentru ca să înfrîngi trebuie să-ți reziste ceva ; ca să stăpînești trebuie să ai supuși cari să-ți simtă puterea binefacerii sau să se cutremure că ai putea să-i smulgi de acolo de unde le convine ! Dar cum să oblige pe un individ ca ăsta... pe-un ...astronom (și cuvîntul astronom îl însoți de un pufăit ironic, urmat de o icnire șuierată)... Un astronom, ha, ha... unul a cărui unică plăcere e să caște ochii la stele... Înțelegi tu, Zina, ce va să zică asta ? Cum ai putea să pedepsești pe un astfel de om ? Trimițîndu-l în cine știe ce orășel, la cine știe ce școală inferioară. Ei bine, îți va fi recunoscător... Hm, m-am interesat eu bine de individ : primul lucru pe care l-a făcut, venind aci, a fost să-și caute casă cît mai la marginea orașului, cu o curte de han, numai ca să aibe cît mai mult orizont... Ei bine, expediază pe omul ăsta undeva la țară și-ți va săruta mîinile...

Doamna Zina Cornoiu, care pentru felul al treilea își luase iarăș asupra ei servitul și desfăcea acum cu îndemănare de chirurg, cu vîrfurile cuțitului, bucata convenită soțului ei, din buturul de iepure, urmări logica domnului Cornoiu cu nemulțumită aprobare, pentru ca la ultimile cuvinte, însoțite de cunoscutu-i zîmbet triumfal cu care-și încheia argumentările și cu acel gest al mîinii care părea că spune „mai ai ceva de zis” ? — să surîdă cu atât de fin dispreț încît pentru el fu imperceptibil. Logica precisă și oarecum cinică a soțului ei, pe care pînă acum o urmărea cu o desăvîrșită admirație, de la un timp începea să-i pară cam simplistă ; el vedea numai liniile mari, și dînsa constata cu superioritate că lui îi scapă infinitele arabescuri ce puteau să se țeasă de la sine de-a lungul acestor linii și pe cari ea le întrevedea cu o luciditate

ce o mulțimea la culme. Într-adevăr, în cazul de față bunăoară, de ce profesorul Andrei Lazăr n-ar prefera un oraș mare ca acesta, de vreme ce pe lîngă orizontul larg pe care și-l găsisese mai beneficia și de avantajile orașului mare și de onoarea de a fi profesor la un liceu de seamă și, Doamne, cine știe, de cîte alte avantagii ascunse ? De ce, dacă i-ar conveni atât de mult să se ducă undeva, într-un tîrg cît mai neînsemnat, de ce n-a cerut acest lucru, care i s-ar fi acordat cu cea mai mare plăcere ?

„Pentru că omului acestuia i-e groază de mișcare ; omul acesta încremenește unde îl așezi, și chiar dacă l-ai aduce într-un oraș cu zgîrie nori, el s-ar cocoța pe acoperișuri ca să-și sature pasiunea lui, numai să nu se mai trambaleze în altă parte ; însă dacă trebuie s-o facă, o face fără cîrteală, poți chiar să-l și îmbrîncești. Numai la cer deschis să-l scoți și-ți va săruta mîinile că l-ai urnit, fără voia lui, unde e mai bine pentru dînsul...”

Așa ar fi răspuns domnul Cornoiu, căci pînă la aceste consecințe ajunsese, disecînd în gînd cele spuse mai înainte, în vreme ce cuțitul lui tăia cu răutate friptura de iepure, pe care maxilarele o apucau active și voinice.

Însă doamna Cornoiu făcuse constatările și-și pusese întrebările numai în gînd, socotindu-le superflue pentru dînsul, de vreme ce depășea gestul peremptoriu al mîinii lui. Înăuntrul ei însă, se simți ca de obicei foarte mulțumită de propria-i închipuire, pe care și-o văzu elastică și subtilă, străbătînd ca și razele misterioase ale savanților conținuturi inexpugnabile pentru ochiul de toate zilele, și cu un imperceptibil zîmbet de superioritate, desemnat astfel ca soțul ei să-l ia drept șagălnicie, spuse, așa ca propunerea să-i pară lui ca vorba de femeie, într-o doară, s-o prinde, nu s-o prinde :

— Totuș, ai putea să pui pe Inelescu să-l aducă... și te-ai sigur : dacă se sustrage, e că nu vrea să-l vadă ceilalți că ne vizitează... Însă trebuie să se arate într-un fel...

Domnul Cornoiu nu se miră de insistența soției sale ; dimpotrivă, se simți și mai satisfăcut de această nouă dovadă că sentimentul pe care i l-a altoit în suflet dă într-una roade. Ambiția asta nemăsurată, la care ea era la început atât de refractară, o apropia definitiv de dînsul. Așa că, socotind la rîndu-i că pentru sufletul și înțelegerea ei femeiască e super-

fluu a duce argumentația mai departe, conveni ca un abil politician ce se simțea :

— Da, da, desigur... cel puțin să știm dacă preocupările lui sunt cauza firească a acestor ocoliri sistematice sau sunt o mască...

Ea-și surîse, atunci, în vreme ce apăsa în para mică a soneriei agățată de un firet subțire, lăsându-se din sticlăria înzorzonată a candelabrului electric. Apoi se ridică, scoase din bufetul monumental de nuc tava cu brânzeturi, în timp ce Esti aducea, aburită, budinca fumegândă.

— Pune-o acolo, ca să se mai răcească puțin, Esti...

Fata lăsă tava pe colțul mesei, apoi aduse mașina de cafea. Când se plecă să ia sticla de spirt dintr-un dulăpior scund, rochia scurtă i se ridică deasupra jaretelor dezvăluind ușor rădăcinile coapselor.

„Are picior frumos unguroaica !“ gândi doamna Cornoiu, privind cu interes și simpatie fata din casă, care se ridicase acum, zveltă și înăltuță, cu umerii obrajilor roșii de mișcare, potrivindu-și, dintr-o scuturătură energică a capului, negrul părului, tăiat scurt. Și privi cu aceeași simpatie tenul limpede și nasul puțin cam înaintat, dar tocmai de aceasta dând figurii un aer zburdalnic și poate provocător, cu neastîmpărul acela al nărilor lungi și cu ochii aceia neconținut jucăuși. Doamna Cornoiu dorea de mult să fie servită la masă și să i se anunțe musafirii de o fată tânără și frumoasă, așa cum găsisese în sfîrșit pe aceasta.

Era cît se poate de încîntată, cînd vedea cum ochii bărbaților rămîneau cîte o secundă pironiți pe Esti, al cărei cap tresărea brusc atunci, ca și cînd ar fi atins-o cineva pe neașteptate cu un deget rece pe ceafă ; pe chipurile cocoanelor de față, cu care, în cele mai multe cazuri, fata ar fi putut rivaliza cu multe șanse de izbîndă, scăpau atunci umbre repezi, curînd stăpînite ; în vreme ce privirile măsurau sever și scurt pe soții cari aveau imprudența să se uite semnificativ unul la altul.

— Bine, Esti, mulțumesc, lasă că de rest mă voi ocupa eu...

Și la mulțumirea asta pe care i-o produsese unguroaica, simțită și gătită cu mult gust, chiar după indicațiile sale, se adăoga, întocmai, mulțumirea ce i-o producea la rîndu-i domnul Cornoiu povestindu-i ce ajutoare i-a dat văduvei lui Mi-

halache, fostul lui slujitor, mort de curînd. Fusese de zece ani și mai bine omul de încredere al lui Cornoiu, care-l trimetea să-i inspecteze inopinat moșiile, îl însărcina cu rezolvarea hîruiilor mai discrete pe la autorități și-i servea ca înregistrator al pulsului public prin cafenele și cîrciumi, în rîndurile partizanilor de periferie.

Zina își aminti cu simpatie de bătrînul acela atît de devotat, slab și galben, cu mustățile lungi, la fel de galbene, pîrînd două caiere toarse din obraji supti și din întreaga lui înfățișare ; de modul cum îi făcea loc cu un aer mironosit și micios, neîndrăznind nici măcar să se uite la dînsa cu ochii lui albaștri, decolorați, și abia miorlăind un salut neînțeles, în vreme ce sistemul lui osos se frîngea în două înaintea trecerii mîndre și parfumate ; de umilința aceea care o mulțumea neșpus din partea tuturor ce veneau în contact cu soțul ei și care-i da senzația deosebită a stăpînului mare, care, controlîndu-și stăpînirea, constată că toate sunt la locul lor.

Dar cînd văzu apoi figura de ceară a lui Mihalache, întins pe catafalc, cu mustățile lui acum extraordinar de lungi, sub nasul ascuțit, zîmbind cu umilitul lui zîmbet șiret urlatului multiplu al familiei, o cuprinse groaza și mila...

Puțin speriată, se refugie atunci, cu luare-aminte la cele ce-i spunea soțul ei, deschizîndu-și atent urechile, ca două brațe care caută scăpare.

— ...în sfîrșit i-am aranjat pe toți... le-am dat și ceva parale... conchidea domnul Cornoiu, căruia de obicei îi plăcea să se rezume la sfîrșitul discursurilor. Fapta de seamă tot asta rămîne ; băgîndu-l pe cel mare la tribunal, material nu vor simți lipsa lui Mihalache... Eu l-aș fi adus cu plăcere aici în locul lui tată-său... dar ce s-ar pricepe el ? ! ?...

Și rămase cu ochii cășcați în gol, gîndind desigur cu cît greu ar mai putea găsi un slujitor personal, de priceperea, șiretenia și credința lui Mihalache...

În vremea aceasta doamna Cornoiu sufla în flacăra prea mare a spiritului din mașina de cafea, privind prin abureală, cu simpatie, pe soțul ei, ca de obicei, cînd îl vedea rămînînd cu ochii în gol. Cine știe ce punea el atunci la cale, nou și surprinzător !

Și simțimîntul de siguranță, de putere, de egoistă mulțumire, pe care ți-l dă privilegiata posibilitate de a face bine, o învăluia iară, mulțumind-o pînă-n creștet, și o făcu să-și

zîmbească în oglinda bufetului, unde se contemplă o clipă, veselă și mulțumită, pentru toate acestea, și mai virtuos pentru zîmbetul fermecător al figurii aceleia delicioasă, răsfîrîntă de sticlă, de un roz atît de alb, că n-ai fi putut spune care e adevărata-i culoare; pentru modul șagălnic și grațios cum figura aceea o privea pe sub semicercurile fine și sumbre, ca doi crai noi de întuneric, ale sprîncenelor, deasupra cărora trona minunea de artă dumnezeiască a frunții, sub jocul de foc al părului de aramă. Cînd își dădea seama de frumusețea ei, simțea numaidecît fericirea desăvîrșită, alungîndu-i-se, în repede și prelung circuit, ca un fior de hidromel, de-a lungul tuturor încheieturilor, de-a lungul mîinilor, al lungilor picioare, al trupului înalt, făcînd-o să se simtă și mai înaltă; tronînd peste destine, de pe scaunul acesta de sufragerie.

Inelescu îi apărură atunci cîntînd pătimaș în salonul Tinei Nedan, unde îl găsea regulat ori de cîte ori se ducea acolo. Ochii lui mari, albaștri-verzui, cu fixități de șearpe, o ținteau magnetic, în vreme ce vocea i se zvîrcolea pătimaș în jarul cîntecului. Apoi deodată, în uimirea Tincuței și-n zîmbetul nedeslușit al Zinei, romanticul profesor — nebunul ăla, cum îi zice toată lumea — se lăsă deodată în genunchi pentru a sfîrși în patetică prosternare, ca un mistic omagiu adresat frumuseții ei. Amintirea însă nu se mai potrivea cu starea ei sufletească, atunci cînd Nae Inelescu întinse buzele spre glezna fină. (Cînd s-a petrecut și asta, Tina era lipsă, iar ea se ridicase repede, roșie și indignată.) Dar acum, cînd imaginea îi reveni identică, continuînd să troneze în aceeași beatitudine zeiască, împinse vîrfurile pantofului cu dezgust și răsturnă pe îndrăzneț ca pe ceva netrebnic.

Abia acum văzu că domnul Cornoiu aștepta surîzînd, iar spirtul se stinsese. Domnul Cornoiu n-o întrebă ce gînd o furase; exceptînd pasagiul cu Inelescu, el citise ca într-o carte în sufletul soției sale și zîmbea încîntat, ca un maestru în fața izbînzilor ucenicului. Dacă ar fi putut descifra în întregime și pasagiul omis, desigur ar fi fost omul cel mai fericit din lume.

★

După masă, domnul Cornoiu așipi puțin în cămăruța turcească. Era marea sa plăcere acest așipit de un sfert de oră, de care nu se mai putea dezbara de la patruzeci de ani în-

coace. Somnulețul acela iepuresc și atît de dulce părea că se desprinde din mulțimea covoarelor arăbești, prin multiple firisoare de păianjen, și-l împletește din toate părțile, îi împletește ușor conștiința în țesătură din ce în ce mai de nepătruns, îi țese geană de geană și-l leagă astfel fedeleș de molițiunea divanului oriental.

Dar peste cincisprezece minute această divină moleșeală devenea pentru aprigul domn Cornoiu un exercițiu de încercare a forțelor, o reminiscență de pe vremea cînd încă trăia cu cocoana Sultana — Iosefina, cum îi spunea dînsul — a cărei amintire îi umplea ușor inima de vaga remușcare a jertfei la care a constrîns-o.

Pe atunci domnul Cornoiu se scula la cinci dimineata, cu o regularitate uimitoare. Și-aduce perfect aminte de vremurile acelea de încordare fără margini, care l-au adus aici unde se află acum. Sultana (încă mult înainte de a deveni Iosefina) luptase, e drept, o vreme, ca să-l dezvețe de acest obicei. (Inconștient, lupta, săraca, împotriva destinului ce o aștepta!) Dar nu te puteai pune cu teribilul Cornoiu, „de istorie“, spaima liceului. Pregătea de cu seara ceasul de metal galben cu aspect de turn feudal (în calitatea lui de profesor de istorie, domnul Cornoiu nu aducea nici un obiect în casă, care să nu aibe exterior alegoric). Fix la cinci dimineata — vara la patru — ceasornicul începea să cînte subțirel dar energic *Deșteaptă-te române*. Melodia se strecura furișe și delicată în urechile adormiților, se înfigea pe nesimțite în creier și, repetată neconținut de șuruburile învîrtoare, cuprindea persistentă și tenace circumvoluție după circumvoluție, sperînd și alungînd tăcuta lume a somnului și producînd mai apoi un huiet infernal, ca ultimul ecou în complicatele văi ale munților. Doamna Sultana Cornoiu se întorcea nefericită de pe o parte pe alta parcă ar fi întors-o cineva pe un grătar; își vîra capul sub perină, trăgea toate cuverturile pe dînsa. Degeaba, cîntecul tiranic pătrundea biruitor pretutindeni și-i alunga somnul definitiv.

Dimpotrivă, domnul Cornoiu gusta cu nemărginit nesaț revoluționara melodie și, cu toate că se trezea de la primul ei atac, totuși nu se scula pînă ce ruloul cu cîntec al ceasornicului nu sfîrșea complet să se întoarcă. Cu atît mai mult savura aria metalică cu cît devenea mai tumultuoasă, luînd în

gîndul odihnit și proaspăt proporții de zgomot de fierărie, și culmea plăcerii lui stătea tocmai în groaza coanei Sultana de această diabolică mașinărie. În refugiul ei printre cearceafurile calde și cu miros de intimitate omenească, el își vedea superioritatea tipului plin de voință, care dintr-o mișcare dă plapuma la o parte și se trezește piept în piept cu frigul pătrunzător al dimineții.

Biata Sultana, după cum îi explicase de atîtea ori în aprinsele lor discuții, nu era contra barbarului obicei, decît că-l găsea inutil. Pentru că orele lui începeau de la opt; ori de la șapte ar fi avut destul timp să se tot pregătească.

Dar Sultana nu putea vedea pe deasupra liniei strîmtului ei orizont. Domnul Cornoiu nu inaugurase acest program pentru că avea nevoie de el pe vremea aceea; domnul Cornoiu îl întemeiască ca să se servească de el atunci cînd ar putea să fie nevoie.

— A birui în viață, o asigură dînsul în cunoscător, însemnează întîi a te birui pe tine. Napoleon întîi s-a învățat să se scoale de dimineată și pe urmă a ajuns împărat.

Totuși, luat de scurt de soția sa, care fusese de asemenea profesoară înainte de căsătorie, domnul Cornoiu n-a putut arăta cu vreun text că Napoleon se scula așa de dimineată.

— Ce zici madam? a întrebat-o dînsul triumfător, cînd pentru întîia oară s-a ales deputat; așa e că Napoleon avea dreptate să se scoale de dimineată? Dar coana Sultana care știa — slavă Domnului! — cum Cornoiu ajunsese pe listă, n-a putut niciodată să înțeleagă legătura dintre sculatul de dimineată și ajungerea departe. Dealtfel soarta ei era stabilită dinainte, matematic, de voința de fier a domnului profesor; ca nu rămînea decît Iosefina și trebuia să se retragă; viitorului ministru îi trebuia acum Maria Luisa...

...Acum domnul Cornoiu, din cauza serilor ce trebuiau pierdute, nu se mai scula de dimineată. Dar puterea sa asupra slăbiciunilor vieții o încerca după-amiezile; cînd firele de păianjen îl acaparau aproape cu totul, cufundîndu-l în dulcele lor cenușiu, domnul Cornoiu se scutura deodată și sărea în sus, rîzînd zgomotos de triumful său.

Așa făcu și acum și, ca de obicei, înainte de a părăsi micul iatac roșu, domnia-sa nu putu să nu arunce o privire de simpatie ceasului în formă de turn (mașinăria-i era strîcată de cînd îl izbise de părete coana Sultana, aflînd pentru întîia

oară că ea e doar Iosefina) pe care îl păstra cu evlavie, la loc de onoare, sub un clopot de sticlă.

După ce soția sa ieși, domnul Cornoiu se duse iarăși în iatacul turcesc, trecînd prin antreu, se privi în oglinda cea mare din fund, înaintînd calm, cu pasul lui ferm și larg, de stăpînitor. Se opri dinaintea imaginii și se contemplă îndelung. Nu se mai văzuse de mult așa de aproape. Constată că părul n-a mai încărunțit, de cum îl știa înainte; ba chiar i se părură mai închis decît acum trei săptămîni. Încolo, domnul Cornoiu se simți fericit și zdravăn. Fruntea bombată fu locul de onoare spre care se îndreptară cu admirație și recunoștință ochii lui verzi și iscoditori; el contemplă ca de obicei, multă vreme, eele două umflături în dreptul căroră, cum spunea singur, zeflemisitor, cinic și profund — la vite cresc coarnele! — căci acolo, dedesubt, în centrul acestor gogoși osoase, el situa puterea voinței și sursa izbînzilor sale în viață.

Pe urmă ochii coborîră pe mustața foarte ciuntită și sură, sub nasul borcănat, se plimbară puțin pe tenul închis și pe trăsăturile hotărîte, se lăsară pe pieptul exagerat de larg și pe pîntecul considerabil și se opriră aci fără a mai da atenție picioarelor cu coapse zdravene, dar cu pulpe inexistente și cu fluier subțiri, ieșind ca niște bețe din pantalonii largi, de stofă proaspătă și moale, pentru a se înfige în pantofii cu înfățișare greoaie, tăiați solid după moda aspră de după război.

În iatacul turcesc, domnul Cornoiu se trînti iarăși pe divanul cel mare, cu fața în sus, cu pumnii strînși în scobiturile orbitelor. Pentru întîia oară, dumnealui simțea nevoia de a fi singur cu gîndurile lui (căci pentru întîia oară în viața lui se întorcea la sofaua pe care o părăsise). Și gîndurile, odată îngropat în moalele somierei, se reîntorseseră iarăși la cocoana Sultana.

N-o mai văzuse de mult, de foarte mult timp.

După divorț se dusesse adesea pe la ea. Îi plăcea s-o cerceteze cu vizitele și cu grija lui și chiar s-o ajute. O socotea ca pe o victimă necesară a ambițiilor sale, dar voia să fie uman și nobil față de dînsa, demonstrîndu-i că noua lui căsătorie trebuia neapărat să se întîmple „ca o necesitate socială și

istorică, tot atât de adevărată în realizarea progresului individual, cum este și în cel al maselor“.

—... E... E marele Moloh, pe altarul căruia trebuie să ardem bucurii și tradiții scumpe, e nevoia schimbării, a bruscului viraj modern, a amputării a tot ce nu mai poate fi activ sau activant, pentru a fi înlocuit cu noi posibilități dinamice, producătoare de noi năzuințe, ațîțătoare spre noi țeluri — o lămurea dînsul cu vorbirea lui saltăreacă și facilă de meșter politician.

Sultana desigur n-ar fi voit să-l primească, dar marele lui argument — ajutorul lunar, pînă cînd avea să-și recapete, tot cu concursul lui, catedra părăsită — fu suficient ca să-și lase urechea îndelungilor exordii și perorații.

Iar lui îi plăcea nespus s-o vadă plecîndu-se sub tăria inexorabilă a legii lui „de fier“, pe care nu mai obosea s-o enunțe; îi plăcea propriu-zis s-o vadă jicnită și umilită, primindu-l ca pe un musafir de seamă, pregătindu-i ceaiul cel mai aromatic, primindu-l cu ochii înrouați, izbucnind chiar în plînsul ei zbuciumat și totuș reținut, înfundat, cu capul în perine, care-i da lui senzații stranii și inedite și atât de potopitoare, că nu mai putea în cele din urmă să le suporte. Și fugea grabnic, poate speriat de sine însuși, pentru a se îndrăveni îndată în aerul rece al străzii, restabilindu-și echilibrul sufletesc și părăindu-i-se că „merge pe cadavre“ ca un mare erou, „care regretă desigur hecatombe“, dar care, totuși, trebuie să calce pe ele, adulmecînd, beat de sine, înălțimile.

Maximum acestor bizare senzații era atins mai pe urmă în brațele Zinei, în brațele ei lungi și albe, care se împleteau, în jurul trupului pîntecos, în linii frînte ca ale unei preotese egiptene. El gusta cu un nesat fără de limită farmecile intime ale doamnei Cornoiu, tinerețea ei și mai cu seamă mîndria ei desăvîrșită, disprețul ei pentru toți și toate și — înainte vreme — chiar pentru dînsul. Mai ales acest mare dispreț îl îmbăta atunci, la început, și pălea de fericire și nebunie s-o despoaie, după ce-o ațîța, pe nesimțite, în contra-i; s-o dezgolească încetul cu încetul și să se bucure de ea ca de un obiect scump, de templu, numai lui accesibil, de această statuie albă a mîndriei, care acum, umilă și cu obrajii însîngerăți de rușine și mînie, închidea ochii și strîngea dinții în scrișnet ușor, alungîndu-și conștiința pentru a se lăsa cît mai puțin în voia

poștei greoaie și îndelungi. În momentul beției acesteia, domnul Cornoiu își gonia și el memoria înapoi și departe, la moșia larg ciopîrțită de expropriere a boierului Constantin Amărășteanu; unde, în marea grămadă de copii, Zincuța de atunci, actuala doamnă Zina Cornoiu, a trebuit să consimtă la propunerea lui, făcută viitorului socru, îndată după masă la care tomnatecul pretendent fusese pălmuit de cea mai frumoasă privire de dispreț ce-o suportase vreodată, din liceu, de cînd tăia lemne gazdei cu ferestreul și pînă acum, cînd ajunsese ministeriabil.

„Minunata privire“, cum o botezase în intimitatea cugetului, era pentru el o înverșunată biciuitoare a simțurilor, și el se gîndea cu toată seriozitatea pentru anii de mai tîrziu, cînd însușirile lui vitale vor începe să se epuizeze, în vreme ce doamna Cornoiu va atinge apogeul splendoarei ei feminine, ca la o prețioasă rezervă la această privire de demult, care dispăruse momentan din ochii ei mari și rotunzi, dar pe care el o simțea ascunsă în dosul micilor discuri negre ale iriselor, și pe care trebuia, atunci cînd va fi nevoie, s-o provoace iarăș, prin orice mijloc ar fi trebuit...

Dar pentru că se lăsase prea departe dus de gînduri, domnul Cornoiu sări atât de energic de pe divan, că gongul uriaș de deasupra intrării în această încăpere de covoare și coclite vechituri vibră prelung. În antreu se privi iarăși în oglinda cea mare, în care amurgul timpuriu, de toamnă înaintată, se și lăsase prin marile geamlîcuri din tavan; își contemplă din nou figura rubicondă și satisfăcută, căreia îi zîmbi prieteneste, părăind a o asigura că va să curgă îndestulă vreme pînă va bate nevoia micilor vicleșuguri intime.

Și pentru a-și proba fără posibilitate de replică acest lucru, își luă pălăria și pardesiul și porni la fosta sa soție.

★

Doamna Sultana nu păru tocmai surprinsă de venirea lui, totuși, pentru că nu-l mai văzuse de mult, de foarte mult timp, cînd servitoarea îl anunță, avu un fel de neliniște, ca totdeauna cînd ți se anunță cineva plecat de vremuri, despre care nu mai știi dacă poate să-ți aducă rău sau bine. Îl primi în salonașul rece și umbros din dreapta antreului și nu dincolo, în iatacul de locuit, unde-și primea prietenii de aproape.

Cornoiu o aștepta acolo cu pardesiul pe dînsul, cu pălăria în mîna. Nu-i plăcu primirea asta, dar o dădu pe nepriceperea servitoarei. Cînd veni doamna Sultana, aștepta să vadă dacă ea n-are să se supere de greșeala femeii; dar cum ea înaintă întrebătoare și serioasă, el se sculă repede și familiar, o cuprinse în brațe și o sărută pe frunte.

— Mi-a fost dor de tine, Iosefina...

Iosefina zîmbi, numai politicoș, de această glumă veche a lui, și îndeajuns de acru, ca el să vadă că de acum... nu mai merge. Iar dînsul, pe care activitatea politică și socială de toată ziua îl învățase să sesizeze cu mare dexteritate cele mai imperceptibile nuanțe de fizionomie, prinse cu ușurință sensul delicatei ei strîmbături.

Va să zică ceva se schimbase aici! Și privi cu luare-aminte la salonașul mobilat cu fotoliuri vechi, de culoarea cireșei putrede, cu soba puțin crăpată și înnegrită deasupra gurei, cu tapet de flori vinete, jupuit ușor ici și colo, printre perdelele grele de pluș străbun și decolorat.

— De ce mă primești aici, Sultănicu... sau poate ai pe cineva în iatac...

Ea nu răspunse îndată și pentru înția oară probabilitatea asta i se puse de-a curmezișul gîndului — i se păru lui însuși destul de ciudat —, ca un os în gît. De bună seamă, atunci cînd o lăsase, el o sfătuisese să se căsătorească a doua oară și chiar gîndise mai tîrziu foarte serios la cîteva partide găsite de dînsul. Dar pe urmă lucrurile rămaseră baltă, căci ei îi plăcuse să rămîna singură; iar acum ideea că ar putea să aibă un amant, ea, femeia care era atît de socotită și măsurată în toată purtarea ei, și care-l iubise cu toată dezinteresarea, împotrivindu-se cu nemaipomenită deznădejde la despărțirea lor, încît ai fi crezut că pe veci îi va rămîne în inimă amintirea lui, i se păru atît de insultătoare și-l lovi atît de pe neașteptate încît păli brusc, dar rămase stăpîn pe sine și încercă să gîndească binevoitor că ar avea destulă dreptate.

— Mi se pare că, fără să vreau, am nimerit-o, rînji el, foarte intrigat totuși, și se lovi ușor cu mîna peste buze.

— A, nu, poftim acolo!... Dar te-am primit aici, nu știu de ce?... N-ai mai dat de atîta timp pe aici... Și-apoi am auzit c-ai ajuns domn mare...

Acest „domn mare” îi plăcu nespus, dar băgînd mai bine de seamă la dînsa, cînd îi lămură că domn cu adevărat mare

va deveni acum cu prilejul revenirii partidului său la putere, o văzu ascultîndu-l plictisită și distrată, ba chiar îi și spuse: „Da, am auzit c-au să te facă ministru!” cu mai puțin interes, decît i-ar fi spus acum zece ani: „am auzit că vi s-a schimbat ministrul!” Senzația de neplăcere de la început crescuse și schimba repede vorba, cu oarecare brutalitate în glas, dar desigur foarte iscoditor:

— Da ce-i cu tine? Te văd mult schimbată... Nu cumva... iubești...

Răspunsul ei de astă dată fu prompt:

— Eu?... hm, ce idee... Dar apoi rîse și adăogă: Ei?... oare n-aș avea dreptul... Și, pentru că rîsul lui acum era incert și mut, complectă: O... acolo... puțin... să nu-ți închipui cine știe cît...

El rîse de astă dată mai tare, dar destul de fals, și pentru a da conțință puiului de necaz care-l tot încerca de la începutul acestei vizite, și căruia acum îi mai răsărise un cap, încercă să-și aducă aminte frumusețea rară a soției sale actuale și corpul ei de statuie. O, Sultana e cu mult mai scundă, deși nici ea nu-i scundă propriu-zis. Pe urmă tot trupul ei este oarecum cam plin pentru înălțimea ei, ceea ce, teoretic, e cu totul inferior formelor alungite ale Zinei. Iar cît privește albeața de lapte a aceleia... Sultana avea în schimb o piele închisă, puțin verzuie, de culoarea boabei proaspete de cafea. Cornoiu recunoscuse pielea asta nealterată la încheieturile mîinilor și sus la deschizătura gulerului. Nu, desigur: culoarea asta avea farmecul ei. Și el își aminti cum înainte, pe cînd era numai director de liceu și cînd începea să-și pună tot mai hotărît în minte problema Iosefinei, ceea ce-l încurca mai rău era tocmai această nuanță care-l stăpînise. A trebuit să-i ia ochii splendoarea întreagă și definitivă a Zinuței ca să-i închidă orbii de lumină și învinși pentru totdeauna, liberați de orice reminiscențe otrăvicioase, așa cum razele soarelui aspru și necruțător topește [sic] și cele mai ascunse urme ale visului bolnav.

Soarele acesta vroia să-l aducă acum Cornoiu pe cerul voinței lui, care începea să se încetoseze. Ei schimbau acum între dînsii păreri asupra celor din urmă banalități ale zilei. Dar ochii i se fixaseră cu încordare de asasin pe gîtul cu tonuri schimbătoare și fascinante. Jocul acesta, nestatornic, de nuanțe, îl turbura cu totul, îi turbura vocea ca unui școlar

la cea dintâi întâlnire, îi răvășea și scotea, din ascunzișuri vechi de suflet, amintiri grele și potopitoare.

Invocarea zeiței celei albe era acum zadarnică; perfecțiunea de marmură, de care gândul se agățase zdravăn, ca o pasăre fugărită de vijelie, era acum o trapă ascunsă, care, zgâlțuită de disperarea lui, se pregătea să se deschidă spre a-l rostogoli în catacombe de bezna. Micile defecte ale Sultanicăi și disproporțiile ușoare erau acum tot atâtea unelte de caznă cu care ceastălaltă îl tortura conștiința și persistentă de pe scaunul depărtat în tulburul minții lui, de pe care ea afecta liniștea și anostul. Dar se simțea conștiința ei aceea, tocmai din căscătura îndelungă și deasă de moleșală, din schimbarea neostenită a piciorului dedesupt deasupra celui alt, din ochiul care pîndește, viclean și încordat, în dosul aparenței de indiferență și oboșală.

Cornoii trebui să se scoale de pe scaun, să se plimbe prin odaie rîzînd degajat și insinuant; se apropie de dînsa, se îndepărtă iarăși, se rezemă cu cotul de speteaza scaunului ei, povestindu-i ceva de mersul politicei. Și cînd ea se ridică de pe scaun, căci tocmai îl simțise, după răsufierea-i caldă, gata să-i acapareze gîtul sub lăcomia buzelor înfrigurate, el o învâlui într-o singură privire, căutînd obiectul unui nou atac, și începu deodată să-i înșire sub formă de compliment însușirile ei femeiești cu ghiotura, surprins și fericit, ca și cînd acum i le-ar fi băgat întii de seamă și ca și cînd mulțimea lor l-ar fi bucurat foarte, ca pe cineva ce se învesește nespuse și găsește prietenul de demult în stare înfloritoare. Ba chiar, de atîtea constatări îmbucurătoare, întinse și mîna ca să regăsească dibuind printre cutele vestimîntului larg de casă — „așa ca o aducere-aminte numai” — știutele ei calități ascunse, însă ea îl respingea cu promptitudine și cu bine conturată nedumerire.

Aceasta îl făcu să bîgăie :

— A... Sultana... ce dracu... doar sunt eu !...

Dar ea îi răspunse cu rîs strident și drăcesc :

— Cine ești tu ?

El rîse la rîndu-i și-o asigură :

— Haide, haide, lasă glumele, doar vreau să te sărut numai... știi, frățeste... și vibrațiile vocii lui, care se opriră aci, pîrură să continue : doar ne-am purtat soț și soție multă vreme și după divorț.

Dar ea rămăsese la rîsul ei și situația de față părea s-o amuze strașnic :

— Nu te cunosc... ha, ha, ha... nu te mai cunosc...

Însă cînd el o prinse în ungher și o cuprinse zdravăn, înainte de a i se strecura pe sub mîna, ea își lăsă fața în voia buzelor lui și-l întrebă calmă și învinsă :

— Ce cauți la mine... Ai o nevastă atît de frumoasă !

— Și tu ești frumoasă... o împacă el darnic, dar ea îi ipostă, i se păru lui, într-o largă și sinceră recunoaștere...

— O, eu nu mă pot compara cu dînsa, vai, e atît de dulce... e cu adevărat zeiță !

Atît de largă și sinceră și umilită recunoaștere, că el trebui să-și desfaeă brațele, care o acaparaseră ermetic și definitiv, și s-o mîngîie ușor pe păr, pe frumosul ei păr de un castaniu închis și încrețosat în cele mai bizare chipuri. Și fu nevoit s-o mîngîie și s-o împace cu glas liniștitor, glas tot așa de larg, care îndeamnă la resemnare și în care involuntar se strecoară ușorul accent al mîndriei.

— Da... este într-adevăr de-o frumusețe extraordinară... o zîna cum spui tu... dar asta n-o să ne împiedice și pe noi muritorii de rînd ca să ne bucurăm de binefacerea existenței..., acordă el, cu o largă dărnicie, de ființă privilegiată, care trăiește în preajma zeilor.

Și cînd fu gata s-o cuprindă iarăși, ea îl izbi deodată, îl dădu în lături și se refugie la soneria pe care o apăsă cu violență :

— Atunci du-te la zeița dumitale... Am auzit că face comenzi de pudră cu sacul... Ha, ha, ha... zeița făinii, nu ?...

Servitoarea intră.

— Marito, haide să-mi ajuți să mă îmbrac... Domnul va fi așa de gentil să mă aștepte dincolo, în salonaș, pentru că-l rog să mă conducă pînă la Margot Greceanu...

Dar el se scuză repede, îngrozit la gândul că ar putea fi întâlnit de cunoscuți, conducîndu-și fosta soție pe Calea Uni-rei.

*

Doamna Cornoii își făcu mult de lucru prin oraș. Mașina o purtă în toate părțile, la modistă, la prăvălii, la văduva lui Mihalache, la Tina Nedan, fosta ei colegă de pension, la care se ducea deseori, s-o consoleze de divorțul început.

Acolo găsea regulat și pe celălalt consolator al doamnei Nedan — în curînd, cînd va fi văduvă : doamna Mavromati — pe Nae Inelescu, profesorul de geografie, bun orator, chiar și cîntăreț și, cum îi spunea domnul Cornoiu : „omul faptei”, fapt pentru care nutrea față de dînsul intenții nemărturisite încă, dar desigur din cele mai bune.

Zina Cornoiu revenea acum la ea după o pauză cam îndelungă, pe care încă nu știa cum s-o motiveze mai nimerit și mai puțin jignitor. Nădăjduia însă că Tina va fi priceput de la sine cum au stat lucrurile, mai ales că nici ea n-a mai încercat să mai sune la ușa prietenei sale, după ce a fost întîmpinată, pentru întîia oară în decursul relațiilor lor, de Esti, cu înștiințarea că stăpîna-sa e plecată departe, undeva, nu știe unde și nici nu știe cînd se va întoarce.

Dar dacă doamna Cornoiu nu-și mai cercetase personal pe vechea ei prietenă, în schimb, din ajutoarele care începură să curgă pe sub mîină, cu nemiluita, Tina se putu convinge de mărinimia ei tocmai acum, la vreme de nevoie, cînd tribunalul, cu toată susținerea caldă și patetică a lui Nae Inelescu (care era și avocat, însă, în lipsă de altă clientelă, doar pentru prieteni), îi respinsese cererea de pensie alimentară, în urma unei strălucite probe de martori, aleși pe sprînceană de Nedan. Ședința aceasta fusese oarecum memorabilă și amănuntele date de martori produsese oarecare vîlvă în oraș ; încît domnul Cornoiu interzisese atunci ferm soției sale să mai calce pe la fosta ei colegă. Și cu toate protestările Zinuței, că ea are cu totul altă părere despre Tina Mavromati și că ea găsește necesar s-o viziteze tocmai acum cînd răutatea și calomnia au pus-o în atît de mare restriște, domnul Cornoiu nu și-a ridicat hotărîrea decît după ce Inelescu, îndîrjit contra colegului și bunului său prieten Nedan (Nedan era profesor de latină și greacă), n-a amenințat cu denunț în sperjur, ceea ce a făcut pe Nedan să cadă la o tranzacție cu soția sa în privința pensiei alimentare, renunțînd la declarațiile martorilor și restabilind raporturile cu Inelescu, pe care tot el îl rugase la început să conducă procesul soției sale gratuit (ca să-l termine mai repede și să-și speculeze în fața tribunalului mărinimia).

Scena revenirii Zinuței la Tina a fost desigur una din cele mai emoționante. Cînd Tina a înțeles după numărul

soneriilor că e Zinuța (numărul acesta avea un mare rost, căci dacă era cineva inoportun în casă, Tina ar fi ieșit îndată să-și vestească prietena, ce și-ar fi văzut atunci de drum) a sărit îndată de pe genunchii lui Inelescu, mică și durdule, ca o fată de pension, bătînd din palme și netezindu-și fustele, sărînd ca o minge de gîtul micului avocat, care-o respingea plictisit și nerăbdător, trăgîndu-și și el mînecele în jos și trăgîndu-se de asemenea de pulpanele hainei pentru ca pe urmă s-o îmbrîncească de-a binelea.

— Ce mai aștepți, nu te duci s-o primești odată ?...

Dar Tina, care nu mai știa ce să mai facă de bucurie, parcă abia la vorbele astea s-a dumerit, s-a repezit în ușă, pe care a izbit-o de nu s-a văzut, a dat buzna prin antreu, a sărit cele cîteva trepte, două cîte două, de parcă, așa cît era de mică, s-ar fi dat de-a dura. Cînd a intrat Zinuța, i-a cuprins poalele cu fericire, sărînd spre buzele ei, nemerînd-o pe gît și pe sîni, gudurîndu-se ca un copil mic și zburdalnic. A avut grije să-i spună : „E și el aci”, dar cealaltă i-a replicat scurt :

— Nu te-am întrebat asta...

Zina a intrat mîndră, cu pasul ei elastic, cu capul sus, făcîndu-se mirată de prezența lui Nae Inelescu, care o întîmpină cu reverență adîncă, palid și tremurător, abia găsindu-și cuvintele, el, omul faptei, vestit pentru îndrăzneala și obrăznicia lui.

Doamna Cornoiu primea ca de obicei cu un zîmbet ofranda acestei stîngăcii stupide pentru care Inelescu se certa aspru, în gînd, zăpăcîndu-se și mai mult și dînd fără noimă și spirit răspuns întrebărilor ei repezi și desigur, pentru el, cu sensuri pe cari dispera că nu poate să le sesizeze din zbor. Și atunci teroarea cea mai năprasnică îl apuca iarăși la gîndul că ea ar putea să-l creadă prost. „Orice, dar asta nu !” se sufoca, căuțînd o întrebare sau un compliment ales ca să se reabiliteze, în vreme ce ea îl privea cu un surîs îngăduitor, care-l ucidea, terminînd cu dînsul, necruțătoare : „Ca de obicei, distrat, domnule Inelescu ?” — spre a se întoarce la amica ei :

— Și tu, Tinuțo ?

Și atunci Zinuța începu deodată, mai patetic decît ori-cînd, să-și văicăre soarta, să blesteme cu toată furia pe

Nedan că vrea s-o lase în mizerie și să amenințe cu blesteme pe Gicu Nenoveanu, tânărul student și poet, care de când e la facultate nu i-a scris decât o singură scrisoare, deși — mizerabilul ! — sunt trei luni de când a plecat și cu toate că el e cauza principală a acestui divorț.

— Că și Nedan are puțină dreptate, reveni apoi ; nu pot spune c-am fost ușe de biserică ; el însă închidea ochii, tot așa cum îi închideam și eu pentru ale lui. Dar ca să mă surprindă în brațele propriului lui elev... înțelegi !...

Și doamna Nedan își privea convorbitorii cu un aer, de parcă i-ar fi băgat în sac cu o mare problemă. Părea că le spune : „Așa e, că era prea, prea...”

— Aș, eu cred că dinadins l-a adus în casă... opină Inelescu, fericit că prin devierea conversației putea să-și recapete aplombul pierdut. Dinadins l-a adus, ca să provoace divorțul...

— Nu, dragul meu, suspină Tina, care uita totdeauna recomandările insistente ale lui Inelescu de a nu-l mai tutui în fața doamnei Cornoiu și-n fața oricui. Ce se spune la tribunal, se spune la tribunal ! Între noi însă... Era elevul lui favorit, o știi tot așa de bine ca și mine. Era o adevărată prietenie între ei, deși unul era profesor și celălalt elev. Era atât de fermecător băiatul ăsta, cu ideile lui, cu spiritul lui, cu vocea lui molatecă și caldă, că nu era profesor să nu-l iubească...

— Cu atât mai mult o nevestă de profesor, glumi Inelescu încercând să schimbe o fugară privire cu Zina, care rămânea însă nemișcată, zîmbind doar ușor, arătând că împărtășește prea puțin hazul pe care poate să-l producă o astfel de glumă.

Totuși trebuia să recunoască cu necaz în sinea ei că-și satisfăcea o ascunsă plăcere din toate aceste cancanuri de care, uneori, uitînd, se amuza cu inima deschisă, pentru a se blama apoi îndată că și-a depășit atitudinea. Atunci rîsul firesc i se transforma într-o subtilă strîmbătură ușor disprețuitoare, pe care Inelescu o lua drept plictiseală, sau nici el nu mai știa drept ce s-o mai ia ; iar Tina, cu diplomația ei otova, o interpreta ca nerăbdare de a rămîne între patru ochi cu cel de față.

Atunci, cu aer părintesc și atotcunoscător, se retrăgea într-atît de discretă, cît să se observe bine gestul ei, care nemulțumea la culme pe doamna Cornoiu.

Dar aceasta își revenea repede apoi, amuzată de încurcătura în care se regăsea Inelescu.

Dealtfel, pentru el, trebuia singură să-și mărturisească oarecare atracție, găsind într-însul posibilități latente, care, îndrumate într-o direcție mai puțin vulgară, i-ar fi dat suficient aspect spre a putea fi promovat, în lipsa altora, așa cum îl visa ea, „prietenul” pe care visurile, gândurile, pre-dispozițiile sufletești din anumite ore îl căutau singure, fără voia sa, și pe care nu-l găsisese încă printre junii calpi, blazați și șterși, ai așa-zisei lumi bune.

Inelescu înțelegea că doamna Cornoiu așteaptă de la el ceea ce s-o determine să-l simpatizeze și conștiința asta îl încurca și mai mult cînd se găsea în fața ei. Pricepea de asemenea că numai trecerea de timp îl va obișnui cu dînsa, dar pînă atunci trebuia să întrețină un *statu quo*, care i se părea deplorabil. Cuvintele ce-i adresa, și care i se poticneau neconținut în gît, cădeau totuși așa de tari, că lui i se păreau că se rostogolesc la picioarele ei și se sparg cu zgomot fără de seamă. Se străduia să-și modeleze vocea, s-o rețină, să-i atenueze intensitatea. Dar măsura era greșită iarăși și cuvîntul abia se auzea, parcă ar fi răgușit subit și trebuia să tușească cu spor pentru a-și readuce glasul la starea de mai înainte.

Pe urmă, cînd în sfîrșit și-l regăsea, se menținea strict numai în cadrul complimentelor de care — cu toate că le investimînta risipitor cu tot ce spiritul îi putea servi mai de seamă — era complet nemulțumit ; ea-i riposta cu o mișcare scurtă a buzelor, la cele banale, înghețîndu-l — și cu un surîs fin de acceptare, la cele nimerite. Dar ele se mărgineau numai la constatări mărunte și reținute asupra frumuseții ei în general sau asupra detaliilor celor mai vizibile ; pe cînd cele asupra cărora nu îndrăznea încă să se întindă rămîneau doar în admirația-i mută și mistuitoare.

Picioarele au intrat în cadrul curtoaziei printre cele mai tîrzii ; ele au format un capitol destul de amplu, întrucît Nae Inelescu, dozat de-o facilă fantezie și vechi cunoscător în materie, găsisese un vast domeniu de comparație, încît a

uimit-o, de la început, ea singură nebănuind atâtea despre picioarele ei.

Atunci când reveni la Tina, el se gândi să reia această veche temă, care, văzuse bine, îi produsese destulă plăcere. Dar constată repede că n-are de unde să înceapă, căci timpul care-i despărțise ștersese ușor familiaritatea ce se stabilise între dîșii înainte, iar acum era desigur îndrăzneț, dacă nu stupid, s-o înceapă direct cu picioarele.

Și pentru că ea se părea că-și sfîrșește întrebările și cum convorbirea da tot mai desperate semne de moarte, în „specialist“ (cum se denumea singur, cu larghețe, colegilor) socoti că pînă și-o banalitate sau o prostie e preferabilă tăcerii. Deci hotărî s-o pornească iarăși de la ochi.

Găsi destule de spus iar pentru că un compliment pe care-l făcu mai pe urmă asupra culoarei lor semăna mult cu începutul unui cîntec vechi, verva se prefăcu în melodie.

Nae Inelescu cînta cu foc și credea că pune multă patimă în cîntec, dacă prelungește nota penultimă, terminînd apoi brusc cu o zdravănă zguduitură a capului și-a pieptului. Avea o voce metalică, cu rezonanțe plăcute, poate prea puternică într-o cameră. Când începea să cînte, doamna Cornoiu boțea disprețuitor buzele; i se părea cam de periferie modul ăsta de a i se face curte. Însă încrederea în sine a cîntărețului și mai ales religiozitatea pe care o punea, în ascultare, Tina, care apărea uneori când micul profesor da drumul glasului, o încurca și pe dînsa, neștiind dacă trebuie să rîdă sau să recunoască — nu atît de admirativă ca doamna Nedan firește — că Nae Inelescu „are voce“.

Acum doamna Nedan nu apărură în timpul cîntecului, iar Nae Inelescu — pentru că pasiunea cu care intona crezu că s-a comunicat în întregime ascultătoarei — repetă gestul de mai demult, care i se părea de rară și îndrăzneată salvare, de a se lăsa în genunchi asupra ultimelor note. De astă dată însă nu mai îngenunchie lîngă dînsa gata să-i cuprindă picioarele, ci destul de departe, tocmai hăt în colțul odăii unde se retrăsese pentru a-și voala asprimile vocale.

Cum sta așa smerit și prosternat și mut, parcă epuizat de tot sufletul, doamna Cornoiu trebui din nou să se întrebe dacă astfel de scene nu sunt decît de-un gust îndoielnic pentru o soție de viitor ministru. Dar trebui să-și recunoască îngăduitoare că, dinaintea oricărui altuia, demult s-ar fi ri-

dicat fără întrebări prealabile și ar fi ieșit — perfect nu-și dă nici ea seama cum — profund jicnită sau vîrsînd torente de rîs. Însă acest Nae Inelescu punea parcă atîta sinceritate în cele ce făcea, avea un aer atît de pierdut când își exprima într-un fel sau altul sentimentele; iar acum, în genunchi, aștepta atît de resemnat „osînda“ — cum îi spunea dînsul — că Zina nu putea să nu-i acorde măcar favoarea acestor clipe de ezitare.

Apoi osînda venea grea și necruțătoare; ea veni și acum, când Inelescu crezuse c-o va înlătura cu *trouvaille*-ul ăsta, de a cădea în genunchi cît mai departe și cît mai zdrobit. Ea consta în chemarea insistență a doamnei Nedan și era însoțită de gestul lui de desperare și descurajare, prea comică și prea facilă ca ea, la rîndu-i, să nu mai știe ce să mai creadă și chiar să se întunece. Acum însă păru extrem de amuzată de expresia lui, în același timp jalnică și caraghioasă, și zîmbetul cu care arăta această bună dispoziție fu într-atîta de comunicativ că-l remarcă și doamna Nedan. El se menținu tot restul vizitei la aceeași prietenească lumină de la început și fu însoțit, în timpul conversației care urmă, de minuțioase examinări din partea ei, a feței lui prelungi și albe, a ochilor vii, verzui, a părului negru lăsîndu-se în ondulări plăcute de-o parte și de alta a cărării, a trupului voinic și nervos — și în treacăt numai — a picioarelor drepte, dar scurte.

Ceea ce îndritui pe Inelescu, când dînsa plecă, să se simtă cel mai fericit din lume. Cîntă, jucă, îmbrățișă pe Tina, o așeză pe sofa și începu să-i înșire toate calitățile ei — ale Tinei — cu o dărnicie care o puse pe gînduri și pe-aceasta.

Ea-l asculta ca-n vis, dar se pomeni deodată, într-un târziu, explicîndu-i superioritatea piciorului lung și subțire, uitînd că el, omul picioarelor scurte, vorbea despre asta unei femei cu picioarele la fel de scurte; ea oftă deodată cu atîta tristețe, că el se opri încurcat de gafa lui.

— Iartă-mă, Tina, dar nu vreau să zic că nici...

— Nu, nu, ai dreptate, dragul meu, ai mare dreptate, suspină ea... Așa erau și ale lui...

— Ale cui? se îngrozi el...

— Ale lui Gicu...

— Gicu?... Ah! Nenoveanu... se dumeri Inelescu care un moment fu departe de orice contingentă. Zîmbi înduioșat și voi să readucă conversația la punctul de plecare. El, vorbă-

rețul, niciodată nu simțise în el mai impetuoasă nevoia vorbăriei; ea-l asculta însă numai pe jumătate, căci jumătatea cealaltă a minții era dedicată gândurilor proprii; iar răspunsurile fugeau numai la Gicu. Apoi veselia lui începu s-o întărească așa că, observînd, fu nevoit să coboare încetul cu încetul tonul fericirii; ea însă se porni pe plîns și el trebui s-o mîngîie, ba, dintr-un exces de mărinimie, să-i sărute lacrimile. Dar plînsul ei devenea din ce în ce mai nervos și-l înfundă deodată capul în perine; el căută s-o ridice, dar apucînd-o își aminti neașteptat de atingerea piciorului celeilalte, acum o lună, și drumul singelui i se răsuci brusc în tot corpul. Ca de obicei, ea nu se împotrivi și-l înălță la rîndu-i închizînd ochii, șoptind înfiorată reproșuri lui Gicu, în vreme ce, în ochii lui măriți peste fire, corpul ei se lungea, pielea i se albea ca albușul și figura Zinei se crispa de plăcere în închipuirea aprinsă de rut.

.

În acest timp doamna Cornoiu pleca și mai nedecisă. Ea nu-și înșelase pînă acum bărbatul, deși, aprioric, convenise cu sine însăși că lucrul ar fi cu putință; ceea ce i se părea cu neputință era să găsească în orașul ăsta pe acela pentru care, închizînd ochii, să poată fără regret să se arunce în vultoarea necunoscutului. De cîte ori se contura vreunul mai limpede în mintea ei, de atîtea ori se simțea complet nehotărîtă, ca hotărîrea să-i revină îndată mai tîrziu, cînd conturul intrusului era izgonit din minte fără cruțare. Închizînd în urmă-i ușa doamnei Nedan, ea simțea deschizîndu-se în sufletul ei parcă, asemeni străzii acesteia retrase și tăcute care se pierdea în nelămuritul nopții, o perspectivă de neliniște și nesiguranță.

Șofeurul o simți și apăsă butonul; și odată cu motorul care se încingea, farurile căsară ochii mari și străpunseră pînă departe noaptea; ea tresări înviorată și privi în lungul fișiiilor de lumină biruitoare; dar mai încolo, lumina lor crudă se desfăcea și pălea, pierzîndu-se în marea de întunec ca o dublă coadă de cometă, părăd că se întoarce tremurătoare și secată de sevă din împărăția nepătrunsului negru.

Doamna Cornoiu se așază în poziția ei favorită pe canapeaua *crème* a mașinei închise.

Își lăsă bustul pe spate și-și răsturnă capul cu fața spre tavanul încăperii capitonată, astfel ca ochii să primească, în plin, lumina discretă a micului glob albastru; îi plăcea să rămîna astfel tot răstimpul parcursului, ca și cînd ar fi urmărit în viermușul de foc al becului dezvoltarea unui vis în care se cufunda cu totul. Șofeurul răsuci volanul.

Pe străzile mari și luminoase ea nici nu întoarse privirea la dreapta sau la stînga; îi plăcea numai cînd involuntar ochii i-erău smulși din contemplație la cotituri; atunci surprindea trecători privind prin geamurile cupeului cu străpungătoare admirație.

Lăsa atunci să-i plutească în ochi totală indiferență, în vreme ce simțea cum crește în suflet ceva mulțumitor, îmbătător, ascuțit de dulce. Pentru ca să-și învingă uneori curiozitatea de a privi spre trotoare, pe străzile populate, își căuta totdeauna un gînd, pe care-l găsea fixînd stăruitor vreun punct al sîrmei luminoase din bec; și gîndul pornea atunci neobosit înainte și înapoi de-a lungul micului șarpe albastru.

Acum trecea în revistă pe Inelescu. Și era mulțumită că-l vede neconținut pe plac, în orice caz simpatice, chiar în manifestările lui cabotine, în această severă examinare retrospectivă. Cînd ceva, care i se păruse înainte meschin la el, îi apărea acum într-o lumină favorabilă, simțea cu plăcere cum un val de bunăvoință îi pornește din adîncurile ființei, umplînd lacunele, diafanizînd defectele, și-n toată dispoziția sufletului ei constată cu mulțumire că tumultosul personaj făcuse drum bun acolo, cu neîmblînzita-i persistență. Desigur „tumultosul“ era tocmai termenul pe care-l găsisese gîndul ei și care-i legitima îngăduința de a-i ocupa spiritul. Era un tumultos; o auzea din toate părțile. Era singurul în oraș astfel. Era îndrăzneț, fantast și pasionat. Nimeni, nimeni din anturajul ei nu se mai arăta în aceste culori. Anume predispoziții de teatralism ieftin puteau fi eliminate printr-o fecundă critică, pe care ea se hotărî s-o întreprindă chiar de la noua întîlnire. Dar încolo, în omul ăsta ardea o viață...

Atît numai... păcat că era prea mic.

Și amintirea picioarelor lui venind iarăși, cu toată bunăvoința de la început, care o făcuse adineaori să se oprească numai la calitățile lor : subțiri și drepte ; de astă dată fu cu neputință — oricît se strădui împotriva — să și le înfățișeze altfel decît pur și simplu scurte.

E mic, asta este ! Pentru dînsa e înfiorător de mic. Îl întrece cu un cap... Era sincer necăjită că toana asta năvălă de amintire îi răsturna cu răutate tot ce clădise pînă acum. Dar tocmai atunci mașina coti pe strada ei ; trupul i se înmlădie și ochii, îndepărtați de la viermușorul albastru, descoperiră în lumina felinarului din colț o siluetă deșirată și firavă, agitîndu-se spre dînsa. Vedea acum, pentru prima oară, această înfățișare zveltă și înaltă, învelită într-o pelerină ; avu timp s-o observe, luînd o atitudine de bravadă și salutînd-o cu un gest larg. Nu-i răspunse desigur ; nici n-ar fi avut timp ; dar oricum băgase de seamă în petele mărite pe care le făcea [sic] regiunile ochilor pe fața inundată de lumină, o curioasă mișcare, care n-ar fi putut spune dacă a fost simplă expresie de admirație pasivă sau chiar îndrăzneată nădejde.

În orice caz împrejurarea îi plăcuse. Cine putea fi străinul acela, din unicele lui gesturi de-o clipă aidoma lui Nae Inelescu, dar în sfîrșit... un Inelescu înalt !

Doamne, de ce, fără să vrea, se gîndea la astronomul acela, care descurajase într-atît pe domnul Cornoiu !

*

Comitetul executiv al partidului se adunase în casa domnului Cornoiu. Venirea la putere era iminentă, și potrivit obiceiului, pentru a nu fi surprinși nepregătiți sau în plină ceartă pe locuri, listele trebuiau făcute din vreme. Ele nu se complectaseră desigur pentru că rivalități erau destule, dar aveau să se stabilească definitiv joia viitoare.

După o energică alocuțiune a avocatului Necșulea, în care acesta spusese lămurit și-n murmurul aprobativ al tuturor, că în sfîrșit, după atîtea servicii dezinteresate, statornice și cu adevărat edificatoare în ceea ce privește imensa popularitate a domnului Cornoiu, menținut deputat de cincisprezece ani încoace, reprezentînd la guvern sau în opoziție un județ,

poate cu cel mai mare contingent de populație, „centrul va trebui să țină în seamă că în viitoarea constelație ministerială șeful nostru mult iubit e necesar să-și aibe locul său bine definit și nu unul din cele secundare“.

Și cuvîntarea lui Necșulea, pornind de la acest punct, începu să crească amenințătoare, făcînd pe toți ceilalți să caște ochii, iar pe domnul Cornoiu să șoptească printre grupuri glumet, pentru a retușa meșteșugit impresia : „Nu v-am spus eu — Necșulea asta e tăios ca un cuțit... nu v-am spus eu că el e «cuțitul partidului»“...

Iar cuvîntul lui Necșulea avea rezonanțe de claustru, tăia sec și lapidar, urca logic, vizînd temeinic ținta ; el ținea în timpul vorbirii capul plecat, pentru a fulgera auditoriul pe sub sprîncenele negre și îmbinate, în vreme ce pielea arămie a feței se zbîrcea neconținut în rictusuri demonice, iar bărbița mică și neagră juca nervos sub tăișul cuvintelor. El termină cuvîntarea cu ochii în ochii Zinei, care, prin ușile ce se deschiseseră larg, intra în fruntea slugilor cu tăvi întinse de argint, încărcate de gustări și pahare :

— Ne iubim desigur partidul, dar nu putem admite ca județul nostru, de o atît de mare importanță economică, să fie metodic lăsat la o parte pentru județe de mai puțină importanță. Ne iubim partidul, dar partid însemnează oștire și șef împreună, și contingentul considerabil de alegători pe care-l aducem centrului va trebui să fie marcat de recunoștința acestuia prin diplomarea șefului nostru cu unul din locurile supreme de încredere ale țării...

— E drept... Bravo... Ura... porniră aprobările și aclamările scurte și guturale, făcînd, contra voinții sale, să roșească vizibil pe doamna Cornoiu, căreia plesnetele de bici ale vorbelor lui Necșulea îi pusese brusc sîngele în mișcare, ca una ce avea să împărtășească deliciile onoarei acelui „loc suprem de încredere“ cuvenit soțului ei. Așteptă ca furtuna să se potolească, făcînd eforturi supraomenești să reziste tumultului ei, păstrîndu-și calmul suveran. Centrul furtunii era în grupul profesorilor de la fostul gimnaziu „Banul Mihai“, acum, grație intervențiilor lui Cornoiu, mare liceu. Atît foștii lui colegi de catedră, cît și noii-veniți aduși de dînsul își exprimau față și zgomotos dragostea și recunoștința. Cel mai inimos și mai zurbagiu dintre ei și care dăduse entuziasmat și puternic tonul aplauzelor era desigur cel mai mic fizicește :

Nae Inelescu. Pentru neastîmpărul lui și pentru statura lui, Cornoiu — căruia îi plăcea să-și denumească partizanii cu porecle pline de sens și promisiune, spre a-i lipi și mai mult de dînsul — îi mai spunea, pe lîngă „omul faptei”, și „inima partidului”.

La fel de convins de spusele lui Necșulea, cu gesturi largi din mîini scurte și complectînd pe oratorul precedent prin argumente spuse tare și răspicat, însă neauzite de nimeni din cauza tumultului ce se iscase, era Nedan, Grigore Nedan, de latină și greacă, aproape tot așa de mic ca Inelescu, însă ceva mai gras și rubicond; el nu părea deloc supărat de zgomotul acesta, ba chiar privindu-l mai bine, ai fi crezut că profită de ocazie să-și facă datoria cît mai neobservat. Încheie totuși atît de violent, că se făcu deodată tăcere și convinse aplauze porniră furtunos din toate părțile.

Grupul avocaților, prin definiție mai precaut, aplauda mărunț și cu entuziasm măsurat; prodecanul baroului și vice-președintele partidului, Porumbacu, deși ținea chiar în timpul cuvîntărilor palmele lipite și ridicate ostentativ, însă într-atît domina pe figura lui roșul-galben și cu atîta asiduitate privea la cei de față, rînd pe rînd, încît era limpede că vrea să arate celui ce-ar fi fost dispus să zugrăvească centrului scena de față, că aplauzele lui au fost destul de potolite și că era nevoit să le dăruiască din politete pentru amfitrionul care-l observa fugitiv și înțelegător.

Cînd aclamația se ogoie, doamna Cornoiu înaintă urmată de Esti și de ceilalți servitori printre invitații ce se plecau adînc; ea răspundea la mulțumiri și salutări reținut și cu bunăvoință, pe care ar fi vrut s-o arate cît mai vădit de circumstanță. Pe Necșulea, ca o mulțumire pentru frumosele lui cuvinte, ținu să-l servească personal.

De Nae Inelescu îi fu teamă să n-o salute, cum avea obiceiul la doamna Nedan, cu vreo reverență romantică, cu mîna lăsată galant spre podea, scandîndu-i: „În fața frumuseții, *signora*, mă închin”, sau altă prostie la fel, încurajat de familiaritatea adunării. Își compuse deci o figură energică și-l bravă cu severitate. Însă Nae Inelescu se arătă chiar excesiv de discret, ceea ce-i plăcu, răsplătindu-l cu un zîmbet, pe care el arătă că l-a primit, cu maestru finețe.

Domnul Cornoiu profită de ocazie ca să facă în gînd apelul. Va să zică erau cîteva lipsuri: bun! Se aștepta la

ele... Însă erau și unele la care nu se aștepta. Acestea îi tăiară linii adînci în răbojul minții. Doamna Cornoiu, nereținînd bine numele celor ce se prezentaseră astăzi pentru întîiași dată, îl întrebă în șoaptă care-i Andrei Lazăr. Examinîndu-i acum din nou, nu găsea silueta aceea înaltă și suplă, a celui care o salutase deunăzi. Domnul Cornoiu se interesă de Lazăr, punînd pe figură un zîmbet de nepăsare.

— De la un timp, s-a închis complect în casă, iar cînd vine la ore e cu totul străin de toată lumea; pare foarte preocupat... naiba știe de ce..., lămuri Nedan, care era socotit prietenul cel mai bun al lui Lazăr... Eu i-am spus c-am dori cu toții să-l avem astăzi printre noi și mi-a promis că vine... dar... Uite-l...

Se întoarseră cu toții, pînă și cei care-l știau, la fel de curioși să vadă această figură bizară. Doamna Cornoiu se întoarce cea mai din urmă, nu fără puțin necaz pe roșul acela ce-l simțise sărîndu-i în pomeții obrazilor. Își strînse însă buzele și lăsă capul pe spate într-o atitudine demnă și ușor disprețuitoare, pe care trebui s-o părăsească îndată. Dar ce dracu! Asta era un oraș de eschimoși?

Căci în ușă ezita încă trupul firav și mic al lui Lazăr, de pe care se lăsa greu pe o parte capul acela speriat, ca o floare grea pe un lujer prea subțiratec. Îngăimînd ceva neînțeles și fără a da mîna cu nimeni, nou-venitul se strecură prin mulțime, făcîndu-și loc cu stîngăcie; greși apucînd-o printre avocați, de unde cu greu își găsi ieșire spre grupul colegilor lui. Acolo se statornici între Nae Inelescu și Nedan, răsufliînd lung și ușurat.

Toată lumea începu să rîdă. Domnul Cornoiu, zîmbînd indulgent, se duse după el să-i strîngă mîna.

— Bine-ai venit, domnule Lazăr.

— A, iertați-mă, domnule Cornoiu... Credeam că nu sunteți...

— În casa mea?...

— Credeam că... n-ați apărut... nu v-am văzut aci, în cameră...

Și roși de tot, în rîsul general.

Dar supliciul lui nu se sfîrșise complect. Căci tocmai pe cînd Cornoiu revenise în grupul avocaților ca să-și exprime nedumerirea că unul din partizanii din barou, Tîntorescu, nu-i de față, decepția puternică de la început a doamnei

Cornoiu se risipea cu atîta repeziciune, de parcă fundul conștiinței sale s-ar fi spart în mai multe părți deodată. Mișcările stîngace ale lui Lazăr și rîsul homeric pe care-l provocase o dispuseră, iar micul profesor îi apărură acum nespuse de simpatic. Mișcările lui fuseseră atît de copilărești și atît de potrivite cu dimensiunile sale că ea, care nu-l părăsise încă din ochi, își simți din nou fața luminîndu-i-se de rîs și plăcere. Îl examină înveselită și constată că mititelul cel nou n-avea nici fața și nici trupul prelung ca Nae Inescu, nici pîntecul bine crescut al lui Nedan; proporția la el era perfectă, iar aerul copilăresc pe care-l păstra continuu îi da un farmec deosebit.

Mai ales acum era tare simpatic, adăpostit acolo în siguranță, între prietînii lui buni și mici ca și dînsul, de după care ochii i se deschideau enormi și negri pe figura sidefie cu mici mustați brune, căutînd pe furis la cel de față și apoi — socotindu-se că nu mai e observat — îndreptîndu-i sperioși la dînsa, pentru a-i căsca îngroziți și a-i pleca de îndată, cînd descoperi că ea îl urmărea surîzătoare. Ea veni să se așeze lîngă dînsul și cînd se aplecă deasupra-i avu și mai mult impresia micimii lui. Însă, acum îi plăcu nespuse această senzație. Înfățișarea lui brună și mai ales ochii aceia tot așa de mari ca ai ei, precum și, de bună seamă, impresia de proaspăt, de dichisit, de curat, pe care ți-o dau unele persoane de parcă în orice moment tocmai au isprăvit să se spele și să se gătească, timiditatea asta excesivă și roșul de fecioară care se îmbina într-atît de puțin obișnuit cu sideful obrazului, vorba borborosită în gît de sfiiciune; toate acestea treziră în doamna Cornoiu senzații pe care ea le găsea cu satisfacție noi, dar care nu erau decît vechile ei simțiminte de grandoare, plăcerea aceea de dominare și de protejare, care-și găseau în sfîrșit o formă nouă de manifestare. În mintea ei, el se cuprinse îndată în cadrul celor auzite despre dînsul și tabloul se completează de la sine cu ușurință: îl văzu în mijlocul aparatelor curioase cu care-și cheltuia lefurile sau căutînd cu luneta misterioasele semne ale depărțirilor, în pacea profundă a nopții. Și-l întrebă de vorbă, privind în ochii care se plecau neconținut, spre a se deschide iarăși spre dînsa, enormi, ca două găuri de întuneric, stînd parcă s-o soarbă în infinitul lor negru și misterios, cu bizarele reflexe ale firișoarelor de aștri minuscule, de comete,

de cataclisme universale. Ea avu parcă o tresărire ușoară în fața acestor abise, dar rîse și mai voioasă numai decît apoi, cunoscînd dintr-o dată în privirile profunde și deschise în nemărginire, că el, de bună seamă, a și început s-o iubească.

Înțelegea de minune acest lucru, deși acum, în mijlocul atîtei lumi, era cu neputință să-i scoată ceva dintre dinții mici și feminini, de-o albeață și de-o regularitate de invidiat, mai mult decît îngăimeli și monosilabe sau răspunsuri atît de încet spuse, că urechea ei fină trebuia să se forțeze ca să le audă. Însă toată sala credea că doamna Cornoiu se distrează pe socoteala bietului Lazăr; astfel, cînd ea aduse singură să-l servească, cu toții rîseră din nou de stîngăcia lui de a primi ce i se oferea și de tremurul paharului înalt și lătareț de șampanie în mîna, care amenința să se verse și care fu dus cu o mișcare speriată la gură și sorbit aproape tot dintr-o înghițitură. Inescu găsi de cuviință să plaseze cîteva spirite, la cari mulți rîseră; dar doamna Cornoiu rămase serioasă, contemplînd îngăduitoare figura mută și rugătoare, pe care deslușea tot mai limpede culoarea de purpur a iubirii neașteptate și profunde, o iubire amestecată cu teamă parcă... Doamne... cu frică... un obraz atît de catifelat, căruia poate i-ar sta mai bine fără mustați...

Toate conversațiile din sală se întrerupseră deodată în același timp, cum se întîmplă uneori, tocmai cînd ea îl întrebase despre lunetă și observațiile lui. Și atunci, după mai multe îngăimeli de neauzit, deveni deodată guraliv și-i declară că luneta sa, un minunat de bun Secretan de 110, poate să despartă duble chiar pînă la o secundă de arc. Întrebîndu-l ce sunt acelea duble, el povesti ceva despre aceste misterioase stăpîne ale infinitului, de bizarele lor împerecheri de culori, de straniul efect pe care-l produc în sufletul privitorului.

— Iată pentru ce a dat Lazăr atîția bani pe telescopul lui, îl întrerupse iarăși Inescu, nu tocmai în apele sale, „ca să vadă stele verzi“.

— Pentru aceasta puteam să-ți prezint eu la alegeri pe Take Răsucitu, șeful agenților mei electorali, completează domnul prodecan Porumbacu, în rîsul general.

Doamna Cornoiu avu o strîmbătură ușoară din buze, găsind spiritul prea vulgar, față de căldura cu care vorbise Lazăr. Dar cuvintele lui Porumbacu întoarseră iar discuția ge-

nerală la alegeri, și Zina găsi că trebuie să iasă, după ce împărtăși micului astronom că ar fi curioasă să vadă și dînsa astfel de lucruri. Însă pentru că plecase apoi atît de repede, el conchise că numai de politețe i-a făcut propunerea și îndată marea dispoziție se preschimbă într-o adîncă mîhnire, la gîndul că poate vrusese numai să se distreze și că el fusese partea amuzantă a programului.

Aceasta cu atît mai mult cu cît acum nimeni nu se mai uita la dînsul și tonul discuției generale era atît de violent că nu se mai înțelegea nimic.

Într-adevăr, recunoscător, domnul Cornoiu lăsă să se înțeleagă că la viitoarele alegeri Necșulea va fi al doilea pe lista Camerei, urmînd ca Porumbacu să fie întîiul la Senat. Porumbacu conveni, duminindu-se de ce Necșulea era într-atît de pornit, și se presimțea atît de jicnit dacă Cornoiu nu va fi ministru. Ceilalți cerură să vadă cum va fi distribuit restul locurilor. Dar pentru a evita nemulțumiri, contra lui, personal, Cornoiu ripostă că asupra acestora discuția ar fi prematură. Pentru că deși sunt semne evidente de căderea guvernului și el are indicii zdrobitoare de la București, însă pînă nu va fi consultat întregul comitet județean nu se va pronunța asupra completării listei.

Se rosti ușor numele absentului Tîntorescu; Cornoiu strîmbă din nas. Avocații pretinseră îndată că ei înțeleg ca grupul lor să fie bine reprezentat în viitoarea legislatură, ocupația lor fiind o cheazășie că se va vorbi atunci în parlament. La care Cornoiu, după ce arată pe Necșulea, răspunse rînjind prietenos, în aplauzele profesorilor:

— Sunteți perfect de bine reprezentați: afară de asta partidului nostru îi trebuie vorbitori de talent, care să știe mai ales cînd trebuie să tacă. Ceea ce produse oarecare rumoare în grupul din jurul lui Porumbacu.

Atunci interveni Nae Inelesc, care, puțin cam contrariat și neștiind încă ce să creadă de atitudinea doamnei Cornoiu, își arată înțepat mirarea că se pune chestia talentului pe categorii profesionale și i se păru nostim că domniile avocați, mai ales, pretind așa de firesc că această însușire superioară e un apanagiu al lor pe care l-ar căpăta odată cu diploma de licență în drept.

— Și eu am această licență, domnilor, și mai am încă una, și cu toate astea nu cred cu tot dinadinsul că talentul

e rezultatul unei simple sau mai multor patalamale, sau că e ca o bucată de pămînt pe care o cîștigi prin două ieftine chițibușuri procedurale! Talentul, d-lor, nu se proclamă, se vede...

— În orice caz la dumneata nu se vede nimic... se auzi o voce.

— Și crezi că se vede la dumneata? răsună alta.

— Nu sunteți în chestie...

— E timpul, domnilor, se ridică peste glasurile anonime vocea lui Nae Inelesc, ca și în partidul nostru să se facă loc talentului.

— Atunci niciodată n-ai să fii deputat...

— N-am pretenția...

— În partidul nostru, interveni vocea groasă a lui Porumbacu, care se apropie voluminos de micul vorbitor, totul merge la rînd, domnul meu. În partidul nostru — se aplecă el cu degetul întins în semne de muștrare, ca un părinte deasupra copilului — e ceva mai important decît orice talent și acest ceva a dat tăria partidului nostru, cum a dat putere și țării noastre să reziste de veacuri contra tuturor aventurilor; și această mare însușire a partidului nostru a fost disciplina, domnule, a fost respectul pentru cel mai bătrîn și pentru cel mai înainte venit, a fost ascultarea oarbă față de șef... asta s-o știi dumneata...

Un ropot tunător de aplauze întrerupse pe vorbitorul care impresionase profund și ca glas și ca conținut. Nae Inelesc, care nu-și pierdea cumpătul de obicei, aruncă o privire spre Cornoiu pe care-l văzuse rîzînd aprobator, cînd începuse să ia în răspăr pe avocați; de astă dată șeful avea cea mai severă înfățișare și aplauda cel mai zgomotos. Nae Inelesc se mai uită și-n grupul din fund al prietenilor săi. Dar văzu pe Nedan foarte încurcat, neștiind ce să facă cu mîinile și cu ochii, în vreme ce Andrei Lazăr stătea pe scaun întors pe jumătate, complet absent de această atmosferă, cu ochii pierduți prin geamul întunecat, undeva, în cerul înserării timpurii de toamnă.

Nae Inelesc, pentru a nu pierde definitiv partida, aștepta ca aplauzele să înceteze. Apoi ridică și el cîteva elogii abil aduse disciplinei și respectului, conveni că acestea au fost virtuțile cardinale nu numai ale partidului, dar chiar ale neamului întreg românesc, și asigură că el personal n-are

nici o pretenție, nici măcar nu s-a gândit la vreun loc în parlament, cu atât mai mult cu cât e convins că firii lui de vagabond, incapabilă să se fixeze, nici în Capitală, unde capitalismul modern și industria au anihilat orice farmec patriarhal, nici în orașul acesta, unde s-a obișnuit prea mult, nu i-ar conveni decât un post de inspector școlar (aci toată lumea conveni că Nae Inescu vorbește cu toată sinceritatea) ca, pe lângă dorința vie de a duce facla datoriei așa cum o înțelege el prin colțurile țării, să-și poată astfel satisface în același timp și predilecția sufletului său (asta tocmai ca să le arate tuturor că la dînsul, oricum ai lua-o, interesul material nu contează) pentru rățaciri inopinate în orașe necunoscute, cu farmec necunoscut, cu posibilități de viață inedite și atrăgătoare.

— Dumneavoastră știți că ambițiile mele se rezumă la satisfacerea pasiunilor mele, așa putea zice la satisfacerea pasiunii mele unice — pledă el mai departe cu căldură, înduioșat de sine însuși, împrumutînd o mină de cea mai deplină dezinteresare — aceea a sondării necunoscutului cu toate derivatele lui, cu plăcerile lui lirice pe cari nu mai le număr, întâlniri neașteptate, mici iubiri la început, niciodată neterminate etc., etc., etc... cari n-au nimic a face cu ambițiile dumneavoastră politice... trecînd, zic, prin marea vieții, doar frolînd valurile; cu bagajul gata oricînd de plecare... dorința asta pe care soarta nu mi-a permis s-o realizez încă și pe care mi-am amăgit-o, făcîndu-mă profesor de geografie... zîmbiți, desigur... iar a început Nae să-și debiteze trăsnaile!... Dar asta e adevărul, scumpe domnule Necșulea, care zîmbești atât de mefistofelic! Dacă-mi dai voie să ți-o spun, dumneata urmărești satisfacerea scopurilor dumitale materiale, te admir pentru asta, dar dă-mi voie să rămîn la preferințele mele, copilărești, poetice, poți zice în fina d-tale ironie...

— Nu, domnule Nae Inescu, întrerupse Necșulea, mă gîndeam numai, cînd zîmbeam, ce ideal apostolat de inspector școlar vei împlini dumneata căutînd prin orașe iubirea la început...

— A... pardon... domnul... apostol al... al... al ce mă rog?... ce apostolat reprezentați dumneavoastră... în numele cărei idei noi trebuie să vă promovăm al doilea pe listă...

— Lăsați, lăsați, interveni domnul Cornoiu, al cărui gînd alunecase prin zigzagurile ripostelor și evoluase, o clipă, pe strada doamnei Șoimu, întăritat și jignit. Nu admit supărări...

— Nu se supără nimeni, domnule Cornoiu, am spus-o adineauri, disciplina înainte de toate...

— Iar eu propun să-l punem pe domnul Inescu, se amestecă Porumbacu, inspector la școlile de fete...

Rîsul care se porni nu mulțumi prea mult pe autorul glumei, căci atunci cînd era gata s-o facă, el se gîndise o clipă dacă n-ar fi mai bine să nu ia pe Inescu în zeflemea, ci să încurajeze o mică dezbinare între acesta și Necșulea. Dar ambiția de a trece drept usturător glumeț fusese mai tare.

*

După ce consfătuirea propriu-zisă se termină, întru tîrziu, invitații nu plecară cu toții; cea mai mare parte rămaseră pentru cină și se răsîndiră în largile saloane ca să se așeze la mesele de *poker* sau în jurul măsuțelor cu lichioruri, țuică și gustări, sub privirea scrutătoare, deși cu aer de distrată indiferență, a domnului Cornoiu. Nimeni, în afară de grupul restrîns al lui Porumbacu, nu părăsi casa domnului Cornoiu pînă nu-și motivă amfitrionului plecarea.

Fostul profesor le primea scuzele cu clătînări aprobatoare și largi din cap, cu deosebit aer de bunăvoință; însă cînd nu erau bine ticluite, numai un cunoscător desăvîrșit ar fi putut distinge, în ochii săi, stingeri și aprinderi subite de lumini, o oarecare mișcare pe sub pielea frunții, o apăsare mai fermă a fălcilor, una într-alta. Dar totul înecat într-un aer de atât de mare bunăvoință și înțelegere, că mulți neștiutori își îngropară acum, fără să știe, puțința realizării speranțelor lor mai mult sau mai puțin modeste.

După ce petrecu astfel pe ultimul proscris, domnul Cornoiu se reîntoarce, frecîndu-și podul palmelor și socotind în gînd cu repeziciunea unui socotitor de restaurant pe prietini cei sinceri. Le prindea numărul dintr-o vedere, ciorchini întregi de jucători și chibiți în jurul meselor pătrate și cu postav verde, sau grupuri înfulecînd lacom sandvișurile cu icre negre și cu șuncă și poftindu-se reciproc din ochi spre păhărelele sclipitoare, în care ardea, parcă din vecii, culoarea rară a unui vin nemuritor.

Domnul Cornoiu era satisfăcut ; numărul celor plecați cu și după Porumbacu era incomparabil inferior celui al rămașilor. De aceea îi înbia pe toți în jurul meselor...

— Ah, faceți-mi plăcerea și beți din vinul ăsta... Îmi dați voie să ciocnesc și cu dumnealor. Sau către cei din jurul meselor verzi : Ia să vedem... mie unde-mi faceți loc... Și pentru că se grăbeau toți să-i facă loc : Lăsați-mă colea, la senatori...

„Senatorii” erau cei bătrâni și cei mai cu stare dintre prezenți ; erau toți cu mult mai în vîrstă ca domnul Cornoiu, așa că zîmbetul lui părea că spune tineretului : „ce să mă fac ?... n-am încotro altfel...”

Conversații se împleteau în toate părțile ; răspundeau rîsete și voioșia se ridica de pretutindeni și se confunda cu lumina revărsată din belșug a uriașelor candelabre.

Doamna Cornoiu avea acum mai la îndemîină pe Andrei Lazăr ; stăteau în jurul unei măsuțe, la care nu era loc decît numai pentru ei doi ; dintr-o parte îi învăluia, prin șir de uși larg deschise, privirea lui Nae Inelescu ; dintr-alta, aceea mai piezișă și mai discretă a lui Nedan. Lazăr era acum ca un școlar cuminte, cu mîinile pe coapse și cu ochii în jos ; din cînd în cînd genunchiul prindea să i se bată într-o cadență repede, nervoasă, care nu înceta decît atunci cînd băga de seamă că măsuța a început să se zgîlție ușor.

Doamna Cornoiu îl examina într-una, complexîndu-și observațiile ; figura mică, delicată, palidă, fără a fi slabă, era într-adevăr aceea a unui copil precoce, cu fruntea exagerat de înaltă, cu ochii mari, așternuți de un straniu luci, intens, negru, neliniștitor ; părul închis ondula ușor la tîmple și cununa lui părea să adaoge și mai mult sumbrului misterios al ochilor ; pieptul îngust și mîinile fine duceau închipuirea la un trup mic, dar plin, la brațe moi de femeie. Un copil ! conchise ea definitiv ; înmănunchind aspectul lui fizic cu sfiala, care-l făcea acum să fie așa de stîngaci în îndrăzneala ce și-o luase de a ridica ochii spre dînsa, rîzînd ușor și înroșindu-se tot.

Ea-i răspunse cu rîs plin de simpatie, descoperindu-și de-abia șiragul perfect al dinților ; îl înbie la vorbă, îl provocă meșesugit, dar fără efect, cu mici cochetării la așteptatele complimente, în legătură cu nenumăratele ei frumuseți, la care-l vedea căscînd ochii lacomi, pentru a-i pleca numai-

decît grăbit și speriat, ca și cînd ar fi vrut să le adulmece acolo, într-ascunsul sinei lui, și pentru a-i ridica din nou la fel de grăbit și fricos, ca și cînd s-ar fi temut să nu dispară în răstimp minunata comoară. Și pieptul i se umfla larg, umplîndu-se de savoarea aceea femeiască, pe care acum întîia oară o simțea degajîndu-se așa de aproape, în cantitatea asta și-n gradul acesta înalt, îmbătîndu-l ca o puternică mi-reasmă.

Adusese iarăși vorba — și ea trebuise să cedeze — la aparatele lui astronomice, în mijlocul cărora se simțea la îndemîină. Începu iarăși să-i înșire priveliștele care ar putea fi văzute cu luneta lui, vrînd s-o facă să-și arate din nou dorința de a veni să le vadă.

Era grozav de sigur că o serie de duble colorate, inelul lui Saturn, un detaliu de creste lunare, calotele polare ale lui Marte, pata roșie din Jupiter, nebuloasa Andromedei și a Cîinilor de Vînătoare, în sfîrșit tot ce e mai „senzațional” în spectacolul cerului, vor fi de ajuns ca s-o biruiască definitiv, s-o lege în lanțurile grele ale pasiunii oarbe — pe care el, amatorul amoretat de cer, le simțea atît de solide și de dulci — de luciul în noapte, al tubului de alamă, despicînd tainele nevăzutului.

Dar toată această manevră pentru a o atrage în cursa, pe care el o credea infailibilă, o conducea cu stîngăcia lui obișnuită, cu aceeași încetineală nehotărîtă, cu aceea îndeletă persuasiune, care constă din a lăsa să ți se strecoare gîndurile în mintea convorbitorului, pentru ca propunerea pe care ai vrea să i-o faci să-ți vie tocmai de la el.

Metoda ar fi fost desigur bună în mîinile altuia ; el însă tremura ori de cîte ori făcea un pas înainte în dedalul incoherent de smălțate descripții, cu care o înbia, se îngrozea după ce l-a făcut, o ținea cu ochii atît de fierbinți în așteptarea încuviințărilor dorite ; că ea îl descoperi îndată, îl văzu întreg ascuns, atît de mic și de speriat în dosul uriașei lui stratageme, că o podidi rîsul. El se cutremură acum de sus pînă jos și rămase cu ochii căsați, cu inima bătîndă să se spargă, la acest rîs sonor care adia spre el o teroare nouă ce pîlpîia și se înălța din adîncurile subconștiinței ca neașteptărul limbii de șarpe, făcînd să pălească minunatele lui stele.

Căci credea pînă acum că acolo, lîngă ocularul lunetei, se desparte hotarul lumii : credea că e de ajuns ca în cercul de întineric al obiectivului să apară deodată cele două picături, de rubin și de smarald ale Alfei din Hercule, pentru ca să simtă că a băut din Apa Nepăsării, că poate hoinări, mîntuit cu totul de lumesc, pe surele căi ale haosului ; era secretul tăriei lui, pe care și-l mărturisea, cu satisfacție, acolo lîngă ocean, în nopțile profunde de vară. Credea că a rezolvat definitiv problema necurmății neliniști a mistuitoarelor mirajii ; și acuma, iată, simțea că femeia asta atît de apropiată de dînsul, cu ochii aceștia atît de nepătrunși, cu surîsul atît de molesitor, cu suflul parfumat, nu va mai rămîne dincoace de ocular. Căci părul acesta cu reflexe de aur pierdut în noapte nu era altul decît culoarea îmbătătoare a astrilor ; îl vedea de acum împletindu-se printre constelații, desfăcîndu-se din inelul lui Saturn, luminînd misterios ca o chemare a hăului în straniul neclintirilor îndepărtate cu milioane ani de lumină ale aparițiilor nebulare.

Și o privea uimit, cu ochi turburi de boală ; iar ea surîdea, tronînd de acum stăpîna pe sufletul acesta sfărîmat în cîteva clipe, căci, deși nu văzuse niciodată steaua Alfa din Hercule și nici habar nu avea să facă apropieri între părul ei și culoarea astrilor, ea ghicise, fără prea multă amăgire, că inima asta deschisă de copil este de acum a ei ; se strînge, se umflă, trăiește prin ea și, Doamne, va trebui să înceteze de a mai bate la cel mai mic semn al ei.

O milă dulce o cuprinsese atunci, încît abia se putu stăpîni să nu-i ia capul în mîini și să-l sărute ca pe al unui copil nespus de delicios.

Iar gîndind astfel fiecare, ei vorbeau înainte cu cuvinte de sărbătoare, presărate de spirite, pe cari le căutau cît mai alese în cutia de deasupra gîndului, și se înțelegeau de minune ; își mărturiseau preferințele în artă și lectură, care, cu bunevoiențe reciproce, se nemereau toate să fie aceleași, trasau primele planuri de întîlniri, deghizate deocamdată chiar în ochii lor sub felurite vizite sau drumuri unde ar putea frecventa, împreună, ore la care ar putea să se vadă mai de aproape sau mai de departe, și care, întîmplător, se potriveau dinainte, fără ca ei să-și dea seama și fără ca să răzbată de la unul sau de la altul vreo intenție de a le face să coincidă cît mai perfect.

Zadarnic, undeva, nevăzut, într-o cameră vecină, Nae Inelescu, puțin cam păcălit de gustul îmbietor al vinului, dăduse drum vijelios unei arii favorite din *Don Pasquale*, cu o pasiune cu mult mai arzătoare ca de obicei.

Poate l-o fi ascultat și o fi mulțumit pe alții cu cîntecul lui ; în orice caz, a mulțumit pe drăcoasa Esti, care-și făcea des de lucru în camera unde cîntărețul dăduse frîu atît de larg glasului ! iar mai pe urmă privirii ce spunea multe, cînd ea-și întetise intrările, și chiar mîinii care se lăsa activă de la șold pe genunchiul fetei, cînd se întîmpla să nu fie decît numai ei doi în odaie. Și poate l-o fi mai ascultat Nedan, din camera vecină, atît cît îi permiteau profundele lui gînduri, în care căzuse cu totul, așa mic și bombat cum sta în fundul fotoliului, privind pe furiș la profilul doamnei Cornoiu, la unghiul elegant ce-l făcea piciorul ei prin rochie, de sub tivul căreia apărea apoi, în țesătura lucioasă a ciorapului de mătase, minunea lunguiată a pulpei și a gleznei, făcîndu-l să-și vîre capul în palme și să fixeze zigzagurile parchetului oftînd cu convingere : „Ea... ea este : *Berthe au long pied...*“

Dar cei doi rămaseră pînă la sfîrșit străini de tot ce se petrecuse în jurul lor.

*

Domnul Nedan își luase paltonul și aștepta pe Lazăr să iscălească în condica de prezență. Nae Inelescu, care mai avea și ora următoare, se legăna pe picioarele dindărăt ale scaunului ; în cancelaria lungă și îngustă, în jurul mesei asemenea lungi, ca de mare consiliu, nu mai era nimeni altcineva.

Iar Nedan încheia conversația, care se legase în recreația dinainte :

— Ce mai, domnule, în istorie toate femeile mari au fost mari și ca fizic ; în orice caz înalte... Mă rog, ți le poți închipui altfel, ți le poți închipui mici și cu picioarele scurte, făcu el cu dispreț profund amintindu-și picioarele fostei sale soții.

Dar Inelescu, care în recreația anterioară îl combătuse, pe motiv că nu era mai firesc ca printre atîtea femei de care pomenește istoria să nu se fi întîmplat și de cele mici, crezu

că-i poate servi și un exemplu, găsit în timpul orei intermediare :

— Dar Jeana d'Arc ? Întrebă el deodată, făcînd cu ochiul lui Lazăr.

— Jeana d'Arc ? Dar o călăreață grozavă ca aia fatal trebuia să fi avut picioarele lungi... Cum ar fi putut ea stăpîni caii uriași ai evului mediu, cînd se repezea în galop la dușmani ? Pentru că erau lupte alea, domnule !... Și dumneata știi ce va să zică un cal medieval, ce va să zică un cal de Normandia ? Uită-te la caii primăriei ; numai astfel de animale pot duce pompele de fier, după cum în evul mediu duceau grelele armure de metal. Apoi pentru așa cai trebuia să ai picioare nu glumă !

— Ah, care va să zică nu era chiar de neapărată nevoie să fie mare din toate punctele de vedere... Va să zică pentru a fi istorică o femeie era suficient să aibe doar picioarele lungi... Interesantă teorie și îndrăzneată, n-am ce zice... Zi, o fată slăbănoagă, sfioasă și religioasă ca Jeana d'Arc, dacă n-avea picioarele lungi...

— Astea sunt ironii ieftine, domnul meu ; și pe urmă te înșeli amarnic dacă-ți închipui că Jeana d'Arc a fost slăbănoagă și sfioasă și... După tradiție a fost o fată voinică și vitează... Poftim, Jeana d'Arc sfioasă... mai auzii și p-asta... Englezii au făcut-o uscată și nevoiașă, tocmai să reiese că ea învingea prin vrăji... Toate femeile istoriei au fost, domnule, înalte și voinice... au fost ceea ce se cheamă „belles“, adică frumoase și impunătoare, nu simpe „jolies“, adică frumoșele, lipsite de o voință superioară, de ambiții dominante, de puterea de a subjuga și conduce...

Nae Inescu făcu haz mare de această deosebire de înțelesuri.

— Bravo dragă, ai putea să brevetezi acest *trouvaille*. Deși eu te-aș sfătui să rămii la filologia ta clasică și să te lași de cea modernă... Și de reconstituiri istorice... Păi bine, tinere, izbucni el și mai forte după o pauză, gîndind la picioarele-i scurte ; ce are a face structura sufletească a individului, inteligența, curajul lui, cu structura corporală ; antropologia e martoră că nici nu poate fi vorba de ceea ce spui... Mai mult chiar, indivizii mici au jucat roluri din cele mai mari : Napoleon, Ștefan cel Mare, Carol cel Mare.

— Eu vorbesc de femei, domnule... Și-n orice caz, chiar de-mi vei găsi dumneata vreo excepție în istoria modernă, în antichitate vei căuta în zadar... Toate femeile antichității au fost înalte și vînjoase... toate eroinele și toate împărăteșele... Romanii nici nu s-ar fi uitat la fosta madam Nedan, te asigur, — aminti el cu răutăcioasă plăcere de soția sa — pe cînd arheologia ne dovedește că numai o madam Cornoiu a putut în cursul veacurilor să provoace inspirația sculpturii grecești și a tuturor artiștilor antici...

Ieșiră, lăsînd pe Nae Inescu furios pe sine însuși că nu mai găsea încă un exemplu de femeie mică în decursul evurilor, care să fi jucat un mare rol și de care să nu mai încapă îndoială că a fost mică. Dar cunoștințele lui istorice se cam șterseseră din memorie, iar profesorii cari veneau acum din clase se întîmplau să fie, în ordinea intrării : de matematici, de științe, de gimnastică, „de tot ce vrei, domnule, numai de istorie nici unul !“

— Da, și crezi că va ști unul ceva ? se mîngîie el la urmă, hotărît să caute singur acest lucru, neînțelegînd cum un om scund ca Nedan poate susține o astfel de erezie, cînd el își da seama de minune, că adevăratul farmec, chiar pentru un om mare, e tot femeia mică (Inescu între timp se dusesese de mai multe ori la doamna Nedan, în zilele știute, dar Zina nu mai venise), — în iubirea adevărată și firească intrînd și un contingent respectabil de instinct de protecție, de ocrotire ; apoi, de cînd lumea, preferința individului a fost pentru tot ce e *mignon* și miniatură, rarele excepții nefiind decît porniri nefirești și pervertite.

Nedan, ieșind însă, continuă să convingă pe micul și firavul Lazăr, care ascultîndu-l făcea urechi tot mai mari, trăgîndu-se fericit și nervos de mustăcioara neagră.

— ...Antichitatea nu poate concepe femeia mică. Zeițele toate sunt creații gigantice, cari pentru a gusta plăceri muritoare cu oamenii, se strîng, devenind ca aceștia, însă păstrînd o statură apreciabilă, în așa fel ca să-și păstreze prestigiul lor dumnezeiesc și să păstreze, asemeni amorului lor, caracterul de preferință și de protectorat. Apoi se retrag în infinitul lor, destinzîndu-se subit la proporțiile lor universale, muritorul rămînînd cu farmecul gustării infinitului, dar cu conștiința micimii lui terestre. Acesta e sensul adevărat al marelui, al adevăratei iubiri, dragul meu. Să te simți purtat ca un

copil pe brațele ei imense, să te simți tu obiect mărunț, bibelou, jucărie, în mâinile acestea, care te mângâie și care ți-au dat rară mulțumire că te-au socotit vrednic de a te considera jucăria lor...

Lazăr deși gusta cu savoare raționamentul lui Nedan, totuși îi acorda o oarecare aproximație; tocmai pentru că-l interesa, figura lui se schimonosi în ticuri nervoase ca de obicei când nu putea să-și răspundă complect la îndoielile lui sufletești și intelectuale; căci, deși ar fi vrut să fie astfel cum pleda Nedan, simțea că argumentației acesteia îi mai lipsea ceva care s-o facă perfect convingătoare. Oricât de limpede părea ea privită dintr-o parte, ca profesor de matematici nu-i găsea totuși reciproca...

— Și închipuiești-ți pe domnul Nae Inelescu vroid să fie dominatorul... vroid el să imprime voința lui fluidului zeiesc, care sub înfățișarea divină a doamnei Cornoiu, bunăoară, s-ar coborî asupra-i... e pur și simplu caraghios.

Lazăr ridică din umeri. Amicul său se îndepărta, pierzându-se în subtilități fără temei. De obicei în fața aberațiilor el nu prea reacționa. Ar fi fost un efort prea mare pentru dînsul să-și ia partenerul din vârful ametitor al apogeei concluziilor și să-l ducă treaptă cu treaptă înapoi, în subsol, spre a-i dovedi că ipoteza pe care a luat-o de fundament e inexistentă. Totuși, de data asta, tocmai pentru că simțea nevoia ca susținerea asta neașteptată să fie cât mai plauzibilă, îndrăzni:

— Bine, bine, dar reciproca?

— Cum reciproca?...

— Femeia... ce faci cu femeia? Dacă și ea are preferințe identice pentru bărbat... Adică, dacă se întâmplă — și ce să se întâmple, căci asta e de obicei — dacă-l vrea și ea mai înalt, mai mîndru, mai bărbat.

— Femeia?... Mai înalt... Ha, ha, ha... inexact... femeia nu-l vrea astfel! Bărbatul doar, în imbecilitatea lui, a înțeles așa și s-a întronat domnitor; și dacă a izbutit în celelalte direcții, monopolizînd totul pentru sine, în amor femeia s-a răzbunat, femeia îl vrea jucărie în mâinile ei, auzi? Asta e... ascultă-mă pe mine... Excepțiile sunt exemplare slabe, supuse pieirii...

— Dar sunt mai numeroase excepțiile decît...

— Inexact...

— De cînd mergem pe stradă, n-am întîlnit decît femei mici...

— Sunt toate pierdute... afară numai dacă or fi avînd corespunzătorul pentru care să fie mai mari... căci în defini-tiv ea poate avea și alte însușiri de superioritate decît cea fizică... dar în cazul acesta sunt incomplete... pe cînd tipul ideal e femeia înaltă, femeia... ca să zic astfel: femeia re-gină...

Apoi scoborînd vocea, reîncepu cu persiflagiul său pre-ferit:

— Uită-te la nevastă-mea, la fosta mea nevastă... o fe-meie bine, ce să spun... aud că-i fac mulți curte... Nu mă impresionează deloc aceste zvonuri și nici măcar vreo amin-tire... Nimic, absolut nimic. Parcă am fi fost complect stră-îni... Ea crede pentru că am prins-o înșelîndu-mă cu un elev... care tocmai își trecea examenul de capacitate. Se porni pe un rîs zgomotos: Pentru că, dragul meu, nu mi se potrivea... era incomplectă pentru mine... era prea mică. Ori de cîte ori mi-aduc aminte de piciorușele ei scurte, destul de subțiri jos, dar îngroșîndu-se prea repede pînă sus, mă pufnește rî-sul... Pe cînd, închipuie-ți, să fi fost mare, să fi fost stăpîină cu adevărat a ființei mele! Aș fi fost intransigent; aș fi ucis poate, sau aș fi iertat... aș fi fost ridicul... eu știu... în orice caz n-aș fi lăsat cu una cu două să-mi scape un lucru prețios... Pe cînd așa... o bagatelă... o pierzi oricînd, fără interes...

Urmă o tăcere, în care timp Lazăr, care știînd cît e de subțire piciorul fostei doamne Nedan numai în intervalul de la glesnă pînă la partea cea mai umflată a pulpei, calculă mintal cam cît trebuie să se îngroașe pînă în șold, avînd în vedere și proporția în care bustul i-era dezvoltat față de înălțimea totală. Socoteala aceasta turbură mult pe matema-tician. Dar îl turbură și mai mult, cînd în mod firesc mută calculul la doamna Cornoiu, constatînd progresia într-adevăr minunată a dimensiunilor necunoscute, ținînd în seamă pe cele cunoscute. Lazăr simți chiar puternice zguduiri în spate și figura i se crispă iar, în toate direcțiile, îmbrîncită de curioasele lui ticuri.

— Experiența vine trăind, dragul meu, continuă Nedan. Soarta doamnei Nedan se hotărîse de cînd am început să prind tainicul mecanism al mitologiei, care, oricît ți-ar părea.

o culegere de basme, e totuși o știință în toată regula ; e înregistrarea metodică a tuturor fluxurilor pe care intuiția omenească le-a captat de-a lungul timpurilor în străduința ei de a surprinde misterul cel mare din oceanul de dincolo de vederile noastre ; acolo unde sălășluiește perfecțiunea și modelul. Iar oricând mintea omenească a socotit perfecțiune și model tipul înalt și nu prea subțire, cum se crede, ci bine împlinit. Spune-mi tu o zeiță, cât de mică, vreo nimfă, vreo hamadriadă, vreo nereidă, a fost cândva figurată în vreo artă având dimensiunile doamnei, din nefericire, încă Nedan... Mi-aduc aminte că, privind prin cărțile mele de arheologie toate acele figuri desăvârșite, această doamnă s-a apropiat de mine, mică și insignifiantă, le-a privit cu răceală și a strîmbat din nas. Pot să-ți spun și gravura : era o splendidă amazoană, reproducă după un basorelief necunoscut ; reproducerea era pe-o planșă. Știi ce a exclamat doamna Nedan văzînd-o : „Ce e cu pompierul ăsta dragă, de te uiji la el așa...” „E o amazoană, doamnă”, i-am răspuns îndată pentru a o corija... „nu vezi ce suplețe și ce grație !”... „Oh, grație la așa girafă”, mi-a răspuns, crezînd că eu glumesc. A fost inutil să mai continui... Însă soarta ei se pecetluisese. A mai avut și proasta inspirație să se mai și dezbrace ; ei bine, cînd am văzut-o rotundă ca o bilă de popicărie, am terminat definitiv cu dînsa. Iar peste cîteva zile am surprins pe acela... Și pentru că am ajuns aci, să elucidăm și acest punct : niciodată nu voi da în afară de merit o notă unui elev, fie în minus fie în plus, ăsta e un lucru sfînt la mine. Totuș, dacă n-aș fi în stare să fac acest lucru pentru nimic în lume, nici din răzbunare, nici din răsplată, de data asta am făcut-o... Ei da, am făcut-o... o mărturisesc... i-am dat măgarului mai mult cu două puncte decît merita... i-am dat zece și i-aș fi dat și mai mult dacă s-ar fi putut.

★

Lazăr se despărți grabnic de amicul său ; atîtea amănunte despre femei dăduseră peste marginile încăperii lui sufletești. Ca de obicei în astfel de împrejurări, se îndreptă cu zor nespun spre marele parc de la marginea orașului, pe care-l ocoli în mai multe rînduri pe alea mărginașe tăiată în măcănișuri uscate și străjuită de copaci sălbateci, cu totul

neasemănătoare cu aleile dispuse artistic în preajma lacului din mijloc.

Aci era refugiul lui în clipele de mare enervare, în crudele momente ale înfrîngerilor nenumărate în luptă cu propriu-i suflet, în rostogolirile năprasnice din infiniturile în care se avînta fără preget, cu ajutorul neliniștitei imaginații, al Secretanului cu obiectiv de 110 milimetri și al motorului secret pe care-l tot întocmea și-l dregea complicîndu-l, din primii ani de profesorat, după un plan nou și îndrăzneț, și care se îndărătnicea totuși să nu-i iese la capăt.

Ocolul multiplu pe alea neîngrijită și destul de întinsă îl făcea în pas forțat și ea îl istovea atunci la culme, îl trimetea acasă zdrobit ; alea asta era pentru el biciul mai puțin barbar al călugărului care-și flagelează pornirile cărnii.

De astă dată însă, cu tot acest marș forțat, cu tot acest aer tare și cu toate aceste țepi de măcăniș, care-i zgîriau vederile și-i sfîșiau de obicei imaginile lascive din creierul încins, nu putu îndepărta chipul și statura doamnei Cornoiu, care trona acum, umplîndu-i tot orizontul minții : gigantică, superbă, zeiță — așa cum o vedea Nedan.

Porni deci și mai departe de-a lung de străzi pustii și desfundate de mahala, stîrnind zăcăminte de praf și de gunoaie, poticnindu-se în adîncile hîrtoape. Casele se răreau, punînd între ele spații tot mai mari de livezi îngădite sau de maidane triste. În curînd se trezi între case țărănești ; cîini haini îl lătrară și el se plecă să-i alunge cu pietre. De obicei temător de animale și mai cu seamă de cîini, de astă dată se purtă cu adevărată vitejie. Pocni unul atît de strașnic în spinare, că la chelălăiala lui săriră toți dulăii locului ; un țaran îi veni în ajutor și haita fu pusă pe goană îndată.

Atunci Lazăr se văzu nevoit să renunțe și lacrimi de necaz zbiciră în colții ochilor. Mulțumi pe țaran cu bacșiș bun și porni înapoi, gîndind că întîmplarea putea să se repete. În împrejurarea asta fără importanță, își recunoscuseră întreaga lui viață : o lipsă de curaj fără pereche, o timiditate dușmană și înverșunată, ce părea că stîrnește singură elementele externe, care i se pun neconținut de-a curmezișul.

Vroia să cîștige spațiul larg al luncilor, avea nevoie să rătăcească pe sub plopii înalți și goi, pe cărările undioate și strînse între părăuți zburliți ai zăvoaielor de sălcii. Și iată,

o mână de cîini îl întoarce din drum ca pe un simplu zănatec oarecare sau chiar pe-o biată mîță; de ce oare jivinele au năvălit cu nemiluita asupra-i și de ce grămada de pietre aruncate în ele n-a fost în stare decît să le întărite și mai mult? De ce a fost de ajuns o singură piatră aruncată d-un țaran în rîs și-un singur chiot țărănesc, ca toată haita să se risipească îndată? Pentru că el avea haine orășenești și celălalt era în straiul cîmpului, obișnuit cîinilor de țară? Dar poftim, surtucarul ăsta cum înaintează nepăsător, poftim cum dulăul ăla, care atrăsese asupra-i toată hărmălaia, se scoală din țărîna mîrîind... pentru ca să se retragă cu coada între picioare dinaintea pasului neșovăitor și nepăsător al drumețului!

Mergea acum călcînd domol, nesigur, lăsat în voia soartei, ca un om care se ține după o înmormîntare. Cîinii drumului nu mai săreau asupra-i și, iată, ce dulăi enormi și fioroși, pe lîngă cari javrele cu lătrat pițigăiat din sat păreau niște fantome. Nici nu se uitau la dînsul și-l lăsau să treacă în voie, ca pe unul care nu le stîrnea nici măcar luare-aminte.

Și Lazăr se închipui, umflîndu-și deodată pieptul și voinicindu-și pasul; se închipui dînd drum mersului dîrz spre un țel hotărît și statornic. Hm! Îndată lighioanele pămîntului s-ar arunca dinainte-i, sticlind ochi de foc și rînjind dinți subțiri de fierăstrău.

Și-n minte prinse să se îngroașe o dihanie absurdă de fabulă.

Oare unde mai văzuse, cîndva, una la fel?

Ah, în vis; acum cîteva nopți: lighioana aceea de fier, cu oase ferecate, cu dinți metalici, cu membre multiple și in-forme, cu articulații fără sens. În odaia ascunsă, cu motorul neștiut de nimeni. Motorul înviase, îl trîntise pe podele și-l devora cu tihnit nesaț.

*

— A, a... *bonjour*, domnule Lazăr... în sfîrșit te-am întîlnit... E-o adevărată victorie să izbutească cineva să te întîlnească pe dumneata. Dar bine, unde te ascunzi cu atîta talent, omul lui Dumnezeu?... Un băiat așa de draguț și de simpatic ca dumneata, să te ascunzi în felul ăsta de lume!?

Lazăr nu-și putea crede urechilor. Persoana care-i vorbea era chiar doamna Nedan, mica doamnă Nedan, gătită atît de elegant și de provocător; iar la fiecare cuvînt al ei, sînul strîns prea din scurt se zbătea ca o pasăre captivă și dornică de libertate. Cînd îi mai adresase lui vreun cuvînt doamna Nedan, neîntrebată și încă așa, în plină stradă, în mijlocul lumii forfotitoare? Ba mai înainte, avusese chiar impresia că doamna Nedan îl consideră cu oarecare compătimire jienitoare, care-l făcuse s-o ocolească pe cît îi sta în putință...

— De cînd domnul, amicul dumitale, căruia după lege sunt încă obligată să-i port numele, și-a găsit garsonieră, n-ai mai dat prin casa, unde cred că ai fost primit cu drag de toată lumea...

— M-am gîndit... poate... am...

— Ah, nici nu găsești cum să te scuzi. Dacă mi-a plăcut ceva la dumneata a fost sinceritatea și lipsa de prezență de spirit, adică lipsa calității de a găsi prompt minciunile...

— O, nu doamnă... dar vedeți... erați poate destul de necăjită ca să...

— Dar cînd altcîndva are omul nevoie de consolare, domnule Lazăr, decît la necaz...

— Vedeți însă... situația dumneavoastră, cum să spun... vreau să... abia mai bîlbîi Lazăr, care ținea morțiș să nu se curme această convorbire, atît de neașteptată, atît de delicioasă pentru dînsul. Aceste vorbe pe care i le rostea o femeie frumoasă și cochetă și care tocmai pentru tonul lor muștrător și șagalnic i se lăsau ca un balsam în sufletu-i bicisnic!

Ea-l examina acum cu o stăruință care-l înroși de sus pînă jos și-l făcu să se refugieze cu ochii spre pămînt, la micile vîrfuri ale pantofilor ei și la gleznele subțiri și parcă goale în ciorapii deschiși și atît de transparenți că i se păru că-l bravează și-l măsoară și aceia, alungîndu-i sufletul de pe buze.

— Ah, vrei să spui că... pentru că eram în divorț... s-ar fi interpretat că... Aci tonul ei deveni deodată zeflemisitor, într-atît că, dacă s-ar fi putut, el s-ar fi încolăcit în sine ca un melc.

— Într-adevăr, tocmai asta, tot încerca el să îngăimeze — și acum i-era atît de rușine că putuse să se gîndească acolo și chiar să-i mai destăinuie și ei un gînd atît de josnic,

și încă într-un mod atât de lamentabil, că îl cuprinse o mare furie pe sine însuși.

— Vezi, vezi că poți să mergi chiar pînă acolo cu gîndul... Vai, timidule domnule Lazăr, acum văd eu : mi se pare c-am avut de-a face cu un mare prefăcut ! Și amenințîndu-l cochet cu degetul rîse cu mare poftă ; lui i se păru răutăcios și ironic.

Vroi să lămurească, să îndrepte, dar buzele i se mișcară în sec și nici măcar nu avu sunet noua lui bolboroseală. Însă simți cum sufletul i se răscoală și devine mai dîrz în fața situației. Acuma o făcuse, o făcuse. Cel puțin să profite pînă la urmă de obraznicia lui ! Și cu un curaj pe care nu și-l cunoștea, își lăsă ochii acum cu știință și voință pe gleznele ei și chiar îi ridică mai sus pe arcul pulpelor, oprindu-i bărbătește tocmai în tivul rochiei.

— Dar te rog... mai uită-te și la mine, pentru numele lui Dumnezeu...

Ridică desigur capul în sus, dar în ochii ei tot nu parveni să se uite...

Ea chicoti ușor și chicotul ăsta parcă înciudat și strein i se înfipse tăios și adînc în suflet.

— Ei, haide, iată, te las... sălbatecule...

Firește plecă ! Pentru că desigur idiotise subit de nu găsea nici un cuvînt să-i spună... Doamne, dar i-au fugit toate vorbele din gît?... e mut?... i s-a paralizat limba?... Și cu cea mai mare durere, de parcă i-ar fi smuls ceva dintr-însul cu urnirea ei din loc, o văzu că nu glumește. Plecă.

— La revedere...

Și cu asta i se păru că o piatră grea s-a lăsat definitiv pe mormîntul sufletului său. Doamne, dar oare visează ? Ea și-a întors fețișoara ovală și dulce și continuă să-i vorbească ! Doamne, și ce-i spune ?

— Cred că mîine după-masă, îmi vei face plăcerea să bați la ușa mea... acum poți să n-ai nici o grijă de orice interpretare...

Hotărît, este un Dumnezeu, care în sfîrșit și-a plecat ochii și la dînsul...

— La ce oră ?...

Ea rîse iarăși, cu toată inima, îndepărtîndu-se :

— Ah, la ce oră ?... Dar la ora la care obișnuiesc oamenii să vină unul la altul, omule...

Iar el rămase ținut locului, cu ochii uluiți de gama multicoloră și mișcătoare a hainelor ei, cu sufletul pleostit sub povara propriilor injurii :

— Imbecil... idiot... mizantrop... o... ah...

*

Andrei Lazăr s-a oprit în antreul cel mic, în fața ușii care-l încrunta totdeauna. De astă dată pe buzele lui flutura zîmbetul triumfului și acea nuanță de disprețuitoare compătimire, cu care contempli oamenii și înconjururile, de cum se întîmplă ca norocul să-ți surîdă cît de puțin.

Ba acum ușa asta misterioasă îl făcea să pufnească în rîsul celei mai clare și mai sonore batjocuri.

Înfipse cheia dintr-o singură mișcare în ușa pe care o deschise cu un picior.

Dar înăuntru era întunecime și mister. Acum însă el nu mai tremura dinaintea acestei umbre dese care-l descuraja de la început, de cum punea piciorul aci, în acest „templu al timpului“, cum îi spunea cîțiva ani mai înainte cu religiozitate, mai în urmă cu îndurerată ironie.

Dădu drum și mai larg rîsului, dar se opri deodată și așteptă cu frică. O clipă, teama vreunui ecou, care să-i răspundă cu aceeași batjocură, îi strînse parcă băierile gîtului. Dar rîsul se lipi flasc în mijlocul pereților și odaia, neumblată și întunecoasă, nu-i răspunse decît cu mirosul de igrasie și de aer stătut, care-i intra adînc în nări. Iar prin obscuritatea de amurg iernatic, în ochii ce se obișnuiau se desemna acum masa mare și pătrată din mijloc, cu ceva prelung și umflat deasupra-i, acoperit cu mușama neagră, parcă un cadavru enorm pe-o masă de disecție.

Lazăr crăpă unul din obloane și apoi ridică acoperămîntul unsuros, jupuit pe-alocuri, pe care nu-l mai ridicase de mult ; îl desfăcu cu grijă, desprinzîndu-l cu greutate de ieșiturile obiectului ciudat de dedesubt, de care se lipise.

Apăru atunci o harababură de roți mari și mici, cu dinți sau înfășurate în curele înguste de transmisiune, apoi scripete și spirale de tot felul, brațe mici de fier sfîrșite prin cîte-o bombă, șuruburi, ciocănașe și Dumnezeu mai știe ce, totul cuprins și despărțit prin patru mecanisme în

formă de pistoane; iar din mijlocul acestei bizare complicații de unelte, o roată mai mare ieșea de pe umerii altora mici, îngrămădite una într-alta într-un mod cu totul neobișnuit, și atât de numeroase încât cea de deasupra părea un sărbătorit dus pe brațe de mulțime.

Prin întunecul care să lăsa acum de-a binelea în căderi compacte, ochiul lui cunoscător desfăcu, într-o parte și-n alta a roții principale, osii lungi și subțiri, cu încheieturi umflate din loc în loc ca stranii brațe de schelet, terminându-se fiecare printr-o cvadruplă articulație de negre degete turtite și groase.

Trebuia să mai desfacă un oblon ca fantastica plăsmuire să înceapă de-abia acum să semene din ce în ce mai mult cu o mașină: degetele celor două brațe se îmbinau cu altele la fel, compunând noi sisteme de angrenaje complicate, curele, fusuri, bile, care coborau pe podea, încingeau masa pe dedejos, spre a urca tot către arborele central pe partea cealaltă.

Lazăr o privea cu un fel de curiozitate veselă și ironică, de parcă acum ar fi văzut-o pentru întâiași dată.

Degetele lui atinseră una din roți la întâmplare, o învîrtitură ușoară, și îndată întreaga mașină începu să geamă din încheieturi. Mișcarea se comunică dintr-o roată într-alta pînă cîștigă roata cea mare de deasupra. Atunci cele două brațe se agitară în sensuri stranii și parcă extatice; frîghiile de pe lîngă ziduri se întinseră, drugii de fier pîrîiră, osiile gemură. Întreaga mașinărie păru o vreme în continuă agitație, fără ca mîna să-i mai dea vreun impuls.

El o privi atunci instinctiv, cu ochii mari și lacomi, în care se aprinseră, ca într-o lanternă electrică, scînteile bucuriei. Însă era ceva timid în bucuria asta; slab, care se stîngea pe încetul; luînd-o înaintea motorului care se stîngea la fel.

Privirile lui adulmecară îngrijate spre roțile din urmă, care încă mai mișcau; și le urmări atent slabele convulsii, pînă se potoliră pentru totdeauna.

Cînd totul fu sfîrșit, își îmbrățișă mașina cu ochi îngăduitori, ca pe-o prostie simpatică, o jucărie ce i-a dominat pînă dincolo de maturitate viața, cu acaparatoarea-i absurditate.

De astă dată însă nu-i mai ciocăni ușor membrele metalice ca un doctor grijuliu; nu-i mai încercă încheieturile ca pînă acum, dînd aprobator din cap: „Da, da!...” — și spunîndu-și: „acolo trebuie făcută îndreptarea! Osia finală nu mai trebuie să se întoarcă tot în roata cea mare; ea trebuia scoasă de acolo și pusă în legătură cu...”

Dar cu ce n-a pus-o în legătură! Și... tot degeaba...

Doamne, și nu dorea chiar mișcarea veșnică; nu mergea cu visul chiar pînă acolo! S-ar fi mulțumit doar cu atât: o mișcare continuă de cîteva săptămîni, zile sau ceasuri, fără ca păcura sau petrolul să-i servească la altceva decît la unsul încheieturilor... iar ca unică forță motrice: aerul, aerul înconjurător, abundent, inepuizabil, atras meșteșugit din zăcămintul uriaș de deasupra în complicatele pistoane; la un cap pompe de comprimare, la celălalt voinice mașini pneumatice, acționîndu-se reciproc... Aerul, omorîtorul lent și sigur al oricărei mișcări mecanice, el însuși suflet al mașinei! Fluidul transparent și elastic, nevăzut și temut, înviorător ca apa iazului cînd copiii zefirului se scaldă leneși într-însul, groaznic și neiertător cînd învinește de mînia cumplitului uragan...

Fluidul acesta înviorător și limpede, ca și minunata idee a întrebuintării lui! Atît de înviorător și de limpede că de multe ori cînd se ducea la școală, cu gîndul aprins de grozava idee, se pomenea tremurîndu-i în gît vreo adiere de cîntec, care la cîte-un hîrtop țîșnea tare și clar, notă răzleață și ciudată, ce întorcea asupra-i privirile uimite ale înțîlniților în cale. Zîmbea ușor dinaintea privirilor acestora ascuțite și scormonitoare și trecea.

Alteori, în nopți triste, cînd afară oceanul de sticlă topită începea să se agite sălbatic și trîmbe furioase de val dau iureș prin fereastra spartă din pod, de alături i se părea că cineva umblă prin frîghiile și curelele mașinei, ca prin niște coarde de gigantic contrabas, și-l apuca toane de spaimă. I se părea că însăși mașina a început să se zvîrcole singură, să bîzîie, să meargă de la sine, la vreun bobîrnac al vîntului, pătruns prin coș, prin crăpăturile ușilor sau cine știe pe unde. Asculta înfiorat și-n urechi îi pătrundea tot mai mult vuietul mersului de roți. Se scula tremurînd, aprîndea lumînărica de pe măsuță, își lua scurteica de noapte pe umeri, trecea prin antreul îngust și asculta la ușă... Ah,

ea mergea cu adevărat... Și deschidea brusc ușa ; cineva îi stingea atunci lumânarea dinăuntru și atunci urma tăcerea cea mai deplină. El căuta înfrigurat cutia cu chibrituri din buzunarul scurteicii. Scăpăra ; și la lumina pâlpiitoare, carcasa mașinei lucea nemișcată și posomorâtă în spațiul rece al odăii.

Dar în seri liniștite, mașina umbla strună sub ochii lui, singură, minute întregi, pe care le socotea cu ceasul în mână și cu inima umflată de bucurie. Odată chiar, după ce dăduse de mai multe ori brânci roatei principale, ca pistoanele să se umple de aerul de care aveau nevoie, mecanismul întreg umblă singur un sfert de ceas. Bău atunci de fericire o jumătate aproape din șipul de coniac, pe care-l avea de vreo doi ani în casă și din care nu gustase pînă acum două pănărele. Se culcă beat de-a binelea și multă vreme îi foșni în urechi mersul acela ondulat, lin, odihnitor, de șarpe, al șleaurilor complicate ; și adormi fericit părăindu-i-se că șarpele acela, cu dulce alunecat, s-a tîrît ușor, cu foșnetul lui mătăsos, s-a făcut din ce în ce mai mic, i-a pătruns prin ureche și s-a încolăcit ușurel și cuminte în creierul aprins de alcool...

Amintindu-și toate acestea, rîse cu voioșie. Mașina cu suierat de șarpe i se păru atunci că se strînse în sine și în întunericul din nou stăpîn, roatele ei îi dădură impresia de grumazuri plecate, de cîine umilit și bătut. Căci deasupra ei se aprinsese rîsul drăcos al doamnei Nedan ; și mai de deasupra, dintr-un ungher negru ca noaptea spațiilor, luciră deodată ca o minunată dublă, nemaidescoperită pînă acum de nici un obiectiv, grozava dublă neagră a ochilor Zinei.

În urechile lui răsună limpede glasul doamnei Nedan : „Vai, dar ești teribil... dar, omule, vino la ora cînd se vine de obicei...” Ah, cît de mică era gurița aceea atît de zgomotoasă... !

Dar numaidecît apoi rîsul clar, cumpănit și regesc, al doamnei Cornoiu îi luă loc. „M-ai făcut atît de curioasă... Tare aș dori să văd o împerechere de aceasta de safir cu rubin...”

— Oricînd, doamna mea, oricînd ! murmură Andrei, făcînd o largă plecăciune dinaintea mașinei. Sunt totdeauna la dispoziția dumneavoastră... la picioarele dumneavoastră...

la minunatele dumneavoastră picioare... pe care le voi săruta, doamnă... pe care le voi acoperi de sărutările mele nenumărate...

Se ridică apoi chicotind :

— Și tu, mica mea... mica mea... Nedan... nu... Mavro... nu, mica mea, oh, da, Tina, mica mea Tinuța... o, n-avea nici o grijă, copila mea... cu tine va merge repede de tot... vai ce repede... o, să nu crezi, mica mea copilă, că te voi uita repede... n-am vrut să spun asta... nu... căci tu vei fi pendantul celeilalte... tu, zburdalnico și drăcoaso... pendantul reginei... care mă va chinui, copila mea... îmi va răscoli sufletul cu ochii ei atît de negri... în brațele tale eu îmi voi reface rănile sufletului meu... Și ea nu va ști... regina... ea nu va ști unde voi găsi apa dătătoare de viață, care-mi va reface rănile și mă va aduce dinainte-i iarăși în floarea puterii și a biruinții... O, sunt grozav de puternic, copilele mele... sunt virgin de suflet și chiar de corp... Numai uițați-vă la amanta mea de pînă acum și spuneți dacă n-am dreptate...

Și izbucni în rîs, apoi pocni cu piciorul, în silă, una din roțile de jos : Iată cine îmi măcina viața... ha, ha, ha !

Șuietul de șarpe al mogîldeței, însoțit de uruitul surd al roților, se porni deodată în întunecimea odăii. Dar Lazăr rîse și mai tare :

— Ascultați, frumoasele mele : mișcarea perpetuă... și ieși rîzînd în hohote, însoțit de rîsul zgomotos și drăcesc al Tinuței, de rîsul cristalin și maestos al Zinei.

— Ascultați... ascultați !...

★

Dinaintea ușei doamnei Nedan, Andrei Lazăr ezită să ridice degetul spre butonul soneriei, trebuindu-i încă vreme pentru a-și compune o figură și o atitudine. Își trasă din nou planul intrării și reconstitui primele cuvinte, pe care le mai modifică de cîteva ori.

Și-și aminti că-și impusese punct de conduită : îndrăzneala necondiționată. La cel mai mic semn din partea ei că vrea să treacă la actul următor, el să fie gata, cu mîna pe frînghia perdelei.

În sfârșit intră ; nu-l primi chiar doamna Nedan, ci o servitoare. Îl introduse într-un fel de salonaș, cam întunecos, a cărui mobilă predominantă era un divan scund acoperit de poala largă a unei scoarțe ce se ridica pe pereți până-n tavan. Iar înăuntru mai era o persoană în afară de doamna Nedan, care se ridicase să-l întâmpine. Era un domn care stătea chiar pe divan ; iar lângă el, oricât de închis era tonul covorului, orb să fi fost și tot vedeai o groapă cu pronunțată formă de corp omenesc. Și doamna Nedan puna o suspect de exagerată bunăvoință în oficiu-i de gazdă, în timp ce ochii îi clipeau nervos și micșorați, de parcă acum s-ar fi deschis la lumină.

Așa că în fața atîtor împrejurări, planul de acțiune al lui Lazăr se descompuse în stinse și stîngace mișcări și îngăimeli ce înveseliră repede pe Tina și făcură pe tînărul, care în sfârșit găsea de cuviință să-și deșire trupu-i înalt și firav de pe canapea, să-și despice buzele într-un surîs de superioritate și îngăduință...

— Vai, nu vă cunoașteți : domnul Lazăr, domnul Nenoveanu...

— Nu mai mă cunoașteți, domnule profesor ? răsună atunci o voce cocoșească de impuber intrat cu un pas, doi, în zona bărbăției...

— Ah, Nenoveanu, tu... dumneata ești... dar, dragă, ai crescut și mai mult, de unde să te cunosc...

Și găsimu-se mai la largul lui, în fața fostului elev, se așeză cu mai mult aplomb pe un scaun, lângă masa din mijlocul odăii, pe care se trezi bătînd repede și îndesat cu vârful unghiei, spunînd lui Nenoveanu, întocmai ca la școală :

— Păi, șezi jos, băiețuș...

Băiețușul desigur nu se grăbi să șadă, de bună seamă pentru a marca la rîndu-i că vremea băiețușului și a șezutului jos trecuse. Se plimbă deci prin odaie, cu mîinile la spate, și căscînd și mai lăbărtat surîsul de la început.

— Ei, și cum o mai duceți, domnule profesor ?...

Andrei Lazăr trecu cît ai bate din palme cu arme și bagaje în tabăra lui Nedan : fapta soției sale fusese cu adevărat abominabilă... Cu propriul lui elev, și încă un găligan atît de obraznic ! Ce trebuie să fi fost pe sufletul bietului Nedan !... Cîta dreptate n-avea desigur să excludă dintr-un condei, din decursul grav și academic al istoriei,

toate muieruștile ăștia ușurele și scurte, într-atît de minte, cît și de trup...

— Dar vi s-a închis școala, tinere... e vreo molimă ceva la București, de ai venit în timpul cursurilor ?...

— Molimă ??... Universitățile (și studentul apăsă dur pe acest cuvînt) nu se închid pentru molimă... *Dumneata* nu știi ? Ca la universitate : pleci cînd vrei... vii cînd vrei... Se vede că ai uitat, domnule profesor, deși nu-mi face impresia că ai părăsit-o așa de mult...

— Oh, nu, se amestecă și doamna Nedan. Aș paria că oricine n-ar cunoaște pe domnul Lazăr dinainte și v-ar vedea pe amîndoi împreună, ar crede îndată că are de-a face cu doi colegi... Are o figură atît de tinerească domnul Lazăr... și niște ochi așa de mari și așa de... cum să spun... așa de suavi, că ai zice doi ochi... de copil...

— Ba te pomenești că acel altcineva, despre care spui dumneata, ar zice poate chiar că domnul Lazăr e cel mai tînăr și că eu sunt... mentorul său... cîntă iarăș vocea cea cocoșească. Ce-ai zice, domnule profesor, de o astfel de împrejurare...

Domnului Lazăr îi sticliră ochii de mînie. Cum el nu era însă prompt cu mușcăturile, trebui să se resemneze, mai ales că surîsul muștrător al doamnei Nedan către celălalt îl descurajă și mai mult și conchise poltron, spre propria-i deznădejde și scîrbă :

— Ce să zic... aș fi foarte încîntat... mă bucur de eterna tinerețe...

Dar „eterna tinerețe“ îi aduse aminte de „mișcarea perpetuă“ și de motorul lui, acoperit cu mușama neagră. Și la fel cu mușamaua aceea neagră și veche, roasă pe alocuri, i se așeză pe suflet un vâl gros de întunecime și tristețe.

*

Andrei Lazăr tocmai se gîndea să plece recunoscîndu-și zădărnicia eforturilor și glorificînd în gînd pe fostu-i elev. Cu un fel de pizmă admirativă, îl vedea cum exploatează succesul, după ce-i închisese gura și ciopîrtise toată strălucita conversație plănuită, în vagi și înecate răspunsuri de politețe, monosilabe și interjecțiuni. Ce vorbe de duh, cîta

ingenuitate în el, cât haz! Trebui să recunoască totul cu necaz și dezgust. Singurul lucru care-i producea mulțumire, tocmai pentru că-i plăcea atât, era afectarea aceea pe care junele o adăoga glasului său cocoșesc, dându-i un răsunet și mai caraghios. Avea un anume mod de a-și răsfrînge buzele înainte de a vorbi, punea o încetineală calculată în pronunțarea cuvintelor, dându-le în același timp o nuanță nazală și făcînd să predomine peste tot un aer de risipă și nepăsare, de parcă și-ar fi aruncat vorbele și ideile ca un fecior de bani gata, pus pe trai, monedele de aur. Și pe deasupra o atîta siguranță că aceea ce va spune va fi primit cu plăcere; atîta încredere în sine ca să-și permită a da drumul cuvîntului înainte de a gîndi definitiv, pentru ca apoi, împletind vorbe fără conținut în spumoase divagări, să ajungă din urmă cu ideea complectată între timp; în sfîrșit, atîta aer de superioritate, cînd, jonglînd cu cuvînt și gînd, izbutea să echilibreze totul, producînd plăcerea cea mai de nedescris pe figura doamnei Nedan; încît Lazăr gîndi, cu obidă, că a mai încerca să reia o nouă ofensivă ar fi să piardă vremea degeaba.

„Înapoi la odaia cu miros rînced de igrasie... înapoi la motorul cu scripete și curele“, auzea el o voce sarcastică, trezindu-i ecouri în capul aiurit și haotic, în care predomina acuma, semiobscură, imaginea unui cîmp mohorît de înfrîngere. Și-și văzu limpede soarta de-ntotdeauna, care-l aștepta: străduința aceea inutilă și sigură și implacabilă, nemărturisibilă, ascunsă ca perversiunea avarului, de a căuta lucruri imposibile, de a născoci ceea ce doar elevii întîrziati mai visează să născocească și naivii mecanici empirici.

Și uitatul musafir al amintirilor sale îi reveni deodată în minte, după atîta amar de vreme... Era domnul Carol, mecanicul...

Doamna Nedan ieșise și întîrzia afară, iar Nenoveanu, văzîndu-l atît de distrat, începu să caute într-un album. Așa că domnul Carol se instală comod în mintea golită de atîtea gînduri; aidoma cum îl regăsea în fiecare an în copilăria depărtată, la moșia unui unchi bogat despre mamă, conducîndu-i mașinile agricole: un neamț voinic și uns de păcură, cu un mare cucui negru deasupra ochiului stîng.

Prinsese mare slăbiciune de domnul Carol, numai văzîndu-l cum închide și deschide șuruburile și robinetele ma-

șinilor, potolindu-le furia duduitoare sau făcîndu-le să turbeze de energie, cînd da drumul la abur; și era atît de marțial domnul Carol cînd făcea lucrurile acestea, iar în ochii lui lucea atîta plăcere; atîta căldură și mulțumire punea și arăta pentru meseria lui, că soarta elevului Lazăr Andrei, tocmai nedecis dacă trebuie să ia calea liceului clasic sau real, se hotărîse!

Domnul Carol i-a arătat atunci după ce l-a conjurat să nu spună la nimeni, „secretul și idealul vieții lui“; i-a arătat un sul de hîrtie pînzată. „Iacătă aici e planul mișcării veșnice!“ i-a mărturisit el. „Aproape totul e construit piesă cu piesă... mai îmi trebuie zîteva roțițe... la iarnă cred că o să-i dau drumul... Ai să auzi dumneata de mine din jurnale...“

În anul următor, domnul Carol i-a arătat numai modificările pe care a trebuit să le sufere aparatul său. „Trebuie să știi, i-a spus el, că practica e una și planul e alta... Dar acum cred c-o să meargă strună!!“ Și-ntr-adevăr, în anul al treilea, domnul Carol i-a mărturisit din nou o taină și mai mare, că aparatul merge, merge de minune, dar nu ține decît o singură zi... tot e ceva și asta... însă el nu se va lăsa pînă nu va rezolva problema definitiv...

Doamne, cu aceeași admirație pizmașe cu care acum ascultă și urmărește pe Nenoveanu ăsta — își aduce perfect de bine aminte — a ascultat atunci pe domnul Carol, cînd acesta, privindu-l cu superioritate, la fel de compătimitoare, cu ochiul de sub cucui, i-a destăinuit că în sfîrșit mașina a putut s-o ducă o zi!

Și aceeași tristețe de acum l-a copleșit și atunci, făcîndu-l să se simtă neputincios în fața bucuriilor vieții, pe care Dumnezeu le-a rezervat altora mai din belșug conformați ca dînsul.

Cum rîdea atunci ochiul domnului Carol sub cucuiul cel negru! Însă în anii următori — deși nu l-a mai găsit la moșia unchiului său — n-a aflat nici din jurnale și nici de nicaieri cîte zile a putut să rupă încă motorul. Iar tristețea i s-a schimbat într-o dispoziție cu totul nouă și, desigur, dacă ar mai fi întîlnit ochiul rîzător sub cucuiul negru, de astă dată l-ar fi făcut să se întristeze la rîndu-i sub strălucirea de izbîndă și de superioritate a propriilor priviri.

Căci elevul Lazăr Andrei învățase mecanica și văzuse în sfârșit că piesele bietului mașinist nici n-au putut să se urnească și se vor împiedeca întotdeauna de rezistența celorlalte piese ale aparatului și mai ales de aerul înconjurător. Ar fi ținut mult să-i spună toate acestea, numai pentru a vedea ochiul mic, strălucitor, pe fața aceea mohorâtă, stingându-se de moarte în lupta controverselor mecanice, pe care i-o pregătise. Pe când ochii lui aveau să păstreze pentru ei lumina găsită în ochiul învins; pentru că tânărul elev de liceu găsisese el secretul misterioasei mișcări.

Lazăr surîse cu duioșie la amintirea entuziasmului său de atunci. Și se rușină grozav de zelul profesorului de mai târziu care, cu toate avertismentele și ironiile atîtor cărți devorate, cheltuisese bani și viață pentru realizarea idealului unui biet domn Carol agramat și ticnit!

— Eu o să cam mă duc, tinere...

— Ah, plecați, domnule profesor, se arătă surprins tânărul Nenoveanu, lăsînd albumul și neputînd opri ca o scînteie vie să-i scapere în priviri.

Lazăr plecă fruntea; avusese impresia luminei din ochiul mecanicului dispărut.

— ...Doamna Nedan (tânărul ăsta pronunța cuvîntul „Nedan” cu o sadică voluptate, constată Lazăr)... a întîrziat pentru că... (asta e chiar obrăznicie să scuze el pe doamna Nedan).

— Pentru că probabil a avut nevoie să întîrzie, tăie scurt Lazăr, însă el citi în tonul batjocoritor al celui alt că măgarul înțelesese la fel ca și dînsul: doamna Nedan voia să se descotorosească de unul din ei; de cine, anume, nu era greu de dedus.

— ...Pentru că încă de acum zece minute a răsunat de mai multe ori soneria... și probabil cineva a oprit-o la ușă...

Lazăr își aminti vag că auzise o sonerie, dar rămase tot la convingerea lui, întrucît de atuncia trecuse destul de multă vreme.

Și părăindu-i-se că insistă asupra amănuntului, ca să-l facă să se grăbească, îl asigură mutește: „Bine, îți cedez poziția... Dar vei pleca tu la București... Să vedem cînd te vei întoarce...”

— Dar, îl întrerupse repede din războinicele planuri Nenoveanu, cu enervanta-i voce cocoșească, rară și dulceagă... domnul profesor Nedan... oare ce mai face dînsul...?

Andrei Lazăr nu știu dacă trebuie să se supere formal sau să rețină încă furia în nodul gîtului și să sfichiuiască în sfârșit pe obraznic cu o vorbă bine simțită. Se decise pentru alternativa din urmă. Și grăi repede:

— Domnul Nedan? Domnul Nedan este cît se poate de fericit... el..., el... cum să spun...

— Vreți să spuneți că e fatalist ca un veritabil profesor de antichități și se resemnează repede cu de toate...

— Ba ceva mai mult... surîse cu adînc înțeles Lazăr. Și pe cînd căuta să găsească o formulă și mai explicită, din care să se învedereze că Nedan nu numai că s-a resemnat, căci n-avea de ce să se resemneze, ci dimpotrivă că e chiar satisfăcut, Nenoveanu continuă rînjitor și cinic:

— Domnul Nedan a fost profesorul pe care l-am iubit cel mai mult și care m-a iubit de asemeni. Nenorocirea e că acum eu îi păstrez aceleași sentimente, pe cînd dînsul... în sfârșit... are toată dreptatea... Vă rog să mă credeți că m-au pedepsit teribil muștrările mele...

Ah, aci l-a vrut Lazăr să ajungă. Va să zică băiețușul crede cu tot dinadinsul că a lăsat tragedii pe unde a trecut? Haida-de... asta trebuie să i se scoată din minte și încă zdravăn de tot, cu cleștele!

— Nedan, dragul meu băiat, împrumută Lazăr tonul dulceag al convorbitorului, îți păstrează cele mai bune sentimente și chiar te preamărește...

— Vreți să spuneți...

— Nici mai mult, nici mai puțin, că Nedan ți-e foarte recunoscător...

Fu rîndul lui Nenoveanu să pară încurcat...

— Recunoscător... Doar?...?

— Îndată ce te va întîlni îți va proba asta...

— Curios... l-am întîlnit de mai multe ori și mi-a întors pur și simplu spatele... deși m-aș fi așteptat la o deschidere de ostilități în toată regula...

— E și aceasta o probă...

— Poate! Mai ales dacă dumneata o afirmi cu greutatea care caracterizează spusele d-tale, rînji celălalt cu șiretenie triumfătorului Lazăr... Dar tocmai pentru asta — continuă

el aproape rîzînd — cred că e natural să punem și pe doamna Nedan în curent cu informația dumitale... e cea mai indicată s-o afle...

Lazăr tăcu cîtăva vreme speriat de-a binelea :

— Nu sunt de părerea dumitale, ar fi o indelicatețe... putu el în sfîrșit să articuleze, depunînd sforțări pentru o cît mai consistentă aparență de calm.

— O indelicatețe !... indelicatețe însemnează mai degrabă a vorbi, în lipsa ei momentană și încă în casa ei, despre lucruri care se referă în primul rînd la dînsa.

Înghițind de mai multe ori în sec, răpus, Andrei Lazăr își cercetă pe sub gene adversarul. Văzu pe fața lui satisfacție deplină și răutate. Partida era deci pierdută, și definitiv. Căci a se apuca să lămurească acum pe doamna Nedan de preferințele fostului ei soț pentru femeile înalte era să întindă și mai mult pata de cerneală ; și apoi simțea lămurit că n-ar mai avea nici putere. Se simțea zdrobit de parcă ar fi fost bătut. Așa că primul gînd salvator îi fu la pălărie. Își aduse aminte că a lăsat-o în antreu... Dacă ea întîrzie să vină, ar putea să se scuze prin Nenoveanu...

Îl țintuiau însă pe scaun ochii de viezure ai aceluia ; oare ar putea suporta sfredelitorul lor licăr, în fața acestei atitudini de lașitate ?...

Pași ușori au fîșit dincolo de ușă...

Doamna Nedan a intrat și privește discret la Lazăr și-n ochii ei lucește o mare fericire, pe care ar vrea parcă să i-o comunice, cu privirea lor stăruitoare.

Nenoveanu rînjește sarcastic, iar Lazăr a îngălbenit și s-a făcut mic, atît de mic, că nu mai are loc unde și ce să mai cugete...

*

Ah, iată, celulele înțelegerii au început să se dezghioace și acolo, în mijloc, și-a făcut loc o idee cît un muc de chibrit. A găsit ! Va combate cu strășnicie părerile lui Nedan ! Va aduce cele mai mari elogii femeii mici, va condamna pe femeia înaltă. Între gingășie și statuar va prefera pe cea dintîi. Și zîmbește la rîndu-i doamnei Nedan. Da, da, va judeca cu cea mai mare asprime statura doamnei Cornoiu

și va întări, cu demonstrație matematică, tema preferinței omenеști pentru *mignon*.

Dar doamna Nedan pusese un deget la buze și părea că face un semn cu capul spre afară ; apoi alunecă doi pași către dînsul, șoptind :

— Este aci... Sst... Zina... Vine numaidecît...

Din partea lui Nenoveanu urmă o energică scuturare a trupului firav ; mîinile lungi se bălăbaniră întîi fără regulă, apoi cu trosnete surde de oase, se repeziră asupra cravatei pe care o strînseseră pînă la limita puterilor, ca un setos de moarte, într-o clipă de neobservare a celor din juru-i, nodul fatal. Apoi tînarul student se ridică, trăgîndu-și în jos pulpanele hainei, își scutură în oglindă pletele parcă încîrlițate cu mașina. Și iarăși își trase mînecele hainei, oricît erau de lungi, dar parcă totuși scurte față de mîinile lui.

Tina îl privea surîzînd fericită, cum își corecta ținuta, cum consulta oglinda cu coada ochiului, cînd, pornind din profil, își potrivea figura după diferite unghiuri față de luciul reflector. Dar era atîta stăruință în mișcările astea, atîta încordare în ochii cari parcă nu mai vedeau pe nimeni altcineva în juru-le ; îi da într-atît impresia candidatului ambițios care a ajuns în sfîrșit înaintea examenului hotărîtor, că raza din privirea Tinei pieri, lăsînd în locu-i ceva tern și vag, o undă enigmatică și fixă.

Lazăr contagiat de febrilitatea pregătirii celui alt își pierduse iarăși cumpătul, pe care i-l dăduse vestea că Zinuța este aci. Într-adevăr — socotise — ea fiind de față, de bună seamă că *secătura* nu va mai aborda problema femeii înalte.

Tinuța spuse că doamna Cornoiu face alături o scrisoare pe care șofeurul avea s-o ducă undeva, timpul cît ea va rămîne printre dînșii. Dar de ce Tinuța, cînd intrase să-i anunțe sosirea, se uitase cu înțeles la el... ? De ce nu se uitase tot astfel la Nenoveanu, care nu-i atrăsese privirea decît cu agitația vădită ce-i procurase vestea ?... Și, Doamne, de ce doamna Nedan l-a invitat tocmai astăzi la dînsa, cînd știa doar, de bună seamă, că acolo va fi Nenoveanu...

Nu se poate ! fericiri din astea nu i-au fost dat niciodată să aibe, ca să mai poată crede în ele...

Stelele, care-i rîdeau în obiectivul lunetei, i-o spuneau adesea, cînd, amețit de marea veșnicie, relua iar firul complicatei mașini. Era tot prevăzut și calculat în aparatul ăsta

mizerabil, tot, pînă la cele mai neînsemnate rezistențe; tot, pînă la cele mai infimitezimale fracțiuni. Rezistența aerului, gravitatea, frecarea pieselor între sine: totul era contrabalansat în mod ingenios și-n proporții de-o delicatețe neasemuită.

Și totuși, roatele acelea cînd erau puse în mișcare nu se învîrteau nici un sfert de ceas complect... căci stătea desigur ceva acolo, între ele, ceva foarte mic, foarte neînsemnat, un nimica aproape... un prichindel nevăzut și afurisit, care-și bătea joc de el!

Iacă și acum, așa cum se petrecuseră lucrurile, era evident că aducerea lui aci fusese pusă la cale. Cu toate astea, el nu credea. Fusese totul o pură întîmplare. Drăcușorul cel mic din mașină îl trăsese și-n acest nou cuibar de iluzii, ca pe urmă să-i dea iarăși rîzător cu coada pe la nas...

— Dar mai spune și dumneata ceva, domnule Lazăr... De cînd ai auzit c-a venit Zina ai amuțit complect... lasă c-am s-o cert puțin, de-mi amuțește așa musafirii... rîse ea cu înțeles, după ce primise drept răspuns doar cuvinte scurte și distrase la cîteva întrebări ce-i adresase lui Nenoveanu între timp. Ceea ce o făcea încă să insiste către Lazăr:

— Iacă îți spun un mic secret, făcu ea drăcos, cu degetul la buze și întorcînd capul îngrijată spre ușă... Dar rămîne între noi... Pe Zina pare s-o intereseze persoana dumatăle... De mai multe ori m-a întrebat de dumneata... Și privi înțepată la Nenoveanu.

Lazăr surîse. Dar el nu credea nici acum; haida-de... dracul, drăcușorul cel mic, să se fi dat de partea lui?...

— Tot ce se poate, doamnă... Dar de bună seamă a întrebat întîmplător... nu pot eu să cred că o femeie atît de frumoasă și de nobilă ar putea pune o intenție...

— Ah, dorești intenții dumneata, se porni Tina pe-un rîs fără pereche, în vreme ce Nenoveanu rînji și el și-l privi compătimitor. Iar Lazăr îngălbeni: altă gafă! Și se înfundă și mai încurcat decît oricînd în plușul canapelei pe care ședea. Acum ar mai trebui să vină doamna Cornoiu și să-i întrebe de ce rîd? Ah, drăcușorul ăsta... drăcușorul care deschidea supapele lui Maxwell... și le închide pe ale lui...

Doamna Cornoiu era tocmai la ușă. Rîsul Tinei scăzu în zîmbet discret, iar al lui Nenoveanu încremeni. El se

ridică brusc, lung cît era, și făcu un compliment atît de adînc, că doamna Cornoiu nici n-avu cînd să-i vadă fața. Ochii ei căutau rîzători spre Andrei Lazăr, care se ridicase mic și smerit, mai degrabă înfricoșat, ca în fața unui judecător. Căci în rîsul ochilor încununăți de întuneric, el vedea ca într-o fereastră micul lui noroc, care fugea pretutindeni în juru-i, ca imaginea reflectată a unei oglinzi agitate.

— E, ce mai spun stelele, domnule Lazăr? îl îmbărbătă, întinzîndu-i darnic mîna. Și-n briliantele de pe degetele subțiri și lungi el văzu aceeași imagine oscilînd nestatornică și rîzătoare.

Pe urmă se îndreptă la Nenoveanu, care acum aștepta țeapăn și grav. Acesta însă o bravă cu ochii, căci era cu neputință ca la vederea lui să nu tresară. O salutase de atîtea ori, cînd ea trecea în automobil, cu marea lui pălărie de poet, aruncînd dintr-o singură mișcare pulpanele pelerinei în urmă. Nu se poate ca ea să nu-și aducă aminte de pălăria și de pelerina lui!

Da, îl cunoștea foarte bine doamna Cornoiu: tipul cel înalt, pe care, cîndva, îl crezuse să fie chiar Andrei Lazăr. Dar surîsul ei nu-i spuse nici așa, nici într-altfel. Îi întinse doar mîna moale și-l asigură că se bucură că-l vede, pentru că Tina i-a vorbit adesea despre dînsul. Și atîta tot. Pe urmă, se așeză lîngă Lazăr.

Dar Nenoveanu știa el toate mendrele astea! Pe el nu-l putea ea păcăli, oricît ar fi fost de dibace: era cunoscător. Și chiar adevărat să fi fost că Lazăr ar fi preocupat-o pînă acum, așezarea ei lîngă dînsul i se păru prea nu știu cum de făcută, pentru a nu-i atribui înțelesuri pe care nu orice muritor le poate prinde dintr-o dată.

Nenoveanu strînse buzele ca să-și surîdă înăuntru cu bucurie și superioritate. Și pentru a-i arăta că a priceput-o pe deplin, afectă și el oarecare rezervă, însă foarte prevenitoare.

Trebuia totuși un pretext, pentru ca lăncile adverse să se atingă... Și acesta nu putea fi decît Lazăr, cu care doamna Cornoiu se întreținea interesîndu-se dacă se pot urmări ușor variațiunile stelelor cefeide (doamna Cornoiu părea să fi cetit ceva cam mult, în răstimp, asupra subiectului, constatare care da un avînt nespus lui Lazăr).

Dar Nenoveanu ştia el ce va să zică acest interes al doamnei Cornoiu pentru cefeide ! Ca unul care urmăsea studii clasice nu se pricepea în materie ; iar încercînd s-o ia în glumă convorbirea asta, ce i se părea foarte nimerită pentru așa ceva, surprinsese o ușoară strîmbătură a figurii ei și bătu cu tact și răbdare în retragere ; era limpede că tema o intriga cu adevărat. Doamna Nedan ieșise iarăși.

Fu nevoit deci să asculte. Și pentru că se pronunțau cuvinte ca Andromeda, Perseu, Cassiopea încercă să vireze conversația spre mitologie. Oricîtă abilitate depuse însă, tentativa căzu. Și se resemnă să tacă pînă la urmă, acordînd vervei nemaipomenite a lui Lazăr atenție binevoitoare și chiar, cît mai vizibil, încurajatoare.

Revenind Tinuța, lucrurile se mai schimbă : ea se îngrozi de-a binelea de atîtea stele, distanțe și iuțeli și convorbirea trebui să se întoarcă pe pămînt.

Totuși, pentru a-i păstra nivelul înalt, propuse la rîndu-i poetului să le spună cîteva versuri. Mica societate se grăbi să-și arate interesul cel mai sincer cu putință și rugăciunile se întetiră. Iar Nenoveanu, după ce crezu că timpul insistențelor s-a împlinit, ridică deodată ochii spre doamna Cornoiu și începu rar, clar, sonor, să desfășoare silabe cadentate. Din cînd în cînd boțea buzele și micșora ochii la jumătate, sublinia profunzimile cu un fel de acolade, desemnate din cap, și surîdea dulce cînd versul următor le elucida. Apoi, cu întrebarea care urma, cădea parcă afund în reverie, vorbind ca din depărtările astrelor, din care ceilalți tocmai coborîseră, și făcînd pauză, după fiecare cuvînt, pentru ca auditorii să aibă timp să facă legăturile, într-o sintaxă atît de complicată.

Sfîrși fără emfază, cu o naturalețe totuși prea sever conturată, ca să pară tocmai naturală ; ochii, care priveau prin figura doamnei Cornoiu în gol, rămăseseră cîteva momente în suspensie, apoi pleoapele căzură și capul se plecă în jos.

Ceilalți se grăbiră să felicite :

— Frumos ! spuse doamna Cornoiu.

— Foarte frumos ! întări Lazăr, împrumutînd înfățișarea de surpriză și încurajare a poetului, de mai înainte.

— Admirabil, sublim, se extazia doamna Nedan, care, privind radioasă la cei doi ascultători, părea să-i întrebe : am avut dreptate ? — și n-ai fi putut spune dacă dreptatea asta se referea la versuri sau dacă n-ar fi părut mai degrabă să însemne : așa e că am știut pe cine aleg ?

Insistă ca el să mai spună una, „aceea cu pisica“. Dar Nenoveanu părea contrariat că numai ea cerea. Ceilalți doi nu întîrziară însă să se unească la rugămintă, iar el se porni să-și recapituleze în minte strofele, mișcînd buzele ca în descîntec și punctînd rimele cu zvicniri ușoare din mîna ; iar cînd începu tare, avu atîta siguranță în glas și atîta siguranță în victorie, că-n timpul recitării își plimba ochii luminoși de la unul la altul, iar buzele păstrară pînă la urmă un rictus voios și superior. De astă dată ascultă propriu-zis numai doamna Nedan. Doamna Cornoiu, fără a-l pierde din ochi și surîzînd la rîndu-i persistent și cu aer înțelegător, îi considera cu atenție chipul, gesturile ușoare, mișcarea buzelor, își amintea de pălăria lui cea mare cu care o saluta așa de larg, cînd trecea în automobil, și de pelerina lui romantică. Calculă cu precizie feminină cantitatea de timp pe care i-o acordau ochii lui, și care întrecea cu mult scurtele popasuri ale privirilor precaute pe fețele celorlalți, și constată cu ușurință, deși acum nu mai urmărise firul, iarăși foarte complicat, al poeziei, că ochi în ochii ei numai se pronunțau accentele și rosturile mai de seamă ale producției.

În vremea asta, Lazăr, care urmărea pieziș jocul acesta mut, ce i se părea atît de elegant — asalturile pline de tact și de cumpătată noblete, dovedind astfel o artă cu mult superioară conținutului debitat, și zîmbetul ei care para încă ferm, cu neînțelesul tot mai vag al expresiei — înțelese că partida lui e pierdută cel puțin pe jumătate. Cît de departe se simțea el de această fineță de curtenie și cît de stîngaci și nefiresc se văzu, închipuindu-se în gesturile celui alt, el, omul bîrlogului, căutînd mahalalele tot mai retrase pentru locuit... și cîrpăcînd cît mai pe ascuns i-era cu putință la mașina-i nerealizabilă pe care, de mult, uriași ai științei o condamnaseră ca neexistentă pe formidabile temeuri de calcul și de experimentare.

El crezuse totuși în existența micilor demoni ai lui Maxwell. Doamne, dar Maxwell acesta însuși era un uriaș între

uriasi! Si apoi chiar Arrhenius, considerabila personalitate a actualitatii, nu i-a alungat oare ideea fixa ce incepuse sa-l torture de la o vreme ca drăcușorii aceia, subtile alegorii tehnice, simbolizând încă nedeslășite corelații ale lucrurilor, ar avea chiar reală existență și n-ar fi poate alții decât drăcușorii nebuniei?

Andrei Lazăr se cutremură și acum la amintirea acelei idei fixe; iar drăcușorii rîzători, ca stelutele în negrul nemărginit, săriră deodată din adîncuri fugind ca într-un cîmp mișcat de telescop. El îi așază în ordine, alcătuiind în minte fantasticele lui teme favorite... Oh, cum ar fi părut de sarbade poezioarele băiețașului ăsta, pe lîngă aceste grozave alcătuiți ce-ți dau fiorul prăpăstiilor de haos...

Însă băiețașul a realizat ceva... asta e, Andrei Lazăr!... a realizat... puțin, nimica toată, poftim, dar a realizat... pe cînd tu ai rămas aplecat stupid pe muchia prăpăstiilor din haos...

Poezia cu pisica era ceva mai lungă: cînd se termină, Andrei Lazăr crezu că descinde în mijlocul vieții adevărate, cea plină de fapte și lucruri; și își paru lui însuși strein și orbit ca o vietate subterană scoasă în lumină.

Doamna Cornoiu surîdea; nu mai avea nici o îndoială. Și-n mintea ei făcea doar o reflecție: biata Tina!... De mai multe ori în timpul poeziei ochii ei fugiseră spre Lazăr, care i se păruse profund transportat, ca un copil ascultînd un basm frumos... Hotărît lucru, oamenii ăștia mici au, mai în tot felul lor de a fi, atît copilăresc! Și își simți sufletul muiat de duioșie pentru micul astronom spre care se răsfrînsese apoi, cu toată puterea, neostoiatul ei sentiment de ocrotire. Iar în vreme ce felicita călduros pe Nenoveanu, al cărui aer de modest biruitor o amuza zdrăvăn, își aminti nespus de în ciudată de curiosul ei corespondent anonim din ultima vreme, care cu mare lux de amănunte de plastică, anatomie și mai cu seamă de arheologie, îi demonstra că adevăratul stăpîn al pămîntului fusese oricînd femeia, femeia înaltă, autoritară, dominatoare, iar așa-zișii eroi ai timpurilor n-au fost decât niște biete creaturi slabe și păpușești, care au jucat după gustul și cîntecul ei. Concluzia: femeia, pentru a se conforma firii, trebuie neapărat să dea la o parte, să distrugă pe cel ce se încumetă să-i dispute puterea, ca pe-un uzurpator nevrednic și nepuțincios, și să facă loc în inima ei celui mic, celui slab, celui

care-și pleacă fruntea și-i recunoaște umil tăria, pentru a putea trăi unicul sentiment mare, adevărat, ce zămislește normal într-însa: dominația; pe cînd iubirea, admirația, deci supunerea, e de natura bărbatului.

Ea zîmbi la amintirea acestor absurdități, aprobînd, întru totul pe deasupra, laudele pe care doamna Nedan le făcea poetului său. Dar lui Nenoveanu nu-i scăpă că ea zîmbește unui gînd interior și, găsind că acest gînd nu poate fi decât în legătură cu pisica lui, avu în adîncul toracelui o scuturătură de triumf.

*

În zilele în care Tina îl primea de obicei, Nenoveanu nu mai întîlni la dînsa nici pe doamna Cornoiu, nici pe Lazăr. La început desigur nu văzu nimic nefiresc într-asta, dar pentru că întîrzierea Zinei de a-și vedea prietena se lungea prea din cale-afară, o bănuială prinse să-l încerce. Și fără să se cumpănească prea mult între îndoieli, sună la ușa doamnei Nedan într-o bună zi, din puținele pe care dînsa spusese că le consacră drumurilor prin oraș.

Parcă fu un făcut: cei doi erau acolo. Ei îl primiră fără nici o surprindere, ba chiar cu prea multă plăcere; iar Lazăr îi paru cu totul dezlegat din bicisnicia sa de mai înainte.

Dar după prea puțină vreme un tîrîit scurt de sonerie vesti pe doamna Cornoiu că mașina a sosit; ea-și luă îndată ziua bună, regretînd — cu acea delicioasă vioiciune, cu care știu să regrete femeile frumoase — că pleacă așa curînd.

Nenoveanu o urmă după puțin împreună cu Lazăr, deși acum Tina îmbia pe cel dintîi cu vorbe, și mai ales cu ochii, să mai rămîie. Se gîndea totuși c-ar putea afla ceva mai degrabă de la Lazăr, prea ușor la gafe ca să nu se trădeze: „Mă duc... mă duc... iartă-mă!... Știi... în treacăt și eu... sunt foarte ocupat“...

Dar Lazăr era complet ermetic și Nenoveanu nu-i putu smulge decât îngăimeli și cunoscuta lui expresie de la catedră, cînd privea cu ochii holbați deodată și lovea ușurel, cu creionul de metal, în masă: „Bine, bine, băiețaș... da, da băiețaș... Mda... Treci la loc baie... adică... pardon... La revedere, domnule Nenoveanu... sper că voi mai avea plăcerea să te văd“... și dispăru pe prima stradă, care i se oferi pen-

tru despărțire, deși nici drumul către centru, nici al școalei, nici al locuinței lui nu era într-acolo...

Era vădit însă că voia să rămână singur cu gândurile lui, căci tot timpul mersului împreună un zîmbet dulce îi fluturase pe buzele pe care și le frămînta neconținut una într-alta, un zîmbet parcă de nespusă, de neașteptată, de uluitoare fericire, o expresie prea deschisă ca să nu poată fi remarcată de la prima vedere. Și pe urmă distracția asta fără margini, zăpăceala chiar: „treci la loc băiețuș”, în sfîrșit stinghereala Tinuței, cînd intrase, toate sfîrșiră prin a coplesi pe Nenoveanu de gânduri sumbre. Totuși, primea lupta și-n asemenea condițiuni și, luminat de-un nou și ingenios plan de război, se întoarse ferm la doamna Nedan.

Iar Lazăr rătăci îndelungă vreme, prin străzile cele mai necunoscute, străbătu mahalalele, răzbi în locurile suburbane și țărănești, unde constată cu satisfacție că nici un cîine nu-i mîrîi măcar în cale-i, deși se întîlni cu cîtiva dulăi de seamă. Ceea ce denotă, fără posibilitate de îndoială, că trăgătorul acela de sfori al păpușilor omenești ascuns cu cortegiile lui de drăcușori, cine știe — poate dincolo de vîrtejul de foc al nebuloasei răsucite din Cîinii de Vinătoare — luase altă considerație față de dînsul.

Ceva, ceva s-a întîmplat în orice caz în nemărginit, căci pe buzele lui persistă încă senzația aceea umedă, parfumată, delicioasă, a sărutului, a primului sărut, pe care doamna Cornoiu îl pusese pe neașteptate pe gura-i arsă de sete și de sfială.

El era acum sub bolta cerului cel larg al cîmpului pe care soarele apunînd îl săruta de asemeni; sub acest mare și larg sărut al lumii el asculta tăcerea liniștitoare a țărinilor încă negre și urmărea cu ochii, acum neferiți, cum globul roșu aluneca dincolo de pădurile depărtării. Putea privi soarele în față acum, căci minunea minunilor se împlinise... Cea mai frumoasă femeie din orașul ăsta... Și ea, ea singură...

Tîrziu seara, cînd fu înapoi în oraș, i se păru ceva neobișnuit pe strada principală, iar departe, în fața cofetăriei Garoescu, unde se afișau telegramele urgente ale gazetelor din București, văzu, în lumina puternică a becurilor, strînsă lume multă.

S-a întîmplat ceva desigur! Vreo revoluție prin Portugalia sau cine știe... Sărmanii, bieții oameni, cugetă el, cu cea

mai sinceră înduioșare, cum mai pot ei să se încaiere și să se ucidă, cînd remediul e atît de aproape de fiecare!

Grupuri se desprindeau încoace sau se duceau încolo, complet nepăsătoare; dar într-unul ceva mai numeros, care-o apucă la vale, pe strada Fraților Buzești, un individ burtos și bine îmbrăcat gesticula zdravăn și protesta vehement.

Pe lîngă Lazăr trecură doi cari comentau:

— Acum dacă vin ei, poate intră și Cornoiu...

— Cert...

Va să zică, a căzut guvernul!

Și deodată simți umplîndu-l o curiozitate, o nerăbdare, pe care nu și-o cunoștea decît cînd era preocupat de mașina lui. Iar pasul de la sine se destinase spre vitrina care tăia vad larg de lumină puternică în latul străzii mai puțin luminate.

Telegrama era scurtă: guvernul și-a depus mandatul. Criza era deschisă. Nici un adaos mai mult, nici măcar un prognostic. Însă era cert că partidul din care făcea parte Cornoiu avea să formeze noul cabinet. În care desigur va lua loc și Cornoiu. Chiar anonimii cari se opreau în treacăt, dinaintea depeșii afișate, vorbeau despre acest lucru ca de ceva firesc și inexorabil.

În fața împrejurării celei noi, profesorul de matematici simți iarăși nevoia singurătății. Vroia să-și pună din nou gândurile la punct și din nou să-și traseze planurile pe care le făcuse în rătăcirea lui peste cîmpuri. De astă dată o luă drept înainte, spre parc. La ora aceasta nu mai era desigur nimeni pe-acolo, așa că putea fi fără grijă, dacă, în animata conversație cu sine însuși, avea să-i scape vreun gest inconștient sau vreun cuvînt mai tărășor.

În dreptul poștii centrale, staționa agitîndu-se un grup foarte zgomotos, din care țîșniră două persoane spre cele două automobile duduitoare ce erau de față; și îndată apoi cele două mașini țîșniră la rîndu-le în sensuri opuse. Apoi din grup începură să se desprindă pîlcuri, pîlcuri. Lazăr voi să traverseze, dar fu strigat. Nae Inelescule și Nedan îl încadrară numaidecît...

— Tu ai auzit... întrebă Inelescule.

— Cornoiu la comunicații, adăogă celălalt.

— Cum, s-a și constituit guvernul?...

— Acum a venit telegrama...

În raza în care intrau, a felinarului electric, fețele celor doi arătau grozav de radioase.

Lazăr se întreabă dacă nu trebuie să se bucure și el la fel ; și amintirea, pentru a-l îndemna la aceasta, îi reproduce cu o proșpetime fără pereche senzația întreagă a sărutului Zinei, de parcă ea însăși, de față, i l-ar fi dat din nou... Sărutul doamnei ministru...

Totuși Lazăr simțea că îl contrariază ceva acolo, înăuntru. Asta i se întâmpla totdeauna, când vreo idee nouă, fulgerătoare, din cale-afară de luminoasă, se oprea deodată, umplându-i pînă peste margini mintea ; asta i se întâmplase de atîtea ori, înainte, când, tolănit pe cuverturile patului, cu ochii sub pumnii strînși, urmărind schimbările caleidoscopice ale imaginilor ce se formau sub pleoapele apăsate, își revedea, piesă cu piesă, mașina lui atît de dragă pe atunci.

Era prea covârșitoare ideea cea nouă, [ca] să nu-i vină să sară deodată din patul atîtor îndoieli și să pornească pe străzi urlînd cît îl ținea gura triumfalul : Eureka !

Totuși nu se mișca. Aștepta calm și resemnat. Căci știa, dincolo de luminile acestea prezente, ceva turbure, un punct negru și mic... îl cunoștea de mult... Stătea liniștit acolo, invizibil și hain... Și numai că ideea cea mare părea mai de nezdruccinat decît oricare alta și dezlegînd toate greutatea ce păreau de nedezlegat, când iată punctul cel negru se punea în mișcare ; venea mărunt și scîrbos ca o insectă murdară și mandibulele lui microscopice lăsau găuri adînci în minunata pînză de aur...

Dar acum, Doamne, acum nu mai era vorba de mașini imposibile ! Acum pe buzele lui persista cel mai moale și mai catifelat sărut, care s-a dat vreodată pe lume ! Cum, nu era un sacrilegiu să nu-și simtă sufletul inundat de cea mai imaculată fericire și de cea mai delicioasă speranță ?

*

În odaia din dos a cîrciumei de lîngă parc, unde Nae Inelescu știa niște vin nemaipomenit, Andrei Lazăr petrecu clipe minunate. Toți drăcușorii și micile insecte care-i foteau în negura dedesubt a cugetului dispărură deodată și trebui să mărturisească, spre hazul celor doi prieteni, că abia acum își dă seama de ce vinul formează un capitol atît de

interesant în poezie și-n viața de toate zilele a oamenilor. I se părea într-adevăr că lucrurile din juru-i și mai departe s-au limpezit deodată și-o multiplă rețea de interferențe s-a topit ca prin farmec, parcă ar fi nemerit să potrivească la ochi lentila adevărului. Hm, nu cunoscuse încă pe acest cumătru alchimist — pe domnul Ilie cîrciumarul, un rotofei blond, înalt și voinic, care umblă doar în vestă și cu mînele suflocate !

Miraculos om acest domn Ilie ! Numai el a fost în stare să restabilească împrejurările la dreapta lor prețuire ; chiar fără să viseze măcar despre ce este vorba, a făcut totuși pe noul său muștereu să simtă de-abia acum cu adevărat ce va să zică să fii sărutat de cea mai frumoasă femeie din orașul ăsta, și încă de ea singură, din propria ei pornire !

Și apoi cît de repede i-a alungat din minte gînduri stupide ca acelea, că noua ei înălțare ar putea fi piază tristă marei fericiri ce i se vestise ; dimpotrivă, l-a făcut să vadă că sărutul cel tainic — Doamne, cine l-ar bănuia măcar, în noaptea asta însemnată, în lungul și-n tot latul marelui oraș — a fost piază bună pentru dînsa și ea nu va putea uita niciodată acest lucru !

El rîde deci cu toată tăria de glumele prietinelor săi și, doar din cînd în cînd, gîndul i se furișează spre amintirea cea fără seamăn de dulce, s-o mîngîie ca pe-o comoară ascunsă. Apoi degrabă revine să dea întreaga luare-aminte năbădăiosului ăstuia de Nae Inelescu pe care Nedan nu-l mai scoate din : „Domnul inspector !“

Inelescu își mărturisește voluptatea lui cea mai de seamă : călătoriile — vagabondajul (cum îi place să spună) și tot ce ține de el : tren, mașină, trăsura sau chiar căruța cît de proastă, avînd doar unica posibilitate de a se mișca, de a schimba înconjururile, de a preface, odată cu orizonturile, sufletul.

— „Călătorind ești însuțit tu însuți !“

Era un deliciu, într-adevăr, să vezi gura plină cu care „domnul inspector“ povestea, argumentînd.

— ... În tren însă am cunoscut cele mai teribile satisfacții. Mai întîi, eu nu mă așez într-un compartiment dacă nu e o femeie înăuntru (e de la sine înțeles că prin cuvîntul acesta singur, „femeie“, am vrut să zic : o femeie cel puțin

drăguță). Când sunt mai multe, în mai multe compartimente, și nu e aglomerație, aștept pînă pleacă trenul și apoi încep să aplic sistemul eliminării: întîi am în vedere desigur fizicul, dar și dispoziția sufletească a exemplarului ales, dispoziție pe care ți-o arată îndată prima schimbare de priviri; prefer apoi pe nostima domnișoară, doamnei cu bărbat tînăr lîngă ea. Însă cea mai de dorit e femeia măritată care călătorește fără sot; asupra stărei lor civile constatările se fac de la început: înfățișarea generală, inelul de la deget, modul tihnit cu care legitimii se adresează unul altuia... în sfîrșit destule alte indicii mai mărunte.

Pe urmă o condițiune foarte importantă trebuie ținută în seamă, căci derivă dintr-un neîmblînzit principiu de economie politică: evită cuminte și practic orice concurență care se arată primejdioasă; nu te angaja în luptă decît dacă tot trenul, cît e el de mare, nu-ți mai oferă și alte prilejuri favorabile, ceea ce, de altminteri, se întîmplă foarte rar. De obicei însă, cînd întîmplarea e darnică, mai toți voinicii se înfig acolo unde atracția e mai puternică. Lasă-i acolo; tu scoboară calm cu o treaptă mai jos; compensația îți va fi neînchipuit mai mare, prin satisfacția deplină de la urmă. Căci, să știți, femeia are și ea spiritul ei de observație; și dacă n-are, ghicește din instinct. Ea vede îndată, după numărul celor cari se opresc la ușa compartimentului ei, o măsoară, o cîntăresc, sunt gata să intre, totuși mai încearcă și alături și pe urmă nu mai revin, că acolo, undeva, e un lipici mai mare, o pînză de paianjen mai rezistentă decît ușoara rețea a farmecelor ei. Așa că ție, care bagi bine pe ochi toate astea și intri la rîndu-ți, o privești la rîndu-ți, și-n semn de omagiu ți-arunci pachetul de jurnale lîngă dînsa — și apoi, după ce pleci la rîndu-ți, revii — arătîndu-i că tot pe dînsa ai preferat-o, ea se va grăbi și-și va da toate silințele să-ți arate că n-ai dat greș cîtuși de puțin.

Nae Inescu se opri ca să considere cu mulțumire pe cei doi foarte atenți ascultători, cari începură să dea semne de nerăbdare, clipind din ochii lor umezi și măriți, cu pupilele pline de lumina mustoasă a becurilor, a sticlei și a paharelor. După care, udîndu-și satisfăcut și îndelung gîtlejul, continuă:

— În sfîrșit mi-am fixat ca să zic așa prada. Și suntem desigur noaptea, ca să trecem de-a dreptul la cazurile cu adevărat interesante...

...M-așez în fața ei, dacă n-am norocul să mă fi nimerit alături. Căci alături fiind, posibilitățile de apropiere sunt mai multe: cotul, umărul, mîna pe toată lungimea ei, piciorul idem; pe cînd față în față n-ai decît piciorul și încă, la început, doar de la gleznă în jos... Dar să luăm acest caz ceva mai dificil. Zic: oștile stau față în față... Te faci desigur comod, te așezi, să zicem, picior peste picior; ca din întîmplare, piciorul dedesupt e cam în dreptul unuia din picioarele ei... Trenul se pune în mișcare, podeaua începe să joace... piciorul, fatal — și cu puțină bunăvoință — alunecă ușor tot înainte... îl lași în voie... dar nu de tot, căci este încă lumină în compartiment. Așa... o foarte lejeră atingere numai se poate totuși admite deocamdată, mai mult spre a vedea cum se reacționează din tabăra protivnică...

De obicei reacțiunea vine tîrziu; vreau să zic foarte tîrziu ea bagă de seamă că vîrfurile ghetelor sunt în atingere și asta de obicei cînd vreunul din pasagerii ceilalți se apleacă în jos, cumva... altfel, deși legănatul neconținut al trenului le-a ciocnit destul de bine, ea desigur n-a simțit... nici tu de bună seamă... dai totul pe jocul trenului... Iar cînd va trebui neapărat să bage de seamă, atunci își va retrage piciorul său foarte puțin sau exagerat de mult... și într-un caz și-ntr-altul ești avertizat că jocul este admis... În primul caz aștepti... piciorul fugar va fi adus înapoi tot de legănatul trenului; în al doilea caz, trebuie însă să faci dovadă că nu renunți; schimbi deci poziția propriilor picioare, astfel ca să mai cîștige din distanță, și îndată ce intenția ți s-a evidentiat... jocul podelei ia numaidecît cunoștință de asta și... restul e treaba lui...

Deci primul punct e cîștigat... aștepti deci stingerea lămpilor, ceea ce nu va întîrzia să se întîmple, grație vreunui din copasagerii somnoroși...

— Dar dacă, întrerupse Nedan, piciorul advers nu se retrage nici prea aproape, nici ostentativ prea departe...

— De bună seamă, răspuse Inescu, nici atunci nu e cazul să renunți... păsărica e neștiutoare, asta e totul... datorită ta e să-i trezești priceperea ca să vadă modesta ta intenție... asta e tot... încolo, cum spun, podeaua legănată a

vagonului e promptă în a duce mai departe operația... Și nu trebuie prea mare bătaie de cap, ca năutică somnoroasă să priceapă ce are de făcut...

Dar să expun exemple...

Și-n ascultarea din ce în ce mai încordată a celor doi, exemplele abundară; Nae Inelescu avea un șart al lui, care da un farmec deosebit povestirilor, pe care toți erau de acord că le trăise, cu toate că-l știau destul de bogat în fantezie. Doar fusese surprins în atâtea ipostaze, pentru a mai putea fi bănuit că ar da înapoi de la vreo năzbîtie...

După mai multe povestiri, sfîrși cu un adevărat imn pentru călătoriile nocturne cu trenul...

— ...mai ales după război, fraților, cînd ajunsese bielele trenuri în halul pe care-l știți și cînd pentru a-ți face loc în vreun compartiment trebuia să intri pe fereastră!... Eh, Doamne, frumoase vremuri cu mizeria aceea. Toți blestemau, înjurau sau gemeau resemnați în nădejdea unor timpuri mai bune; numai unul din tot trenul acela ofta într-adînc de fericire... căci el știa să-și aleagă locșorul ce-i trebuia... Mic, așa cum îl vedeți, știa să se strecoare acolo unde un instinct — pentru care tordeauna a fost recunoscător lui Dumnezeu — îl ducea cu rară siguranță... Probabil tocmai pentru că nu cîrtea contra Celui de sus și era unicul ce aducea chiar elogiul Domnului, rugîndu-l să țină lucrurile tot astfel și mai departe... Oh, Doamne, Doamne, de l-ar fi știut pe el ceilalți din tren... dar cine putea ghici suflul acestui mărunțel, strîns cobză între bouă baiadere!

Bielele femei, cum apăsau ele de duios dintr-o parte și dintr-alta în noaptea aceea cumplită a compartimentului; cum fiecare îmi ținea cu strășnicie cîte-o mîna pentru a nu înainta prea mult pe sub pledurile grele; cum cea din dreapta a lăsat în sfîrșit capul pe umărul meu în chip de recunoaștere a victoriei; cum cealaltă, mai dîrză, văzînd că mîna-mi ținută mai la carantină o părăsește de-a binelea, pentru a sări cu folos în partea cealaltă, s-a repezit asupra-i și-a tras-o înapoi cu o furie de leoaică adevărată, căreia i s-a răpit puiul... Oh, dulce și sfîntă încurcătură... Cum... cum să te împarți?...

Și Nae Inelescu, după ce arată cum, cu o foarte complicată și palpitantă abilitate, a putut să împace amîndouă rivalele — fără ca nici una să nu prindă știre de cealaltă,

deși pe sub pleduri nu o dată s-au apucat de mîna între ele — dîndu-le pe nesimțite întîlnire fiecareia în parte, pentru zile și locuri anumite; după ce sări apoi în alte trenuri, unde avu alte bucurii, dar și unele decepții, care nu numai că nu l-au descurajat, dar, dimpotrivă, cărora le găsi un farmec la fel de minunat ca și succeselor... Nae Inelescu începu să fredoneze concluzia, cu vocea lui tremurătoare și metalică, considerînd banalul cu aceeași bunăvoință și simpatie cu care era amator de extravagant:

...căci viața e un vi-is, un paradi-is...

Dacă știi să-i găsești...

Apoi cîntă cîteva arii de operă, trecu la operetă, se prezentă dinaintea lui Lazăr și-l invită cu un compliment la dans, smulgîndu-l de pe scaun înainte ca acesta să accepte, și începu să-l învîrtească pe scîndurile roase ale odăii de cîrciumă, pe care tălpile hîrșciau alternativ după tactul jocului. Partea muzicii o ținea tot Nae Inelescu, dar de la un timp vocea-i fu înăbușită de răsufarea grăbită și covîrșitoare și, abia mai trăgîndu-și suflul, duse pe Lazăr la loc, constatînd cu competență că nu prea știe să joace tocmai așa bine, deși Lazăr nu știa deloc, și asigurîndu-l că-l va perfecționa cu vremea, dacă se vor întîlni mai des, cu toate că și el însuși — Nae Inelescu — juca suficient de prost.

Cînd se așezară, Nedan, care-i privise tot timpul dansului, sîsîind melodia prin buzele strînse și legănîndu-și șezutul pe banca lucioasă, le turnă în pahare, apoi începu la rîndu-i să dapene ceea ce de-abia-i mai sta pe buzele jucăușe de nerăbdare, încă de cînd povestea Nae Inelescu!

— Necunoscutul, neșteptatul, fericirea de-o clipă sau de mai lungă durată te pot întîmpina și fără ca să alergi după ele prin trenuri sau să oftezi după vremuri anormale și vi-trege pentru comunul omenesc! Pentru asta nu-i nevoie ne-aparat să te miști într-o sferă c-o rază atît de mare; e suficient să acționezi și stînd pe loc, adică nepărăsind un oraș destul de întins ca acesta. Cu singura condiție să acționezi...

„Să acționezi“, răsună ca un ecou în capul lui Lazăr... dar ca un ecou îndepărtat și care părea că se pierde îndepăr-tîndu-se tot mai mult, inutil acum, pentru că acum nu mai era nevoie de imperative, ca în mintea lui să răsară poftă de

acțiune. Tocmai : în atmosfera asta, în lumina crudă a becului și-n lumina spumoasă a vinului, în mijlocul atîtului belșug de vorbe și povești și mai ales în dogoarea vie a amintirii curînde, în cugetul și-n sufletul lui domnea acum, suverană exclusivă, tocmai această nouă poftă de acțiune, de viață, de cîntec, de ceea ce e organic și viu, în contrast adînc cu existența lui de pînă acum, ce i se năzărea îngropîndu-se în ceață, uscată și scheletică, conglomerat de articulații mecanice și inerte, neconținut moarte, refuzînd neconținut sărutul plin al vieții.

— Ei, nu, dragă Nae, te înșeli amarnic ! ripostă cu aprindere Nedan unei ironii a lui Inelescu, care observase că neașteptatul nu poate fi găsit decît într-o varietate cît mai multiplă și mai intensă de aspecte și, dacă lucrul ar fi posibil, într-o măsură mai restrînsă chiar în strîmta circumferință a acestui oraș ; în orice caz, el nu poate fi întîlnit într-o singură și arbitrară categorie de aceeași formă și dimensiune, deci excluzînd aprioric orice posibilitate de nou, de deosebit, de neobișnuit și tocmai prin asta de neașteptat.

— Auzi, dumneata, dacă se poate găsi cumva nou și neașteptat în cele cinci-șase prăjini de femei de dimensiuni istorice, ca să nu zic ridicole, cîte se vor fi aflînd în orașul ăsta... Trebuie să te cheme Nedan și să fii profesor de greacă pentru ca să-ți treacă prin gînd astfel de aberații.

— Ești pur și simplu absurd, ridică din umeri, făcînd mină de compătimire Nedan. Parcă nu poate să fie neprevăzut chiar în cei ce te înconjoară și pe care-i cunoști doar sub înfățișarea lor indiferentă de toată ziua... pe cînd, ia scarpină-i puțin în suflet...

— Scarpină-i dumneata...

— Pentru asta n-am nevoie neapărat de-un tren și de-o podea ca să se miște, de zîmbete de încercare, de controlat verighetele din deget sau mai știu eu de ce. Există un mijloc cu mult mai comod și mai civilizat pentru a atrage atenția cuiva, a-l chema spre tine și a-l captiva... Există scrisul... scrisoarea... întîi anonimă și pe urmă cu numele de conveniență ; există poste-restantul, există parcul cel mare și aproape neumblat de la marginea orașului și în sfîrșit există cămăruța ta ascunsă bine, comodă și cu două ieșiri...

Nae Inelescu începu să fluiera...

— Și cu toate astea, dragul meu, te-asigur că mai mult ai fluierat și vei fluiera tu pe urma mijloacelor tale, decît eu pe urma alor mele...

— Da ? Ia uite, dragă Lazăre, la cuceritorul care a avut-o pe doamna Cornoiu, cu mijloacele lui civilizate...

Lazăr avu o bruscă tresărire și privi îngrozit, cînd spre unul, cînd spre celălalt.

— Pune-ți pălăria în cap, ca să poți să te descoperi în fața omului care a avut femeia cea mai frumoasă din orașul ăsta. Domnul Nedan... privește-l : domnul Nedan, nici mai mult, nici mai puțin... Cu toate astea : cu scrisorelele lui, cu acadelele lui stilistice, cu floricelele lui mitologice a atras el în parc pe doamna Cornoiu ca s-o zăpăcească și s-o aducă pe urmă în cămăruța lui ascunsă bine, comodă și cu două ieșiri ?!...

— Pe doamna Cornoiu nu, ripostă surîzînd molcom Nedan... Nici nu m-am gîndit vreodată... He... dar pe altele (aci se lăsă pe spate alene, întinzîndu-și degetele) de ce să exagerez, nu multe, dar în sfîrșit cîteva... Și nu așa... orice primă întîlnită în vagonul de clasa II-a... Ehe, dragul meu, reluă el mai cu avînt și mai forte, nu-mi pierd eu vremea cu închipuite și rafinate ca doamna Cornoiu... sunt în orașul ăsta destule femei foarte frumoase și de foarte bună stare, care să întrunescă condițiunile și dimensiunile acelea istorice de care binevoiești dumneata să-ți bați joc... da, da, poți să rînjești oricît de sarcastic ! Te rog să crezi însă că nu țin deloc să te conving. Știu eu acasă dosărelele mele cu scrisorele, fiecare cu cîntecul lui, unele cîntate complect, altele doar deschise la uvertură... și-atît mi-ajunge... să le știu eu.

Nae Inelescu îi aruncă mai întîi desfidări să dea la rînd vreun amănunt ; pe urmă îl conjură pe prietinia lor, cu mîna pe inimă ; dar Nedan refuză net să facă orice indiscreție.

În vreme ce Lazăr își aminti fără să vrea de curioasa dorință de mai deunăzi a doamnei Cornoiu ca să-i scrie cîteva rînduri pe un caiet, sub pretext că vrea să facă puțină grafologie, pentru a rămîne apoi pe gînduri cîteva momente, lăsîndu-l foarte încurcat și făcîndu-l să creadă cu tot dinadinsul că i-a descoperit cine știe ce gravă meteahnă...

— Da, dragul meu, continuă cu îndârjire Nedan, încurajat de atâtea rugăminți ; să știi de la mine că poți izbuti în amor și fără a cere să te numească inspector : scrii o dată, nu-ți răspunde, scrii a doua oară, nu-ți răspunde, scrii a treia, scrii a patra oară... ei, la a cincea dată, să știi de la mine că răspunsul tot va veni... Pentru că nu podeaua trenului biruiește o femeie, ci persistența...

— Eh... mofturi... îl opri plictisit Inelescu. De teorii sunt sătul, *mon cher* ; exemple dacă ai...

Și pentru a dovedi că el e omul exemplelor, goli paharul pînă la fund și strigă, trîntindu-l pe masă : trăiască noul guvern, trăiască Cornoiu ! Băieți... și acum să începem uvertura... adevărata uvertură... nu ca a domnului... Uvertura domnului inspector ! Haidem la șantan... eu plătesc...

*

De la băutura bună și sinceră a cârciumarului de lîngă parc, trecură la sticlele înfundate cu vin strălucitor, dar prefăcut și cu gust coclit, al negustorului de plăceri din centru. În lumina orbitoare, în zarva mare a noului local, în chiotele stridente ale femeilor de la mese, în clamoarea crescîndă a consumatorilor înveseliți peste fire, în şuierăturile și rîgîturile dezordonate ale orchestrei, Nae Inelescu declară că-și inaugurează noua lui carieră, depunînd pe altarul Venerei tot ce cuprindeau buzunarele lui și, ca atare, invită trei fete chipeșe, dintre cele care, în lipsă de parteneri plătitori, ocupau o masă mai lungă și mai retrasă, zîmbind galeș și îmbietor spre clienții singuratici sau privind cu jind la camaradele norocoase, în jurul cărora se dezlănțuia zgomotoasa frenezie.

Andrei Lazăr, care-și da osteneala să fie cît mai binevoitor cu femeia de lîngă dînsul — o fetișcană înaltuță și dreaptă, cu păr negru și buclucaș, uscățivă la figură, de sub stratul de fard roz al căreia țîșnea un neg înnegrit în chip de aluniță, cu piept supt și flasc, dar cu coapse voinice și dîrdîitoare și cu gleznele fine — se trezi, întru tîrziu de tot, condus de aceasta pe scări cu miros muced, prin strîmte și întortocheate coridoare, spre ultimul cat al așa-zisului hotel de deasupra localului.

Nae Inelescu, care găsisese tot timpul în tovarășa lui, o roșcovănă foarte pieptoasă, deși de statură mijlocie și cu

picioare solide, nici mai mult, nici mai puțin decît un veritabil Tișian (iar cînd fură să plece, după trei ceasuri lungi de vorbă, își aminti deodată și o convinse și pe ea că s-au mai întîlnit cîndva de mult, acum vreo patru-cinci ani, în trenul de Caracal), se opri cu dînsa în parterul hotelului.

Cît privește pe Nedan, el rămase să parlamenteze pe întuneric cu madama de la al doilea, care regreta că nu le poate furniza o cameră imediat (partenera lui Nedan nu locuia în hotel), dar că peste cinci minute va „aranja” ea.

Însoțitoarea arheologului, obișnuită cu astfel de întîmpinări, se și așezase pe-o canapea destinată anume pentru aceasta, sub un bec chior, ai fi crezut că unicul în tot hotelul. Lazăr o privise în treacăt cu stînjeneală ; o, era desigur nemulțumită, căci tot timpul Nedan o plictisise cu regretul lui că nu era ceva mai înaltă (deși era cea mai răsărită dintre toate trei).

— Îmi placi și așa desigur ; trebuie să-ți spun însă, că dacă ai fi fost ceva, ceva mai înaltă, erai în adevăr ceva...

Încît aceea, exasperată, îl provocase deodată să se măsoare ; îl întrecea cu o jumătate de cap...

— Îți recunosc, făcea Nedan... eu recunosc totdeauna bucuros meritele omului... Dar ia spune tu singură, dacă m-ai fi întrecut cu un cap întreg... spune tu, dacă nu te-ai fi simțit regină ?

Iar către ceilalți :

— Ca să vedeți psihologia femeii... ca să vedeți cum mă adeverește și cel mai comun exemplar...

Ea îi răspunse, ducîndu-i paharul la buze și vîrîndu-i-l cu sila printre dinți :

— Tu ești cam *clătît*, micule...

Cînd coridorul coti spre odaia prietinii lui, Andrei Lazăr își mai aruncă deodată ochii înapoi.

Nedan intrase și el în lumina becului, discutînd cu madama ; aceasta era o blondă uriașă și-n lumină părea oarecum tinărară ; numai așa își explică Lazăr aprinderea cu care colegul său vorbea cu dînsa, ca un copil mic cu mama lui. Cealaltă stătea tot pe canapea, întorsese cu dispreț capul încoace, îl proptise în mîină și, cînd Lazăr privi la dînsa, îi trimise o sărutare...

Andrei Lazăr se apără cu mare meșteșug de sărutările femeii cu care se retrăsese. Nu voia nici s-o jicnească, dar nu voia nici ca gura ei cu miros de tutun și de droguri ieftine să profaneze amintirea sărutului celuilalt, care i se păruse că a întors cu putere resortul existenței lui. Ea simți că el se ferește, așa că nu-l ajungea cu buzele decât pe obraji, pe frunte, pe păr; el se prefăcea că se gîdelă și chiar trebuia să rîdă prostește la atingerile ei, ca s-o convingă. Dar femeii îi plăcea așa de mult figura lui de copil, că încăpăținarea aceea o îndârji și-o indignă.

— Pe mine cîți n-ar da mult să mă sărute, protestă ea. Și oameni foarte bine, nu așa... Eu am avut pe domnii cei mai bine d-aici din oraș, da, da, s-o știi dumneata!... Dar pe nici unul n-am sărutat... pe nici unul n-am lăsat să mă sărute. Îi puneam pe loc la respect: „Domnule, dumneata îmi plătești corpul, nu sufletul!” Și pe urmă: „...Buzele, domnule, sunt cele mai sfinte... Prin ele iese sufletul omului...”

Lazăr ascultă uimit și neîncrezător pe prostituata asta, care, răzîmată într-un cot, privea acum în gol și părea că vorbește cu încăpățînată convingere:

— Da, da... și numai gura alege plăcutul de scîrbă... Chiar și cele mai păcătoase, tocmai la urmă de tot își dau gura... Încolo totul e... murdar...

Ultimul cuvînt fu un adevărat scrișnet. Iar Lazăr stătea încremenit, neștiind dacă ea face acum puțin teatru sau e atît de sinceră pe cît pare.

— Buzele mele nu-s chiar așa de sfinte, ripostă el blajin și căutînd să fie cît mai puțin ofensator. Dar te rog să mă crezi că eu nici pe mama mea nu am lăsat-o să mă sărute, minți el, foarte mîhnit că trebuie să aducă vorba de mîama lui în această odaie și-n această împrejurare.

Și din momentul acela, din momentul pronunțării acestui cuvînt, un dezgust iremediabil îl apucă deodată, îl acapără cu o putere năvalnică, de el însuși, de ceea ce-l înconjura, de ceea ce făcuse, de Nae Inelescu, pe care a avut neșansa să-l întâlnească, de Nedan, de toată noaptea asta murdară...

— Draga mea, continuă totuși să vorbească mașinalicește și cu o blîndețe prea exagerată, sub care clocotea o mînie

surdă și subită, o poftă de a lovi... Mă enervează orice sărut... parcă-mi strivește cineva creierii...

Și începu să se îmbrace pe îndelete pentru a nu da impresia că se grăbește, dar hotărît și întors cu fața la perete, ultim adăpost al buzelor, ce-i apăreau și lui acum cu adevărat lucru nespun de scump și sfînt, pe care ochiul acela impur și lacom din urmă-i l-a descoperit și-l pîndește...

— Toată lumea are astfel de... idiosin... de cum să spun... de plăceri absurde, de care nu se poate debarasa... Și tu trebuie să ai ceva care... care... să-ți „facă pe nervi”, cum se zice popular... De exemplu, cînd se freacă două vase de pămînt, mie-mi vine să țip...

— Dar ce faci? pleci? strigă ea deodată și-o auzi, în zdruncinul patului, răsucindu-se și ridicîndu-se brusc...

— E tîrziu, draga mea... mîine am oră... la liceu.

— A, tu ești profesor... Haide, mai rămîi... (Se dădu jos din pat și veni spre dînsul). Uite, nu-ți iau nici un ban... Dacă te-am sărutat, asta înseamnă că te iubesc... oricînd poți veni la mine, să știi, gratis... dar pentru că ți-am dat buzele mele, trebuie să-mi dai și tu pe ale tale...

— Nu, nu! trebuie să plec... Dar voi veni desigur... Uite, cînd vrei... Poftim, poimîine... sau joi... da, da, mai convenabil joi... o asigură el, privind-o consultativ, ca să provoace o diversiune salvatoare.

— Bun! vei veni, dar și acum poți dormi foarte bine aici... Am să te las în pace... am să te sărut doar în somn, dacă zici că-ți face rău sărutul... Însă tu nici nu bănuiești cum știu să sărut... Logodnicul meu, care a murit în război, îmi spusese totdeauna asta... de-atunci n-am mai sărutat pe nimeni... Însă tu mi-ai plăcut... stătea ca o fată la masă... haide, lasă-mă... se ruga ea... Iată, și pe urmă te las să pleci... știu eu că ai să mai vii... fetițo... Și-i apucă obrazul cu degetele, strîngînd cu înfiorare...

— Fetițo...

El își încheia calm bretelele în nasturi pentru a nu părea alarmat de gestul ei. Însă cînd vroia să ridice haina întinsă pe speteaza scaunului, ea strigă deodată:

— Știu de ce nu mă săruți... Trebuie să fii logodit...

— Ho, ho... logodit, ce-ți trece prin minte...

Dar ea se așeză în față-i amenințătoare și sarcastică...

— Ai o logodnică, hai, domnule profesor... De aceea nu-mi răspunzi la sărut...

Și înainte ca el s-o ia spre cuier, la palton, se repezi deodată la dînsul și-l apucă de piepții hainei... Ai o logodnică, nu?... Ți-e scîrbă de mine... de cocotă...

El voi să se smulgă, dar ea îl apucase bine; mai voinică decît dînsul, îi dădu drumul doar o clipă pentru a-l apuca și mai strîns de mijloc. Lazăr se zbătea cumplit, dar mîinile lui nu prinseră decît ghemotoci de cămașă. Începu să-l împingă spre pat, căutîndu-i buzele pe care el încă le ferea cu mișcări abile; ea însă îl imobiliza din ce în ce mai mult și ochii scînteietori și răi li se apropiau din ce în ce mai mult: gîfîiturile aspre li se amestecau. Îl repezi pe neașteptate, făcîndu-l să se împiedice de-un scaun, și-l trînti astfel în latul patului larg; dar atunci baierile de deasupra umerilor cedară și cămașa se lăsă, dezgolindu-i bustul cu sîinii moi și căzuți.

Aspectul acesta îi dădu puteri să reziste încă, dar în cele din urmă, reținîndu-i mîinile cu coatele, ea-i apucă obrazii în palme și, înăbușîndu-l sub piept, îl birui; el își arătă dinții, dar ea-l încuraja: mușcă, mușcă!

Trebuî să-i cedeze și-și simți deodată buzele inundate de moalele rece al buzelor ei, cu miros de tutun trăsvit și de cuișoare. Asta era tot ce păstrase ea mai curat.

Sărutul fu lung și nesățios...

— Ești al doilea, al doilea pe care-l sărut... fetițo...

Și săruturile se repetară: ea-și ridica bustul gol spre a savura în deplin plăcerea asta care-o înnebunea; apoi își cobora iarăși fața lacomă, ca o pasăre răpitoare; iar el vedea cum sîinii ei storși se lăsau și se ridicau în aceste mișcări de voluptate...

Cînd îl lăsă, Lazăr rămase acolo, în latul patului, și constată cu surprindere că în mintea lui e un gol mare, pe care-l aștepta să se umple iarăși pentru ca să se poată ridica.

Ea se întoarse la dînsul, punîndu-și altă cămașă.

— Vrei să rămîi, fetițo?... Și se plecă deasupra-i.

Abia atunci el își simți toate puterile și toată luciditatea, chiar ceva mai mult decît luciditatea: ceva, o lumină vie, o pară de flacără cu contorsiuni de aripi semănînd cu cele mai schimbătoare și mai caraghioase rînjete.

Însăși ea, femeia asta pierdută, era flacăra din minte care-i rînjea triumfătoare:

„Tu trebuie să rămîi la mine și la mașina ta!”...

Degetele i se crispară și se încovoiară... O clipă simți ceva, o putere mai mare decît voința lui toată, în degetele astea subțiri, care-i țirau mîinile și cuget și voință spre gîtul ei mat... Trebuie să fi avut o înfățișare atît de înfiorătoare, că ea se dădu înapoi cu ochii holbați...

Lazăr se scutură; printr-un astfel de moment nu mai trecuse în viața lui! Își lăsă fruntea în mîini și rămase zdrobit pe patul cu cearceafuri mototolite și neschimbate. În clipele acelea se simți omul cel mai trist din lume. Îi rostea cineva clar și răspicat în ureche: „Asta a fost tot: un sărut. un singur sărut... Pe doamna Cornoiu nu vei avea-o niciodată... niciodată”... Și ochii îi lacrimară...

— Iartă-mă, micule...

Dar glasul ei îi aduse aminte de clipa aceea neașteptată, chinuitoare, teribilă; din încreștarea fără seamăn a căreia de-abia scăpase.

Să fie asta nebunia!

Sări deodată în picioare, o împinse puternic în lături și, luîndu-și din treacăt paltonul, se năpusti pe ușă.

Dar ea-i strigă din urmă, împăcată, și rîzătoare:

— Vei veni... vei veni!...

*

În coridorul cu bec chior regăsi pe Nedan. Mai departe, în capul sălii, era și acum madama cea mare și blondă, bloc enorm de carne albă; cum sta parcă nemîșcată în vestmintele-i ușoare și tot așa de albe ca și pielea, părea în lumina nehotărîtă cu adevărat o statuie de dimensiuni supraomenești.

Sub bec, Nedan căuta să potolească și să convingă pe însoțitoarea cu care urcase și care, indignată peste fire, protesta totuși cu măsurată vehemență, atît cît trebuia numai, ca să se audă, de jos, de la portar.

— Bine, frate, dacă-ți plătesc... ?!

— Eu nu primesc bani de pomană. Eu am demnitate, domnule. Dumneaei e madamă și nu-i e permis să se amestece în mușterii altora... Asta e, eu am să reclam la direcție...

— Bine, drăguță, dar dacă nu ești în pierdere, de ce te superi...

— Nu sunt în pierdere ? Crezi că eu sunt d-ălea de doi sutari ! Nu ! Nu primesc nici un ban... Mie nu mi s-a întîmplat niciodată să mă lase un client pentru o madamă... asta e.

Din fund, statuia de marmură rosti imperturbabilă...

— Pardon, domnișoară... nu face așa fasoane... Ca dumneata... am fost eu și sunt multe, da să vedem, dumneata o să fii ca mine...

— Madamă... ? !

— Da... madamă ; cred că e un grad ceva mai mare decît al dumatăle...

— Așa... Am să spun direcției că dumneata îți bați joc de noi în fața mușterilor, ca să ni-i iei...

Nedan scoase portmoneul și mai adăogă ceva la suma din mînă, cu care căuta s-o îmbuneze... Fata socotea suma pe sub sprîncene...

— Uite și pentru demnitatea dumatăle, continuă el împăciuitor... Și te rog eu, nu mai face caz !... Ce vrei, dragă ?... un capriciu...

Și observînd deodată pe Lazăr, care se oprise la distanță, neștiind pe unde s-o ia, ca să nu fie văzut...

— A, uite Lazăr...

Se duse la el, îl apucă de mînă și-l scoase în lumină.

— Dragul meu, oricît de drăguță o fi fost prietena ta, dar ca să închei fericit o seară minunată ca asta, iacă îți recomand pe domnișoara... Ai să petreci cu dînsa clipe strigătoare de fericire... Ca prieten nu pot să nu recomand și altuia bucuriile prin care am trecut eu... Apoi, scoborînd vocea : ți-o spun pe onoarea mea, continuă el să mintă convingător, e delicioasă... dacă n-ar fi madama asta, n-aș da-o pentru... da-mi știi meteahna...

Femeia luase banii de la Nedan și surîdea mîeros lui Lazăr, care rămăsese încremenit dinainte-i. Arheologul profită de împrejurare ca să dispară cu madama...

— Prietenul tău a fost foarte mulțumit de mine, ți-o jur, începu și ea. Dar e grăbit, nu știu ce are...

Se apropie de dînsul și-l atinse cocheta cu umărul, în vreme ce ochii i se învîrtiră straniu între trăsăturile aspre ale condeiului negru...

Andrei Lazăr era grozav de încurcat ; nu pentru că n-ar fi avut destulă scîrbă într-însul, dar pentru că nu putea să-i spună asta de-a dreptul și brutal.

— Nu... Nu... nu că nu... trebuie... e tîrziu... știi, trebuie să fii mîine... dimineată...

— O, dacă e numai asta... ripostă ea apucîndu-i brațul pînă mîine dimineată...

— E imposibil... imposibil, se feri dînsul.

— Nu-ți plac, micule ? rînji femeia răutăcioasă, și-n semiobscuritatea noului coridor îngust și umed în care cotiseră, ochii ei aveau scăpărări ciudate, în năclăiala exageratelor cearcane artificiale. Se înfîșea într-însul, după ce-l oprise lipit de zid, și vocea ei răgușită și calină avea ceva amenințător totdeauna. Andrei Lazăr citea în ea cu teamă pornirea aprigă a prostituetei umilite, respinse și bete, de a-și ușura sufletul comprimat prin cine știe ce teribilă criză de nervi, cu cine știe ce izbucniri de mînie, cu proferări de vorbe indecente, cu un scandal din acelea care ridică un hotel în picioare, cu vizite de agenți și cu procese-verbale încheiate de poliție. Și astea toate în noaptea următoare sărutului primit de la cea mai frumoasă femeie din oraș, și unei soții de ministru !...

O privea cu frică de moarte, așteptînd explozia din secundă în secundă, ca un luptător surprins la cîmp deschis de un proiectil pe care încă nu l-a atins scînteia focului. Și femeia simte starea lui de spirit și se înfîșe tot mai adînc într-însul.

— Așa credeți voi că vă bateți joc de noaptea mea... de pîinea mea ?...

— Dar ai fost plătită... uite îți plătesc și eu...

— Asta e plată, începuse ea să ridice vocea tot mai răgușită și mai sălbatecă... Dar drept ce mă luați voi... de la bordel ? Nu ți-e rușine, domnule, să-mi spui mie așa... Să-mi spui mie vorbe d-ăștia ?... dumneata știi cine am fost eu ?... dacă mizeria m-a împins pe drumul ăsta, trebuie ca să vă rîdeți de mine... Ce, vrei să fugi ?... vezi că strig de se ia tot hotelul după tine... Angajați femeile și pe urmă nu vreți să le plătiți...

Andrei Lazăr își răscumpără scump libertatea. La urmă, ea-i descoperi capul și-l bătuse ușor pe tîmplă...

— Ești fraier, micule... D-ai ști tu că Finața nu face doi bani pe lîngă... mine... Apoi, așezîndu-i pălăria strîmb : Hai, du-te... toți sunteți proști... Și se porni deodată pe un rîs

zguduitor : Mă duc la Finița, să-mi bat joc... că n-a știut cum să te ia...

Dar Andrei Lazăr și ajunsese la scară ; picioarele lui apucau acum treptele una după alta cu o repeziciune incomparabilă...

Cînd sfîrși de coborît, auzi din nou voci. Crezu că e mai nimerit acum să pășească calm și sigur pe lîngă cei ce l-ar întîmpina, pentru a brava de la început orice nouă tentativă de jaf... Dealtfel nu mai avea decît doi poli, pe care-i ținea strîns, în buzunarul pantalonului, pentru a-i da portarului. Dar auzi tocmai glasul lui Nae Inelescu :

— Asta e Lazăr... Lazăr, stai dragă...

Cînd se uită spre dînsul, îl văzu apropiindu-se cu *tișianul* lui ; și fără a mai aștepta o secundă, o zbughi deodată, aruncîndu-se în goană nebună în noapte ; își luase pălăria într-o mîină, iar pulpanele paltonului plesneau fără curmare. Își simțea sufletul pe buze și abia putea să-și potolească bătaile inimii cu mîna cea liberă, ca un copil prins în livadă străină.

Abia în largul străzii încetă goana. Deși pieptul i se umfla să se spargă, totuși continuă să înainteze grăbit, cu pașii cei mai mari pe care putea să-i facă...

Și de-abia hăt departe se uită în urmă-i, cînd Nae Inelescu porni să încerce, în aerul dimineții, una din banalele lui vechituri, cum le spunea chiar dînsul, fără modestie, ci cu vădită dragoste, ca unul ce știe cît noroc îi aduceau — așa ca din flașnetă sau din vremea bunicilor cum erau ele — cîntecetele pe care le zicea de obicei, cu ochii peste cap și cu foc de lăutar.

...Ce-mi pasă de m-or trăda
Buzele ce-oi săruta...
Dacă buzele-s frumoase
Te iubesc cum ești așa-a-a...
Mîine mă vei înșela-a-a-a...
Astăzi... ești numai a mea...

Andrei Lazăr se opri, căci Nae Inelescu nici n-avea de gînd s-o ia pe acelaș drum. El traversa tihnit spre bulevardul cel nou, larg și nelocuit, unde putea să dea în voie drum vocii lui. Își ținea *tișianul* de mijloc și amîndoi — unul într-altul —

pășeau domol și drăgăstos spre gura largă a bulevardului, în răcoarea vie a dimineții încă înnegurate de februarie :

Ninon... iată a sosit...

Primăvara de iubit.

„Ninon“ era numele feminin favorit [al] lui Nae Ionescu.

Andrei Lazăr și-l aminti cum îl pronunța cu un patos special, cu o mișcare nervoasă a gurii, când cînta.

Îi venea ades pe buze, căci în afară de Eminescu știa pe dinafară, în mare măsură, pe Musset ; după cum putea să recite pasagii apreciable din mai toți poezii dragostei, români și francezi. Le potrivea versurile în haina cine știe cărei melodii de demult sau actuale și, când tăietura nu se nemerea prea bine, nu se sfia să schimbe accentul, intercalînd meșteșugit o silabă nouă sau lungind ori modificînd ușor nota buclucașă. La nevoie, pentru parte din cunoștințele sale feminine, chiar traducea direct, ajustînd totdeauna, în toiul declarației sau al cîntecului ; după cum traducea și-n toiul mersului, după tactul pasului, căci și când era singur mintea lui măsura, dregea, născocea ; iar asta în mod firesc, fără nici o sfortare, fără voie chiar, totul perfecționîndu-se cu vremea, prin uzaj repetat și prin neconținută primenire :

Lasă-mă la sînul tău.

Să uit orișice gînd rău...

Să simt inima-ți cum bate...

Deși ei sfîrșiseră de traversat și acum trebuie să fi pătruns bucată bună în bulevard, cîntecul se auzea clar în pacea dimineții blînde de februarie. Andrei Lazăr își aminti că mai deunăzi aceleași versuri sunau altfel :

Vin, o vin la sînul meu,

Să uit orișice gînd rău

Să mă-nalț spre alte căi

Iar și mai demult :

Să mă înalț spre Dumnezeu...

Probabil el făcea înlocuirile avînd în vedere însoțitoarele sau poate gradul de extaz în care se găsea în momentul acela.

În proșteptirea dimineții Lazăr simți o mare plăcere în constatarea acestei nevoi de înnoire, oricât de ieftine ar fi fost proaspetele găsiți. Era ceva din primăvara care într-adevăr se simțea atât de aproape, că parcă-i miroseai răsuflarea. Și era într-un contrast atât de net cu trista-i viață de sălbatec, că acum, când vocea lui Nae încetă să se mai audă, se simți deodată singur și străin în largul străzii negre și se cutremură; fără să-și dea seama, piciorul — parcă de la sine — o luă ușurel înapoi.

Nu-i stăpîni graba, din ce în ce mai crescîndă, pînă ce melodia nu-i intra iarăși plin și distinct în urechi. Era o melodie matinală, pe care Inelescu nu se sfia s-o zică cu sintaxa-i personală, direct pe italienește. (Din limba aceasta, el mai știa vreo cîteva pasagii din operele cunoscute și cele trei strofe de pe poarta *Infernului* lui Dante.) Pentru micul *tițian* însă el nu putea fi, de bună seamă, decît cel mai învățat și mai plin de foc băiat întîlnit în cariera ei.

În depărtările apusului, zăvoaiele zăceau în umbra deasă, spre care luna nedespuiată încă de aur se lăsa domoală. Lăzăr o contempla melancolic în cunoscător selenografic. Se distingeau ușor: Marea Seninătății, a Liniștii, a Ploilor, Oceanul Furtunilor... Ba chiar putu desprinde din bogăția strălucirii cele două cornițe de umbră, întoarse, ale Nectarului și Fecundității.

Astrul plutea imperturbabil în negurile înălțimilor, în care suflau cu putere prevestitorii zilei.

Iată, avea ceva cu totul deosebit luna asta netrecută prin ocean, tronînd peste lumea încă adormită, care nu știa că vine primăvara. Era ea însăși umedă de seva nouă și înprospătătoare, care țîșnea de pretutindeni: Doamne, nu mai era nimic din luna cea moartă și stranie din cîmpul obiectivului!

Lazăr clătină trist din cap. Inutila lui lunetă! El o luase și pe ea, ca și pe spectroscop, ca și micu-i ocean meridian, ca și pe ceasornicu-i de secunde, ca și micrometrul și toate celelalte aparate pe care le avea — o avere întreagă — doar va prinde din zbor vreo lumină nouă, o rază din misterul mișcării celei mari și fără de sfîrșit de-deasupra și dedesubt, de pretutindeni și de totdeauna.

Prometeu! rîse el de-a binelea și-și aminti deodată bustul gol al Fifiței cu cei doi sîni bălăbănitori, ca o pasăre de pradă cu aripile cioante.

La așa Prometeu, așa vultur...

Dar rîsul îi îngheță, căci mintea îi alunecă deodată înapoi, la clipa acea neexplicabilă și înfricoșătoare, cînd își simțise mîinile duse de o voință străină spre grumazul femeii de stradă și cînd, prin proprii săi ochi, ca prin două ferestre, văzuse acolo într-însul — de parcă ar fi privit de afară — ceva crunt și hidos și teribil, Dumnezeu știe ce cumplită vedenie atavică...

Privirea i se refugie iar pe lună și, pentru a înlătura orice altă idee, se îndărătnici să distingă deasupra Mării Ploilor tremurul de contur pe care ar trebui să-l facă eleganta încovoietură din lunetă a Golfului Iriselor.

Acolo, în imaginea întoarsă a refractorului, printr-un curios efect de configurație, se pare că pe țărmul golfului, o femeie se odihnește pe un *chaise-longue*... O femeie înaltă, goală, cu părul pieptănat grecește; înaltă și cu păr de aramă ca doamna Cornoiu... ca doamna Cornoiu goală...

Cum trebuie să fie doamna Cornoiu goală... pe-un *chaise-longue*... așteptînd...

Ha, ha, ha... să dai dracului toate mișcările perpetue din lume, pentru o imagine ca asta... Și toate imaginile lunii și ale stelelor... ha, ha, ha... ho, ho, ho...

Rîdea din toată inima, tare, exagerat de tare, fără să mai vadă nimic altceva decît ideea lui din minte, privirile îngrozite ale lui Inelescu și ale *tițianului*, care, opriți de această veselie zgomotoasă, îl așteptau neștiind ce să creadă, cu ce cuvînt să-l întîmpine...

*

Nu, hotărît nu, nu era nebunia! A merge singur rîzînd, chiar cu hohote și gesticulînd, asta nu este nebunia însăși. Ori pe cine poate să-l podidească din senin rîsul unei amintiri caraghioase, iar a nu băga de seamă că doi te privesc și te așteaptă, a nu-i zări decît abia cînd te-au strigat, după ce-ai trecut de dîșii, asta se poate întîmpla oricînd și oriunde...

Se povestesc cu nemiluita dovezi de distracție mai cumplită decît aceasta, pe seama oamenilor complect absorbiți de

o idee și mai cu seamă a savanților iluștri. Pe acestea din urmă, el, Lazăr, le știa în număr prea mare pentru a mai sta la îndoială dacă a fost nebunească purtarea lui din dimineața aceea...

Căci era limpede : dacă se simțea cu adevărat vedenia asta despletită și cu ochi rătăciți pe-aci prin preajmă, se putea pune firesc întrebarea : venea ea de-abia acuma sau tocmai acuma se gîndea să-și vadă de drum ? Doamne, cînd putea fi cu adevărat nebun ? Atunci cînd anii cei mai frumoși ai tinereții îi petrecuse îngenuncheat lîngă himera de fier, din odaia mică și igrasioasă, sau acuma, cînd ochii lui văd în sfîrșit adevărul și se îngrozesc de trecutul halucinant, iar sufletul i se deschide la viața cea nouă și cea adevărată.

PARTEA DOUA

Alegerile veniră și se duseră.

Cete compacte de orășeni și de țărani trecură pe străzi în bîzîit de viori și-n tact bătut cu brio în țambal. Se vociferă cu dragoste dinaintea caselor lui Cornoiu, lui Porumbacu, lui Necșulea ; fură huiduiți cei căzuți în opoziție, ca niște răufăcători și blestemați. Automobile plesnind din puternice motoare, lăsate parcă înapoi cu eșapamentele deschise, ca noua putere să se vadă și să se audă, porniră în goană turbată spre toate fundurile județului.

Înfrigurare mare domni în birouri și-n cancelarii, în localuri și-n sîn de familii și chiar pînă și-n sălile de clasă.

Iar într-o seară, Nae Inelescu intră la Lazăr cîntînd un marș triumfal, anunțîndu-l că peste cîteva ceasuri pleacă în cea dintîi a lui escapadă... inspectorească. Numirea îi venise de trei zile. Iar azi i-a venit lui Nedan, noul director al liceului „Banul Mihai”.

— Numai tu, ca un tembel ce ești, n-ai cerut nimic ! Cornoiu ți-ar fi îndeplinit orice dorință... De cînd ai început să vii la dînsul, ține foarte mult la tine. Haide, scutură-te, mișcă-te, ieși din bîrlogul ăsta în care ai început să putrezești... Cere-i ceva... să-ți dau eu ideea ! Poftim : o bursă, să pleci în străinătate...

Apoi, amestecînd frazele cu frînturi de cîntec :

— Iacătă, Nedan și-a împlinit toate visurile... Două dintr-o lovitură !... Întîi, direcția ! Canalia, și spunea că n-a cerut nimic... Și a doua, dragul meu, știi care !

— ? !

— He, he, pe ce lume trăiești tu, scumpule?... Și-a găsit femeia mult visată, femeia istorică : înaltă de cinci coți și atârând 130 kile, la basculă... A găsit-o în sfârșit și a și adus-o acasă, ca să nu i-o ia alții... Dar știi pe cine ? Închipuiește-ți, dragă... madama hotelului de deasupra varietelului lui Sfetcu... unde am fost atunci, de, în noaptea când a căzut guvernul... ți-amintești ?...

...Iată un om complet satisfăcut... Ei, dar ai văzut-o ?... O bahniță, dragă, un bloc de carne albă și cu niște păr roșu... Dar șmecheră a dracului ; nu prea înțelege ea cum vine asta cu :

Flora la belle Romaine...
La reine Blanche comme un lys
Qui chantait à voix de sirène
Berthe... au grand pied...

Mai ales asta ! Și pe urmă :

Beatrix, Allys... etc...
Et Jehanne la bonne Lorraine

...cum o dezmiardă ticălosul, fără rușine, chiar în fața mea ; în sfârșit întreg Villon... Însă dama a simțit că aci este lucru mare și s-a lăsat greu de tot pe el, sărăcuțul... I-a dovedit cu acte că numele ei de origină n-a fost Ani, cum i se spunea la hotel, ci chiar Berta. Deci poftim : *Berthe au grand pied* în persoană... L-a zăpăcit de tot... Și-ntr-aiută, încît îl și joacă puțințel ; femeie experimentată, ce crezi... Închipuie-ți, chiar de față cu el, mă copleșea și pe mine cu atențiile... Însă, mă rog, întrucît mă privește... tu știi principiile mele... Într-ale amicilor nu mă amestec... Însă să știi că... (Începînd să cînte) :

studiul femeii e greu...
E un demon cu chipul de...

Te uiți la costumul meu, nu ? se întrerupse apoi numai-decît, deși Lazăr nu privea decît în gol, revăzînd în gînd ultimele două întâlniri cu doamna Cornoiu, care avuseseră loc de la căderea guvernului încoace. (La a treia, făgăduită pentru alaltăieri, ea trimisese vorbă Tinutei că nu poate veni din cauza ...alegerilor.) E ? Așa e că e strașnică tăietura ?... Lasă... Ai să mergi cu mine la croitorul ăsta, e fain de tot și

ieftin... Dar de stofă ce zici ? adăogă el răsucind pulpana hainei, de-un fel de violaceu închis cu picățele minuscule albastre și verzi. Mă rog, nu vorbesc de calitatea stofei pentru că-ți mărturisesc... nu mă pricep... Nu mi-a plăcut nicio dată să-mi asum merite pe care nu le am... Eu sunt omul esteticii. Spune, ce zici, de culoare ?

Și fără a-i aștepta răspunsul, se duse să se admire în oglinda dulapului, împăunîndu-se pe-o parte și pe alta și exclamînd foarte încîntat :

— Cum face *el*, cum drege *el*... cum le dibăcește *el*... că întotdeauna e *chic*...

Andrei Lazăr își amintea atitudinea din ce în ce mai fără entuziasm a Zinei, la cele două întrevederi. Buzele lor se căutaseră iarăși, desigur, dar nu cu setea de la început. Iar cea din urmă oară se sărutaseră atît de fără convingere, atît de fără căldură, încît prevăzuse, cu certitudine, că la întâlnirea viitoare ea va lipsi.

Dealtfel prevăzuse de mult că drăcușorii infinitului, demonii lui Maxwell se vor amesteca și aci. Și nu se simțise deloc în putere să activeze cu cît de puțin lucrurile. Stătea alături de ea într-un fel de pasivitate idioată, pe care și-o contempla cu jale, retrospectiv. Era invadat neconținut de amintirea evenimentelor din noaptea petrecerii și, dintr-un moment într-altul, aștepta erupția groaznică a micilor blestemați. Aștepta cu inima reținută ; vor năvăli ei — sau ea, Zina, îi va izgoni de tot cu săruturile ei voluntare, cu dorința-i sălbatecă de a-l scoate din lumea stelelor și-a mișcărilor fără popas, pe unde se rătăcise, orb și nătîng, și a-l readuce la cultul ei, la cultul acestui idol magnific și exclusiv care era grozava ei frumusețe. Dar Zina, de bună seamă, începea să se răzgîndească ; nu-i trebuia credincioși înfrînți și izgoniți din alte temple...

El își dădea seamă că, încetul cu încetul, distanța dintre ei, deși atît de apropiați, a început să crească vertiginos, și totuși nu putea face nici o mișcare de împotrivire. Cine-i paralizase astfel mîinile și voința, dacă nu alaiul acela infernal și pedepsitor, care nu poate să ierte celui ce pe furie a vrut să vadă fața Domnului ?

— E... și ca să te convingi, dragul meu, că într-adevăr hainele astea sunt o curată invenție, îți pot împărtăși că ele au și repurtat, scumpul meu drag, primul lor succes, deși

nu e mai mult decât de trei zile de când le-am scos de la croitor. Lazăre, dragă Lazăre, sacrul iatac al doamnei Cornoiu și chiar augustul ei pat au fost profanate... Mă rog, conțez pe discreția ta...

Din gîtul lui Lazăr a ieșit un zgomot nedeslușit și caraghios, ceva ca o cîrîială de cocoș în vis. În mintea lui s-a golit totul și apoi o clipă el a avut din nou senzația aceea bruscă, înfricoșătoare, de clătinare generală a lucrurilor, de rostogolire universală, de astă dată chiar mai precisă; i s-a părut că totul s-a strîmbat, că picioarele lui Nae Inelescu, ale mesei, scaunelor, temeliile tuturor obiectelor, caselor, turnurilor, se reazimă oblic de pămînt, ca și cînd cineva, un uriaș fără pereche, ținînd globul sub talpa piciorului, l-ar fi izbit cu un ciocan dintr-o parte.

Mîinile se ridicară, duse de aceeași impulsivitate de atunci, din fața gîtului gol al Fifiței, de astă dată însă slabă, prea slabă, ca ele să nu cadă înapoi de la mijlocul drumului, fulgerate parcă de dambă...

— Dar ce ai, ție parcă ți-e rău? Andrei... Hei, mări!...

El deschise o pereche de ochi bolnavi, cu mișcări grele de lumini, ca de vită pe moarte. Și zîmbi neputincios.

— Continuă, continuă... a fost numai o părere... o slăbiciune de-un moment... știi, stomacul... de atunci, din seara aceea...

— Lasă, că povestea mea are să te întrezeze... pentru că, băiete, trebuie s-o sfîrșești odată cu inactivitatea asta... mișcă-te, agită-te, bea, leagă-te de femei pe stradă... fă ceva în sfîrșit... Și ascultă colea: Aveam vorbă mai de mult cu ea... Acuma tu o știi...

— O... da...

Nae Inelescu se puse pe rîs:

— Nu știi nimic, mări prostuțule. Și te-ai trădat ca un copil... Sst... fără nici o mișcare... O iubesti, nebunule!... Iubesti himere, nenorocitele... Aia nu e femeie în carne și oase... Aia e o entitate... dar să trecem... ...aveam vorbă mai de mult cu ea... cu mica Esti, puile, cu unguroaica aia delicioasă, căci eu nu umblu după himere, scumpul meu... Ai văzut-o pe unguroaică, nu? O știi? Ei bine, ce a făcut stăpîna-sa dintr-însa!... Cum spun, știam că Cornoiu și nevastă-sa sunt la București... Și pentru că ea dăduse drumul la toți servitorii... înțelegi... am ținut ca... în iatacul ei... al doam-

nei... al Zinei... și chiar în patul ei... adică divanul... unde dormea singură... înțelegi... Ei ce vrei, am și eu micile mele perversiuni... Dar ce să faci cu unguroaica? Nu vrea în ruptul capului: *Nem so bot și nem so bot*... Dar pe urmă i-a plăcut și ei... Te cred...

De acum încolo, din vorba care nu se mai sfîrșea a lui Nae Inelescu, adie spre Lazăr o suflare de înviorare. Rîse cu poftă de glumele lui și-i admiră cu sinceritate hainele. Însă, pe urmă, o picătură de îndoială se strînse cine știe unde, deasupra conștiinței, rămase acolo cîtva timp, de-abia simțită, ca o boabă de rouă pe-o muche de streășină. Pe urmă, cînd deveni destul de grea, căzu deodată în plinul conștiinței. Și alte boabe se strînseseră în locul ei și una după alta se lăsară în jos, din ce în ce mai repede, plesnind vesele și rele, rupînd și alungînd, în cercuri de undă, pacea ce se întinsese iarăși în cugetul lui...

...dacă povestea cu unguroaica nu e decât o minciună, debitată în grabă? spre a acoperi destăinuirea dîntii, deviată brusc la vederea efectului ce-l produsese?

Dar de astă dată Andrei Lazăr nu mai da nici un semn de neliniște; ci asculta cu mare luare-aminte pe sporovoiitorul care vorbea din necesitatea organică de a se auzi și de a fi auzit, de a fi admirat și invidiat, poate fi va scăpa, în cascada de vrute și nevrute, cuvîntul revelator.

Căci Nae Inelescu părea a se învîrți iarăși pe aci, pe aproape. Într-adevăr, el înșira acum, cu o bizară satisfacție, tot ce se zvonea prin anume cercuri ale orașului, de curioasă vizită pe care domnul ministru Cornoia o făcuse într-o seară fostei sale soții, doamna Sultana Șoimu. Aceasta îl primise foarte binevoitoare, iar puternicul ministru, încurajat, încercase asupra ei îndrăzneală și violențe, care au produs scandal, au atras niște vecini, ce așteptau gata într-o cameră alăturată, și era cît pe-aci să intervină și poliția, dacă — prinzîndu-se din vreme de veste — nu s-ar fi întîmplat ca la postul cel mai apropiat să nu se mai nimerească nici un agent, la ora acea.

Cercetările s-au făcut ceva mai tîrziu, pentru că doamna Șoimu nu se resemna cu nici un preț să dea îndărăt. Dar se pare că martorii ei, audiați în secret, au trădat-o în mare număr, de vreme ce din acuzatoare a devenit acuzată, faptul fiind calificat de cursă și șantaj. A urmat ca de obicei: criza de nervi a doamnei, intervenția însuși a lui Cornoiu, care o

ierta cu demnitate și eleganță de ministru, și în sfârșit mușamalizarea întregii chestiuni.

Se șoptește totuși (tare, nimeni nu îndrăznește să mai vorbească) că excelența sa ar fi fost auzit pronunțând cuvinte ca: „Iosefina, resemnare, dominare de sine, Beauharnais, imposibilă renunțare, trebuie să-mi cedezi, puicuță scumpă, frumosul soare de la Austerlitz, nimic nu-mi poate rezista...” după care au urmat zgomote de sărut, busculări, un vas spart, tipete feminine de ajutor...

Se pare că amănuntele astea pornesc de la un student, un vlăjgan înalt, încă neidentificat definitiv de poliție, care se afla la doamna Șoimu în seara cu pricina, îndeplinind rolul de recrutor și vătaf al martorilor, dar care a dispărut înainte de facerea cercetărilor.

Tot orașul le repetă în surdină și se amuză, încât domnul ministru a fost nevoit să-și grăbească plecarea la București, însoțit desigur de doamna sa legitimă, ale cărei urechi trebuiau ferite de clevetirile canaliei, pentru ca a doua zi domnul inspector Nae Inelescu, aferat și grăbit, să se și prezinte la turburătoarea Esti ca s-o întrebe mai întâi de stăpîn și pe urmă de buduarul stăpînei...

Andrei Lazăr care se trîntise în latul patului, se ridică acum pe șezut. Dar cu toate rugămințile lui, fu imposibil ca să facă pe Nae Inelescu să mai continue și să mai rămîie.

— O grămadă de treburi, *draga mea*... Închipuie-ți, prima mea inspecție... Și pentru a acoperi protestările celui alt, care se înviorase de-a binelea, preferînd plecarea Zinei, îndoiei că începuse să-l turbure, Nae Inelescu își luă pălăria legănîndu-se pe scurtele-i picioare și întonînd cu mîna în aer:

De-aici plec la Maxim...

C-acolo-s mai intim...

★

Andrei Lazăr nu se înșelase prea mult, găsind scăzut avîntul doamnei Cornoiu pentru dînsul.

Într-adevăr Zina, după ultima lor întîlnire, regretase de-a binelea că s-a grăbit cu sărutatul. Nu pentru că acum n-ar mai fi găsit simpatie și draguț ca la început pe micul astronom. Însă pentru că se convingea tot mai mult — și ultima lor întîlnire fusese decisivă — că Lazăr nu era acela pe care-l

căutase ea. Întocmai precum îl zugrăvisese domnul Cornoiu înainte, i se arăta destul de limpede, supărător de limpede, acum. Nici o ambiție nu-l îmboldea, nici o teamă, nici măcar aceea de pasiunea care părea că-și face tot mai mult loc într-însul nu se arăta, supunîndu-i-se îngrijorat și fericit sau chiar încercînd să se zbată împotriva-i, ca flacăra bătută de vînt. El era perfect egal cu sine însuși și primea orice noutate, sau orice perspectivă, cu același zîmbet, uneori rîset, poate incolor, în cel mai bun caz sceptic.

Se gîndea uneori că poate vechea lui pasiune cerească biruise pe cea nouă, pămîntească, și asta îi producea destulă restriște doamnei Cornoiu, dar și destulă îndîrjire; dar se mai gîndea că poate el, după cele dintîi sărutări, se crede într-atît de sigur că restul evenimentelor trebuie să vină de la sine, fără nici o altă efortare din parte-i, încît o dezgusta și îi tăia pofta de orice nouă încercare.

Fatal, autorul scrisorilor — al căror fir de cîteva zile se întrerupsese — îi venise din nou în minte. Acolo, în scrisorile acelea, pe care ea începu să le recitească, era într-adevăr o zbatere sufletească și o mîna care se ridica oțelită spre dînsa. Un suflet care îndrăznea s-o strige la dînsul, cu inima pe buze, îngrozit de propria lui îndrăzneală. Un trup mic și umil, care-și căuta înfrînt stăpîna despotă și neîndurătoare. O fărîmă de suflet, care își cerea dreptul la voluptatea chinului și la urgia capriciilor de zeitate.

De-abia acum începea să-i intre deslușit în urechi vocea aceea pe care și-o închipuia înăbușită de emoție și suierătoare de dorință, tocmai acum cînd ea încetase. Cine să fie necunoscutul ăsta, care învia într-însa amintirea voluptoasă a regi-nelor ce-și aruncau diminețele, din turnuri, amanții în fluvii, și a fecioarelor care electrizau oștirile și cucureau cetățile cu un surîs?

La început bănuise că Lazăr; un alt Lazăr, care singur, în fața paginii albe, putea să fie într-altfel decît îndrăznea să i se arate. Dar mai apoi se convinsese de-a binelea că nici nu putea fi vorba măcar, și — grație stilului lor umflat — constatarea n-o decepționase întru nimic. Uneori o făceau chiar să și rîdă; propriu-zis, însă, îi plăceau, dar socotea că a găsit în Lazăr exact ceea ce-i promiteau scrisorile.

Acum însă, cînd ele încetaseră, cînd Lazăr se arăta cît mai departe de esența lor și cînd împrejurările politice prin care trecuseră, și pe care le domina cu atîta bărbăție și siguranță domnul Cornoiu, îi învolbură sîngele și deșteptară în ea energii nebănuite, de elegantă intrigă, de augustă favoare, de blîndă intervenitoare pentru iertarea celor greșiți, literatura lor îi păru firească și-o birui cu desăvîrșire.

Se dădu în întregime evenimentelor. Se feri totuși cu majestate să apară și să răspundă la aclamațiile canaliei, ceea ce era de asemeni, la ferestrele înecate în lumina cu roșii reflexe nestatornice a torțelor, care semăna așa de bine cu atmosfera clandestinului vraf epistolar, și pentru a-și potoli nevoia de a vedea, de a auzi, de a simți direct, porni de mai multe ori cu mașina, tăind aproape tot județul, la părinții ei pe cari nu-i mai vizitase de-un an, în zilele ce precedară alegerile.

Era atît de îndepărtat Andrei Lazăr, cu rîsul lui indiferent și resemnat, cu aspectul lui îngust și absent, de mișcarea, de încordarea și de clamoarea asta generală, acută și împrospătătoare, că gîndul ei alerga într-una la celălalt Lazăr, ascuns și aprig, care-și provoca soarta și nu-și încrucișa brațele pe piept neputincios, cînd ea începea să i se arăte mîngîietoare și felină, sub forma ucigătorului sărut...

Unul, asemenea mic... Mic era și Nae Inelescu. L-a întrebat — la una din desele lui vizite, cît au ținut alegerile — aducînd vorba de viitoarele lui inspecții, cum vede el, cum îi năzare, de dincolo de geana visurilor și a năzuințelor, aceea care-l va lega pe veșnicie de persoana ei?...

— Am văzut-o adesea, doamnă; ea este multiplă și variată, are mii și mii de fețe, de toate dimensiunile, formele și nuanțele... oacheșă, roșcovană sau spelbă, înaltă sau scundă, durdulie sau subțiratecă, clasic de frumoasă sau de-o înfățișare neobișnuită, ea este de toate și doar într-un fel nu poate să fie...

— Și anume?

— Unică... vreau să spui: una și aceeași...

Uneori doamna Cornoiu fusese tentată să creadă că „micul” corespondent ar putea să se considere astfel și-n sens alegoric. Avu deci cîteva conversații abile cu Necșulea, oratorul cu bărbuță patrată și cu verb aspru și tăios. Dar nu fu chip să obțină din răspunsurile lui decît dovada unei intuiții politice sigure, pe care i-o oferea în măsură mai mare dom-

nul Cornoiu, și să întrevadă o năprasnică ambiție de ajungere și de dominație. În sfîrșit gîndul îi fugi la Nenoveanu, junele poet al Tinei. Ideea i-o întări însuși faptul că niciodată nu-l mai întîlnise la dînsa și, recunoscînd în asta voința fermă a prietenei sale, nici nu mai întrebuse de el.

Făcu așadar să fie găsită de asidua micuță, complet adîncită între filele unui Samain voluminos și magnific îmbrăcat:

— Dar poetul tău... întrebă ea într-o doară, întinzîndu-se lasciv și abia dezlipindu-se din delicioasa lectură; Nenoveanu tău?... plăcut și interesant băiat... A mai compus ceva nou?

Fosta doamnă Nedan făcu o mină atît de dureroasă, că doamna Cornoiu regretă întrebarea ei prea bruscă, primind ca un omagiu temerea nestăpînită a Tinei de-o eventuală rivală, atît de puternică.

— A dispărut complet, rîse jalnic de slab Tina, după o pauză îndelungă de profunde eforturi interioare; se zice c-ar fi pe-acî, prin oraș, însă eu nu l-am văzut...

Și după o mică tăcere, în timpul căreia batista luă de mai multe ori drumul nasului, iar ochii făcură scurte și brusce mișcări de reprimare a lacrimilor, ce tot izbutiră să-i umezească, ea povesti cu același glas stins:

— Da, draga mea, a încetat să mai apară deodată, fără să vestească, fără să se scuze. Crezusem că Dumnezeu știe ce telegramă urgentă l-a chemat degrabă, la facultate... Mai ales că ultima dată îmi vorbise de niște bani de care avea neapărată nevoie... spunea de-o datorie de onoare, de 24 ore, de împrumutat... L-am împrumutat, desigur, și a doua zi, văzînd că nu mai revine, cum spunea, mi-am închipuit că datoria de onoare poate să fie vreo taxă întîrziată la universitate, mi-am închipuit c-a plecat la București să aranjeze lucrurile... De atunci sunt două luni... Nu-mi rămîne să cred — scînci ea în concluzie — decît că e încă în imposibilitate să-mi restituie banii... și firea lui simțitoare îl face să mă ocolească... Altfel...

— Biata Tina, mie să nu-mi spui nimic?... Vai, drăguța mea dragă!

Și-i apropie capul, rezemîndu-l de sînul ei, în vreme ce gîndea: „El e! El trebuie să fie! Doar ea singură l-a văzut

de atâtea ori în timpul ăsta, oprindu-se drept ca un paltin la auzul claxonului cu sunet aparte și salutînd-o larg, lăsînd să-i fluture pe buze zîmbete imprecise.

După plecarea Tinuței consultă iar cu amănunțime colecția scrisorilor. Oricîtă bunăvoință însă ar fi acordat noii sale impresii și oricîte concesii ar fi făcut stilului figurativ, zadarnic... nu putea fi un Nenoveanu cel care binecuvînta Dumnezeuirea că l-a născut puțin la trup: „mica însușire care putea să-i acorde — prin inversarea fatală a rolurilor — odată cu dulcea și crunta tiranie ce-l aștepta și pe care o primea senin, cu brațele deschise — rarul privilegiu al alinării“.

Doamna Cornoiu lăsă deci, dezamăgită, scrisorile din mîini. Totuși îi plăcea că ele îi dau în sfîrșit de lucru. Căci simțea ciuda pe care începea să i-o ațîțe, din ce în ce mai temeinic, zidul dur al nepătrunsei enigme.

Hotărî să cheme neapărat pe Tina, spre a-i ajuta la investigații. Dar chiar în seara acelei zile, domnul Cornoiu ceru să se facă îndată cuferele; ordonase să i se alăture vagonul la expresul de unu noaptea.

— Eu sunt de părere să mă însoțești, Zina, i se adresă el aproape imperativ. Vor fi cîteva ședințe importante ale consiliului, și cred că voi avea nevoie să fii lîngă mine... Îndulci el glasul... pentru că, draga mea, cum să spun... de la început... se impune... să-mi trasez o atitudine... care să fie a mea personală — intră el apoi la drum deschis — pentru a marca șefului întîi că nu consider miluială portofoliul cam secundar pe care mi l-a încredințat și al doilea că e timpul să dea ascultare și forțelor tinere și noi, și nu numai ciurucurilor interesate care duc partidul de rîpă... Cred că acorzi că pentru toate astea trebuie puțin curaj și deci... prezența ta... Pe urmă, știi bine, mai suntem datori unele vizite...

Doamna Cornoiu își aminti de îndelunga agitație și ru-moare pe care o stîrnea apariția ei în lojă, la Cameră; fie că începuse sau nu ședința, pîlcuri, pîlcuri de priviri, din proprie inițiativă sau avizate una de alta, se îndreptau spre dînsa, ținîndu-și civilizat rîndul, pentru a-i aduce unele după altele omagiile de admirație.

Scrisorile misterioase căzură pe planul al doilea și împachetatul se făcu sub directă ei supraveghere.

Pîna la București, în neconținutele zvîrcoliri ale insomniei, avusese într-una impresia mulțumitoare că din întinsul țării acesteia, pe care vagonul capitonat o străbătea cu o sută de kilometri pe oră, ceva, ceva se reazămă acum și pe umărul ei alb și neted. Și măgulită de puterea acestui umăr cu rotunjimi atît de misterioase în lumina veiozei albastre, ea îl sărutase cu pasiune, fascinată de atracția vieții celei noi, în care simțea că intră acum pe de-a-ntregul.

Zgomotul înfundat al roților îi da impresia tumulturilor îndepărtate, pe care le va domina cîndva dintr-un iatac la fel de capitonat. Iar razele albastrii se prefăceau în dosul pleoapelor apropiate în priveliști multicolore și solemne, neconținut solemne: mulțimi omeneste, procesiuni, adunări, facile și prapuri.

La București însă, în apartamentul mobilat, pe care-l închiriasse soțul său, frumoasele imagini zburară, una cîte una, ca ultimele frunze ale crengilor de toamnă. Domnul Cornoiu nu mai făcu nici un apel la dînsa și amîna într-una „ieșirea“ lui, care avea să frămînte consiliul de miniștri.

— Încă nu e vremea; în politică, tocmai ca la război, momentul trebuie ales cu tactul cel mai desăvîrșit... O secundă mai devreme e tot așa de periculoasă ca și o secundă mai tîrziu...

La Cameră, e drept, privirile se întoarseră pîlcuri, pîlcuri spre dînsa; dar nu era în ele nimic din acea adorare mută și umilă, la care ar fi avut dreptul să se aștepte. Dimpotrivă, ei o priveau cu un fel de familiaritate supărătoare, ba chiar, cînd erau în grup, își comunicau impresiile cu zîmbete și înțeleșuri. Iar un deputat cu cămașa încrețită peste pantalonii de aba moale, strînși în șantiuri de lac, o fixă îndelung, prostit, scărpinîndu-se în creștet și verificîndu-și bretonul pomădat care se lăsa foarte rotunjit pe fruntea îngustă, apoi mîngîindu-și satisfăcut mustățile cu două degete vîrite sub nări ca și cînd ar fi luat o priză de tabac. Ea întoarse desigur de mai multe ori capul aiurea, urmărindu-l totuși, fără să aibă aerul că-l vede, dar el n-o slăbea deloc. Rîse voios ca pentru sine însuși, își ciocni de mai multe ori călcîiele de lac, militărește, în semn de nemărginită satisfacție, fără s-o piardă din ochi, și cînd începu ședința se așeză în

banca cu picioarele în afară, întorcînd complet spatele tovarășului de pupitru.

Soțul său răspunse de pe banca ministerială, corect și răspicat, dar destul de anost, la două întrebări ale unui deputat din opoziție, deopotrivă de anoste. Hotărî să nu mai vină la Cameră.

La vizitele de rigoare pe care le făcu cu domnul Cornoiu, auzi adesea pomenindu-se de „ministerele principale” și „ministerele secundare” sau de „minimă importanță”, de „ministrii cei mari” și „ministrii cei mici”; în sfîrșit, la soția ministrului justiției, i se servi, la masa foarte bogată în convivi politici, cu toții, în afară de soțul său și de soțul gazdei, doar deputați și senatori, o amplă discuție în jurul desființării portofoliului pe care-l deținea Cornoiu.

Ea surîse tot timpul suveran și disprețuitor și pretinse domnului ministru, în mașină, cînd se reîntorceau acasă, s-o scutească pe viitor de astfel de umilințe puse la cale dinainte, pe care el nu e în stare să le prevadă și să le preîntîmpine; s-o scutească deci de toate mesele și de toate vizitele și s-o lase să se întoarcă acasă, în orașul lor, unde o așteptau atîtea treburi personale, atîtea societăți și comitete, pe care le conducea în suverană necontestată, ascultată și adulată, chiar pînă la umilință.

I-era îndeajuns de București. Frumusețea ei întorcea desigur toate privirile în drumu-i, și aci ca și pretutindeni, dar pe supraîncărcatele străzi era o necunoscută; iar obișnuința aceea de a întoarce capul, numai la cotituri, prin fereastra mașinii, la rîul de oameni al trotuarului pentru a răspunde ca surprinsă salutarilor din mulțime — una din cele mai de seamă plăceri ale ei provinciale — o făcu acum să săvîrșească gafe care îi sîngerară sufletul multă vreme: răspunse la salutări îndreptate în alte direcții și dădu loc la confuzii, la ocheade și chiar la răspunsuri provocatoare de hilaritate.

Acolo pe unde era cunoscută, era mult înconjurată de asemeni. Dar prea obișnuită să întoarcă priviri și să-și atragă admirații, era destul de plictisită de toate acestea, cînd nu erau drămuite de oarecare discreție și distanță. Complimentele îi zdreleau timpanele: i-era penibil să i se înșire așa la calități, pe care ea și le cunoștea destul de bine și care săreau în ochi la toată lumea; iar în cercurile pe care le frecventa nu întîlnise deocamdată alte mijloace de curtenire, decît

această întrecere între toți numeroșii înconjurători de a-i exprima, fie față de toată lumea, fie doar ușor, la ureche, cît mai lapidar, mai brutal și mai obraznic, ceea ce prima oglindă îi dezvăluia cuviincios și destul de clar. Ca și cînd secretul și meritul cuceririi sale ar fi stat în a i se da nădînge certificate de frumusețe, ca oricărei vînzătoare de magazin, care debutează în aventură! Dar ceea ce o exaspera peste fire și-o ofensa era aerul concesiv și doctoral, mai cu seamă al celor mai tineri, cînd o oblăduiau, după severul control al unui ochi rece, critic și bleg, cu recunoașterea însușirilor ce-i acordau ca o notă binevoitoare la examen. Aveau atunci de obicei o nervoasă și emfatică bițfială de aprobare din cap, care părea că spune: „da, da, face”... sau „dacă spun eu” — însoțită de fatala și satisfăcuta autoexaminare și corectare la exces a propriei ținute în cea mai apropiată oglindă.

Bietul Andrei Lazăr cu stelele lui duble și cu nebuloasele lui în spirală, cu straniile lui predispoziții, care nu-i alterau întru nimic totuș fecioreasca-i sfiiciune și nedumerirea copilărească din ochii mari și umezi; cît de departe era el de toți acești domnișori sportivi și mălăieți ai epocii, cari parcă n-aveau altă lozincă decît să vorbească orice și oricum, numai mult să fie, excesiv de mult, exasperant de mult. Un licăr de izbîndă începea să le palpite în ochi, cînd socoteau că au zdrobit orice rezistență și se întreceau atunci pe capete să-și lungească și să-și scurteze liniile feții pentru a-i da o înfățișare, cît mai mult asemănătoare, cu a unui demon de la cinematograf.

Pînă și Nae Inescu, cît era el de vorbăreț și de prompt la cîntat, totuș păstra o măsură, știa cînd să se oprească; în cele mai patetice și cele mai teatrale ale lui gesturi și expresii punea, pe cît îi stătea mai la îndemîină, mai mult omenesc; iar ceea ce putea fi cabotinaj în firescul său era scuzat tocmai prin groaza vădită de mecanic și candoarea pe care ochii nu i-o dezmințeau niciodată.

Iar cît despre acel anonim îndărătnic din dosul teancului de scrisori, cu strania lui sete de a se simți apăsător de minunatul ei picior și de a geme oprimat sub puterea tragice ei frumuseți, cît de singular răsuna biata lui dorință, în forfotul acesta necurmat, în viermăria asta nesfîrșită, de stăpînitori ai lumii (pînă și cel cu nasul mai roz și mai umed se arăta gata oricînd să ia locul lui Mussolini), de forțe demonice în

potență (pînă și cel mai miop te împungea cu aer de hipnotizator, de după lunetele uriașe, cu slabi lui ochi roșii și stinși), de gălăgioși posesori ai supremelor înțelepciuni (la tot pasul Nenoveni corecți și somnoroși, ori tari de urechi de la natură sau din fudulie, acceptînd cu destulă greutate sau contestînd, fără chip de revenire, nume și figuri chiar din cele ce trecuseră de mult și temeinic pragul istoriei).

În societatea asta erai obligat să nu-ți placă nimic. Iar ea, care adoptase într-o măsură, desigur incomparabil mai puțin exagerată, în propriu-i oraș, aceeași atitudine față de tot cu ce venea în atingere sau i se aducea la cunoștință, văzînd profuziunea spăimîntătoare de aci a adeptilor unei astfel de conduite, se îngrozi desigur că putuse fi dominată de-o atît de pretențioasă stupiditate. Și simți nevoia naturalului care să nu fie vulgar, a subtilului care să nu fie artificiu, a fan-teziei libere și îndrăznețe, care să nu fie funambulesc și escrocherie; le simți imperioase ca nevoia aerului.

Iar cetatea asta era desigur prea mare ca să nu abunde în ea exemplare neîndobitocite încă de aceeaș perspectivă unică, monotonă, a autocontemplației. Ele trebuiau să fie nenumărate și surprinzătoare chiar, în dorul lor de viață și de primenire, dar ele trebuiau să dăinuiască în lumea imediat de dedesupt, pe care valurile întîmplării și ale norocului n-o aruncase încă încoace, spre țărmul biruinții răsunătoare; sau în lumea de alături, mîndră și retrasă, care nici măcar nu visa să rîvnească la astfel de biruințe.

Dar Zina Cornoiu avea de-acum exemplarul ei din categoria de „nebuni cu măsură” sau de „nebuni în toată firea”, cum își botezase pe micii și suportabili ei nebuni de-acasă, pentru a mai trebui să-și caute un altul aci. Ar fi putut spune că are la dispoziție chiar două exemplare, să-și tot aleagă, dacă, acum la București, ideea că Andrei Lazăr și autorul scrisorilor sunt una și aceeași persoană n-ar fi stăruit cu sorți din ce în ce mai mulți de izbîndă în convingerea ei. E drept, Andrei Lazăr negase; dar cine știe dacă pricina nu era tocmai aerul ei puțin cam zeflemist, de la început, cînd îi vorbise de scrisori, ceea ce provocase poate și complexa lui descurajare din urmă. Poate că luat mai energic din scurt, cînd încrederea lui va fi cîștigată pe de-a-n-tregul, va mărturisi singur...

*

Într-o bună zi doamna Cornoiu pretinse hotărît soțului său să părăsească Bucureștii și să se reîntoarcă în provincie. Se aflau în plină vară, în plină arșiță bucureșteană, cu asfaltul topit, cu aer neîndestulător, cu neîmpăcata ploaie toropitoare de raze fierbinți, vărsate din soare ca dintr-o stropitoare de foc. Parlamentul se închisese, se aranjau vacanțele miniștrilor, iar domnul Cornoiu, care-și da toate silințele să stea în Capitală pînă la seria doua de concedii, rămase foarte încurcat în fața insistențelor soției sale.

Deși fusese informat că doamna Sultana Șoimu nu făcuse încă nici o mișcare cu „nenorocita acea de întîmplare, frate, cînd eu, om ce mă găsesc, m-am lăsat așa de ușor atras în cursă”, totuși nu socotea încă nimerită vremea întoarcerii. Mai mult chiar, liniștea asta neînțeleasă nu-i prevestea nimic bun; o cruntă întrebare munea cu spor amar pe domnul ministru: ce aștepta ea? de ce întîrzia? Fusese într-adevăr uluită de întorsătura neașteptată a lucrurilor, în seara aceea cînd din acuzatoare devenise acuzată? Sau pîndea întoarcerea sa și a Zinei, pentru ca lovitura să fie dată în plin?

— Canalia! Șarpele! spumega el, străbătînd cu pas ferm și grăbit camera de lucru de la un colț la altul... Am s-o joc frumuseț de tot...

Cumplita sa ciudă mai provenea și din faptul că, deși dăduse ordine severe ca studentul acela înalt, de la care emanau toate necuviințele — puse în circulație pe socoteala lui — să fie redus la tăcere cît mai repede cu putință, vestea împlinirii acestei dorinți întîrzia încă. El da totul pe slăbiciunea de zel a agenților, din cauza lipsei lui de acolo; era deci hotărît ca la întoarcere să-i dea pe toți afară. Dar întoarcerea asta ținea să se întîmple cît mai tîrziu cu putință, așa că propriu-zis se învîrtea într-un mic cerc vîrtos, care-l făcea uneori să-și iese complect din sărute...

Astfel se văzuse nevoit să depună toate eforturile ca să intre în seria doua a concediilor ministeriale, intenționînd — pentru a cîștiga cît mai mult timp — să plece apoi direct în Elveția.

— Fără să-mi văd casa? !... Dar e neexplicabil... îi ripostase soția sa, cînd domnul ministru tocmai credea că a

imunizat-o de orice altă dorință cu perspectiva voiajului în străinătate. Vom sta o săptămână acasă și pe urmă...

— Dar n-o să avem timp, draguță... Doar acum sunt la dispoziția țării și azi concediile nu se mai dau cu lunile, pentru că a trecut vremea miniștrilor de agrement...

— Văd că ai așa... un fel de repulsiune pentru casă, pe care n-o înțeleg deloc... Eu nu pot să plec din țară pînă nu trec pe acasă... N-am decît să plec înainte cu o săptămână și să te aștept acolo, să mă iei...

Domnul Cornoiu o măsură atent, pe sub sprîncene. Să fi început oare anonimele? De bună seamă, de vreme ce ea era neînduplecabilă... Se gîndi atunci să intre în forfotă cu pieptul înainte...

— Zina, mie nu-mi plac situațiile echivoce... Mă rog, spune lămurit: ai primit vro scrisoare care te... care să...

— Scrisoare? O scrisoare! De la... de-acolo... din... de la vreun... ha, ha... Rîse fals și glacial. Ei da, am primit... și nu numai una... te asigur...

— Așadar a primit, mugi el, lovind scurt, cu pumnul încheștat, în aer...

— Și cite... făcu ea visătoare. Apoi, după ce lăsa o pauză, privindu-l cu un straniu surîs cum își muncea buzele întunecat și crîncen: Nu te încîntă asta, că abundă adoratorii în juru-mi?

Domnul Cornoiu îi aruncă o privire speriată, apoi se porni deodată pe-un rîs plin și bucuros, de om căruia i-a izbutit o păcăleală...

— Iartă-mă, draga mea Zina, n-am vrut să te jienesc... Vream numai să te întreb dacă n-ai mai primit nimic de la Esti... Însă vorbind cu tine eram complet absorbit de-o preocupare... O chestie de la minister... Un răspuns care mă interesează mult și care nu-mi mai vine... Ah, politica asta... se scutură el ca de-o prevestire rea... Vai, Zina, dar ce ți-a mai trecut prin minte...

Și din rîsul lui sincer și din vorbele lui și tot ce urmă apoi, ea căpătă convingerea deplină că un om așa de important ca dînsul, un moment n-ar putea bănuși ceea ce ea avusese slăbiciunea să lase cît pe-aci să se întrevadă de-a binelea.

Urcă deci mulțumită în mașina care-o aștepta s-o ducă la Șosea. Iar el, care o ținuse tot timpul cu bătaie ușoară din palmă pe frunte și cu „vai ce va să zică distracția asta!” — rămas singur, se prăpădi de rîs c-a știut s-o întorcă... „curat ministerial”.

*

Marea veselie o curmă o ușoară bătaie în ușa, urmată îndată de capul servitoarei, vîrît prin deschizătură:

— A... ce... tu ești, Matilda?

— Eu, domnule ministru! A venit o cocoană...

— O cocoană, ce cocoană?... nu primesc aici...

— I-am spus asta: zice însă c-o s-o primiți dacă-i auziți numele... O chiamă Șoi... Șoi... Șoi... da atît; Sultana Șoi...

— Șoimu... bîlbîi domnul Cornoiu... Și după o scurtă și veselă cumpăneală: Ah, da... are dreptate... condu pe doamna în birou... Și spune-i că voi veni îndată.

Iar ca duși de instinct, ochii lui scormoniră lacomi spre măsuta de noapte, unde-și avea al doilea exemplar al telefonului.

După un moment, înainte de a-și potrivi bine gura în pîlnioară, reflectă totuși precaut:

„Mofturi, și student și tot... O singură probă zdravănă avea ea în mînă, pe servitoarea ei, pe Marița, cu care dînsul vorbise în ajun, cînd Sultana nu era acasă, spunîndu-i că va veni a doua zi. Acesteia nu i se luase depozitia la poliție; probabil era păstrată pentru tribunal. Iar domnul prefect al poliției pare să nu dea nici o atenție laturei așteia. Întrebarea e: domnul prefect ignorează cu adevărat împrejurarea sau se face că nu bagă de seamă. Și într-un caz și într-altul, domnia-sa dă dovezi cam de... inaptitudine... Probabil se culcă pe urechea că doamna n-a sesizat încă justiția...

Și n-a sesizat-o pentru că, după cît se pare, venirea ei acuma e în legătură cu o mică tranzacție prealabilă...

Deci prilejul nu trebuie scăpat cîtuși de puțin dincoace. Așa că deocamdată are cuvîntul prefectura poliției bucureștene... „Und jetzt rasch...”

Numai că, dându-și de minune seamă că mânușile sunt indispensabile când vrei să umbli cu poliția Capitalei, domnul Cornoiu fu foarte dulceag la glas și nu afirmă nimic. O presupunere de șantaj, nimic mai mult.

— Nu trebuie anticipat, nu, domnule secretar ! În orice caz, agenții sunt necesari și... de bună seamă civili... Dorința mea intimă e să nu fie nimic serios... încheie el.

— Și a mea la fel... zbîrni de la capătul celălalt al firului.

Domnul Cornoiu își frecă mâinile mulțumit :

„Și-acum să vedem tranzacția.“ Iar după o ușoară reflec-tare. „E, nu te joci tu cu mine, puica mea !“ Apoi sună și dădu instrucție servitoarei — dacă vin doi domni să-i in-troducă în odaia de lângă birou :

— ...știi, în a de dincolo, unde e ușa care dă în birou, aia de e astupată de bibliotecă. Deschizi ușurel, ca să nu se audă de alături... Bagă bine pe urechi ce-ți spun... și pe urmă vii și mă anunți : „Domnule ministru, a venit domnul Hristescu !“... atît îmi zici, înțelegi... nici o vorbă mai mult... E,... repetă...

*

Peste două minute, domnul ministru pătrundea surîzător și binevoitor în biroul slab luminat de-o fereastră ce da-n-spre miazănoapte și adumbrît și mai bine de grelele perdele și de mobilier greoi și încărcat. La intrarea lui, din fundul acestei umbre se desprinsă o altă umbră, ceva mai compactă, și se apropie. Era într-adevăr Sultana. Răsfoise pînă acum un album pe care-l puse repede la loc și veni cu mâinile în-tinse și rîzînd cu tot șiragul dinților, violent de albi, pe fața acum grozav de închisă. Domnul Cornoiu încă nu-și putea crede ochilor : Sultana însăși ! Iosefina !

— Canalia ! gîlgîi atît de strîns gîtlejul lui, că doar el auzi...

Și fața surîzătoare se posomorî. Era delicioasă Sultana gătită așa ca pentru București, strînsă pachet în rochia scurtă și cochetă, de-un liliachiu îndoielnic. Pălărioara de pai albastru, cu boruri înguste, arunca pe tenul sidefiu pa-lori de mister ; el nu o mai văzuse gătită atît de potrivit cu felul ei, de cînd o știa domnișoară. Și-n fața revelației aces-

tea mondene, regretă sincer că a mai chemat agenții. Ar fi avut tot prilejul să trimeată servitoarea în oraș și să încerce din nou s-o biruie. Aerul ei deschis și totuși gata de rezis-tență îl îndirjea fără seamăn.

Dar omul politic dintr-însul îi spuse că bine a făcut ce-a făcut. Și omul politic învinse. Apucă deci doar una din mîinile întinse ștregărește și, fără să i-o sărute, doar o scutură bărbat și sumar ; apoi o pofti să șeadă...

Redeveni zîmbitor :

— Ce vă aduce la mine, doamnă !

— Vai ce protocolar... Se vede că doar la noi, acolo, pe străduța mea cea mică poți fi ceva mai natural... Cu tonul ăsta, e imposibil să-ți adreseze cineva o rugăminte...

El o privi cu larg înțeles. Știa să aducă bine vorba. Ne-mernica, și ce-ar putea-o împiedeca să nu fie așa de încă-pățînată ! Orice ar putea să i se îndeplinească. În schimb, doamna vine la tranzacții... în formă... Bine... o primește și el tot în formă...

— O rugăminte??... Bun... vom vedea... avem tot timpul... nu e nevoie să ne grăbim... ne vom înțelege ușor, pe îndelete... dacă e prea complicată vom rezuma...

Ea-l privi lung, apoi rîse ușor, plecîndu-și ochii în covor, cu buzele boțite, parcă înveselită și rușinată în acelaș timp...

— Încă n-ai uitat...

— Sunt lucruri care nu se uită așa de ușor... dumneata însăși n-ai putut uita să regreti că ai fost cîndva doamna Cornoiu... E curios numai că... ți-ai adus aminte de acest regret ceva mai tîrziu... ceea ce evidențiază îndeajuns sco-purile regretului...

— Scopuri, nu înțeleg...

— În sfîrșit ; am auzit că ești foarte bine echipată cu martori... un student înalt care...

— Tocmai pentru el venisem să-ți vorbesc. Dar pentru că mă iei așa... văd că trebuie să renunț...

— De ce, ba nu... te rog stai... și vorbește... ia loc... așa... poftim s-auzim...

— E inutil...

— De ce... te rog, te rog foarte mult... iacă spune... sau nu... nu încă... un moment numai...

Și domnul Cornoiu făcu o mișcare spre ușă...

— Nu, nu, nu ieși... că nu mai stau, se ridică ea din nou să plece, privindu-și ceasul de la mână... Voi veni altă dată...

Domnul Cornoiu însă îi împiedecă ieșirea. Ce dracu au și agenții ăia de nu mai sosesc! Cu mașina, de-atunci ar fi putut fi aci de multă vreme. Totuși prevăzător, n-o mai pofti să șadă cu voce tare. Îi indică mutește scaunul, păzind ușa cu pieptul lat.

— Zici că vrei să mă rogi de studentul acela... Cum îl cheamă? făcu el fără importanță, strîmbîndu-se ușor și petrecîndu-și un deget pe după guler, ca și cînd l-ar fi su-părat butonul.

— Nenoveanu... Gicu Nenoveanu...

Nenoveanu? Unde dracul mai auzise el de numele ăsta. Cu ce împrejurare?

Nu putea să-și aducă aminte. Dar în sfîrșit, asta nu avea chiar așa de mare importanță... Important era dacă veniseră sau nu agenții. Desigur încă nu, pentru că altfel l-ar fi înștiințat servitoarea.

Prin urmare trebuia s-o facă să mai zăbovească puțin cu propunerea ei, pentru ca ei să audă totul de-a fir a păr. Ea însă părea grăbită... o va lăsa deci să spună acuma ce are de spus, se va face că primește și cînd vor veni aceia, o va face să recapituleze...

— Nenoveanu... hm... și ce dorește amicul ăsta?...

— O suplinire, o simplă suplinire, oricare ar fi aceea... aci în București... pînă-și termină cursurile...

— În București... dar e o imposibilitate... sunt titulari cari...

— Tocmai de aceea m-am gîndit... am venit și eu... pentru a dovedi că se poate realiza și imposibilul... cînd e adevărată bunăvoința...

— Mă rog... admitem că se va face... Și în schimb...

— În schimb? Ce schimb... nici un schimb... Am crezut că... între noi... încape... fără schimb...

— Vă faceți că nu pricepeți... Mă rog, o tranzacție are două propoziții: *Do ut des...* Care va să zică primul membru: îmi faceți protejatul suplinitor; al doilea: în schimb nici eu nu mai fac caz de chestia...

— Caz... chestie!?

Ea rîse cu amărăciune și-l măsură disprețuitor:

— Nu mă așteptam să te fi schimbat atîta noua dumitale situație. Îți mulțumesc mult...

El îi bară iarăși drumul... Și pentru că ea părea hotărîtă să iese, el o luă de braț și o duse din nou la scaun, fără să-i spună o vorbă, gîndindu-se că agenții ar fi putut veni tocmai atunci...

— Nenoveanu?... ăsta era deci studentul... martorul, de care...

— Martor?...

— Unul din martorii, din nenumărații martori, cu care te prevăzuseși din vreme, atunci, cînd... Ce-ai crezut dumneata... că ai să-mi periclitezi situația... Te rog numai să spui: cine te învățase?...

Ea-l privi cu un zîmbet șiret.

— Cine să mă învețe? Foarte simplu: modul... ministerial și manierele la fel, cu care ai crezut că ai să mă convingi ca la comandă... Și-apoi nu mă prevăzusem cu nici un martor...

— Vrei să zici că erau în vizită... indivizii ăia toți... chiar aveau și mutre de musafiri... Poate că studentul...

— Indivizii ăia mînceau în bucătărie, căci îi aveam tocmiți să-mi muncească grădina... Iar studentul și încă o vecină erau în vizită... Atrăși de țipetele mele au sărit cu toții... pentru că am vrut să vă dau o lecție... Ca să știți că nu mă înfiorați cu noul dumneavoastră grad...

— La care însă văd că aveți gentilețea să recurgeți pentru tinerii dumneavoastră... ca să zic așa, prietini...

Ea roși și plecă ochii în jos. Apoi fără să-l privească continuă:

— Nu regret ce am făcut... desigur însă că dacă ai fi procedat cu mai mult tact, lucrurile n-ar fi ajuns pînă acolo... Eram, să știi, foarte îndîrjită și cîteva zile m-am simțit atît de jicnită că dacă aș fi putut, ți-aș fi făcut cel mai mare rău posibil...

— Și-n consecință te-ai dat cu opoziția...

— Nici nu știu cine face parte din opoziția dumitale... Tot ce știu e că, după ce mi-a trecut neazul, am plîns destul de mult trista mea soartă. Și desigur cînd mă voi întoarce acasă, voi plînge și mai mult văzînd că mă socotești fără chip de schimbare, așa cum mă socotești și-mi

vorbești... așa cum îmi vorbești. Mă gândisem că poate, atunci, m-am pripit și eu, că n-am știut cum să iau lucrurile. Astăzi văd însă că nu m-am înșelat... Între noi doi s-a deschis o prăpastie cumplită... Și cu toate astea, domnule, să nu uiți — ridică ea ochii plini de lacrimi — că acea pe care o tratezi ca pe o femeie de rînd ți-a fost soție... ți-a purtat numele...

— Pe care acum mi-l moaie prin toate ciorbele... mi-l împarte pe la toți Nenovenii...

— Acum nu-ți mai poartă numele... Am pe al meu... dar te rog să crezi că știu să mi-l port. Iar Nenoveanu acesta e un biet student sărac, care are și el nevoile lui. Venise cu mama lui, pe care o cunoșteam, să mă roage să interviu pe lîngă fostul meu bărbat... ajuns ministru... M-am simțit desigur măgulită, măcar de atîta...

Domnul Cornoiu ciuli viclean urechile și zîmbi incert.

— I-am făgăduit și cînd, seara, servitoarea mi-a spus că m-ai căutat și ai să revii a doua zi, i-am trimis numai-decît vorbă... Îți închipui mîndria mea sufletească...

Domnul Cornoiu făcu involuntar un pas spre dînsa, privind-o încordat și dispărîndu-i surîsul.

— În sfîrșit, continuă ea, din ce în ce mai rar, mai obosit și mai dramatic... domnul ministru sosește... în casa mea... Părea că a reînviat ceva din farmecul trecutului... Puțin, foarte puțin din gloria și puterea soțului se mai resfrîngea și asupra mea... Cînd iată domnul ministru începe să mă umilească cu numele de Iosefina și să mă trateze ca pe-o cocotă... Zadarnic i-am spus că e lume dincolo și că sunt așteptată... mai mult chiar, că se aude prin peretele subțire... Aș, domnul ministru nu vrea să știe de lume... de martori... cum le spune dînsul, și acum se miră că erau prea mulți...

— Nu se auzea prin nici un perete: i-ai strigat!

— După cele ce-au urmat...

— Habar n-ar fi avut ei de cele ce se întîmplau... dacă nu i-ai fi postat la uși... ca să faci jocul...

— Te înșeli... și mă insulti într-una atribuindu-mi astfel de josnicii. Mi-ai înșesat mahalaua de spioni și mi-ai maltratat la poliție lucrătorii din grădină... Puteam să ridic glasul! N-am protestat. Am lăsat timpul să te facă să-ți recunoști greșala... Și tot eu am revenit: să ștergem ce-a

fost... Nu pot păstra dușmăni. Și-apoi, de ce n-aș spune-o... Sunt femeie... am dezvoltat ca oricare alta sentimentul mîndriei și al puterii... Mama studentului însuși a căutat să mă îmbune... „Cum, dumneata, fosta soție a unui ministru, care te iubește încă și tocmai cînd îți dă dovadă că te iubește, să te poți supăra?...” „Nu mă iubește, doamnă... vrea să-și bată joc de mine... Nu vezi? Mă tratează ca pe cea din urmă dintre femei...” Dar bătrîna nu mi-a dat deloc pace... „Se vede că vă iubiți amîndoi, ăsta e adevărul, dar vă e necaz că v-ați lăsat, ascultă-mă pe mine că sunt bătrînă... Du-te la dînsul... e rîndul dumitale... prea parcă l-ai dat afară atunci...” Și iată, am venit... Acum dumneata mă dai afară la rîndu-ți... poate că ai dreptate... Iată, plec... Iartă-mă că te-am deranjat... ispășesc naivitatea de-a mă fi mîndrit față de-o biată bătrînă supărător de insistentă... Iartă-mă...

Se sculă și-și reprimă cu un brusc tremurat o toană de lacrimi. Dar el fu lîngă dînsa: îi luă mîinile și i le puse pe umerii lui; apoi o strînse în brațe.

— Nu Sultana... nu te gonesc... Acum ești a mea pentru totdeauna. Într-adevăr, am procedat cam brutal... Dar mă exaspera încăpățînarea ta... Femeia aceea bătrînă a avut dreptate: noi ne iubeam, dar nu știam cum să ne luăm... Pentru asta o să răsplătesc pe fiul ei...

O duse spre divan și se așezară. Se priveau lung și se sărutau la fel... Apoi buzele lui se rătăciră pe gîtu-i, se ridicară pe brațe atît cît lăsau mînele, cărora le desfăcuse năstureii.

Stătură multă vreme astfel, strîngîndu-se și sărutîndu-se, stabilind ora fixă și locul viitoarelor întîlniri. Întru tîrziu el îi spuse rugător:

— O simplă dorință mai am pe care te rog, te rog... să mi-o îndeplinești... Atît îți mai cer... În schimb îți voi face tot ce-mi vei cere...

— Anume? Întrebă ea dulce, gîndindu-se cu groază la silueta mlădioasă și spetită de oboeală, tot măsurînd nerăbdător trotoarul, a tînărului Nenoveanu, și la frumoșii lui ochi zdrobiți de atîta căutare în susul străzii, de unde avea să vină aducătoarea vestei celei bune.

— Nu-mi vine să spun... pentru că... și tu... ai un mod de a înțelege lucrurile...

— Dar spune, dragul meu... Îți voi admite totul... poftim, ca să nu mai fie nici o neînțelegere!... glăsui ea trîndav și dornic, gîndind înainte cu satisfacție: „ce imaginație suplă și ce simț de prevedere la dînsul... Dacă nu învia pe mamă-sa, moartă de mult, săraca, partida era pierdută!“...

— Eah, să lăsăm... o simplă slăbiciune... Renunț...

— Dar spune, dragul meu, pentru numele lui Dumnezeu... Iată acum chiar mă supăr pentru asta... niciodată n-ai avut încredere în sufletul și-n mărinimia mea: numai corpul meu te-a preocupat... și asta m-a îndîrjit într-atîta... M-ai considerat totdeauna ca pe-un simplu stimulent... Atît și nimic mai mult... Nu te-ncontra... Mai degrabă, spune-mi, destăinuiește-te dacă vrei să-mi probezi contrariul.

— Dar să nu rîzi...

— Nu rîd...

— Păi o să-mi pretextezi că și ăsta e un motiv de comparație sau un stimulent... deși propriu-zis e ceva cu mult mai puțin prozaic; e o simplă fantezie, o nebunie, cum vei vrea să-i zici... dar în orice caz e ceva cu totul inofensiv... nu e nimic interesat într-însa... nimic, decît o biată copilărie, de om în toată firea și încă ministru... Un... o... Mă mir cum poate să te necăjească atîta...

— Bine, bine... am înțeles... numai să vedem în ce constă...

— Numai să nu te mai superi dacă-ți spun Iosefina...

— O... asta... Bine, dragul meu... Dar te las...

— E un, un... o...

— Te rog chiar... Să știi că mă voi supăra dacă mă vei mai numi altfel, tranșă ea grăbită. Și se sculă să plece... Atunci, mîine la cinci după-amiază... zici că tot aici...

— Desigur... vino fără grije... Doamna Cornoiu va pleca chiar astăzi cu trenul de după-amiază; ea dorește mult să plece; trebuie să-i fac pe plac, rîse el cu înțeles... Eu voi rămîne pînă la repriza doua de concedii, cum ți-am spus... Acum cred că am tovarășe de rămas... pînă atunci...

— Cît vei vrea tu, dragul meu.

O strînse cu foc la pieptul lui mare...

— Scumpa mea Sultana...

— Sultana... Mă supăr, să știi...

— Iosefina...

Ea se îndreptă spre oglindă, ca să-și aranjeze toaleta. Gîndea și acum la Nenoveanu: „Minunat băiat... auzi ce fin miros la dînsul: decît să facem jocul opoziției, mai bine să profităm de dînsul, cît mai mult cu putință... Însă numai pentru numirea mea să stăruiești... de mutarea ta nici pomenală... ea va veni de la sine... Deocamdată numirea și pe urmă am și alte rezerve...“

Și zîbindu-i cu mare dragoste prin oglindă, își măsură fostu-i bărbat, țintindu-l cu ochi sticloși, amenințîndu-l în minte: „Am adoptat altă tactică, scumpe Napoleon... O să mi-le plătești pe toate...“

Se auzi o bătaie în ușă:

— Ei ce e? Ah... A, ha... stai...

Dar servitoarea intră...

— Domnul Hristescu...

— A venit?... să aștepte nițel...

— Tocmai, zice că nu mai așteaptă... E de mult aici și...

— Cum... cum de mult... de ce nu m-ai anunțat... cum ți-am spus...

— Dumnealor mi-au... dumnealui mi-a... că nu trebuie să vă anunțăm: nu e voie... așa mi-au... mi-a spus... M-a oprit, lîngă dumnea... lui... Și acum zice că n-au de ce...

— Hai, hai, du-te, să stea puțin... să aștepte tot acolo... Vin numaidecît... Și uite ce... pînă cînd vin eu, dă-le cîte-o vișină...

Galant și fericit, domnul Cornoiu își conduse fosta soție pînă la poarta unde aștepta de mult automobilul ministerului.

— A, uite și mașina... Te duci cu ea...

— O, nu, nu, se apără Sultana... mă duc pe jos... am o vizită... aci foarte aproape... cîteva case...

*

Andrei Lazăr își amintește uimit și nu poate pridi di memoriei. Atîtea s-au putut întîmpla într-un interval prea scurt de zile, că e de necrezut. Ș-atît de mari evenimente; veșnicia însăși s-a realizat într-un spațiu mărginit de timp. De necrezut și totuș parcă a fost o legătură strînsă între fantasticile împrejurări!

El recapitulează lucrurile cronologic. Întîi doamna Cornoiu, venită singură din București, i-a vestit sosirea prin

doamna Nedan. S-au întâlnit la Tinuța și întrevederea a fost neașteptat de inimoasă și caldă. Zina s-a purtat cu o drăgălășie rară, ea, mîndra, ea, puternica, ea, uluitor de frumoasa. Iar el, Lazăr, s-a întrecut pe sine. Nici o sfială, nici o stîngăcie: un adevărat record! A fost o beție de sărutări, atît de multe, că după ce s-au despărțit, el parcă plutea, ducîndu-se spre casă.

Întîlnirea cea nouă avea să fie vineri, adică peste două zile. Și, zei nemuritori, unde credeți dumneavoastră? La el acasă! La el acasă, zei nemuritori! Femeia asta înaltă, subțire și albă, cu păr de reflexe astrale, cu păr de raze ondulate, va veni la el acasă, vineri, pe înserate. Va descinde dintr-un automobil de piață, care va trage în curte, dinaintea ușii principale. Cu toate că stă în fund, într-o căsuță izolată, totuși, vineri seara cocoana proprietărească va fi expediată de Lazăr, cu prietenul sau prietena ce-și va alege, pe cheltuiala lui, la reprezentăția cercului venit de curînd și care face furori în piața cea mare, cu un program trecînd uneori și de ora unu noaptea. Iar ea va descinde din cel mai de nepătruns mister, ca dintr-un nor de nebulosă, pe care Lazăr îl și vedea pornind de pe acum din spațiile nemărginite, pentru ca vineri, adînc pe înserate, să ajungă tocmai bine în casa în care, tot timpul serei aceleia, nu vor arde decît lumînări, simple lumînări de stearină, în locul becurilor violente. Și micul astronom își închipuia de pe acum, fericit, cum vor arde lumînările acelea, în vechile sfeșnice de aramă, rămase doar ca podoabă pe mesele apartamentului său mobilat, cum vor tremura ele umbre și penumbre, deasupra misterului cel mare, care atunci se va întruchipa! În noaptea aceea de vineri, o zeiță, zeița Urania, va descinde într-o casă de muritor! O constelație se va desface și se va reîntrupa în mitologicul personaj din care a zburat. Cassiopea sau, poate, Andromeda, cea cu nume înfiorător de plăcut!

Asta era deopotrivă, ca și cînd ai fi putut să desprinzi din cadrul nemărginirii, cu puterea gîndului sau cu puterea voinței, sau ca și cînd ai fi putut fura, din zborul universului, misterul originar, mișcarea nesfîrșită sau focul prometeic.

O zeiță se va coborî...

În drumul acesta nemaivăzut de frumos, spre casă, minunata imagine mișcătoare mergea înaintea ochilor lui ca steaua magilor. Uneori se aprindea în culori mai vii; atunci mișcările line se precipitau, se amestecau, desfășurarea se grăbea și urmările întreceau pregătirea.

...Buzele se ridicau în sus, pe braț, treceau mult de cot, se apropiu acum, nemaiînfrîinate de nimic și de nimeni, spre moalele ascunziș al subțioarei...

Acasă, s-a trîntit pe patul cu dreve de bronz, terminate în globuri de culoarea și mărimea lui Jupiter, privit cu ocularul de 60. N-a avut nevoie de mîncare în seara aceea; ca de obicei a apăsă ochii cu pumnii strînși. Minunatul caleidoscop al minții a început să se învîrtească de la sine; și-n decorul multicolor, de mișcătoare arabescuri, reîncepea să se deapene, dincolo de retină, în cugetul arzînd, firul întrerupt.

Vestimentele diafane cădeau pe noianul steluțelor, care jucau în jurul imaginii centrale ca fulgii de zăpadă în lumina globului electric. Se îmbinau într-o horă de triumf, încununînd magic trupul alb și zvelt, de care mîinile închipuirii lui se apropiu tremurătoare, ca mîinile de avar bătrîn spre comoară, apoi deodată se repezeau tinere și elastice ca să apuce...

...„Neantul!” glumi el și lacrămile îl podidiră de fericire. Neantul acela groaznic, rece și negru ca spațiile, îngrozitor de răzlețite de zona luminii galactice; teribila senzație umedă și mucedă a realității rînjitoare, care ia locul visului, tocmai cînd acesta a atins culmile frumuseții... Huruitoarea dărîmare a minții, cînd roțile începeau, una cîte una, să se oprească...

*

Dar în seara aceea de atît de mare fericire, că nu-i va mai ieși niciodată din minte, impulsul originar a pus în mișcare mașina, desigur pentru totdeauna. Amintirea este într-adevăr de necrezut.

A aprins în antreu, în odaia de culcare și chiar în odaia motorului, lumînări în sfeșnice. Voia să vadă cum va fi, atunci, peste curîndă vreme, cînd *himera* se va realiza. Și rîzînd de toate celelalte himere ale trecutului, a ridicat mu-

șamaua de pe scheletica formă de metal și de curele. A ris de ea cu plămîinii plini, de nebunia asta pe care în sfîrșit a răpus-o. Și ca culme a silei, a ridicat piciorul și a izbit-o sub roata cea mare într-o adevărată împletitură de curioase tendoane de metal. Atunci ceva a pocnit în pistoane, printre coarde sau cine știe unde; ceva a pocnit tare și distinct și el a îngălbenit de plăcere: sufletul animalului de oțel zburase în sfîrșit. Răsuflase larg: scăpase pentru totdeauna de el!

Dar roțile au început să-și comunice una alteia avîntul; curelele se mișcau lin pe după obezi, tic-tacul pistonului devenea tot mai regulat. Roata cea mare se ridica spiță cu spiță, greoaie și maiestoașă, spre a se rostogoli dincolo, în aceeaș cadență, crescîndă și impunătoare.

Andrei Lazăr aștepta calm și sarcastic privind țintă roata cea mare; ea de obicei dedea cea dintîi semnul oboselei premature, al începutului de veșnic repaos. Spițele negre de fier, unite acum în discul alburii al repedei mișcări, începeau să se desemneze una cîte una, reale și vîrtoase, în multitudinea de spițe imagine și șterse, creată de învîrteală. Și curînd, curînd, tot ce era imagine zbură și doar crucea acea neagră în cercul greu al cadrului se mai legăna la dreapta și la stînga, spre a se fixa în cele din urmă, masivă și sfidătoare, cu unul din brațe spre podea...

Ochii lui Lazăr se pironneau atunci îngroziți spre unealta eternei torturi, al cărei braț înfipt crud înspre pămînt arăta ultimul drum hărăzit omenescului avînt...

Dar astăzi — nebunie sau minune drăcească — crucea era disc invizibil, strîns în cercul de fier; crucea dispăruse, și-n locul ei curgea mișcarea veșnică.

Minunea! Adevărul cel mare! Învierea lucrurilor moarte, înfrîngerea repaosului etern... noua înviere a lui Lazăr cel biblic, în Lazărul de acum!

Andrei Lazăr se frecă la ochi: cu neputință! Cu neputință! Ocoli mașina prin toate părțile; întinse degetul,¹ dar nu îndrăzni să pipăiască. Și totuși, totul mergea de minune... Necredinciosul Toma! Atunci ce se rupsesse, Dumnezeu, ce se rupsesse? S-a rupt într-adevăr ceva în mașină,

dezlegînd-o de unicul păcat al construcției și pornind-o astfel pe drumul eternei mergeri? Sau se rupsesse ceva în creierul lui?...

*

Dimineața l-a găsit astfel la mașina neconținut învîrtoare. El a privit cu bucurie zorile și a stins degrabă feștila tremurătoare, dătătoare de umbre și iluzii. A salutat în gînd soarele care-și vestea sosirea prin văpaia roșie ce se întetea în fereastra odăii. Pe urmă soarele a răsărit de-a binelea și a pătruns prin geamurile de deasupra, neacoperite de hîrtie albastră; a străpuns temeinic odaia cu săgețile lui alungătoare de fantome. Dar mașina mergea înainte imperturbabilă și maiestoașă; ea era o realitate, pentru că nu se temea de soare. Și pe urmă, independent de lumină, hîrîitul acela mîngîietor și uniform era o dovadă că mișcarea cea de nedezlegat fusese subjugată. Pentru totdeauna, în vecii vecilor! Doamne, poate că aci stă iluzia; poate că se va opri peste o vreme: un an, o lună, o săptămînă sau o zi. Însă ce putea să însemne asta?... Oricît de puțin, ea putea să meargă singură și fără ardere, fără nici o forță, sau materie străină, decît numai curgerea metodică a aerului prin pistoane și pulsul regulat al tuturor acestor organe de fier, al tuturor acestor artere de curea...

În ziua asta de vacanță, n-avea de ce să se ducă în oraș; totuși a ieșit pentru ca să nu mai audă hurea înnebunitor și mișcarea cea lentă și sigură. S-a îndepărtat mult de casă, ca să vadă dacă ele mai persistă în ochi și în urechi. Da, e drept că ele l-au mai întovărășit o bună bucată, așa cum își întovărășeste auzul huietul dintr-o uzină chiar mult după ce ai ieșit. Dar pe urmă totul a dispărut, ca și cînd n-ar fi fost nimic, niciodată nimic... Liniștea aceea grozavă dintr-însul, în raport cu zgomotul grozav al străzii, l-au speriat teribil; ideea asta: „niciodată nimic“, l-a făcut să holbeze ochii și să alerge grăbit spre casă...

Chiar de dincolo de uși a auzit huietul... huietul vieții mecanice și eterne.

Deci totul mergea de la sine, independent de voința lui, independent de orice voință. A străbătut orașul în lung

¹ În textul de bază: *întinse cu degetul*.

și-n lat; și-a căutat puncte cât mai depărtate de la care să se întoarcă pe jos, sau aproape fulgerător cu mașina.

Himera era acolo și-l aștepta liniștită, respirând înaintea și calm, ca un animal cuminte. O adusesse din cer, himera asta, de care toți se cutremurau și pe care toți ar fi vrut s-o vadă, să-și poată spune: am văzut Himera... este o realitate!...

Ah, da... ea ar trebui arătată și altora spre a nu mai fi nici o bănuială despre vreo înșelare a simțurilor.

Astfel, un domn necunoscut, complect străin, care a și spus că nu e de-aici din oraș, fu rugat insistent de Lazăr să-l însoțească pentru a-l scoate dintr-o nedumerire. Domnul primi; dar repede apoi păru că regretă și, dând semne de mare neliniște, căutând cele mai copilărești pretexte, bătu serios în retragere. A fost un adevărat chin pe bietul Lazăr să-l convingă să-i intre în casă. L-a tratat cu lichior, i-a arătat cărțile, aparatele, l-a întrebat dacă aude un hîrîit.

— Da, desigur, aud foarte bine, a răspuns domnul în modul cel mai firesc, dar mai păstrînd încă din neliniștea de la început.

Pe urmă l-a dus în odaia motorului...

— Iată ce hîrîie, mașina asta...

— Ah, da, mașina asta... la ce servește?...

— Oh, ea va servi mai târziu, toată lumea va avea nevoie de ea... Deocamdată, un singur lucru e de stabilit: dacă mișcă?... Spune dumneata: mișcă ea?... merge ea?...

— Vezi bine că merge! a răspuns domnul, privindu-l uimit, desigur, că-i mai pune astfel de întrebare și s-a grăbit să iese.

— De ce nu mai stai?...

— Vai, sunt așa de grăbit... Și înșiră iarăși o grămadă de treburi ce părău într-adevăr serioase și pe care trebuia să le facă numai în ziua aceea...

Se uită desigur pe furiș și cu teamă vădită la Lazăr, dar acestuia îi venea să rîdă. De bună seamă, îi da toată dreptatea să-l creadă chiar nebun, de vreme ce sta să-l mai întrebe dacă se întîmplă un lucru care sare în ochi...

Dar abia a plecat străinul, că îndată o sîrmă înroșită i s-a înfipt în creier: la ospiciu totdeauna, spre a nu risca prea mult, trebuie să faci pe voia nebunului; dacă el te-a-

sigură că e împărat, tu trebuie să te arăți și mai convins decît dînsul.

Andrei Lazăr găsi pe stradă un muntean cu zeghea mițoasă, acum în plină vară, cu pălărie rotundă și înverzită de ploi, cu cămașa murdară și opinci nerase. Ciobanul ăsta cu bîta înaltă cît cîrja de mitropolit și groasă ca un buzduș nu putea fi decît sinceritatea și bunul simț în persoană...

L-a rugat numai să intre fără să-l previe de nimic.

— Ei... d-apoi de ce m-ai chemat, domnișorul? a întrebat ungureanul cînd a fost înăuntru.

— Mașina asta...

— Da ce e cu ea, domnișorul?

— Merge?

— Hm...

Ungureanul l-a măsurat de sus pînă jos și Lazăr a înlemnit... Apoi a privit și la mașină și a început a rîde ușurel.

— Merge, or nu merge? a răcnit Lazăr, aproape scos din sărite.

— Da, no, vezi bine că *merge*, domnule... că ce mă mai întrebî... a continuat să rîdă împăciuitor ungureanul... Mcre, mere, de ce să nu *meară*...

— Bine, bine, vād eu că merge, nu mai încape nici o îndoială asupra lucrului ăstuia, a insistat cu diplomatie Lazăr. Vreau să știu: șuieră pe undeva, răsuflă cumva... E un motor... înțelegi... și parca n-ar merge tocmai așa de regulat... dar eu sunt cam tare de urechi... înțelegi... și de aia te-am rugat... Ascultă... ascultă bine... dacă ți se pare cumva că hîrșcie sau scrîșnește sau... stărui el cu voce atît de rugătoare, încît ciobanul se arătă încurcat și înduioșat.

— D-apoi că unge-o ca să nu mai scrîșnească...

— Păi tocmai, te rog să ascuți dumneata... dacă zgomo-tul e regulat sau... din cînd în cînd...

Ciobanul îl privi uimit cu ochii lui negri și apoși și păru că ascultă cîtva, apoi porni hotărît spre ușă...

— Da nu mă pricep eu, domnișorul... d-apoi că ce costă o bucățică de unsoare...

Și ieși degrabă, făcîndu-și loc pe ușă într-o dungă, cu zeghea lui uriașă, urît mirositoare.

Ah, aceste vorbe din urmă au fost o adevărată revelație.

Nimic mai simplu, nimic mai firesc, nimic mai întăritor, mai strigător de biruință decât aceste vorbe simple, ale unui om simplu, cu miros atât de greu, dar atât de natural!

„Da nu mă pricep eu, domnișorul... d-apoi că ce costă o bucătică de unsoare...”

Nimic mai delicios în simplitatea, în naivitatea, în cacofonia lui, ca acest răspuns ciobănesc...

Seara, după atâtea ceasuri de neodihnă, se culcă zdrobit de oboseală, dar senin și calm. De-acum nu mai avea nici o îndoială, că în casa asta domnește în toată puterea cuvântului adevărul și realitatea.

Dar în dimineata următoare, în dimineata zilei când avea să vină Zina, a sărit din nou îngrozit, cu inima bătând, cu respirația grăbită, cu ochii rătați. Fusesse desigur prada unui vis urât, care persista încă, de vreme ce acum, în răcoarea zorilor, în lumina asta pură de dimineață, care-și făcea loc biruitoare prin perdelele lăsate, zgomotul cel scump întârzia îndărătnic să se audă. Zadarnic și-a clătit zdrăvan capul ca să-și zdruncine timpanele. Nimic: tăcerea, neantul... Cu mintea răvășită, cu ochii împăienjeniți de groază, și-a înfipt capul în perină.

Și abia când s-a ridicat într-un târziu, descurajat la culme, zdrobit, rătațit, minune a minunilor: zgomotul continua parcă de când lumea, uniform și stăpînitor...

Dezbrăcat chiar, a intrat în odaia minunii. Și inima îi bătea beată de fericire în fața spectacolului:

Roata cea mare se-nvîrtea neconținut; și întreaga mașină duruia monoton și regulat, impasibilă și fără semni de oprire, nici măcar încetinire. Ai fi zis o moară, o complicată moară în miniatură, neoprită de zile și nopți, mișcată într-una de curgerea fără sfîrșit a apei.

Andrei Lazăr mai făcu o ultimă încercare asupra lui însuși; plecă și pînă în deseară nu se mai întoarse.

Reveni, tocmai când amurgul grăbit de vară desfășura de zor, în văzduhuri, pregătiri mari pentru venirea nopții. Și găsi toate lucrurile la locul lor, cele neînsuflețite tot ast-

fel de neînsuflețite, cele însuflețite ducîndu-și înainte, imperturbabil, firul vieții fără de sfîrșit.

Lăsa perdelele și aprinse lumînările, în sfeșnicele cu întreite brațe, și fără să mai aibe vreme ca să desfacă pachetele de cumpărături, aduse în onoarea zeitei care avea să coboare acum, îndată, din împărăția cerurilor, pentru a-i pune pe fruntea izbînditoare cununa dumnezeiască, stătu să contemple nemișcat mersul neîntrerupt al motorului.

Apoi deodată își puse mîinile în șolduri și sări de trei ori în dreapta și de trei ori în stînga, ca într-un început de căzăcească; și pe urmă jucă în toată regula cu figuri inventate pe loc, în noaptea aceasta de sabbat a vieții lui. Umbra uriașă, proiectată de feștila tremurătoare pe pereții galbeni deschiși, sări și ea sprintenă, imitîndu-i gesturile...

— Degeaba, scumpa mea, ți-am scăpat... ți-am scăpat de tot, îi rînji el și o pocni cu șapca pe care obișnuia s-o poarte prin casă, provocînd-o: Haide, dă și tu cu șapca în mine.

Și umbra își apucă pe loc șapca la fel. Dar atît. Cristian¹ rîse din nou. Și asta — precum și-aduse aminte mai tîrziu — fu singurul răstimp de dezordine și de copilăresc din toată durata acestor zile suprafirești. Rîsul însă se opri repede; pentru că șapca sărise din umbră, tocmai între frînghiile mașinii și se încurcase acolo. Și roata cea mare parcă se opîntea acum și toate încheieturile mîrîiau ca un animal căruia nu-i faci în voie. El o scoase repede; mașina reveni la șuietul ei normal și o bucurie fără margini i se topi ca o lumină mare în pieptu-i. Mîngîie prietenește șina lată a roții, care, la rîndu-i, îi mîngîia ușurel podul palmei. Și privi îngrijorat la umbra din perete, care-i făcuse pocinogul și care mîngîia de asemenea o roată caraghioasă și imposibilă.

Dar îi veni așa, într-o doară, un gînd, o ispită, ca un drăcușor mic scăpat prin cuget; un gînd atît de nerăbdător și atît de insinuant că-l ascultă și apucă deodată cu tărie de șină. Mîna îi fu dusă cîtva în sus, dar pe urmă crucea de fier începu să se înnegrească și-apoi își făcu apariția întreagă în cadrul rotund. Aparatul tăcu... Și-un fior de gheață îi trecu prin șira spinării... crucea cea neagră parcă-l

¹ De fapt: Lazăr.

fixa... Dădu drumul... O secundă de tăcere, apoi aparatul își luă drumul cu bîzîitul lui gros de bondar.

Va să zică poate fi și oprită; îndată ce piedica i se ridică, mișcarea pornește să curgă de la sine...

Însă unde a fost pocnetul acela? Ce anume a determinat mișcarea asta, pe care ochii lui o văd, dar pe care mintea lui nu o stăpînește? El trebuie să știe... și mîine va afla acest mister; mîine va revizui toată mașina și unde va găsi mica ruptură, acolo va ști că se ascunde ideea cea mare... Va fi desigur ușor ca să vadă, de vreme ce mașina poate fi împiedicată și pusă în stare de repaos, fără pericol de oprire definitivă.

Mina lui apucă iar dunga roții și-o opri din nou; iar printre spițe viri un drug ce-i fu la îndemînă. Roata apăsă cu putere opritoarea și parcă toate articulațiile mașinii se cabraseră, încordîndu-se să răstoarne piedeca dușmană.

Andrei Lazăr întinse mîna surîzînd prietenește mașinii. Drăcușorii lui Maxwell se dăduseră cu toții de partea lui!

Dar atunci se auzi bătăi în ușa de afară... Ah, Doamne, iată, uitase că asta e seara tuturor fericirilor! Se năpusti afară. Și ușa de la intrare se deschise larg dinaintea zeiței care, în sfîrșit, coborîse.

Era înfășurată într-un șal larg și bălțat de imagini multicolore pe-un fond negru; și-l ținea cu degetele pe dedesubt, strîns bine la gît și ridicat astfel ca să-i acopere și fața. Încît, cînd intra, deasupra nu ieșea decît fruntea și părul încîrlionțat în suvițe de foc, acum parcă albăstrii-roșietici; iar petele ochilor îl fixau sumbru din umbra lor nedeslușită. Pe urmă, cînd îl lăsă să cadă, crăișorii sprîncenelor se distinseră de fundurile de abis ale ochilor și nasul, gura, bărbia apărură pe rînd.

În lumina asta și-n mirosul vag de luminări, descoperirea lentă și treptată avu un farmec specific de rit care se desăvîrșește; așa că explicațiile ei întretăiate de chicot, că-și lăsase pălăria la Tina și că de-acolo o adusese o mașină de piață, sunară fals și dezarmonic. Îi astupă deci gura cu sărut lung, înăbușindu-i orice altă încercare de grăire, apoi îi mărturisi c-a avut neînterupt senzația că ea se descoperă din șal ca din norul care a adus-o, și-i făgădui că-i va arăta din nou, de-acum de pe pămînt, aștrii pe care de-abia i-a

părăsit, micșorați de perspectivă; dar înainte de toate, îi va arăta însăși mișcarea tuturor universelor din vârtejul căroră descinsese la dînsul, eterna zbatere a nepătrunsului, captată într-un aparat banal de fier și curele, pe care îl depune la picioarele zeiței ca pe-un umil omagiu.

— E mișcarea fără de sfîrșit, zîna din povești, care părea tot așa de himerică, ca și nădejdea coborîrii tale în biata casa aceasta a robului tău, dar astăzi, cînd tu te-ai realizat în sfîrșit, luînd corp omenesc, teribilul ei mister mi s-a dezvăluit prin tine.

Și o duse în camera fără decor a motorului. Iată fiara cu dinți și cu măruntaie de oțel, care a devorat atîtea vise nobile, iat-o la picioarele tale; și-o dăruiesc, așa cum s-ar dăruia un cățel sau o pisicuță unei cocoane din ziua de azi...

Ea privi nedumerită grămada aceea de roți, de speteze, de drugi, de curele și de vergi. Și fu rîndul ei acum să i se pară că-n lumina tremurătoare, cu miros de stearină, cuvintele lui au o rezonanță ciudată, înțelesul lor e bizar, iar ochii lui privesc într-un mod pe care nu i-l cunoștea, acoperiți de-un luciul atît de straniu, că parcă-și dau în privirea aceea toată puterea lor de viață, ca doi cărbuni în care s-a pus să sufle duhul unui vînt arzător.

— Aceasta e mișcarea veșnică, pe care, întreaga mea tinerețe, micii demoni ai lui Maxwell mi-au plimbat-o prin luminile ochilor, ca să mi-o smulgă apoi cu rîsul lor răutăcios, cînd mîinile dorinței celei mai cumplite se întindeau spre neîmblînzitul ei miraj... Dar în seara cînd tu mi-ai vestit venirea, i-am surprins pe toți acești draci neastîmpărați în aceste pistoane și între încheieturile bielelor ca într-o cutie, rîse el straniu, văzînd înfricoșarea care creștea în ochii ei și care se crispa coplesitoare în colțul buzelor fine.

Sigur de sine, el puse mîna pe stinghia care avea să sloboadă mișcarea setoasă de pornire și să libereze totdeauna și sufletul ei de uimirea, de spaima care i se întindea pe figură, cu cît el vorbea mai calm, mai stăpîn pe sine, întrebunțînd înadins expresii și apropieri de noțiuni din ce în ce mai disparate, mai lipsite de sens, mai nebunești.

Ca culme a jocului acesta, care-l încînta la paroxism, el chiar făcu semne magice deasupra roții și trase apoi puțin, foarte puțin bara... și roata se mișcă puțin, o idee, o părere...

Se întoarse la ea rîzînd atît de înfiorător, că văzu deodată cum degetele petrecute pe sub cutele șalului bălțat se mișcară, ridicîndu-l să-i acopere expresia groazei nemai-stăpînite.

Atunci el trase drugul de tot; roata împiedecată se rostogoli atunci de trei ori, se dădu de cîteva ori peste cap într-o parte, de cîteva ori într-alta, și crucea cea neagră se înfipse dinaintea ochilor cu unul din picioare spre pămînt.

El privi uimit întîi la mașină, pe urmă la femeia căreia, din umbra șalului ridicat, nu i se vedeau iarăși decît petele vagi ale ochilor, din fundul cărora îl fixau două sfredele negre și lucioase de foc.

Rînji de îndîrjire și împinse cu tărie. Un trosnet slab, două, mai multe: roata cea mare se învîrți de trei ori, se dădu întocmai ca întîi într-o parte și într-alta și se opri cu brațul crucii spre pămînt.

Privirea i se zgîi de aceeași neogoiată spaimă ca a femeii de lîngă dînsul și mîinile se ridicară amîndouă cu palmele întinse, ca pentru o întrebare sau poate pentru o rugă.

Pe urmă începu să rîdă, ca să alunge această stare stupidă de suflet, care creștea amenințător.

— Nu... desigur... nimic... o nimica toată... oh, iar drăcușorii aceia... va afla de îndată...

Și rîsul lui cu intermitențe părea un neînțeles și sinistru nechezat.

El privea cu atenție pretutindeni, se chiora prin încheieturi și prin găuri, mișca pistoanele, încerca la curele... Nici o scrinteală; nicaieri nimic, nici o scrinteală... poate la supape... Ah... sau nu... nu... nu... Doamne! Ah, ba da, da, da... Desigur, desigur... Atît i-a fost puterea ei de astă dată... două zile... atît... dar trebuie să recunoașteți că și atîta și e ceva extraordinar... pentru un început... Pentru că ea a mers pînă acum... un moment doar înainte de a veni... nu e doar un vis... căci nu e cu puțință un astfel de vis... Au văzut și ochii străini... cari... cari... au... con... firmat...

Vis... Cuvîntul acesta îl cutremură de sus pînă jos, îl zgudui cu puterea curentului electric al întregului oraș... Halucinație?! Hm... Oare acum îi arde de glume?...

...Mîine de dimineață! strigă el îndîrjit și războinic... Mîine de dim...

De afară vui deodată cu putere motorul automobilului. Se întoarse: Zina dispăruse. Fugise...

— Nu, Zina... rămîi... mîine dimineată am să stau de el... bîlbîi el și se aruncă afară. Dar cînd deschise ușa antreului, claxonul deja suna și mașina se urnise.

— Zina, Zina...

Văzu, pe sub perdeaua limuzinei, în întuneric, două picături de foc negru care ardeau cumplit...

— Zina... un minut numai...

Dar după cîteva clipite, mașina dispăruse...

...Ardeau de groază sau de rîs!?

Stătu nehotărît dacă să dea o fugă pînă la Tînuța ca să-și răspundă acestei cumplite nedumeriri.

Ah, teribili demoni, care-l munceau cu atîta cruzime... Oare nu era nimic de făcut contra acestor nenumărați dușmani invizibili! Și încăpăținarea de a demonta, de a descoperi, de a afla totul imediat îl podidi, ca un șipot de sînge, drept în mijlocul creierului...

Stătu în ușa deschisă, nehotărît, între cele două himere care-și luaseră zborul...

Și înfrînt, cu capul plecat, zdrobit, bolnav, pasul o luă sovăitor, înapoi, spre motorul de metal.

*

A trebuit să treacă săptămîni multe, ca spaima doamnei Cornoiu să se potolească. Dar liniștea tot a venit cînd și cînd, și mila a cuprins-o. În afară de Tina Mavromati nimănui n-a mai pomenit de tragica întîmplare. Să asisti la înnebunirea subită a unui om, să-l vezi rătăcindu-se din ce în ce mai grav în haosul minții clintite, să stai neputincioasă la creșterea asta teribilă a boalei, minut cu minut, dinaintea propriilor tăi ochi! Un om care era atît de normal, atît de drăguț, atît de delicat cu trei zile înainte!... Și asta, cu prilejul celei dintîi aventuri... celei dintîi întîlniri riscate...

— Îți închipui, Tina... o, te rog, la nimeni, la nimeni să nu-ți scape cea mai mică șoaptă... El se va trăda în curînd... va pomeni și la alții de mașina lui cu mișcare veșnică... Doamne, și lui i se părea într-adevăr că merge, pentru

că pusese o bară de oprire între spițele roții principale. Părea că m-aștepta pe mine ca să-i dea drumul; și a tras bara rostind formule magice și cuvinte fără șir... Vai, Tina, era atât de comic și atât de dureros...

Zina aștepta din zi în zi să i se aducă vestea înnebunirii lui Lazăr. Va pomeni el oare de venirea ei acolo? Dar cine îl va crede, cine ar putea să-l creadă pe-un nebun! Sărmanul copil...

Și-n ochii ei alternau groaza amintirii cumplite și lacrimile celei mai dulci dureri. Pentru că Tina era ferm convinsă că el înnebunise de fericirea pe care doamna Cornoiu i-o promisese...

Ah, scîncise ea cu melancolică sinceritate... Eu n-am avut parte de poetul meu... să mă iubească pînă într-atîta... S-a mulțumit doar cu banii... canalia...

Domnul Cornoiu a revenit apoi puțin după aceea; domnul ministru era în cea mai minunată dispoziție sufletească. Primele zile ale revederii el s-a purtat cu o gingășie, cu o delicatețe și cu o bărbăție conjugală care au uimit pe Zina.

Se vedea cît de colo, cum o pierde din ochi și nu-i mai tăcea gura coplesind-o cu complimentele și cu comparațiile.

Îi spunea mai ales Maria Luiza; ea-i ripostase că, pe cît își amintea sau avea impresia, Maria Luiza a fost brună. Însă domnul Cornoiu mărturisise că nici nu luase seama la păr și chiar că-și va da toată silința să se ferească de a mai afla cum îi va fi fost părul celei de-a doua soții a lui Napoleon; însă în tabloul pe care l-a văzut el cîndva, lucrat de nu mai știe care mare maestru, silueta împărătesei, trăsăturile, grația, erau atât de identice cu ale Zinei, încît tocmai asta îl determinase s-o ia.

Doamna Cornoiu avea toată dreptatea să se mire că lucrul acesta îl afla tocmai acum; însă comparația istorică îi aminti deodată de scrisori.

Și privi încremenită la bărbatul său.

Oare domnul ministru să fi avut fantezia... Atitudinea lui de-acum și-apoi faptul că a fost profesor de istorie... lucrul n-ar fi tocmai imposibil. Dar mobilul? Să-i încerce credința? Pentru asta ar putea fi iertat grație avîntului și imaginației din ele... Desigur, e lesne de înțeles motivul pen-

tru care a pus pe altcineva să le scrie... Dar de ce le-a încetat deodată?... Pentru că se convinsese: bun! Sau pentru că s-au precipitat evenimentele... Și-și aminti, deodată, de discuția lor, în ziua plecării din București...

Doamna Cornoiu se hotărî să fie foarte circumspectă. Reciti scrisorile. De Maria Luiza nu era vorba acolo; ci numai de personaje din mitologii, antichitate sau evul mediu...

Totuși nu făcea rău să sondeze puțin. Întrebă la masă pe domnul Cornoiu dacă ar putea să-i dea vreun amănunt asupra personajului *Berthe au long*...

— ...vreau să spun *Berthe au grand pied* de care pomeneste Villon în *Ballade des dames du temps jadis*.

— În ce? Întrebă domnul ministru și întrebarea lui edifică complet pe doamna Cornoiu.

— Păi bine, explică apoi doct, reculegîndu-se, François Villon pomeneste în opera lui de multe nume legendare, cu care istoria n-a luat contact... Sigur se cunoaște numai că el a murit spînzurat, după mai multe evadări din pușcărie, ținu să adaoge îndată, pentru a arăta că dacă nu-i știe titlurile poemelor, în orice caz, de viața poetului vagabond nu e cu totul străin.

Era edificată.

O lună după aceea, cînd se întoarseră din străinătate, domnul Cornoiu o rugă să-i ajute la deschiderea belșugului de corespondență, strînsă între timp. O scrisoare de laudă și recunoștință, venită de la Techirghiol, din partea lui Nedan, directorul liceului „Banul Mihai” și fostul soț al Tinei, o puse mult pe gînduri și ca scris și ca conținut. Domnul Cornoiu fu foarte afectat de grațitudinea beletristică a subalternului, iar doamna Cornoiu dădu scrisoarea deoparte pentru a o compara cu cele din cutiuța ei.

E drept, literile, la aceasta, erau drepte, pe cînd dincolo erau cursive; însă pe-allocuri se vedeau trăsături identice, precum foarte asemănătoare și știute i se părură unele expresii și particularități de stil.

La masă, doamna Cornoiu fu foarte distrată și nerăbdătoare.

„Nedan..., cel pe care l-a înșelat Tina cu propriul lui elev... De necrezut, Dumnezeuule!”...

Domnul Cornoiu trebui să plece grabnic la București : Zina rămase să ia parte la primele convocări ale comitetului ce se formase sub președinția ei de onoare, pentru procurare de cărți, haine și toate lucrurile necesare școlarilor merituoși din toate cele șapte școli secundare ale orașului.

Nedan, care era președintele activ al comitetului, trebuia deci să vină în dese rînduri ca să ia direct contact cu dînsa, după cum aranjase chiar domnul ministru înainte de plecare, pentru ca la începutul anului școlar, în octombrie, roadele înjgheburii acesteia filantropice să umple de bucurie și de recunoștință pe cetățenii părinți din lungul și latul județului.

Cea dintîi întrevedere cu directorul se întîmplase deci chiar în prezența domnului Cornoiu și fu convingătoare și pentru Zina. Într-adevăr Nedan, pe care-l știa rotund și roșcovan, era acum surprinzător de palid și subțire. Părea la rîndu-i sfios și se îneca în propria-i vorbă, cînd avea mai mult de răspuns. Ochii înăbușiți înainte, de perinuțe de grăsimi, crescuseră acum parcă ar fi fost ai lui Lazăr, cu deosebirea că ai lui Nedan erau albaștri-verzui. Iar apucîndu-se să întocmească o dare de seamă cu domnul Cornoiu, și acesta dictînd grăbit, scrisul, pe care se sforța vizibil să-l încâlcească, apărură revelator și trădător Zinei, ce-l urmărea surîzătoare de cealaltă parte a mesei.

Arunca spre dînsa priviri furișe și speriate ; iar cînd îi surprinse zîmbetul, se înfricoșă cumplit. Întoarse atunci, sfîrșit de suflet, o coadă de ochi la domnul Cornoiu ; dar acesta privea în gol, parcă ar fi cerit acolo cuvintele ce rostea și pe care le însoțea de gesturi, ca și cînd ar fi vorbit în fața unei mulțimi. Lui nu i-a împărtășit încă nimic, conchise...

Răsuflă ușurat, dar groaza îi reveni tocmai cînd plecă, la gîndul că ea poate acum destăinuie soțului istoria scrisorilor și că amîndoi trebuie să se fi aplecat asupra acestora și asupra dărei de seamă, comparînd codițele și ovalele literelor și descoperind tot mai mult asemănările.

Și doar la Techirghiol făcuse el scrisoare în regulă, pe îndelete, cu o caligrafie specială, special compusă și menită să îndepărteze definitiv orice legătură ar fi putut cumva

să se nască, în mintea doamnei Cornoiu, între scrisorile de astă iarnă și persoana lui.

...Cu siguranță că asta a fost pregătită... cursa i-a fost întinsă dinainte... o anonimă desigur... dar cine știa de scrisori ? nimeni... a ba... atunci la circiumă... Nae Înelescu sau Lazăr... dar e de necrezut...

Din ce în ce se complicau conjecturile, din ce în ce temerea lui Nedan creștea. Își vedea postul de director periclitat... Dar de bună seamă asta n-ar fi fost tocmai prea mult ; însă ce va explica el Bertei, Bertei *au grand pied*, cînd lucrurile vor ajunge la urechea ei ? Deși întîmplarea s-a petrecut înainte de a o cunoaște, totuși nu mai încăpea nici o îndoială că femeia asta teribilă, care găsisese mijlocul celei mai crunte pedepse pentru orice abatere cît de mică, va fi mai necruțătoare ca niciodată. Iar culmea era că de astă dată, cînd avea să-i aplice iarăși canonul, cum îl denumise dînsa, desigur că-și va refuza corpul nu o săptămînă ca pînă acum, dar chiar luni, cum îl prevestise „prietenește“, deși se dezbrăca nepăsătoare în fața-i, iar patul era comun.

Însă teama îi fu de prisos căci, spre surprinderea lui, domnul Cornoiu plecă singur la București ; trebui să-l petreacă la gară, ca de obicei, împreună cu întreg statul major al partidului, căruia domnul ministru, pînă la plecarea trenului, îi dădu sfaturi și asigurări.

Dar Nedan, tocmai pentru că șeful îi arătă cu acest prilej o bunăvoință excesivă, rămase și mai îngîndurat decît înainte. Cornoiu era destul de abil ca să se țină neconținut în gardă, pentru a da lovitura, abia cînd adversarului îi va fi paralizat, sau deturnat indirect, orice mișcare. Și fu într-atît de absorbit de tot felul de presupuneri, încît, deși auzi pe unul și altul dintre partizani accentuînd remarcă, pe care dealtminteri și el o făcuse, că doamna Șoimu se urcase în acelaș tren — desigur în alt vagon — totuși dînsul nu făcu nici o apropiere între aceste lucruri și pînă la urmă nu înțelese cîtuși de puțin, ce însemnătate putea să aibe coincidența plecării la București a ministrului cu a unei foste soții. Era totuna ca și cînd s-ar fi întîmplat plecarea lui totodată cu a doamnei Măvromati, a cărei scundă imagine se micșorase pînă la microscopie în amintirea domnului profesor.

Deci chiar în ziua aceea trebui să stea singur cu doamna Cornoiu. Credea că-l va pune iarăși să scrie, însă ea-l ținu

numai de vorbă și el, care neconținut în timpul conversației își căuta câte un obiect în preajmă-i pentru a pune reazim ochilor speriați, avea uneori și tăria s-o țintească pe furis, atunci când o simțea că se întoarce sau când dînsa se ridica să treacă pentru un moment alături. O, atunci trupul suplu se înmlădia atît de chinuitor pentru vederea lui, obișnuită cu mișcările rigide ale butucănoasei Berta, și coapsele înalte își arătau atît de precis mișcarea de pornire prin stofa rochiei, contrastînd pînă la tipăt cu șoldurile mai joase și dezvoltate dincolo de dublu ale femeii lui istorice, că Nedan simțea picur fierbinte de lacrimi pe luciul ochilor orbiți.

Pentru prima oară se întrebă, simțindu-și obrazii roșindu-se de cea dintîi rușine, dacă în familia Cornoiu s-a aflat cumva de „*die dicke Bertha*” a lui, cum auzise odată — producîndu-i o furie fără pereche — că i-o persiflează colegii și amicii. Astfel, când doamna Cornoiu făcu să vie vorba, în mijlocul unei conversații, condusă maestru la acest punct, despre enorma „Meduză” de piatră pescuită cu cîteva zile înainte de niște marinari, într-un oarecare golf grecesc, și ceru amănunte de la dînsul — ca unul pe care-l știe că se ocupă cu arheologia — cuvintele „meduză antică” și „arheologie” fură pronunțate cu un accent deosebit, care lui i se păru ironic și crezu că vizează uriașa lui antichitate de acasă. La impresia asta contribui și tenul fără pic de păcat al doamnei Cornoiu (căci abia la aceste vorbe o privi fără să vrea în față) care-i aminti, prin contrast, figura, deși regulată ca trăsături, însă scorjită, brăzdată și vag buburoșată a Bertei, ca un cap de piatră, scos din apă stătută sau dintr-un teren umed, îmbibat de substanțe vătămătoare.

Roși de tot și bîlbîi un răspuns lamentabil, jumătate înecat în fundul gîtului; ea înțelese că el trebuie să fie de-o sfială rară, ceea ce îi făcu plăcere și, indulgentă, aduse din nou vorba de Andrei Lazăr, despre care-l întrebaseră și data trecută.

Dar atunci el răspunse că din cauza vacanței nu mai știa nimic de prietenul lui; iar acum doamna Cornoiu socotise că între timp el se putuse informa. Însă Nedan, care uitase și de Lazăr ca de toate celelalte, răspunse iarăși încurcat, că, probabil, bunu-i amic a părăsit localitatea, pînă la deschiderea cursurilor.

Ea clătină, tristă, din cap și simți un prelung și rece fior, gîndindu-se la modul cum bietul Lazăr se va prezenta la curs. Doamne, ce era de făcut ca scena cea crudă, care avea să aibe loc, atunci, la deschiderea școlilor, să poată fi evitată? Se uită lung și semnificativ la Nedan, dar nu știu de unde să înceapă vorba, asupra tragicului subiect; teama indiscreției, a bănuielii fatale, teama că acela în viitoarele lui accese va pomeni de „coborîrea zînei” — și poate va preciza nume — și ideea că interesul pe care ea l-ar depune pentru dînsul să nu treacă drept o confirmare, o făcură să renunțe, cel puțin deocamdată.

Amintirea nenorocitului o făcea să sufere și să se condamne pentru interesul ce i-l arăta acum lui Nedan, fără ca bănuiala că acesta e autorul scrisorilor să se mai fi întărit încă cu prea mult. De aceea hotărî să pună capăt acestei stări de lucruri și data următoare, când Nedan mai trebuia să vină, îi puse de-a dreptul, fixîndu-l fără cruțare, întrebarea: cum își închipuie pe Jeana d'Arc?

Ochii arheologului se căsară îngroziți și gura i se întredeschise pe jumătate. Simțea tot mai imperioasă o greutate care-l împingea puternic din spate, voind parcă să-l doboare în genunchi și să-i apese capul în covor. Dar deodată un vînt contrar îi răcori mintea, îi ilumină ochii și-i plimbă prin toate încheieturile o adiere vie de curaj. Și începu, fără a mai sta mult pe gînduri, stăpîn pe sine și avîntat, să descrie pe Jeana d'Arc și pe orice femeie a istoriei, așa cum o vede el, așa cum o vedea desigur acuma, avînd în față pe doamna Cornoiu și nu cum, îndobitocit de exces, i se păruse că o vede în făptura diformă, în meduza cea grosolană și sălbatecă de acasă, care-l supsesse de sînge și de vlagă, lăsîndu-l o biată fantomă.

Reacția fu atît de subită într-însul, încît vorbind se simțea crescînd el însuși odată cu bunul simț, cu adevărul, cu frumusețea din gîndul lui de-acum; și în acelaș timp cu toate, simțea crescînd la fel dezgustul și spaima pentru formidabila lighioană, care-l covîrșise și-l domina tirană și fatală.

Dinaintea lui, în spatele doamnei Cornoiu, era o oglindă în care Nedan își vedea trupul firav parcă înălțîndu-se ca și când s-ar fi dilatat la focul acestei neașteptate pledoarii; se privea cu un fel de bucurie drăcească, minunîndu-se cum mai poate ieși din fărîma cea de viețuitoare, ce se agita în lu-

ciul sticlei, atîta lină curgere de vorbe așa de la locul lor și atîta cîntec minunat de înțelesuri. Cum puteau să se elaboreze toate acestea cu atîta repeziciune sub fruntea acea lăcioasă și străvezie, de parcă s-ar vedea prin ea osul hîrcei ! Ah, doar ochii mai erau vii în înfățișarea sepulcrală ; încolo, cele două boțuri de deasupra fălcilor supte erau, pur și simplu, îngrozitoare și pentru prima oară el vedea acum fundul prăpăstiei în care-l împinsese zi de zi Berta cu piciorul gros, caricatura sinistră a frumoaselor lui visuri.

Așa că-n avîntul ăsta, în cîntecul ăsta de lebedă, care venea după atîtea stîngăcii, debitări de stupizenii, răspunsuri ocolite din pricina neînțelegerii întrebărilor, atîtea dovezi grozave de acută decădere, era parcă un accent de rugă către zeița cari se plecase în sfîrșit să-l asculte, un trist și îndepărtat ecou de strigăte de ajutor.

Ea-l asculta surprinsă de curajul lui subit și de plăcerea intensă ce-i producea ; îl asculta și-i încuviința ruga, cu dese plecări molcome ale genelor ei mătăsoase, ca două minuscule evantaiuri, țesute-n fir de păianjen.

Cînd cîntecul s-a sfîrșit, ea s-a sînițit vădit turburată și trubadurul a fost răsplătit cu belșug de zîmbete și cu chemări și mai apropiate și mai insitente decît cele de pînă acum. Și-n revenirile lui, a fost primit de minunata ei faptură, metamorfozată de multiplele-i costume și de ineditele grații în înfățișeri din ce în ce mai înnebunitoare, din ce în ce mai apropiate de visul suprem și irevocabil...

Oh, era cu adevărat de văzut Nedan în zilele acelea de aur ale vieții lui de biet fantast, naufragiat într-un oraș foarte oltenesc din toate punctele de vedere. Văpaia, de sine stătătoare, a dorului și a vieții, a mijit iarăși pîlpîitoare și nebnatecă în ochii căscați, peste care, mai-mai să se lase, ca un lîntoliu înfiorător, luciul cel înghețat și fix, într-una egal cu sine însuși, furiș pretutindeni și gata oricînd să se întindă, să acopere, să potolească, să împace.

Ah, boțurile din obrajii-lui se rotunjeau și roșul singelui reîncepea să bată pielea mumificată ; în braț curgea spirtul înepător al dorului de faptă, de bravură, de pedepsire...

Din „Berta cu piciorul mare“, femeia de-acasă deveni îndată pentru dînsul „Berta cu piciorul gros“ ; ba, cu o temeritate pe care și-o ignora și care-l îngrijora încă, găsi de cuviință să întrebuinteze la adresa ei, culme a disprețului,

chiar pluralul : „Berta cu picioarele groase“. Atît și fu de ajuns, desigur, ca necruțătoarea Berta să bage de seamă repede — oricît el dădu, deocamdată, aer inofensiv de glumă noilor denumiri — că o schimbare s-a petrecut într-însul și că noua atitudine a domnului director a devenit pur și simplu insurectă. Pedepsa fu deci promptă și pentru a reprimă, cu toată severitatea, teribila „*cubilis interdictio*“ (cum o botezase cu deferență Nedan, deși propriu-zis nu patul comun era interzis, el transformîndu-se dimpotrivă în cumplit instrument de tortură) fu pronunțată la maximum : trei luni !

— Trei luni ! strigase ea cu cruzime, bătînd categoric din picior, dar el îi răspunse cu rîs voios, cu chiot și cu aruncarea uchiei belferești, pe care și-o purta prin casă, drept în tavan.

— De ce nu șase, *micule* ?

Acest insolent „micule“ o scoase desigur din sărite dar o și edifică. Va să zică gustul domnișorului a virat iarăși. Și involuntar chipul micuței Tina, pe care nu de mult ținuse cu orice preț s-o știe și s-o vadă de aproape, îi apărură într-un orizont cețos cu sumbre perspective. Rezolută și energică, plănuia să vegheze și la nevoie să acționeze drastic...

Însă departe de această coniectură și de altele la fel de greșite ale Bertei, departe de clocotul formidabilului ei piept și de lumina sîngerie ce i se deschidea în minte, ca o zare de război, Nedan evolua spre ultimile piscuri ale fericirii.

Și ziua cea mare veni. O, era parcă o lumină de magie, în iatacul acela, în care amurgul de-abia mai răzbătea prin grelele podoabe ale ferestrelor ! Din tainice locuri, abajururi de mătase cerneau, cu aleasă artă, bizare împerecheri de culori ; peste tot domina sîngerul violaceu de tăciune care moare, de parcă în toată încăperea asta, vetre invizibile de vrăjitoare și-ar fi vărsat nemișcatele palori. Un semn numai, un singur semn, și luminile ar fi prins viață, silfe ar fi început să dănuiască, salamandre să se zbenguie și-n oglinda fermecată din fund să apară goală și înaltă, strălucind de albă frumusețe, zeița tuturor timpurilor, dezlegînd cu un zîmbet veșnică întrebare, chinuitoarea năzuință...

Tăcere de moarte. Iată, zîna a coborît ! Pe trupul ei sunt încă vestimente, diafane, a căror atingere numai vrăjește și îmbată. Mîinile fermecatului se întind tremurătoare ; trupul regesc s-a lăsat și s-a îngropat adînc în divanul ale cărui covoare închipuie, în zăriștea fantastică, pajiști de tărîmuri elizee.

Și-n tăcerea apăsătoare, pătrunde discret vuietul orașului. E Sena ! crede cu toată convingerea Nedan, iar zîna nevăzută i-a adus acolo, pe divan, trecutul în ființa Margheritei de Bourgogne sau a reginei Isabeau. Oho, textele veșnic prezente în memorie refuză să-i indice pe care dintre cele două cumplite stăpînitore o are dinainte. Și i-e totuna, dacă dincolo de ușă gealații curții așteaptă cu sacul de piele larg căscat, gata să înghită...

Plata amară a clipelor de beție nu-l înfioară... El se tîrăște în genunchi spre idealul lui unic, spre visul născocit de bietul lui suflet în nopți de dor neînțeleș și insomnie, spre rostul unic pe care și l-a dat singur existenței lui. Și visul, în sfîrșit aievea, îl îmbie cu lascive întinderi de brațe, cu undulări de umeri...

Oroare... O spaimă scăpată cine știe de unde se cațără și se arată în lumina plină a minții ca o arătare hidoasă pe-o fereastră de ruine. Nedan rîde sec în gîndu-i, s-o alunge, dar ea se înfige bine în minte, în vine, în sînge, încheștîndu-l, paralizîndu-l... Zadarnic el cascadează ochii uriași să se îmbete de ireala priveliște ; zadarnic își strînge cu deznădejde divinul ideal la sîn. Căci îl simte cum i se scurge imaterial — ca orice ideal — printre degete și pe sub mîini, și pendulul marchează cu cruzime haoticul timp, ce curge într-una cu nemiluita, de zbucium copleșitor și zadarnic, de vană așteptare...

Regina trecutului se smulge cu un țipăt de dezgust din brațele reci, din ce în ce mai reci, de parcă nenorocitul ar fi murit la pieptu-i, și răsare în mijlocul camerei, înaltă și albă și frumoasă, negrăit de frumoasă, cu brațe rășchirate de spaimă, sub cununa șuvițelor cu străluciri de aramă și carbune... Și se topește cu un rîs rău și histeric, în lumina de vrăji...

Lui Nedan i se păru că bijbîie la tot pasul, deși ușile erau larg deschise dinainte-i, iar coridoarele și scara puternic luminate, deși străzile pînă acasă erau scaldate într-o lumină vie de lună plină și de electricitate. Și el trebui să recunoască o existență proprie micilor salamandre care-l urmăreau tot timpul, sărînd din castan în castan de-a lungul bulevardului, sușotînd și ținîndu-l printre ramurile încărcate cu ochii lor mici și nenumărați, ca picăturile, după ploaie, prin tufărișuri. De bună seamă ele intonau în cor, cu glasul lor imaterial, acest refren, al cărui ecou venea pe lumea asta numai în urechile lui, tot mai răsunător și mai sarcastic, cu accent clar și apăsător pe particularitățile medievale...

*Semblablement, où est la Royne
Qui commanda que Buridan
Fust jetté en ung sac en Seine ?...*

Acasă însă două brațe de uriaș îl ridicară pe sus încă de la ușă și-l aruncară în patul cel larg. Nedan zîmbi plictisit, plin de scepticismul în care-i înota sufletul. Însă chiar de la început el observă cu fericită surprindere că de astă dată poate, într-adevăr, să primească lupta. Și pentru că la uriașa Berta totul nu era decît un simplu pretext, teribila caznă preliminară, menită să învedereze și mai bine grozăvia postului îndelung, el se aruncă cu disperare asupra adversarului.

Învinse. Și asta se întîmpla pentru prima oară acum, în înverșunatele lor zbateri de acest fel ; într-atît fu uimită de gloria lui, Berta, că-l iertă, după ce desigur asprele ei condiții fură acceptate cu entuziasm și întărite prin jurămint.

Iar în seara aceea, în odaia în care luna bătea cu putere, învăluind lucrurile într-un mister ce nu mai avea nimic artificial, nici o silfă nu mai fugi îngrozită, iar micile salamandre intonară desigur în mod omagial :

Décidément, voici la Royne...

El singur doar sări peste tăbliile de bronz și dintr-un salt reveni la loc și se zbegui astfel multă vreme deasupra patului

larg în hohotiri triumfătoare, reflectat nedeslușit și diform de oglinda întunecată a armoarului, ca un strigoi, jucându-se sub lună, pe propriul lui mormânt.

*

Scîrbită, peste fire, jicnită, furioasă pe sine însăși, doamna Cornoiu lăsa iarăși totul pe seama unguroaicei și porni cu trenul de după-amiază la București. Esti primise, cu demnitatea și gravitatea cuvenite, rolul de locțiitoare administrativă, dînd doamnei toate asigurările și reprimînd cu asprime sălbateca bucurie ce-i invadase sîngele la gîndul că, la întoarcerea sa din inspecție, domnul Nae Inelescu, pe care trebuise în ultimul timp să-l primească prin poarta din dos și-n odăița ei modestă, acum își va satisface din nou marea lui plăcere de a se lăfăi pe divanul fără fund din odaia doamnei, cu lumini de vis, strecurate prin abajururi de mătase.

Zina văzu cu groază pe fereastra compartimentului de clasa I (pentru că ajungea la București puțin înainte de miezul nopții, nu simțise desigur nevoia vagonului de dormit) pe mărunțelul inspector care se întîmpla să plece cu acelaș tren. Ea socoti că gureșul ăsta ar putea s-o însoțească tot drumul cu flecăriia lui banală și goală, vîrîndu-i în ochi acelaș aspect de mic și dizgrațios aducător-aminte al aîtor neplăceri recente, și se feri în dosul perdelei sumese într-o parte. Un moment se gîndi să ceară șefului de gară să-i rezerve un compartiment întreg, dar ideea c-ar putea vedea-o traversînd peronul o reținu; pe urmă nemaiapărînd, crezu că el își găsisese loc în alt vagon unde de bună seamă se înfundase în lectura maldărului de ziare ce-l avea cu dînsul.

Își aminti și ea de cartea din valiză și o scoase; autorul era Paul Morand și o începea acum, lăsînd acasă, la mai puțin de jumătate, tomul al 3-lea din *Histoire et recherches des antiquités de Paris* de Sauval, unicul din serie pe care-l poseda Nedan și i-l împrumutase.

Era pînă-n gît dezgustată de antichități, de medieval, și chiar de orice subiect istoric, și hotărîse să oprească net pe domnul Cornoiu, dacă ar mai avea cumva fantezia de gust ieftin s-o numească Maria Luiza sau să-i mai dea orice alt nume din trecut.

Trenul se pusese demult în mișcare, dar ea încă nu deschisese volumul; cu cotul rezemat de măsuta de la fereastră, cu ochii ațintiți în rețelele de bagaje dimpotrivă, singură în compartiment, ea-și simțea fața învăpăindu-se, la intervale tot mai repezi, la gîndul că putuse să se arăte goală atîtea ceasuri și să se preteze asalturilor lui din ce în ce mai nepuțincioase și mai îndrăznețe, fostului bărbat al Tinei, despre care aceasta, chiar astăzi de dimineață, venise să-i dea noutăți:

— Știi, nenorocitul trăiește în ascuns cu o femeie ordinară pe care a scos-o din hotel, una mare cît toate zilele; îi zice Berta și aproape l-a distrus: și-a pierdut memoria, vorbește fără șir, probabil îl zăpăcește astfel pentru ca să nu-și mai dea seama de dînsul... Apoi în cel mai mare secret: Mi-a spus-o Nae Inelescu... nu știu cum îi descoase, dar el le află pe toate... E uimitor cîte adrese are băiatul ăsta... Aci se opri să suridă unui gînd interior atît de neînțeles că doamna Cornoiu se cutremurase. Bietul Nae Inelescu, a continuat Tina, făcînd-o să răsufle ușurată. Ce prietin bun și cît de drăguț... el niciodată nu uită pe vechii lui amici... Orîcînd, atent și prevenitor... Doamne, de ce trebuie neapărat să treci prin cele mai crude experiențe pentru ca să vezi pe cel sincer cu adevărat...

Și parcă înfricoșată să nu i se descopere, ea alungase, cu un suspin, o amintire caldă și recentă...

Doamna Cornoiu abia acum întrevăzu rostul acestui suspin și scutură dezgustată din umeri.

Oh, tinerii ăștia provinciali, ingenui și halucinați pînă la absurd și epuizare de sclipirile unei civilizații prea subite, orbiți de miragiile unor frumuseți, la care nevoiașele lor moșteniri sufletești nu-i învățase să se aștepte! Prea surprinși de uluitoarea noutate, ca gîturile lor să nu se deschidă pînă-n fund de lacome, și prea mărunți, ca șubreziilor lor umeri să nu cedeze neputincioși sub covîrșitoarea greutate! Spectacolul strivirii acesteia sub dărîmături cu membre risipite și măruntaie însîngerate între bucăți de moloz era prea crud, prea brutal, pentru sufletul ei femeiesc ca să-i mai rămînă în cuget un cît de redus nucleu din acel nobil avînt protector, care-o agitase. Cel mult mila, dar aceea era atît de vecină cu dezgustul...

Milă pentru Lazăr, scîrbă pentru Nedan...

Și-și reamintea acum, și se încheșta strîns în această amintire care o întărea, de tineretul acela sceptic și sarcastic, încrezut și forte pe care-l întîlnise în straturile suprapuse ale Bucureștilor, zvîrlit acolo din cele patru vînturi ale țării, de forța neînduplecată a voinții care vrea să domine; și-l revăzu de astă dată admirabil în superbia lui fără limită, renegînd ascendențele, dărîmînd toți idoli trecutului, gata să ia locul, îndrăzneț pînă la cinic și inconștient, pe soclurile de-abia curățite.

Din vagi obsesii inconsistente, în legănatul molcom al vagonului, ea începu zîmbitoare să-și alcătuiască „tipul” noilor preferințe. Un obraz lunguiet și smolit, ochi mici și sprinteni, scînteind ca amnarul la cea dintîi atingere, trup cu duritatea și flexibilitatea oțelului celui mai fin. Răutate domolită dar fierbînd de îndîrjire, de fiară la cușcă, amețitor curaj dezlănțuit la cel dintîi semn al baghetei... tigrul mugind, supus pînă la orbire...

Inserarea se lăsase grea și compactă în compartiment și în coridor... Afară însă, spre apus, amurgul bălțat de toată gama vînatului, crăpat de vine sîngerii, rezista încă stingîndu-se pe nesimțite ca un tăciune care moare. Impresia asta îi aduse iarăși aminte de iatacul ei din seara lui Nedan și un cutremur nervos o zgudui de sus pînă jos. Lumina din coridor se aprinse brusc. Un băiețandru cu șapcă și cu haină de uniformă trecu sunînd un clopoțel și invitînd la masă, în vagonul restaurant.

Nu-i era foame deloc; se va mulțumi, mai tîrziu, să ronțăie din bomboanele fără de care niciodată nu pleca la drum. Și-apoi la masă ar putea întîlni pe Nae Inelescu. Așa, singură în întunerecul ăsta din compartiment, se simțea cît se poate de mulțumită...

Pînă la București tocmai bine îi va veni și foamea. Va decide pe domnul Cornoiu să ia masa în oraș, în cel mai plin de lumină și de zarvă local. Simțea nevoia să-i plesnească în urechi zgomote stridente, lovituri dezordonate de tobă, șuierături și țipete de jazz.

Acum însă avea nevoie de liniște și singurătate. De aceea, aproape invizibilă în vagul reflex pe care-l strecura lumina coridorului printre perdelele neîntinse bine — lăsate astfel tocmai pentru a-și disimula și mai mult prezența — îi plăcea

mai cu seamă să întoarcă privirea spre fugarele mogîldețe negre de afară, care veneau informe în iureș năprasnic, din nelămuritul serii înaintate, și se rostogoleau în urmă, în huietul cumplit al roților. Trenul nu era decît un sfredel enorm care se înfigea turbat în viul tot mai adînc al nopții, zvîrlind într-o parte și într-alta negrele zăcăminte deslocaute.

Îi făcea nespus de bine tumultul metalic care răzbătea molcomit prin filtrul păreților și-al capitonajului; ar fi vrut să-l audă și mai violent, bătîndu-i în urechi cu rezonanța maiului pe ilău. Iar cînd privea mogîldețele de afară, sesind în galopul necurmat de hoardă, se lăsa moale în voia oscilărilor vagonului, ca un călăreț săltînd în șea în ritmul goanei fără frîu. Vrea să ajungă cît mai repede la București și se închipuia uriașă ca o amazoană din visurile lui Nedan, strivind monstrul dintre pulpe, care tot i se părea că nu merge prea repede, cu pîteni sfișietori.

Iarăși Nedan... se scutură să alunge amintirea asta sinistră și dureroasă. Dar ochii i se agătară de geamurile luminate ale ușii; se strînseseră parcă să se convingă mai bine, apoi se destinseseră de groază, în vreme ce trupu-i alunecă adînc, în fundul canapelei.

Pe coridor era... nebunul!... Andrei Lazăr! Se oprise în fața ușii și-și apleca stăruitor capul, într-o parte și într-alta, cătînd a răzbate cu privirea imprecisul dinăuntru. Își și lăsase mîna pe mînerul ușii, dar după cîteva clipe de îndoială, trecu înainte, alături. Se va întoarce oare? Îl auzi repezind într-o parte ușa vecină... Ah, crezuse că se află acolo! Pe urmă auzi zgomotul repetîndu-se mai departe și încă mai departe...

Pieptul i se ridica și-i scădea atît de grăbit și de dezordonat că inima o durea ascuțit, parcă la fiecare mișcare s-ar fi oprit într-un vîrf de pumnal.

Așteptă pînă cînd nici un zgomot nu-i mai veni în urechi, dădu cu luare-aminte ușa într-o parte și, cînd văzu că nu e nimeni, ieși în coridor. Din capul celălalt al vagonului veni plesnetul de explozie al ușii din afară. Trecuse desigur în vagonul vecin; ea începu atunci să treacă, la rîndu-i, în grăbită revistă compartimentele alăturate... Doamne, toate erau goale. Dumnezeuule! Se găsea într-un vagon complet gol.

Iar Lazăr o căuta cu înfrigurare. De bună seamă el se urcase înaintea ei în tren și o văzuse venind. O întâmplare, firește! Dar de ce așteptase tocmai pînă acum, pînă se înnoptase bine, ca s-o caute? De ce nu venise încă de cînd trenul plecase sau de la prima stație?...

Să fi căutat oare pe altcineva: bunăoară pe inspectorul Inelescui?... Însă un sumbru gând îi orbi deodată lumina oricărei alte idei... își închipui tot trenul acesta gol; doar ea singură aci, în vagonul care se arunca orbește în noapte și nebunul ce-o căuta lacom, răzbunător... Așteptase pînă acum, cînd puținii pasageri coborîseră... sau cine știe, dormeau...

Ușa din fund a vagonului plesni deodată iarăși metalic și aspru de parcă s-ar fi dărîmat ceva; și-n sufletul ei se dărîmă totul. Mai dăinuia poruncitoare și iminentă doar ideea scăpării; se refugie, îmbrîncită parcă de un pumn, de bătăile inimii, în vagonul dimpotrivă.

Ah, iată, aci cel puțin compartimentele erau populate; pasageri răzleți, cîte unul sau doi în fiecare, dormeau duși, întinși pe canapele. Mai din fund veneau zvonuri de voci, întretaite de rîs...

Nu-și dădea seamă de ce avea lămurită impresia că acolo se află Nae Inelescui... pe care trebuia neapărat să-l găsească... Neapărat!... Doamne, de nu s-ar fi oprit la vreo stație mai înainte...

Zgomotul vocilor se întetise; erau voci femeiești; iar rîsetele se porniră brusc din mai multe piepturi ca un stol de păsărele ce și-ar lua zborul, întreg... Pe urmă, cînd fu aproape de tot, un glăs bărbătesc, un glăs cunoscut începu să cînte... Era chiar al lui Inelescui... Da, da, cu siguranță al lui...

Privi prin despărțiturile perdelelor. Aci lumina ardea din plin; ea însăși pîrînd tot așa de zgomotoasă și vioaie, ca și grupul peste care și vărsa curgerea-i aurie. Era el, într-adevăr...

În picioare, cu o mîna ținîndu-se de măsuta de lîngă fereastră și cu alta în aer, micul inspector cînta aria favorită din *Don Pasquale*. Întoarsă de la mijloc și aplecată pe una din canapele, o domnișoară zdravănă și blondă, cu bărbia rezemată pe mîna-i răsfrîntă, îl privea pe sub gene, provocatoare. Stătea picior peste picior și rochia scurtă îi dezgolea complect rotundul unui genunchi, parcă gol în ciorapul lucios de mătase, de culoarea pielei. Pe bancheta opusă, o fetișcană

subțire și brună, cu figura lunguiată și catifelată, zîmbea reținut și modest, ca una la care privirile cîntărețului, tremurate de modulațiile melodiei, se îndreptau mai rar. Era vădit că preferințele domnului inspector mergeau spre blonda cea învoaltă. Drept care, domnișoara subțiratecă, ale cărei buze se resfrînseseră într-o dulce fluturare de politețe și necaz, își trăgea pe picioare un pled vîrgat și-și căuta cu capul pe rezimătoarea de pluș un colț bun pentru dormit.

Zina Cornoiu se dădu discret într-o parte. Nu putea să facă altceva decît să ia bagajul, să se mute pe-alături... Însă luînd seama mai bine, văzu că în fiecare compartiment dormea cîte cineva; erau, judecînd după numărul și înfățișarea lor, pasageri de clasa II-a, oameni obosiți, aruncați pe drumuri de mîna grea a nevoii, care se cetea în răsturnarea rigidă și nepotrivită a corpurilor, în fețele trase, crispate de expresii diverse și sinistre, ca figurile explicative dintr-un tratat medical. Din cîte-o parte sau chiar din mai multe locuri deodată, veneau pînă-n coridor acorduri grele de aghioase, zgomote de sufocare, explozii violente de năduf restabilit.

Izgonită de răsufletul desuheat al acestei lugubre armonice omeniești, ea reveni ușor spre cabina cîntărețului curțizan. Cîntecul încetase; domnișoara subțiratecă și brună părea că adormise; iar Nae spunea zîmbitor ceva celeilalte, care la rîndu-i își căuta loc de odihnă capului somnoros.

Rămase nehotărîtă cîtăva vreme. Nu, în nici un caz nu va intra în compartimentul lui! Dar nici aci afară nu putea rămîne. El ar fi putut să iese și se îngrozi la ideea găsirii ei aicea, căutîndu-l, urmărindu-l, spionîndu-l; Doamne, neștiind ce să-i explice... Totuși ezita încă; pentru că dincolo, în coridorul celălalt, i se părea c-o așteaptă într-un colț, calm și sigur de întoarcerea ei, sinistrul chip de ceară al nebunului, cu expresia fixă și rigidă ca a acestor oameni în somn...

Un pas, pe care-l simți la spate-i, de tot aproape de dînsa, îi smuci inima cu nemaipomenită violență. Era conducătorul; o privea cu o mină bănuitoare și insistentă. Se simți roșind pînă-n rădăcinile părului și făcu eforturi supraomenești să nu tremure. Îl văzu cîtînd intrigat printre perdelele pe unde privise și dînsa și gîndul i se opri brusc, ca un ceașornic lovit, de amintirea isprăvilor cu hoți de trenuri, cu

elegante eroine de romane polițiste. Dacă individul ăsta s-ar apuca s-o întrebe acum...

Și într-adevăr...

Tocmai pornise stîngace de la fereastra întunecată unde-și făcuse de lucru, încercînd zadarnic s-o deschidă.

— Doamna ?

Se făcu că n-aude cu gînd să-l aducă după dînsa, spre a se legitima ceva mai departe de cabina lui Inelescu.

Dar el nu înaintă. Îl simți însă urmărind-o de pe loc, cu ochi străpungători, hotărît de bună seamă să se arăte acum nedumerit și mai puțin energic, pentru a o surprinde apoi în pline operații.

Ajunse la compartimentul ei îmbrîncită din urmă de-un simțimînt de rușine, mai puternic chiar decît frica. Era o copilărie să se sperie astfel din nimic ; și încă de o biată vietate scrîntită și firavă ca nefericitul Lazăr. Dădu drumul luminei. Mînerul semnalului de alarmă drept deasupra ferestrei îi răsări în ochi și o liniști pe de-a-ntregul ca un remediu prompt și categoric.

Va rămîne astfel cu lumina deschisă și se va ține să nu doarmă. Dealtminteri nu simțea nici o poftă, nici o oboseală. Se încuie pe dinăuntru, trase perdelele și se miră că n-a procedat așa de la început.

Nu regreta că plecase la drum. Dimpotrivă, toate aceste neajunsuri i se păreau piedici grozave spre țelul ei unic, care acum era Bucureștii. Ele o îndârjeau și mai mult și i se părea că au sens misterios, ceea ce-i producea mulțumire ascunsă și surdă. Și care creștea clocotitoare, îmbibîndu-i vinele, umflîndu-i-le, dîndu-i un impuls de bărbăție, o dorință de primejdie. De ce n-aprinsese lumina cînd Lazăr era aci, la ușă ?

Și să-l fi primit...

Totuși nu dădu la o parte perdelele și nici nu slobozi mînerul închizătoarei. Își duse acum gîndul tocmai la domnul Cornoiu, la năzuințele lui politice, la puterea lui actuală. Fără să-și spună, desigur, că-l aruncase atît de departe, ca să echilibreze între timp zumzetul de neliniște ce încă îi dăinuia în sînge...

Ce va zice el cînd va vedea-o, apărînd la miezul nopții ? Căci desigur, telegrama, pe care o trimesese cu puțin înainte de plecarea-i la gară, cu siguranță că nici n-a primit-o. Și chiar de ar fi primit-o, acel sec : „Sosesc București” nu-i

va spune prea mult. Ar avea haz desigur că neprimirea ei la timp să producă și unele încurcături. Ea găsi nostim să insiste asupra acestei idei care, o vedea bine, ar putea-o dîstrage enorm de la orice alte teme neplăcute de gîndire. Și mulțumită că și-a găsit astfel de lucru, deschise capitolul vast și amuzant al presupunerilor și complicațiunilor.

Șoaptele cu doamna Șoimu îi veniseră demult la ureche. Judecînd însă după efuziunile cumplite ale dragostei domnului Cornoiu, în aceeași epocă, dăduse totul pe seama intrigii ; iar după puțin timp, Tina îi întărise definitiv convingerea, destăinuindu-i locul unde, în sfîrșit, a aflat că Gicu Nenoveanu își consumă necredința.

Își îndreptă deci gîndul într-altă parte... Vreo bucureșteancă tînără, desigur, poate chiar foarte tînără, vreo funcționară de minister micuță și protejată, desigur brună, pentru a fi puțin în contrast cu dînsa, poate dolofană, poate cu pielea arămie ori negricioasă sau cine știe...

Ea văzuse odată, la teatru, pe doamna Șoimu și, oricîte trăsături deosebite dădea funcționarei celei mici, statura și pielea ciocolatie a primei doamne Cornoiu era tot ce-i dăinuia în lumina minții, din noianul mișcător de forme și culori pe care-l învălnea în zadar acolo, neștiind ce să aleagă.

Și-și reaminti iarăși raportul ce i s-a dat la timp, că doamna Șoimu plecase la București, în același tren cu soțul ei... Bine... Bune toate acestea... Dar de ce efuziunile... dar de ce căldura, de ce cuvintele și purtarea aceea, toate, toate, acum mai tinerești decît oricînd?... de ce denumirea aceea, șoptită prima oară în genunchi chiar, cu vocea pradă celei mai vii emoții, tremurată, pătrunsă pînă dincolo de fund de admirație și adorare : Maria Luiza... Maria Luiza...

Maria Luiza, soția de-a doua a lui Napoleon... soția cea adevărat imperială și mîndră... soția care nu-și dădea decît corpul... al cărui suflet rămînea cetate închisă și dîrză, înaintea atacurilor celui mai mare cuceritor.

...Maria Luiza... Să fie aici vreo legătură?... Doamna Șoimu, prima soție a ministrului Cornoiu... și pe urmă Maria Luiza... dar de ce toate astea... trebuia oare neapărat scoasă din cutie o Iosefină pentru comparație... ?

Zina își aduse aminte de imaginea ei întregă în marile oglinzi... Și surîse... Și sub zîmbetuul acesta imperial și triumfător, încuviință subtilii sale imaginații feminine să înainteze...

Zîmbea neconținut la fiecare pas... Și încuviința... Era Maria Luiza... iar Iosefina trebuia neapărat, cum trebuie un soclu mîndrei statui...

La primul prilej o va invita pe doamna Șoimu...

Ușa fu zguduită cu putere din afară. Pe urmă încuietorea se lăsa singură și ușa fu deschisă. Era domnul conductor. De bună seamă pîndise zadarnic și acum pierduse răbdarea.

— Biletul dumneavoastră ?

Îi prezintă biletul.

— Mda... făcu domnului examinîndu-l. Dar se vedea bine că nu e mulțumit cu atît. Se întîmplă însă atunci o bruscă încetinire a goanei trenului, roatele scîrțîiră dureros în noapte, patinînd, și locomotiva se opri îmbrîncind vagoanele înapoi.

— Dar asta ce dracu o mai fi ! mormăi domnul șef, dînd biletul Zinei și desprinzîndu-și felinărașul de la piept. Apoi ieși grabnic.

Zina privi afară. Deasupra, întunerecul domnea greoi și nemărginit. Așternute pe jos, luminile ferestrelor, regulat distanțate, se înfingeau în cîmpul săracăcios, ca niște dinți lați, rari, uriași și galbejiți... Pe marginea taluzului, tuleie prăfuite de buruieni se încordau neliniștite sub suflarea largă, calmă, din adînc de somn, a nopții.

Ce-ar fi dacă s-ar întîmpla s-o găsească acasă chiar... în noaptea asta... De bună seamă el e prea precaut să facă una ca asta... Cel mult seara, o întîlnire undeva, la o grădină de noapte... iar ziua... domiciliul ei trebuie să-i fie doar cunoscut... poate chiar îl finanțează.

Și dacă, totuși... E nespus de interesant... Ce ar face... Cum ar proceda într-o astfel de împrejurare ? O, foarte simplu... ar intra în camera ei de-a dreptul, somnoroasă și întinzîndu-se lasciv ; el ar schimba priviri îngrozite și complice cu servitoarea... Ar trimete servitoarea... și l-ar ruga și pe domnul s-o lase, surîzîndu-i, văietîndu-se de crunta oboseală... O, ar fi nespus de interesantă mutra lui, de pe care spaima ar fugi pe încetul, lăsînd doar ochii cășcați, în fața staturii ei goale, orbitor de albe și molatece...

În vremea asta, de-afară ar răzbate poate vuiete de uși, zvonuri de zgomote surde și precipitate, pe care el le-ar aco-

peri cu ridicări de voce, cu înșirarea grăbită a tuturor noutăților vrute și nevrute... stîngaci, brutal și stupid, în fața ochilor ei rugători și a mișcărilor ei grozav de oboseite...

Doamne, ar fi într-adevăr frumos... O, dar el e prea precaut să-i rezerve această plăcere...

S-a întors brusc, căci ușa s-a deschis iarăși : Andrei Lazăr !... El ezita încă în pragul acela, în vagonul complet gol al trenului care s-a oprit în plin cîmp... Figura aceea încordată... și ochii aceia cari... Nu, ochii aceia nu scapără nimic... ei sunt rugători și triști... și mari... și frumoși...

Nu înaintează desigur, căci îl ține în respect mîna ei care a și apucat mînerul semnalului de alarmă... Și privirile care-l împung îngrozite și hotărîte...

Dar de ce, de ce ochii lui sunt rugători... de ce el nu spune nimic... de ce beregata i se mișcă într-una parcă pregătindu-se să îngăimeze ceva, fără să izbutească...

— Doamnă, te rog... vă rog... bîlbîie el... de ce ?... numai atît... atît aș vrea... să știu... bîlbîie el incoherent de-acolo, din ușă...

Și pare că așteaptă un singur cuvînt al ei, o singură încuviințare a pleoapelor, a genelor...

Dar ea nu îndrăznește să i-o dea. Ea știe privirea asta rugătoare... de nebun... nestatornică... din dosul căreia pîn-dește o alta... Doamne... teribilă... ah... nebunii au strategemele lor...

Ochii lui se topesc acum în lacrimi și buzele bolborosesc cuvinte fără sens. Dar nimic n-o poate înduioșa pe dînsa, căci o idee cumplită i-a înșfăcat acum mințile : dacă semnalul de alarmă nu funcționează în timpul opririi ? Ea nu ar avea de unde să știe precis lucrul ăsta... Însă el, el care e... care a fost om de știință... dacă în creierul lui acum gol... ar putea să nască aceeași idee și ea să fie un adevăr...

Doamne, în vagonul ăsta gol... în cîmpul pustiu...

Ah, el a început să zîmbească...

Un țipăt nemaipomenit i-a pornit din gît, de la sine, înainte de a mai fi putut să-și dea seama de teva.

...Și cu toată greutatea corpului ei s-a prăvălit spre nebunul mic din ușă, îmbrîncindu-l cu toată furia în lături...

Izbindu-se, în dezmetica goană, de părății de lemn, de strapontinele culoarului, s-a oprit, de-abia mai putînd să rabde zbuciumul inimii, în vagonul vecin, în dosul ușii pe

care o trântise cu zgomot fără seamăn, învîrtindu-i, sfîrșită de suflet, drugul salvator...

Însă în dreapta și-n stînga stau larg căscate în noapte celelalte uși... Doamne... Și dacă Inelescule... și dacă ceilalți pasageri vor fi coborîți... cu toții, cu toții.

...Nu... nu... de ce? absurd... e cu neputință...

*

Domnișoara învoaltă și blondă de lîngă dînsul (se recomandase Agepsina Păunescu) tocmai se lăsa în voia ațipelii, cînd Nae Inelescule îi așternu prevenitor pe picioare pardesiul, pe care-l trăsesese grabnic din rețea.

Era un *trenchcoat olive* (cum face el, cum drege el, unde le găsește el!) de cea mai englezească lărgime, ca jumătate dintr-însul să mai rămîna și pentru genunchii proprietarului, în astfel de împrejurări.

Fata tresări simțind mișcările ștofei, dar văzînd despre ce este vorba mulțumi vag și se lăsa din nou pradă senzației delicioase, ce-i atrăgea capul spre dura pernă despărțitoare a banchetei. I se părea că somnul însuși stă chiar în perna aceea ca un țarm bălțat și ademenitor, spre care capul ei, legănat molcom de tren, tindea și era ușor respins, din ce în ce mai ușor, mai puțin, nespun de puțin, ca micile epave purtate de jocul spumelor la mal.

Adormise de-a binelea desigur cînd, nehotărîtă încă, în mijlocul răspîntiei de alei, pe care visul i le deschidea în toate părțile, simți lăsîndu-se deasupra-i o mîna delicată și ocrotitoare. Cine putea fi tovarășul neprevăzut? Încă nu-l vedea, încă nu lua chip și tărie, dar de bună seamă nu putea fi alta decît mîna cea albă, pe care o văzuse de atîtea ori ridîcîndu-se patetic, în timpul nenumăratelor sale cîntece, a tovarășului de drum, a acestui tînăr, mic și vesel domn inspector școlar.

Are o atingere ușoară și catifelată mîna asta prietenească și în urmă-i lasă o dîră de calde înfiorări; atît de domol de caldă în dulcea toropeală! Dar nebunescul joc al jerbelor de spumă a prins iarăși în subitele-i talazuri micile epave... Și somnul dă ici, colo, luminiș vieții... Iar mîna ocrotitoare se găsește acum just deasupra genunchiului; ceva, ceva mai jos de marginea lungului ciorap.

Domnișoara Păunescu se simte acum trează de-a binelea, dar îndrăzneala de nedescris a micului inspector o dezarmează complet; de aceea nici nu-i vine să deschidă ochii, însă pumnișorul strins a alergat zorit întru întîmpinarea uzurpatoarei. Și rezistența a început dîră și disperată. Un scurt armistițiu, apoi cele două dușmane s-au încheștat una într-alta sub *trenchcoat-ul olive* ca doi tauri minusculi care s-au luat în coarne pe rotundul genunchiului.

Deodată domnișoara Păunescu se îngrozește cumplit: își dă seama că nu mai poate deschide ochii... Ah, ba nu! Doamne, unde i-era capul! Ochii îi deschiseseră, într-adevăr, însă nu putea vedea deloc, pentru că domnul inspector avusese grijă din vreme să întoarcă butonul luminii. Dar de bună seamă a trebuit să se ivească această neînsemnată uluială a minții somnoroase ca mîna agresorului să poată înlătura înverșunatul obstacol; instantaneu însă, dreapta fetei a sărit în ajutorul stîngii și echilibrul a fost repede restabilit. Ba chiar mîna domnului inspector a bătut în retragere.

Fugară și falsă biruință!

Pentru că și domnul inspector avea două mîini. Și savantă experiență! Astfel, în vreme ce expulzata se lăsa de astă dată candidă pe părul mătăsos și abundent, trecu pe neștiute la grumaz și chiar se rotunji pe-un umăr, alunecînd domol, rezerva se abătu pe neașteptate asupra genunchiului rămas fără apărare.

Fata se frămînta amarnic sub necunoscuta cernere a ineditelor senzații. Apoi deodată se smuci ca dintr-o toropeală de moarte, se ridică tremurînd toată și se abătu clătînîndu-se spre ușă: surprinsă, buimacă, înfricoșată.

Nae Inelescule surîse demonic în întuneric. Programul se împlinea punct cu punct. Calm, se ridică la rîndu-i și chiar își luă tacticos și pălăria. Ieși. Ea se oprise în coridor în dreptul unei ferestre deschise și aspira cu capul pe spate, cu pieptul atît de agitat, aerul nopții că parcă ar fi bătut cu lăcomie dintr-o ciutură nevăzută.

Neconținut stăpîn pe mișcările sale, demonul cel pitic se apropie de dînsa fără nici o precipitare. Se plecă adînc.

— În fața frumuseții, *signora*, mă închin!

— Ah, domnule... dar nici aici... abia putu să mai articuleze fata printre grăbitele șuierături ale răsufării.

Și două palme sonore plesniră pe obraji cu trăsături ceritoare.

Domnișoara Păunescu dispăru înainte ca Inelescu să-și adune ideile. Însă stupoarea îl părăsi nu mult după aceea, când simți o ușoară, o discretă atingere pe haină. Și se întoarse dintr-o smucitură, crezând într-o minune.

Era doar conductorul, care se opri lângă dînsul :

— Din Costești cin' s-a mai urcat... La Pitești cine rămîne ?

Numai cînd trenul îl zgîlțîi zdravăn, pentru a se opri pe neașteptate, își recăpătă cu adevărat buna lui dispoziție obișnuită. Căci coborînd în cîmp, aerul rece îi șopti parcă în urechi cu umeda lui tărie :

„Prostule, trebuia să-i apuci mîinile care te-au lovit... și să le săruți...”

Apucă atunci rampa de alamă a scării, gata s-o ia înapoi. Dar își dădu seama repede că farmecul gestului stă tocmai în promptitudinea lui. Și dînd de necaz un energic ghiont în aer, renunță și-și aprinse o țigare.

— Eah, n-are nici o importanță !

Greșala mare a fost că n-a început cu bruna. Ochii aceleia glăsuiău altfel parcă ! În orice caz a rămas cu o învățătură. Cînd întîmplarea se va repeta, acum știe ce are de făcut !

Și trăgînd prelung din țigare, începu să legumească, în închipuire, perspectiva rară care-l aștepta. Sultana, Sultana Șoimu ! Rară și neprețuită comoară de artă, lucrată numai în bronz...

Doamne, cum nu s-a gîndit mai de mult la femeia asta, care a respins pînă și pe fostu-i bărbat...

Și rezemat de vergeaua de alamă, trăgînd adînc din țigară, Nae Inelescu își amintea conversația aceea delicioasă din mica și intimă lui cancelarie de inspector, în vreme ce înserarea de septembrie venea tot mai plină prin fereastra larg deschisă...

„— ...m-am mirat și eu că domnul ministru ține atît la raportul acela... Detașările se fac fără nici un raport... Însă probabil a vrut să epateze pe colegul de la instrucție cu protejata lui... cînta vocea cea dulce.

— Cînd ai cu cine epata, de ce n-ai face ?...

— Ei, tocmai, domnule inspector, tocmai vream să vă spun ; oi avea și eu poate unele merite în învățămînt... dar raportul dumneavoastră a fost cu totul de neașteptat... vai ! Și de aceea m-am și gîndit să viu să vă mulțumesc... Doamne, atît de frumos, atît de binevoitor...

— Binevoitor ? Nu, doamnă... Dacă-mi dați voie să vă spun, ei bine, v-o mărturisesc ! Cînd domnul ministru m-a însărcinat să-l fac... am regretat mult că primul prinos, ca să-i zic așa, public, al admirației mele pentru dumneavoastră trebuia să-l exprim într-un biet raport funcționăresc... Ce vreți... M-am supus... deși în zilele acelea, avîndu-vă necontenit în minte, mă simțeam inspirat nu pentru un raport, dar pentru o poemă...”

Iată cu adevărat o carte jucată bine, reflectă cu admirație pentru sine însuși Nae Inelescu. Pentru că dacă o cît de mică stîngăcie lăsa să se întrevadă oacealmauă și Cornoiu era avertizat de excesul de zel al subalternului, romantica lui situație sub noul guvern n-ar mai fi fost poate multă vreme de invidiat.

Pe cînd așa... Pe cînd, pornind cu un vînt atît de bine ales și vîslind cu braț voinic, cum știi tu să vîslești, Năiță, conversația începută spre ce țărmuri înfloriți n-a ajuns, adînc tîrziu, în înserare...

Ce despărțire lentă și făgăduitoare, ce mîini iarăși și iarăși sărutate, ce gropiță delicioasă sub cotul de bronz cald, ce protestări bogate în îndemnuri, cîți fiori risipiți cu lascivă alene și-n cele din urmă, fermecatul, minunatul, divinul :

— Parfumului 7 bis. Dacă se întîmplă de nu sunt acasă, lasă vorbă cînd revii...

(Căci Sultana Șoimu găsisese cu plăcută surprindere în flecarul ăsta mic și sentimental, căruia pînă acum nu-i acordase nici o seamă, un bun ajutor pentru schimbarea rezervatului și foarte calculatului Gicu și, cine știe, Doamne ! — poate un regulator pentru pasiunea ei, care părea s-o fi luat prea, prea repede razna.)

Sultana ! Sultana ! Mîine, copilă, nu mai departe decît mîine, mîina a cărei dulce mîngîiere o cunoști va bate pătrunsă de emoție în strada Parfumului 7. Și dacă nu mîine, poimîine, nu mai departe decît poimîine, buzele astea arse de sete și izgonite fără milă, în noaptea asta, de la izvor, se vor ridica tremurătoare, copilă, pe gropița ta de sub cot...

Și ca și când n-ar fi mâncat palme de când lumea, Nae Inelescule sări sprinten treptele de lemn.

Dar sus îl aștepta o și mai stranie surpriză. O femeie înaltă, elegantă și extrem de agitată se năpustea spre dînsul din capul celălalt al coridorului :

„Ei bine, frate, și asta vrea să mă bată ?“ glăsui el în gând, cu oarecare sfială. Pentru ca în clipa care venea, să rămînă încremenit : „...Dumnezeule, dar asta e... este Zina... e doamna Cornoiu... iată, nici o înșelare... doamna ministru...“

Da, este ea. L-a apucat de mîna și-l zguduie cu toată puterea...

— Ah, pe dumneata te căutam...

— Pe mine ? Asta e bună... Cum așa, doamnă ?... poate... o neînțelegere...

Femeia nu-i putea răspunde nimic. Îl ținea strîns de braț și răsufla ca și cealaltă, adînc și precipitat, cu mîna pe ridicătura sînilor...

„Pe sînul acela al ei, Doamne“, oftă tocmai în adîncul sufletului Nae Inelescule, cu ochii zgîțiți de cea mai cumplită uimire.

★

— ...Nu, scumpă doamnă... un sacrificiu în nici un caz...

Și Nae Inelescule, din ce în ce mai stăpîn pe sine, simțea cum îi creștea năvalnic elocvența în compartimentul acesta mai încăpător, mai cochet, mai împodobit, de clasa I-a, fără pete uscate pe plușul de-un roșu somptuos al banchetei, și inundat de-o lumină mai limpede și mai caldă parcă, ea însăși o lumină mai de clasa I-a. Creștea văzînd cu ochii, odată cu timpul acesta delicios pierdut în noaptea cîmpului pustiu, tot mai îndrăzneată, mai vicleană, mai săltăreată, împletindu-se pe nesimțite în jurul acestei minuni femeiești, cum rar chiar dalta lui Dumnezeu poate să mai nimerească.

Ea însăși îl încuraja cu privirile ei umede, cu întreaga bunăvoie a expresiei sale, liberată din coșmarurile cumplite din care el o smulse.

Iar Inelescule continua să debiteze într-una tot ce-i venea din minte, domol, fără nici o sfortare, ca unul ce-și știa izvorul nesecat. Îi pîndea numai curgerea lină, pînă cînd cine știe cine de-acolo, din straturile nepătrunse ale dedesubturi-

lor gîndului, îi va trimite prin spuma banalităților ideea cea grozavă, lovitura, *cacealmăna*...

— ...Nu-mi aduc aminte să fi spus vreodată că am preferințe pentru femeia mare sau pentru femeia mică... eu am preferințe pentru femeia..., femeia în sine... se înțelege deci femeia frumoasă... Voi da așadar totdeauna, fără reticențe și fără regret, dintr-un elan spontan și sincer, cezarului ce-i al cezarului...

...Eh și cum aș putea să regret, doamnă, se ridică el odată simțînd că vîna decisivă a erupt în sfîrșit, cum aș regreta o biată blondină nostimă, cum îi spuneți dumneavoastră, o biată fetișcană simpatcă și novice, gata să-și întreprună drumul, să rămînă cu mine la Pitești, unde am primit însărcinarea unei inspecții inopinate (Nae Inelescule n-avea în căderea postului său Piteștii și nici vreo misiune specială nu primise în privința acestui oraș. El continua totuși cu accentul celei mai desăvîrșite sincerități)... pentru că îi făgăduisem, în schimb, că peste două zile va conta pe ajutorul meu, într-o afacere ce-o are pe la ministerul nostru... E conducătoare a unei grădini de copii. O, doamnă, n-aveți idee cît de simpatice, cît de drăguțe sunt în candoarea lor sufletească aceste biete blonde, pe care necesitatea le trimite neînduplecată spre clocotul Capitalei.

Însă Zina Cornoiu rămăsese pe gînduri :

— Va să zică dumneata cobori la Pitești ?...

— O, nu mai cobor, desigur, acum nu mai cobor... Vă voi însoți la București, orice-ar fi să se întîmple cu misiunea mea care e de natura cea mai urgentă... și orice ar putea gîndi...

— Vai, domnule Inelescule, n-aș dori ca din cauza mea... însă cred că trimetînd chiar mîine pe soțul meu la Instrucție...

— Nu, doamnă, și nici nu doresc aceasta... Eu nu înțeleg decît sacrificiile duse pînă la capăt... Și apoi de ce nu v-aș spune-o : m-ar tortura groaznic gîndul că aș putea fi iertat de o pedeapsă, sau că n-aș putea îndura pînă la capăt o pedeapsă, ce mi-ar fi fost dată pentru dumneavoastră... Pe cînd, dimpotrivă, aș fi cel mai fericit, dacă aș putea îndura totul în cea mai deplină discreție, știut numai de acea pentru care sufăr...

Doamna Cornoiu îl examinează cu un surâs fugitiv. Era aidoma el, așa cum îl lăsase deoparte, de când în scenă intervenise Lazăr... Dar, Doamne, din păcate era și asta atât de mic...

— Dezastrul cel mare, scumpă doamnă, se hazardă el la acest zîmbet, departe de mine, este însă al micuței blonde, care se convertise într-atît la perspectiva minunată a rămîinerii într-un miez de noapte într-un oraș necunoscut, cu un neașteptat prieten... O, doamnă, nu cunoașteți poezia neprevăzutului, a misterului noului întîlnit, a împrejurării străine de drumul ce ți-ai croit, împrejurare de care toată lumea se îngrozește și fuge, dar pe care eu o caut anume... Eah, dar ce însemnează toate astea, oricît ar fi de frumoase, cînd piciorul care le calcă și le risipește este minunea sculpturală...

— Nu ar fi mai bine, domnule Inelescu, să mă mut și eu în compartimentul fetelor și să-mi continui cu ele drumul la București... În cazul ăsta ai putea să te oprești la Pitești pentru inspecția dumitale... iar cît privește de blonda dumitale amică îți promit c-o voi lua la mine și ți-o voi păstra intactă pînă poimîine, cînd...

Nae Inelescu simți podeaua clătinîndu-i-se sub picioare de parcă s-ar fi cutremurat pămîntul. Și el care crezuse că nu mai era decît un pas pînă la fericirea supremă!

— Nu, doamnă, dintr-un dublu și foarte puternic motiv. Mai întîi, nu v-aș lăsa pentru nimic în lume în tovărășia a două fete slabe, cînd vă dă tîrcoale un individ atât de periculos. Căci din descrițiile dumneavoastră, am înțeles că avem de-a face sau cu un borfaș care vă știe și a mirosit o lovitură superbă sau, ceea ce e și mai probabil, dar cu atât mai periculos, cu vreun exaltat politic, cu vreun funcționar expulzat, care clocește de mult o răzbunare teribilă. O, exaltați d-ăștia, stăpîniți de idei fixe, nu se sfîiesc desigur să ridice chiar *browning*-ul... proclamă el groaznic, privind-o atât de fix că doamna Cornoiu își simți carnea tremurînd... O, nu vă voi lăsa pentru nimic în lume, doamnă, chiar dacă mi-ați da și ordin... Voi merge înainte și voi face orișice ca să vă apar...

Doamna Cornoiu încrunță ușor sprîncenele și rămase cu privirea pierdută în gol. Tocmai pentru că un moment nu i-ar fi trecut înainte prin gînd ideea *browning*-ului, posibili-

tatea existenței lui în mîinile unui nebun, care-i dă asalturi desperate și fără nădejde, cresc ca o obsesie în mintea zdruncinată de spaimă.

Nae Inelescu observă atunci cu ușurință că *browning*-ul lui a nimerit direct în țintă și, perfect convins, după vaga ei poveste, că individul care o speriasse nu putea fi decît un simplu borfaș de trenuri, speriat el însuși de spaima ce-i cauzase, și care, văzînd-o acum însoțită, va renunța la orice atac, continuă bărbătos și viclean, hotărît să speculeze pînă la urmă extrem de favorabila împrejurare :

— Eah, orice ar fi să se întîmple, să așteptăm cu seninătate... rosti el eroic, întărînd cuvîntul cu un gest energic al mîinii. Pericolul mi-a plăcut întotdeauna... prin definiție el face parte inerentă din predilecțiile mele pentru vagabondaj și neprevăzut... De aceea, să trecem cu nepăsare, doamnă, la tema cealaltă mai puțin gravă — pentru dumneavoastră, căci pentru mine aceea e de adevărată gravitate — la tema blondinei, pe care am lăsat-o în vagonul vecin... Și admiteți și dumneavoastră ca mine, că mica domnișoară — mică e un fel de a vorbi, de fapt e destul de zdravănă — mi-a acordat doar cu destulă dărnicie posibilitatea să mă conving ! ...rîse el sonor și comunicativ spre a-i arăta că voiește prin toate mijloacele s-o îndepărteze de la negrele gînduri, în care socotea că a cufundat-o definitiv : admiteți și dumneavoastră, zic, că drăguța nu va mai avea nici o atracție la București. Într-un oraș cu atîtea femei frumoase, mica noastră conducătoare de grădină de copii va străluci ca o biată lumîinare într-o plină zi cu soare... Savoarea, miezul aventurii cu dînsa, îl forma tocmai Piteștiul, tocmai orașul ăsta acum adîncit în noapte... în care va trebui să ne oprim și noi...

— Va trebui să...

— Se va opri trenul... vream să spun. Oh, nu credeți că m-ați molipsit cu teama dumneavoastră, ca să ajung să bat în retragere și să vă sfătuiesc să întrerupeți călătoria pentru a evita pe nebunul acela... Mda, el desigur așteaptă vreun moment mai pe-aproape de București... cînd tot trenul, acum bine întîrziat, va fi dormind dus... I-am juca un strașnic renghi... într-adevăr... Dar spre a vă arăta că nu mă înfior de primul nebun întîlnit și că pentru dumneavoastră aș merge și-n iad, acum n-aș mai coborî la Pitești... să știu că ar între-

buintă și dinamita. Însă ca să lăsăm ideile astea sumbre, prefer să-mi dați voie să mai fac iarăși puțină paradă de sacrificiul pe care vechiul și izgonitul dumneavoastră adorator îl face pentru dumneavoastră... o, nu-mi luați în nume de rău aceasta... e mai bine să-mi ascultați flecăriile mele, decât să ne lăsăm pradă unor sugestii, care pot crește din nimic...

Închipuiți-vă, zic... necunoscutul orașelor ăstora întâlnite în drum... o birjă somnoroasă în dosul gării... străzi pustii și întunecate... un fluierat de gardist care doarme de-a-npicioare... o cetate a somnului și a nopții, în care rătăcește totuși mai vie ca oricând aventura... Ah, poezie a orașului necunoscut și neprevăzut în itinerariu... eu n-am cunoscut o poezie mai grozavă decât a ta...

El continua să bălăjească, inventiv și insinuant. Iar Zina se zbătea îndărătnic să-și închipuie ce s-ar întâmpla dacă Lazăr, care numai exaltat politic nu era, ar vedea-o singură cu Inelescu: s-ar calma oare pe loc sau rătăcirea îi va întuneca mințile și mai rău... el, înnebunitul, odată cu venirea ei la dînsul...

— ...Cot la cot, în strîmta trăsurică, îngînîndu-i, în cald falset, în pavilionul urechiușei :

Come è gentile

La notte mezzo Aprile...

Deși acum suntem în octombrie... Dar în sufletele noastre ar fi aprilie...

Și deodată, închizînd ochii și clătînîndu-și figura, Inelescu începu serenada favorită din *Don Pasquale*... Ea-l asculta uimită și înveselită de întreaga amintire a întâlnirilor de la Tina.

Cîntecul îi făcea bine, căci alunga, ca o binecuvîntare, cruntele perspective ce nu vroiau s-o slăbească... Hotărît lucru... cîntecul ăsta i se arăta ca viața însăși, atît de plăcută, cu toate micile ei neajunsuri... Totul, gîndea ea, în vreme ce cîntecul din ce în ce mai puternic și mai generos o ridica și mai mult în aceste gînduri... totul e s-o primești așa cum ți se oferă... să n-o îndîrjești tot alegînd fără rezultat mostrele ce-ți prezintă, ca într-un magazin de mode.

O dolce Margheri-i-i-t-a...

Și Nae Inelescu, neconținut cu ochii închiși, pentru a nu mai vedea nici o piedică, se abătuse înfrigurat la picioarele ei, care se lăsară strînse, fără nici cea mai neînsemnată împotrivire...

Trenul dădu primele semne că poate în sfîrșit să meargă.

*

Lazăr coborîse în noapte. El văzuse prin ferestrele luminate întîlnirea Zinei cu Inelescu și venirea amîndorora în compartimentul ei. Atunci se așezase pe treapta vagonului cu coatele pe genunchi, cu capul în mîini. Prin urmare, ea îl credea cu tot dinadinsul nebun... de bună seamă tot astfel îl va crede și bătrînul lui profesor de la facultate, spre care se ducea acum să-i arate desemnurile mașinei, să-i prezinte calculele făcute și răsfăcute, după care motorul ar trebui să meargă neîntrerupt, și mai ales să-i spună strania poveste a pornirii neașteptate și a opririi aceleia neexplicabile, care cu adevărat i-a clintit mintea din loc. Căci adevărata nebunie, cumplit de chinuitoare, a fost de-abia după aceea; ea era o întrebare ca un burghiu de foc, care îi sfredelea neconținut creierul, hăcuind pînă în fund moalea lui materie. Să fi fost doar vedenia unui ochi împăienjenit de groaznica boală sau roțile s-au învîrtit cu adevărat?

O, cîte nopți de insomnie, cîte nopți de durere, petrecute singur cu propria-i spaimă, ascultînd prin perină roadea necurmată din minte-i a șoarecului celei mai teribile îndoieli?

De la ore, venea întins acasă, avînd impresia că e adus din urmă și tras dinainte de lancea scăpărătoare și de legăturile de lumină ale unei noi și biruitoare idei. Mașina era pusă la punct după concepția cea nouă; cîteva clipe de înfrigurată așteptare după ce îi da drumul: dar roțile rămîneau neînduplecate în rigiditatea lor de fier, iar întîile rostogoliri și oscilări terminate, crucile se iveau dure și chinuitoare între cercurile negre. Piese întregi, scoase rînd pe rînd sau înlocuite cu altele de dimensiuni mai mari sau mai mici, șuruburi slăbite, încheieturi modificate, sisteme de angrenaje simplificate, cele mai logice și mai ingenioase modificări — zadarnic, toate nu erau de nici o nădejde; micii drăcușori, surprinși într-o clipă de neatenție, se fortificaseră zdrăvan în

complicata redută. Acuma era doar cu neputință să nu crezi în existența lor. Căci era de neînțeles altfel, ca aparatul ăsta să meargă două zile și două nopți în șir și apoi să se oprească deodată și să refuze orice mișcare... Sau nebunie să fi fost... bine... dar cum nu se mai întoarce nebunia asta salvatoare, să-l ia iarăși în vârtejul ei dumnezeiesc, să-l ducă în depărta-tele sfere...

Cu neputință ! Drăcușorii lui Maxwell... cealaltă nebunie, stau acum strajă nemișcată, ca vâlul cel de nepătruns să nu mai fie ridicat de pe marele și eternul mister...

Și totuși... două zile întregi și două nopți întregi, secretul nesfârșitului s-a plimbat în necurmata întoarcere sub ochii lui de muritor. A fost sau nu a fost ?...

Pale de vînt nocturn i-aduceau în urechi lovituri de ciocan și zgomot de voci. Reparau mașina. Privi lung într-acolo, căci trenul se oprise la o încovoietură a șinelor și luminile de la locomotivă erau mult apropiate de întuneric. Glasurile de oameni se auzeau cît se poate de aproape, deși nu se distin-geau decît cuvinte răzlete.

Andrei Lazăr se sculă și porni spre mașină. Reparația aceea febrilă și zgomotoasă de roți și pistoane îi păru deo-dată ceva familiar și-l atrase ca o putere de magnet. Dar cînd ajunsese acolo, constată cu strașnică surpriză și uimire, că alta fusese ascunsă cauză a subitei și imperioasei vreri care-l împinsese încoace, să vadă și pe alții străduindu-se să dea viață și nerv unor butuci de fier și unor lucruri inerte și gro-solane — să-i vadă reușind și să primească în urechi chiotul izbînzii, pe care zadarnic îl așteptase să țîșnească în gît-lejul lui secăt !...

Nu... micii demoni — căci acum îi vedea pretutindeni — îl aduseseră aici ca să-i arate o figură foarte cunoscută, o mutră galbenă și împietrită, cu un cucui negru și groaznic deasupra ochiului, o față veștedă și cruntă, peste care lumina flăcărilor de carbid plimba jucăușe și neverosimile aparențe. Era domnul Carol, cel de demult...

Din umbra deasă, unde se oprise, Andrei Lazăr surîse tăcut acestei iasme de sulf și cărbune, care, în mijlocul fo-chiștilor cu flanele murdare și unsuroase, părea ieșit de-a dreptul din peștera lui Vulcan ; avea impresia că are în față apariția propriului său destin. Doamne, dacă omul acesta nu i-ar fi răsărit tocmai la cotitura cea mai periculoasă a vieții

în cale, i-ar mai fi măcinat oare restul zilelor mașina aceea imposibilă, pe care acest demon roșcat și cu cucui negru în frunte i-a pus-o viclean în drum ?...

Ciocanele loveau dur și sonor în fier, domnul Carol își îmboldea ajutoarele cu glume ; din cînd în cînd răspundea la întrebările șefului de tren, care-i urmărea lucrul, calm și atent, cu mîinile la spate.

Noaptea era ciudată ; o luminiscentă neexplicabilă, acum, încă destul de departe de răsăritul zorilor, o umplea parcă pe dedesubt ; poate orașul mare de aproape, poate cine știe ce incendiu apropiat și nevăzut desemna cu aspru cărbune pe fondul cenușiu rarele mogîldețe ale cîmpiei. Stelele pri-melor mărimi parcă se dezbobociseră cu totul în noaptea umedă și propice ; lipsite de alaiul celor prea mărunte și a norului lacteu, punctau lămurit figurile constelațiilor.

Cu o ultimă lovitură de ciocan, domnul Carol sfîrși ope-rația ; șuruburile erau din nou întărite, iar cel care căzuse — se pare — pe drum, fusese înlocuit cu meșteșug de dînsul ; iar acum își privea opera cu mîndrie și asigura că e chiar mai bine ca la început. Rămăsese doar treaba ungătorilor cu urcioarele lor de păcură, cu gît lung și încovoiat.

Domnul Carol ridică de jos feștila de carbid, cu marea ei flacăra liberă și nestatornică, și-o proiectă asupra asisten-ților, parcă pentru a culege admirația tuturor.

Dacă nu rotunjeam la moment altă piesă, rămîneam în cîmp pînă mîine dimineată.

Lumina flăcării neastîmpărate îmbrăca din toate părțile pe Lazăr ; mașinistul contractă sprîncenele și cucuiul negru se făcu una cu ochiul stîng ; apoi deodată cucuiul se ridică și ochiul dedesubt se aprinse mare și rotund.

— He... domnu Andrei... Apoi după o mică ezitare : Nu ești, cumva, dumneata...

— Eu, chiar eu sunt, domnule Carol...

— Va să zică tot e adevărat că muntele cu munte...

— Ba e foarte adevărat, domnule Carol... îmi pare tare bine că te-am întîlnit și încă tocmai acum... Va să zică ai trecut la calea ferată ?...

Și se apropie brusc de urechea lui, în vreme ce ceilalți curioși se îndreptau acum la vagoane : Dar mașina... mașina dumitale ?...

— Mașina mea ? Iat-o ! arată el cu un gest larg locomotiva.

— Mașina dumitale care a mers singură o zi : perpetuum mobile ?...

Domnul Carol îl privi cu multă plăcere la aducerea acestei amintiri, apoi izbucni în râsul lui solid și răcnitor :

— Vezi că tot ți-aduci aminte de mine... Eah, fleacuri...de-ale tinereții...

— Cum, te-ai lăsat de ea ? Dar parcă spuneai c-ai făcut-o să meargă o zi întreagă... sau cam așa ceva...

Râsul răcnitor se auzi din nou și mai puternic și mai plin de voie, ca al unui om scăpat de cine știe ce groază, de care acum își amintește cu mulțumirea celui călit în zbu-cium.

— S-a învățat... S-a învățat în capul meu... Mi-a mîncat și lighioana aia cîțiva ani, da nu s-a învățat nici atît ! Și-și petrecu degetul cel mare pe tăiușul dinților. Acum mi se pare c-a pus-o nevastă-mea la cloști...

Făcu o pauză, apoi rîse iarăși :

— Iată mașină, încuviință el cu admirație, bătînd cu palma șasiul larg al locomotivei... Forța aburului sau a exploziilor... Nu a deservelor sau a închipuirii... adică nimic... aer, vid, cum s-ar zice... Ha, ha, ha...

Și pentru că ungătorii sfîrșiseră, iar controlorul se pregătea să sune, grăbi să încheie : Eah, nebunii de tinerețe... Bine că am scăpat și de pacostea asta... Crezi că mă ofticase ? Ajunsesem chiar să mi se pară că se învîrtește de-a binelea... o auzeam hîrîind... Doamne ferește ! Și-și făcu larg semnul crucii. Biata nevastă-mea m-a scăpat de pocinog... m-a dus chiar la doctor. Răsufă adînc și șuerător, apoi conchise : He, he, astea nu-s lucruri de noi... pentru astea : oameni, nu glumă...

Cornul conductorului mugi prelung și muzical în noapte.

Lazăr trebui să grăbească, ca să-și prindă vagonul ; nici n-avu timp să-l întrebe de adresă. Dar acum nu mai avea nici o nevoie : aflase ce trebuia !

Se simțea grozav de mulțumit. Și-n urnirea care-l zgudui a trenului, simți o satisfacție și mai mare, de parcă s-ar fi urnit să meargă pentru totdeauna propria lui mașină.

Va să zică fusese o simplă poveste tot ce-i înșirase domnul Carol despre biata lui invenție. Toată învărteala ei, de

o zi sau cine știe cît, se întîmplase doar în capul sărmanului mecanic ! Era deci tocmai cum se gîndise Lazăr, mai tîrziu, ori de cîte ori își aducea aminte de cucuiul posomorît al conducătorului mașinilor de treierat. Neînțeleasa, eterna mișcare, să iese tocmai de sub acest cucui dizgrațios, de care-ți fereai instinctiv vederea, doar ce-o ridicai asupra-i ?

Dar acum nu mai încăpea nici o îndoială că mașina cea-laltă, a lui, se învărtise cu adevărat. Memoria lui o revedea de astă dată atît de limpede și atît de aproape în necurmata întoarcere a roților, și cu atîtea amănunțimi, că mișcarea parcă s-ar fi produs din nou, dinainte-i, ca un lucru real. Nu, nu a fost o simplă înșelare a simțurilor, și nici cei doi, pe care i-a adus să le-o arăte, nu i-au răspuns afirmativ, doar să-i fie în voie, ca unui nebun... Își amintește doar perfect de bine : și-apoi din doi oameni normali, atît de deosebiți din toate punctele de vedere, desigur că s-ar fi găsit unul ca să-l scoată de sub penibila obsesie.

Nu... nu... dar însuși faptul că-și analizează și pune în cumpănă toate aceste lucruri, cu atîta luciditate, e dovada cea mai de nezguduit că n-a putut și nici nu poate fi vorba de nebunie, ce zic : de părere, de amăgire, de o simplă impresie, ceva mai de lungă durată...

O, ar fi atît de ușor să convie, ca domnul Carol, că totul n-a fost decît o zăpăceală a minții ? Pentru asta, el, sărmanul, a avut nevoie de un doctor — pe cînd, Doamne, poate fi vorba de așa ceva la Lazăr ? E atît de ușor să spuie : „Simple copilării !” Și gata... ar fi omul cel mai normal din lume... O, dacă ar fi cu adevărat nebunia cea care-l încearcă astfel, poți scăpa de ea numai cu un cuvînt ?...

Iată, se va duce din nou la Zina... Noroc că ea a adus pe Inescu la dînsa : prezența aceluia o va face să nu-și mai piardă cumpătul, doar ce-l va vedea ivindu-se între perdelele cabinei. Va vorbi cu toții calm și înțelept pînă la București...

Oh, cît e de ușor să fii în toată firea ! Nu l-ar mai chinui atunci nici o mașină și nici un drăcușor. Ar fi liber, liber de toate, și ar contempla cu admirație și nesaț brațele pline ale doamnei Cornoiu. Îi va urmări, pînă cît îi va permite piedica rochiei, linia piciorului și-și va lăsa închipuirea în propria ei voie ca să bănuiască ascunsele ei comori, de care, Doamne, a fost doar cu o clipă departe, pentru a fi pe veci ale lui...

Ar fi omul sănătos și firesc, bucuros și răsfățat, amantul celei mai frumoase femei. Va fi de ajuns să spună : „Crede ce vrei de mașina aceea, însă totul n-a fost decît un joc, o nebunie dacă vrei, un simplu episod de teatru, înscenat de mine, în care-mi luam pentru totdeauna adio de la visul sterp și stupid pe care vream să-l sfărîm acolo în fața ochilor tăi, pentru a te întrona pe tine, viața cea nouă și reală și cu adevărat frumoasă, stăpîină exclusivă...”

Oh, ar putea să rîdă ca domnul Carol de învîrtirea aceea : „Mă crezi că și începuse să se învîrtească în capul meu?... Ba chiar am adus și oameni și ei mi-au confirmat că se învîrtește, adică mi-au confirmat că sunt nebun... Doamne, cînd te înstrăinezi de viața cu adevărat frumoasă, ca tine...”

Trenul s-a oprit de cîteva minute în Pitești; probabil din cauza întîrzierii mari nu va zăbovi mult ci se va grăbi să mai cîștige din timpul pierdut. Lazăr și-a făcut socotelile : îndată ce trenul va porni, va intra la Zina și la Inelescule... Și le va povesti întîmplarea nostimă cu mecanicul înzdrăvenit și miracolul cu întoarcerea la viață... Asta însă ceva mai tîrziu, după ce va schimba cu dînsii cîteva serii de banalități, pentru a-i asigura că totul e firesc și normal.

El stă pe scara vagonului și privește peronul gol, luminat searbăd, de noapte... Iată, o pereche întîrziată s-a coborît, cu bagaje în mîini, și se grăbește spre ieșire... Se vede că somnul îi surprinsese și s-au trezit tocmai la timp, ca trenul să nu-i ducă mai departe... Ea e strașnic de învîrvorită, înaltă și parcă ar merge cocoșată de somn; iar el e mic și cocoșat de asemeni, desigur tot de crunta oboseală, căci valizele din mîini n-ar părea așa de grele.

Ei merg cu spatele spre dînsul, căci ieșirea a rămas tocmai departe de vagonul ăsta, tras dincolo de stație... Cîțiva soldați, desigur surprinși și aceia de somn, abia acum scoboară din vagoanele de lîngă locomotivă... Se strigă pe nume și calcă aspru pietrișul cu bocancii lor greoi; dinaintea lui Lazăr, au dat de fîntînă și se opresc să se spele...

Dincolo de fîntînă pare să fie o grădiniță cu arbuști mici și parcă zgribuliți de noapte și de toamnă... iar mai departe, un colț din orașul adormit, presărat de rărite felinare.

Din dosul părerii de grădiniță, două lumini fixe s-au clintit deodată; apoi se opresc. Se aud voci înăbușite... se

mișcă iarăși... și pornesc ocolind, ca să dispară brusc, după puțin.

Vreo birje, gîndește Lazăr, al cărei stăpîn a adormit aci în dosul gării și pe care cei doi pasageri l-au trezit. Și ocolul dublu al luminilor îi persistă în ochi ca un lucru familiar și plăcut, iar subita lor dispariție îi smulge ceva în suflet; simte, inexplicabil, o tristețe amară și adîncă.

Și-i închipuie pe cei doi călători sub coșul îngust al trăsurii, izbiți de aerul rece al nopții; ei poate moțăie, dar își simt carnea dulce a brațelor prin vestminte ca o făgăduință molesitoare și apropiată...

Cît de ascunse și de dulci și de multe plăceri ale cotidianului, care pentru el stau zăvorâte ermetic; pe care le-a ocolit, le-a disprețuit, amăgit proteste de tainele irealizabilului...

El rîde cu răsfături de copil, la gîndul că viața este la două, trei, vagoane de dînsul și oricînd poate pacta cu ea... Doar un singur chiot de rîs mai e pînă acolo și o exclamație : „totul a fost o iluzie și o nebunie stupidă !”

Și totuși, acum mai bine ca oricînd, își dă seama că mașina s-a învîrtit în realitate și nu în capul lui... Un singur lucru numai rămîne... că aceste două noțiuni se exclud : de o parte mașina etern învîrtoare; de alta viața cea mare, cea ademenitoare...

Și el rîde ca un copil răsfățat între cele două ademeniri... Trăsura cu coviltir scund îi revine în minte cu cele două persoane, un bărbat scund — așa ca el — o femeie înaltă — așa ca doamna Cornoiu...

Într-adevăr brațul ăsta al cumpenei este foarte potrivit cu propria-i împrejurare... Îți vine să crezi că și aci, în viața de jos, micii drăcușori le potrivește pe toate.

Un bărbat scund și o femeie înaltă... mîinile lor s-au înlănțuit nerăbdătoare încă, deși foarte puțin îi mai desparte de împrejurarea fericită... Ah, împrejurarea aceea... Andrei Lazăr simte o gelozie surdă și neexplicabilă, un rău intens și fără rost, la fel ca atunci cînd cele două lumini de felinare au dispărut... Închipuirea lui stăruie să urmărească pe cei doi, iar el o lăsa în voie cu sadică voluptate, deși simte cum singele îi fierbe la focul ciudei... Trăsura s-a oprit și cei doi coboară... întîi sare mititelul, ocolește; apoi mîna ei lungă, brațul lung și dulce iese de sub coviltir... O casă scundă și

simpatică îi așteaptă... ferestrele oarbe parcă au tresărit gata să se descătușeze din somnul nopții...

Și piciorul lung se întinde spre pământ...

Un soț și o soție, obișnuiți unul cu altul!... Ah, nu... povestea trebuie să fie ceva mai săltăreată... în atingerile scoborîrii, cei doi — de curînd făgăduiți — sorb intens fiorul marelui necunoscut, care e gata să se dezvăluie... Marele necunoscut, care nu stă numai în mașinile imposibile... Beția secretului dezvăluit... voluptatea eternei noutăți...

Cei doi s-au oprit în fața unui locaș strein, ei doar s-au abătut din drum în orașul ăsta... necunoscut pentru ei... tocmai ca să guste marele necunoscut... Și ei sunt... trebuie să fie... sunt...

De cînd zbura trenul pe cîmpiile negre, printre dîmburile fantomatice, cu stranii forme de arbori!...

Zădarnic Andrei Lazăr cutreieră ca luat din minți coridoarele vagoanelor, zadarnic cotrobăiește compartimentele, învîrtind comutatoarele, zornăind și trîntind ușile, trezind sau făcînd să vorbească în somn trudiții călători...

Cuibul e gol...

El s-a pomenit tocmai dincolo, în capul celălalt al trenului, unde s-a mutat mașina la Pitești, pe platforma deschisă a primului vagon. Dar răcoarea goanei turbate, în noaptea rece de toamnă, nu poate alunga imaginea zeiască, imaginea albă, de marmură antică, evocată atît de des de Nedan în halucinațiile lui... O statuie clasică, într-o cameră de hotel provincial... îmbălată de buze muritoare... de pitic înfierbîntat de rutul cel mai josnic...

...O, Nae Inelescu, flecarul și curtezanul de profesie... lăudărosul... nici un pic de ideal în nemernicia asta... nici un cutremur în fața marelui necunoscut... A mințit-o, a necinstit-o... Ah, poate ea încă rezistă, poate brațul ei întins, brațul ei lung și gol îl ține încă la distanță pe aventurierul meschin demascat!... Dar imaginea nu rezistă... brațul se frînge sub apăsarea buzelor aprinse...

În sufletul lui Lazăr clocotea un cazan de smoală. Nă-rile lui căutau aerul pur al înălțimilor, ochii i se îndreaptă ca la un liman spre minunatul braț ceresc întins deasupra veciilor...

În noaptea cu luminiște ciudată, doar țintele stelelor mari punctează constelațiile. Din trupul rombic al Pegasului, An-

dromeda se lasă într-o parte, întinsă, ca un braț ocrotitor. E brațul unei alte Andromede a închipuirii lui, ocupînd o considerabilă regiune cerească, cu capul pierdut în aureola lactee, cu trup și membre alcătuite din constelațiile învecinate.

Dar tot ce este mai mîndru, mai majestos în această întruchipare de stele, e tocmai acel braț minunat și rotund, întins spre septentrion, în extremitatea căreia el știe minunea de safir a Secunde din Gama, ca un inel nestemat în degetul mic...

Priveștiștea aceasta, care-l îmbăta adesea, acum e mai grozavă decît orișicînd. Bumbii de diamant se întreunesc în linii de foc și apariția cerească e toată de stranie măreție și strălucire. Ce pot face contra acestei lumini toate statuiele antice rătăcite în camere de hotel, toate hohotele grosolane ale unor bieți mecanici vulgari și imbecili?

O, și acest braț molatec și cald de atîta dulce lumină, din cît e țesut, și totuși neconținut întins, în veci neînfrînt, arătînd într-una acelaș neînțeles septentrion, aceeași neobosită osie a rostogolului luminilor... Același necunoscut a tot și a toate...

Lazăr plecă ochii orbiți de măreție... Dedesubt rîde necurmat din umbră un lunecuş agitat de roată, apoi luciul întins pînă la nesfîrșit de șină... și-n urechi se varsă ropotul de metal al năprasnicei învîrtiri...

El privește înapoi pe drumul pe care a venit pînă acum în viață și o vede toată pînă-n fundul zărilor copilăriei, doar dintr-o ochire. El se întoarce apoi și privește înainte, pe drumul ce se deschide...

Nimic, nici un sens... O neostoiată și vană dibuire într-un codru profund de neînțelesuri... De cît colea, foarte aproape — un bătrîn profesor cu plete albe și răscolite, cu ochelarii încălecați pe vîrfurile nasului:

„Imposibil, Lazăre, a fost o părere, dragul meu. E mai mult legendar decît științific în cele ce-mi vorbești... De ce nu-ți ceri tu mai bine un concediu?...“

Ș-apoi necurmat aceeași odaie mohorîtă, cu o mașină care refuză să se întoarcă... deși s-a întors, deși a mers... a mers doar atîta, cît să-i arăte că dincolo totuși de imposibilul din ochelarii ăștia încălecați pe vîrfurile nasului, că dincolo totuși de spaima nebunească din ochii aceia frumoși, care se contractă acum sub spasmuri într-un fund de hotel, se înalță și

stăpînește ceva haotic și înfricoșător de frumusețe, ceva atît de orbitor și de dulce, atît de limpede, de blînd și de bun, atît de lămurit și transparent, încît să vezi pînă la sfîrșit și pînă-n fundul lucrurilor, al sufletelor și-al întregului neînțeles.

Și toată minunea asta de nedescris aci, aproape, foarte aproape ; colo, sub vagonul vecin unde palpita într-una, zglobie ca un drăcușor, pata acea de luciu de pe lunecuşul roatei, care vine într-una nedomolită și neclintită, sigură și de neînălăturat ca un destin...

O singură părere de rău pentru ochii aceia atît de mari și atît de negri de cari se vor bucura cîți alții ! Cum pot atîta mîndrețe de ochi să nu vadă decît așa de puțin și așa de mic...

Ș-apoi o singură și-o ultimă privire spre brațul care stăpînește năprasnic de departe înaltul și arată necurmat spre carele lumii, ce se învîrtesc într-una din amurg pînă-n zori !

Ce poate, ce trebuie să fie acolo ?...

Năprasnic de aproape, sub luciul rîzător al roatei care vine într-una...

Aici... jos...

NOTE ȘI VARIANTE

BRAȚUL ANDROMEDEI — 1930

Procesul de elaborare a romanului *Brațul Andromedei* a fost îndelungat și dificil. Scriitorul îi mărturisea lui I. Valerian, în ianuarie 1927, că lucrează deja la un roman al mediului provincial: „Mă interesează foarte mult mediul de provincie. Viața oamenilor se desfășoară mai adevărată. Un bun observator are material imens de utilizat. În provincie se poate prinde mai ușor un fenomen psihologic în chiar esența lui. Cu astfel de material lucrez acum la un roman, în care sînt prinși toți eroii mei provinciali, cu care mă întîlnesc în fiecare zi la judecătorie, la piață sau la petreceri.”¹ Deși *Brațul Andromedei* reflectă, într-un anume iel, și experiența didactică a scriitorului, acesta nu menționează, alături de judecătorie, și școala în carc, fără îndoială, i-a putut observa pe unii din „eroii săi provinciali” din acest roman. Va vorbi totuși, la apariția romanului, de drama unui profesor de provincie cu care Andrei Lazăr are unele puncte comune: „Romanul se petrece într-un mare oraș de provincie și parte în Capitală, adică acolo unde am observat evoluțiile sufletești ale celor mai multe și mai de seamă dintre personagiile lui. L-am scris aici, amintindu-mi de întîmplările petrecute demult ale unor prieteni scumpi și ale unui profesor mort în floarea vîrstei, pe care-l stăpînea cu puteri înzecit mai mari decît mă stăpînește pe mine acum o biată manie inofensivă de provincial: aceea de a-și rătăci obiectivul lunetei mici, de amator, printre constelațiile cerului larg de tîrg, cu acoperișuri scunde, în serile scînteind cînd la berăria din centru nu rulează filmul săptămînal.”² Nu știm dacă acest profesor și astronom amator era o cunoștință de cancelarie a scri-

¹ I. Valerian, *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru literatură, 1967, p. 119.

² „Cronicarul”, I, nr. 2, 31 martie 1930, p. 3.

itorului. Cert este că Gib I. Mihăescu a funcționat ca profesor de educație civică și legislație la Școala de ucenici din Drăgășani cam tot atâta timp cât a funcționat și ca avocat la Judecătoria de ocol din această localitate, adică din octombrie 1924 până la plecarea sa la București, în 1930¹. Familiarizarea cu un mediu de viață pe care îl cunoștea atât de bine nu l-a ajutat însă, așa cum s-ar putea crede, să termine mai repede romanul *Brațul Andromedei*, la care mai lucra încă și la începutul anului 1930. Timpul îndelungat investit în elaborarea acestei cărți constituie o dovadă de netăgăduit că nuvelistul Gib I. Mihăescu întâmpină dificultăți cu care lupta din greu, fapt de altfel observat de criticii timpului, pentru a-și acomoda tehnica narativă la cerințele compoziționale mai complexe ale romanului, după ce reușise un frumos succes în genul scurt, schiță și nuvelă, cu cele două volume anterioare de proză: *La „Grandiflora“* (1928) și *Vedenia* (1929). Scriitorul își dă seama, în timpul lucrului la *Brațul Andromedei*, că narațiunea se risipește în mai multe acțiuni, paralele sau chiar concurente,

¹ În arhiva familiei de la Drăgășani se păstrează mai multe documente referitoare la activitatea de profesor a scriitorului, cele mai multe dintre acestea fiind adrese de numire, reînnoite anual. Foarte interesante prin incisivitatea lor sînt și însemnările autorului cu privire la istoria clădirii gimnaziului din Drăgășani. Reproducem aici acest manuscris, care se păstrează în aceeași arhivă. : „Gimnaziul orașelului meu este aproape gata: «de roșu». La toamnă, prin urmare, cursurile vor începe într-însul, liberînd biata și hodorogită școală primară. După nesfârșite pelerinagii pe la București, după rugăciuni scrise sub formă de respectuoase petiții pe adresa ministerului, după întrevăderi cu domnul ministru «însuși», în trecere la alte inaugurări, după refuzuri bruște și reveniri zgîrcite, după rugăciuni și acatiste în biserică, directorul — un preot — răsuflă ușurat. A obținut și creditul pentru dușumele «dacă mai dă și comuna ceva». A reușit deci să înscrie încă un titlu de glorie pe coroana încărcată a domnului ministru al instrucțiunii.

La toamnă, templul cel roș, care domină tot orașul cu înfățișarea amenințătoare de cetățuie medievală, își va deschide larg ușa cărcia timpularul tocmai i-a luat măsura. D. doctor Angelescu va păși cel dintîi într-însul, va parcurge cu pas grăbit coridoarele, urmat de suita dăscălească și politică din localitate, va ciocăni o cărămidă (și suita va face la fel), va zgîlții o fereastră și va sufla praful de pe-o catedră, dînd pildă celor din urmă de curetenie și gospodărie.

Va privi apoi la ceas, și tot cu același pas grăbit se va îndrepta spre «salonul de recepție». Acolo se va supune a doua oară de dimineață (cînd a fost primit la gară) la corvoada paharului de șampanie și a gustărilor alese. Va asculta distrat discursul directorului preot, care-i va aduce primul de recunoștință, în cuvinte rumegate și transformate neconținut, cu luni înainte, pentru «dărnicia», pentru «bunăvoința» arătată orașelului, pentru „spontaneitatea” și «dragostea» cu care a făcut gestul și pentru «munca fără preget» pe care o depune pretutindeni. Iar domnul ministru va zimbi mîndru și totuși modest de-atîtea laude.”

și abandonează primele două proiecte în care, pe lingă timidul profesor Andrei Lazăr, mai aspira la dragostea doamnei Cornoiu și Mihai Aspru, care nu se deosebește, ca structură sufletească, în această variantă, prea mult de celălalt îndrăgostit. Cum Gib I. Mihăescu și-a construit toate romanele în jurul aceluiași pivot narativ, dragostea unui bărbat pentru o femeie inaccesibilă, mai mult în conștiința subiectului masculin, devenit obiect de observație predilect pentru scriitor, decît în realitate, nu poate accepta un concurent din aceeași zonă ideală în preajma lui Andrei Lazăr și-l elimină, în consecință, din construcția romanului *Brațul Andromedei*, pe Mihai Aspru, care va deveni eroul central în *Donna Alba*. Andrei Lazăr trebuia să rămînă în concurență nu cu un fantast, în definitiv, cum se afirma și Mihai Aspru, ci doar cu un vulgar individ al deciziilor imediate și rezolute, cum este Nae Inelescu. În momentul cînd scriitorul se hotărăște să scrie un nou roman, cu Mihai Aspru ca personaj principal, își va nota cu grijă această intenție cu cuvintele: „vezi viitorul roman”¹, lăsînd în urmă mai multe variante.

Manuscrisul romanului *Brațul Andromedei* se păstrează, într-o formă destul de apropiată de cea publicată în 1930, în arhiva familiei, la Drăgășani. Acest manuscris (A), îngălbenit de timp, cu colțurile rupte uneori, numără 337 de file, cele mai multe scrise cu cerncală, altele cu creionul, pe jumătăți de coală de hîrtie, recuperate de scriitor din manuscrise mai vechi, din acte care atestă activitatea sa de avocat² sau din cîteva în-

¹ Reproducem aici nota referitoare la participarea lui Aspru la reuniunea politică din casa soților Nedan (Cornoiu), care urma să fie detașată din ms. A, f. 57 v, în viitorul roman:

„Mihai Aspru, pe care Nedan îl adusese ca să se familiarizeze cu oamenii politici, urmărise toate acestea cu atenția concentrată. La venirea ei, o privise pe sub sprîncene, palid și îngrijorat de cea dintîi a ei mișcare cînd îl va vedea, după salutul nebunesc de pe stradă. Dar doamna Nedan nu-i aruncă nici măcar o privire. Iar cînd tava cu dulceturi începu să se apropie de el, o legitimă îngrijorare îl cuprinse; dacă îl va trece neobservat, dacă îl va considera inexistent, ca pe un simplu slujitor al curții. Și roși de pe-acum, se-ntoarse în loc ca mușcat de șarpe, luă niște hîrtii de pe-un colț al biroului și le așeză în celălalt; apoi cînd d-na Nedan ajunse la vecin, foarte preocupat, se plecă aproape sub birou ca și cînd ar fi vrut să ridice ceva de-acolo. Dacă-l trece cu vederea în fața atîtor oameni, cel puțin să pară că din cauza lui. Dar își auzi numele strigat; era glasul ei. Se ridică roșu ca sfecla și voi să mulțumească. Însă ea și trecuse mai departe, indiferentă și plictisită, după ce-i lăsase farfuria pe birou.”

² Cea mai veche dată care apare pe aceste acte este 19 dec. 1927 (vezi f. 50 v., ms. B), iar cea mai tîrzie dec. 1929. Actul din urmă este o citație a soților Gib și Elena Mihăescu în fața secției a II-a a Tribunalului din Rîmnicea Vîlcea pentru data de 15 ianuarie 1930. Cum de obicei nu distrugem imediat un act de care am mai putea avea nevoie, este de pre-

semnări diverse, unele chiar cu caracter autobiografic¹. Firește, numeroase file, care alternează fără nici o regulă cu celelalte, au fost de la început pregătite pentru scrierea romanului, tot din jumătăți de coală de hirtie cam de aceeași nu prea bună calitate. În colțul din dreapta, deteriorat în multe cazuri, scriitorul își notează pagina. Din acest manuscris lipsesc câteva file de la început și de la sfârșit și mai multe din interior, după cum urmează: 1—3, 30, 33—37, 41—44, 46—52, 288, 317—319, 325, 327—328, 393—396. Manuscrisul se sfârșește cu pagina 398, momentul cind profesorul Andrei Lazăr zărește birja în care vor dispărea doamna Cornoiu și Nae Inelescu. Aceasta înseamnă o lipsă de aproximativ încă 6—7 file (399—405).

Manuscrisul acesta, cu lipsuri stingheritoare pe alocuri, dar nu extrem de grave, pentru că ni s-a păstrat cea mai mare parte din corpul său, are o importanță deosebită, deoarece pe spatele filelor lui se găsesc alte trei variante, de fapt versiuni, ale romanului *Brațul Andromedei*. Reconstituirea acestora, operație pe care ne-am însărcinat, în ciuda multor dificultăți, s-o ducem la capăt, lămurăște definitiv procesul de elaborare a romanului *Brațul Andromedei*, dar aruncă lumini la fel de interesante și asupra genezei romanului *Donna Alba*, legătură neobservată pînă la descoperirea acestor variante. În varianta *A* a romanului *Brațul Andromedei*, din care autorul a eliminat fără cruțare numeroase pagini, se găsesc în nucleu mai multe din romanele lui Gib I. Mihăescu, pentru că se pot face raportări nu numai la *Donna Alba*, dar și la *Zilele și nopțile unui student întârziat*, și întreaga tipologie a personajelor sale.

Din însemnările scriitorului pe spatele filelor manuscrisului *A* ne-au atras atenția, de la început, cele în care, într-un chip atît de surprinzător, apărea ca erou Mihai Aspru, secretar al domnului Nedan, Cornoiu în va-

supus că pe la începutul anului 1930 Gib I. Mihăescu mai lucra încă la *Brațul Andromedei*. Existența unei variante ulterioare confirmă această ipoteză.

¹ Pe spatele filei 202, ms. *A*, *Brațul Andromedei*, scriitorul notează: „Gib I. Mihăescu

Născut la Drăgășani, la 23 aprilie 1894. Studiile liceale le-a făcut la Craiova, cele universitare la București. A luat parte în războiul cel mare [șters: *ca ofițer de rezervă iar*], după încheierea păcii a intrat în presă [șters: *fiind redactor la mai multe gazete*], profesind la București și Cluj. Actualmente face parte din baroul avocaților [șters: *din jud. Vâlcea*] de Vâlcea.

A colaborat la „Gîndirea”, „Viața românească”, „Cugetul românesc”, „Ramuri”, „Scrișul românesc” etc.

Volume: *La „Grandiflora”* (nuvele, Ed. Scrișul românesc), *Vedenia* (nuvele, Ed. Gîndirea — Cartea românească), *Pavilionul cu umbre* (piesă, Ed. Scrișul românesc).“

rianta definitivă a romanului *Brațul Andromedei*, influent om politic într-un oraș de provincie din Oltenia. Acest text (*B*), păstrat ca prin minune datorită faptului că hîrtia a fost folosită ulterior la redactarea variante definitive (*A*), reprezintă prima ciornă a capitolului I din *Brațul Andromedei*, dialogul dintre soții Cornoiu în timpul dejunului. Subiectul conversației îl formează tînărul secretar Mihai Aspru și nu Andrei Lazăr ca în varianta cunoscută. Din această variantă (*B*) scriitorul va păstra, la redactarea romanului *Brațul Andromedei* (ms. *A*), portretul lui Mihalache, bătrînul secretar al lui Cornoiu, aproape neschimbat, și unele fraze în care este caracterizată doamna Cornoiu. Domnul Cornoiu, Nedan în această variantă, apare de la început în postura lui de viitor ministru, sigur de el, cu tendințe despotice, deși frazele cu care scriitorul alcătuiește acest „portret” nu mai concordă cu cele din versiunea definitivă.

Din varianta *B* se păstrează în arhiva de la Drăgășani doar 10 pagini: pp. 1—9 și 11. Cele mai multe pagini 1—2, 4—7, 9, 11 se află pe spatele filelor 293—294, 295, 296, 254, 253, 289, 287, în ordinea ms. *B*. Din această variantă se păstrează și o filă răzleață, numerotată 3 de autor, nefolosită ca hirtie de ciornă pentru varianta *A*. Hirtia și scrierea probează cert că ne aflăm în fața aceluiași manuscris. Pagina a 8-a am recuperat-o din varianta *C*, fila 22, unde se afla acoperită parțial de hirtia lipită deasupra ei, cuprinzînd textul unei redactări ulterioare.

Această primă schiță a romanului *Brațul Andromedei*, a cărei întindere n-o cunoaștem (se pare însă că a fost abandonată în acest stadiu incipient), este plină de ștersături și de repetiții. (Să se vadă pasajele referitoare la dispoziția narcisiacă a doamnei Nedan, foarte accentuată în această variantă.) Fața scrisă în creion a celor mai multe file, un adevărat „moloș”, cum ar fi spus Perpersicius, din care ne-am străduit să reconstituim aceasta primă variantă a *Brațului Andromedei*, a fost tăiată cu energice linii încrucișate pentru ca hirtia să poată fi folosită, fără primejdia vreunei încurcături, la redactarea variantei *A*.

Multe din frazele variantei *B* sînt nesigure, dezvoltate asimetric și cu sensul, uneori, ușor încețoșat. Personajele sînt prezentate sau se prezintă cu risipă de cuvinte. Autorul este preocupat, în acest stadiu de eboșă, să prindă, cu totală nepăsare față de nevoia de a concentra, tot ceea ce l-ar putea ajuta la fixarea caracterelor, într-o nouă redactare, asupra căroră deocamdată referă dezordonat. Despre doamna Nedan aflăm doar că era preocupată în gradul cel mai înalt de sine, dar cite amănunte aglomerează scriitorul pentru a scoate în evidență această unică trăsătură. Celelalte personaje sînt și mai șterse. Această primă și stingă schiță ne ajută să cunoaștem, în toată întinderea și zbuciumul lui, procesul dificil de elaborare a romanului *Brațul Andromedei*. Pătrunderea în laboratorul

său de creație ne obligă la o schimbare radicală a imaginii pe care ne-am făcut-o despre acest scriitor, care întârzie chinuitor asupra manuscriselor sale.

Tot acest material încă nesupus, dezordonat, este decantat într-o nouă versiune (C), dar nici aceasta nu va întruni preferințele autorului. Celor trei personaje din varianta B (Nedan, doamna Nedan, Mihai Aspru) li se adaugă acum altele: Vucol (Inelescu de mai târziu), Sultana și Andrei Lazăr.

Cea mai mare parte a variantei C, păstrată lacunar, se află pe spatele unor file pe care a fost redactată varianta A și pe câteva file independente, după cum urmează: pp. 1–4, scrise cu cerneală, sînt redactate pe hîrtie nerecuperată din manuscrise mai vechi; pp. 5–16, scrise cu cerneală, unele tăiate cu creionul (pp. 5–8), cînd a fost pregătită hîrtia pentru varianta A, altele netăiate cu creionul (pp. 9–16) se află pe spatele filelor 333–343, varianta A; pp. 17–24 se află parțial pe spatele filelor 366–370, varianta A; pp. 26–27 se află pe trei file răslețe, scrise cu creionul pe spatele unei copii dactilografiate a piesei *Confrații*; pp. 31–33 se află pe spatele unor file din aceeași copie dactilografiată; p. 36 se află pe spatele filei 364, varianta A; pp. 50–51, 54, 59 sînt scrise pe hîrtie recuperată din diferite acte avocățești sau din manuscrise literare anterioare (f. 51 cuprinde pe verso și câteva schițe de lentile); pp. 80–81 sînt scrise cu cerneală peste un text în creion; pp. 82–93 se află pe spatele filelor 369–297, varianta A; pp. 94–96 sînt scrise pe hîrtie nerecuperată; pp. 101–102 se află pe spatele filelor 112–113, varianta A; pp. 103–173 se află pe spatele filelor 214–286, varianta A, cu excepția filelor 253–254 care au pe verso pp. 6 și 7 din varianta B.

Reluînd, în varianta C, discuția dintre soții Nedan (Cornoiu), scriitorul procedează la concentrarea ei, în raport cu varianta B, ceea ce dovedește că aceasta reprezintă o altă treaptă de elaborare. Deși apare și Andrei Lazăr, prezența lui este episodică, tot interesul scriitorului concentrîndu-se, și în această nouă variantă, tot asupra lui Mihai Aspru. Fapt extrem de interesant, începutul variantei nu mai seamănă cu cel cunoscut din ms. A al romanului *Brațul Andromedei*, ci mai curînd cu primul capitol din *Donna Alba*. Este evident însă că face parte dintr-o variantă inițială a *Brațului Andromedei*, ca prim capitol în acest proiect, pentru că pe pagina a 16-a a manuscrisului C se află și începutul capitolului al II-lea din primul roman al lui Gib I. Mihăescu, devenit în varianta definitivă (A) capitolul I. Fraza liminară a primului capitol din *Brațul Andromedei*, ediția 1930, concordă perfect cu fraza liminară din al II-lea capitol, varianta C: „Servitoarea aduse la masă și trecu cu castronul fumegînd în dosul doamnei Nedan. Aceasta luă...” (C); „Ești aduse la masă și trecu cu castronul fumegînd în dosul doamnei Cornoiu. Aceasta luă...”

(Ed. 1930, p. 5). Acest capitol, care cuprinde scena întîlnirii dintre Mihai Aspru, elev cu examenele întîrziate din cauza războiului, și doamna Nedan, soția directorului liceului în varianta C, va fi ulterior prelucrat și vărsat, într-o formă foarte îndepărată, în *Donna Alba*: este reținută, în noul roman, atmosfera generală, părinți și copii în fața porților liceului, și mai ales șocul suferit de erou, care-și risipește dicționarele, la apariția doamnei Nedan, devenită mai târziu *Donna Alba*. Interesul romancierului, dirijat către pictura unor scene de provincie în *Brațul Andromedei*, îl plasează pe Aspru, ca elev, într-un cadru mai larg în raport cu părinții și elevii care așteaptă în fața liceului. Toate aceste amănunte, care merg pe intențiile epice din varianta C a *Brațului Andromedei*, vor fi eliminate în *Donna Alba*.

Mihai Aspru este foarte atent, în această variantă, la intriga amoroasă, urmărită cu pasiune detectivistă, dintre Vucol (Inelescu) și doamna Nedan, tînăra soție a patronului său. Aspru îl urmărește pe Vucol, cum va face în *Donna Alba* cu Preda Buzescu, împins de dragostea sa pentru soția patronului, total indiferentă față de el și chiar agasată de prezența tînărului secretar în biroul soțului ei. Similitudinile dintre relațiile personajelor din această variantă a *Brațului Andromedei* și cele din *Donna Alba* sînt evidente. Psihologiile sînt însă primare, iar textul diferă fundamental. Nedan (Cornoiu) nu se leagă decît aparent de nobilul Georges Radu Șerban, personaj pe de-a-ntregul inventat în *Donna Alba*, iar doamna Nedan este frivolă și cochetă la modul burghez și provincial. Devenită doamna Cornoiu, ea va parcurge deja un proces de creștere în varianta definitivă față de varianta C. Idealizată și înnobilită, ea va deveni Alba Ipsilant în *Donna Alba*, pierzînd orice legătură cu prototipul din variantele romanului *Brațul Andromedei*. Doamna Nedan, preocupată în cel mai mare grad de propria ei persoană, și domnul Nedan, care-și împarte grijile politice cu o neînțeleasă și subită pasiune pentru Sultana, prima lui soție, sînt personajele care indică foarte exact filiația manuscrisului C cu romanul *Brațul Andromedei*.

Prezent peste tot, dar insuficient individualizat în această variantă, Mihai Aspru este doar o imagine palidă a ambițiosului Julien Sorel din *Donna Alba*, abia în ultimul roman pregătit pentru succes. Urmărindu-l pas cu pas pe Vucol, pe care îl socotește un bandit primejdios, deși nu are decît argumentele gelosului, Aspru își rememorează aventurile neplăcute ale unei tinereți zvăpăiate, care-l duc la pierderea moșiei părintești, furată de un unchi, Nicodim Aspru, în complicitate cu concubina și, mai târziu, cu soția sa, preoteasa văduvă Tanasia. Scăpătat, Mihai Aspru își trece examenele liceale și, ajuns secretarul lui Nedan, visează (ceea ce va realiza abia în *Donna Alba*) să-și ducă la bun sfîrșit studiile univer-

sitare. Furat de aceste visuri, tânărul secretar se vede avocat celebru sau profesor, ca Vucol, reintrat, în urma unui proces spectaculos, din nou în posesia moșiei, scopul ultim al dorinței sale de ascensiune fiind, de fapt, cucerirea tinerii soției a patronului său, determinată la concesiile erotice de tenacitatea tânărului moșier repus în drepturi, care atîția ani s-a prefăcut sărac numai ca să-i stea în preajmă. În momentul cînd întrevăde sfîrșitul luptei cu necinstitul Vucol, apare un nou concurent la dragostea Zinei, profesorul Andrei Lazăr, pentru care Aspru are mai degrabă simpatie. Trama romanului complicîndu-se, autorul se decide să-i găsească un loc mai potrivit lui Mihai Aspru în urmărirea himerei lui erotice în *Donna Alba*, concentrîndu-și toată atenția asupra lui Andrei Lazăr în *Brațul Andromedei*.

Andrei Lazăr are pasiunea stelelor, pe lingă cea ascunsă pentru doamna Nedan, și în varianta C. Îi va face lui Mihai Aspru o lungă și doctă inițiere în tainele cerului, din care scriitorul va reține ceva și în varianta definitivă a *Brațului Andromedei*. Erudiția astronomică a profesorului Lazăr își va găsi doar alți ascultători. În economia acestei variante, Andrei Lazăr ocupă un loc secundar, ca pendant al lui Mihai Aspru doar o singură noapte. Urmărind mișcările lui Vucol în preajma doamnei Nedan, tânărul secretar îndrăgostit rătăcește pe străzi, chinuit de gelozie, timp îndelungat, într-un peisaj scaldat de lună. În această împrejurare are revelația liniștitoare a cerului, și din conștiință i se șterge imaginea maculată a doamnei Nedan. Compensarea se produce, deși soluția este destul de naivă, și datorită neașteptatei întîlniri a lui Mihai Aspru cu profesorul Lazăr, care-și petrece noaptea studiind cerul cu luneta. Gîndurile astronomului sînt stăpînite de aceeași Zina Nedan, pe care o vede proiectată în reliefurile lunare. Episodul pare creat mai mult pentru ca scriitorul, el însuși un îndrăgostit de astre, să-și poată comunica și literar pasiunea.

Profesorul Lazăr nu apare în varianta C și în postura de inventator al unui *perpetuum mobile*, ca în varianta definitivă a *Brațului Andromedei*. Cercetarea însemnărilor autorului de pe spatele filelor manuscrisului A lămurește această prezentare unilaterală a fantastului astronom în varianta C. Pe spatele filelor 311—330 din ms. A se află partea cea mai întinsă a textului unei povestiri, intitulată probabil *Perpetuum mobile*¹, rămasă inedită, în care este vorba de un zugrav, Cristian, care se înșală, la limita cu nebunia, asupra capacității mașinii pe care o inventază de a declanșa mișcarea veșnică. Textul acesta (D), scris cu creionul, trebuie întregit cu

însemnările de pe spatele filei 166, ms. A, la care se adaugă trei file independente. În felul acesta am reconstituit 22 de pagini din manuscrisul incomplet al nuvelei care îl are ca personaj principal pe bizarul zugrav Cristian, devenit mai tîrziu, în *Brațul Andromedei*, profesorul Andrei Lazăr. Din acest manuscris lipsesc paginile: 1, 8, 13—14, 20, iar finalul pare de asemenea incomplet. Pentru a ușura consultarea acestui manuscris, extrem de prețios pentru cercetarea genezei romanului *Brațul Andromedei*, am stabilit următorul ghid de lectură. Paginile 2—3 sînt scrise tot pe jumătăți de coală din aceeași hîrtie ca și cea a manuscrisului A, fără ca autorul să mai fi folosit filele pe ambele fețe. Pagina a 27-a este scrisă pe spatele unui formular juridic. Restul textului îl găsim în ms. A. Pentru a înlesni lectura lui, cităm mai întîi pagina care corespunde variantei D și în paranteză numărul filei manuscrisului A: p. 4 (f. 312), p. 5 (f. 311), p. 6 (fila 166), p. 7 (f. 310), p. 9 (f. 323), p. 10 (f. 322), p. 11 (f. 321), p. 12 (cifra ilizibilă), p. 15 (f. 316), p. 16 (cifra ilizibilă), p. 17 (f. 315), p. 18 (f. 314), p. 19 (f. 313), p. 21 (f. 324), p. 22 (cifra ilizibilă), p. 23 (cifra ilizibilă), p. 24 (f. 330), p. 25 (f. 329), cifra ilizibilă (f. 326).

Zugravul Cristian, croul acestei povestiri, care își spune în visurile lui nebunești Cristos și se compară cu Prometeu, lucrează în casa unei doamne de ale cărei grații se pare că nu este indiferent. Acasă, în timpul iurului, la circiumă, nu se gîndește decît la mașina pe care o inventase, un fel de *perpetuum mobile* cu care spera să-și cîștige dreptul la nemurire, recunoștința oamenilor, ridicarea în ochii concetățenilor și, mai ales, pentru că îl prefigurează pe Andrei Lazăr, s-o subjuge pe frumoasa doamnă care-l privea pînă atunci cu indiferență. Mașina, care mersese un timp — în vis sau în realitate, se va întreba cu disperare sărmanul nenorocit —, nu este aptă pentru a întreține mișcarea eternă și, de la marginea nebuniei, personajul pare că se întoarce la viața normală, pentru că este capabil în final, mai degrabă ca mecanicul Carol decît ca Lazăr, să se analizeze lucid. Finalul trunchiat, așa cum ni s-a păstrat, nu ne îngăduie, din păcate, să cunoaștem deplin evoluția personajului povestirii. Ea cuprinde, în germene, după cum se vede, trama romanului *Brațul Andromedei*. Unele fraze identice și altele asemănătoare — destul de puține, textul fiind profund modificat, rescris în varianta definitivă — ne permit să identificăm dispersarea acestei povestiri în paginile 80—84, 184—187, 193—195, 198—200 și 257, ediția din 1930 a romanului *Brațul Andromedei*. Contopirea lui Cristian din varianta D cu Andrei Lazăr din varianta C încheie portretul eroului principal din primul roman al lui Gib I. Mihăescu. Descoperirea și cercetarea variantei D face plauzibilă ipoteza pe care o avansăm aici că, din momentul cînd a conturat deplin portretul

¹ Titlul acesta îl găsim notat cu creionul, pe două șiruri mari, în ms. A, f. 326 r. Aceeași filă cuprinde pe verso sfîrșitul povestirii care îl are ca erou pe Cristian.

lui Lazăr, autorul nu mai lucrează la varianta C, îl elimină pe Mihai Aspru păstrându-l pentru un nou roman, și este pregătit, abia acum, la capătul atîtor oscilații și căutări, să scrie varianta definitivă a romanului *Brațul Andromedei*.

Cercetarea atentă a variantelor în care Mihai Aspru apare ca personaj central ne îndreptățește să conchidem că *Brațul Andromedei* și *Donna Alba* au un izvor comun într-un roman necunoscut al lui Gib I. Mihăescu, abandonat de autor într-o fază de lucru destul de avansată. Titlul *Valea Rîsului*, pe care îl întîlnim în varianta B, f. 1 r. șters cînd acest text a fost reluat ca al II-lea capitol în varianta C, ar putea fi invocat ca o probă secundară.

În arhiva de la Drăgășani se mai păstrează încă un manuscris (E) care cuprinde o parte destul de mică din textul romanului *Brațul Andromedei*. Acest manuscris nu-i aparține lui Gib I. Mihăescu și este greu de precizat în ce scop a fost copiat. Lucrare a unui copist destul de nepriceput, cum o dovedesc numeroasele greșeli, manuscrisul nu-i lipsit de importanță pentru că este corectat și modificat, cîteodată substanțial, este adevărat că nu în toate paginile, de mîna autorului. Acest manuscris stabilește legătura între variantele B, C și A. Dovada o face faptul că numele *Vrăjescu*, în variantele anterioare *Nedan*, este înlocuit de mîna autorului cu numele *Cornoiu*. Se păstrează din acest manuscris 31 de file, rezultate din împărțirea colii în două, scrise pe o singură față. Calitatea hîrtiei și faptul că paginația este reluată de trei ori de la 1, fără ca numărul de pagini astfel separat să indice sfîrșitul unui capitol sau paragraf, ar putea proba pregătirea manuscrisului, în trei etape, pentru dactilografiere. S-ar putea să fie vorba, de asemenea, de recuperarea, din dispoziția autorului, a unor însemnări făcute de acesta în grabă, urmînd ca după aceea să fie recopiate în manuscrisul definitiv. Cum munca acestui copist, poate cineva din familie, nu era de calitate, este probabil ca scriitorul să fi renunțat la binevoitorul ajutor. Se păstrează paginile 5—10, 19—24; 2—12; 2—9.

În timp ce romanul *Brațul Andromedei* se afla la tipar, Gib I. Mihăescu încredințează revistei „Gîndirea”, de care era atît de legat, un scurt fragment intitulat *Domnul Cornoiu*. Fragmentul apare în nr. 12, decembrie 1929, pp. 400—402 [F]. Pe ultima pagină a revistei este anunțată apariția iminentă a romanului: „Foamea de Cezar Petrescu și Domnul Cornoiu de Gib Mihăescu, publicate în acest număr, sunt fragmente din două romane care vor apare, ambele, în Editura «Ciornei», în cursul lunii viitoare”. Altă ediție din acest roman nu s-a publicat în timpul vieții autorului. Reproducem, așadar, textul ediției Gib I. Mihăescu, *Brațul Andromedei* Editura „Națională” S. Ciornei, 1930 (G).

În mod surprinzător dacă avem în vedere contestările viitoare, *Brațul Andromedei* s-a bucurat, în momentul apariției, de o critică în general favorabilă, putînd fi menționate chiar și cîteva cronici extrem de elogioase. Printre acestea din urmă, trebuie amintită în primul rînd cronica semnată de Al. Philippide în revista „Viața romînească”, nr. 4—5, 1930, pp. 145—147. Preocupat de „durata sufletească” a romanului în general, considerată mai importantă decît aceea a unei acțiuni „țesute pe un timp de ani de zile”, poetul remarcă fără ezitare: „Romanul lui Gib Mihăescu sugerează această durată lungă și această intensitate de viață” (p. 146). Odată fixat acest cadru, elogiile curg fără o cit de slabă reținere, nu din lipsa spiritului critic, ci mai degrabă sub impulsurile unui entuziasm motivat de întreaga creație de pînă atunci [a autorului]. Cu amintirea stringenței epice din nuvele, dar mai ales cîștigat de virtuțile poetice ale romanului, spre care era orientat de patetica figură a lui Andrei Lazăr, criticul nu va observa deficiențele de ordin tehnic: „Romanul lui Gib Mihăescu este bine proporționat, repede condus, fără nimic inutil. Deși cu puține dialoguri și multă descripție interioară (sau poate tocmai din pricina asta), este viu, dinamic, pasionant, și, pe alocurea patetic. Aspectele de viață provincială, întrevăzute printre gesturile personajelor de primul plan (Zina Cornoiu și Andrei Lazăr) sînt caracteristice și pline de culoare” (p. 147). Pînă și rezerva, pe deplin motivată, pe care i-o provoacă numeroasele „coincidențe” din finalul romanului este repede înlăturată cu cuvintele: „Dar este numai o simplă impresie”. Interesul comentatorului este reținut în întregime de Andrei Lazăr, personaj, sub atîtea aspecte, nou în literatura română, despre care va scrie că este „magistral compus”. Dezvoltînd în *Brațul Andromedei* un „caz de conștiință”, acela al lui Andrei Lazăr, Gib I. Mihăescu „îmbogățește literatura noastră cu un roman psihologic de mîna întîi”, va conchide Al. Philippide în aceiași termeni elogioși.

Izabela Sadoveanu stăruie, în cronica din „Adevărul literar și artistic” nr. 488, din 13 aprilie 1930, asupra jocului dintre realitatea exterioară și cea interioară în romanul *Brațul Andromedei*: „Realitatea nu este cea destășurată în aparențele exterioare. Aceasta este *realitatea tuturor*, dar nu a *fiecărui* personaj” (p. 7). Scriitorul este preocupat — cum o dovedesc și variantele romanului pe care le publicăm în ediția de față — în mod deosebit de mediul în care evoluează personajele. Izabela Sadoveanu va căuta însă, cu bune argumente, nota originală a romanului *Brațul Andromedei* dincolo de „aparență”, adică dincolo de „viața absolut plată și banală a micului oraș de provincie”, înfățișată de scriitor și în multe din nuvelele sale. În prim plan trece, în felul acesta, fantasticul lumii interioare: „Fantasticul d-lui Gib Mihăescu începe odată cu încordarea cu care se silește să atingă, să realizeze, să facă posibilă această realitate interioară

și individuală" (p.7). Această viziune particulară a scriitorului modifică statutul personajelor sale, înobilindu-le. Cornoiu, răpit de visuri matrimoniale napoleoniene, se vindecă de abjecțiune și Nedan, teoreticianul unui anumit gen de frumusețe feminină, de ridicol, iar Andrei Lazăr, reprezentantul tipic al acestei tendințe de idealizare, devine, dintr-un maniac al științei, un explorator al necunoscutului: „Eroul acestui roman nu este numai nebunul posedat de nostalgia absolutului, este «omul» mînat mereu de setea cunoștinții, e Adam în care se zbate pînă la desperare dorul de a cunoaște, de a poseda absolutul”. Toată admirația Izabelei Sadoveanu este cîștigată de marile resurse pe care le dezvăluie romancierul în sugerarea „imensului necunoscut din sufletul omului”, în perspectiva a ceea ce autoarea numește „posibilitățile infinite ale unor noi valori etice și estetice”. Printre atîtea elogii, regretul că primul roman al lui Gib I. Mihăescu „nu e atît de concentrat, de strîns în jurul său însuși ca minunatele povestiri din celelalte volume”, se pierde.

La fel de elogioasă este și cronica lui Al. Bădăuță din „Gîndirea”, nr. 5, mai 1930, pp. 185—187. Cronicarul sugerează că Gib I. Mihăescu, „virtuoz desăvîrșit în pătrunderea sufletelor”, nu mai este interesat, afirmație discutabilă în parte, în aceeași măsură ca scriitorii dinaintea sa și chiar ca mulți dintre contemporani, de descrierea mediului. Sondajul psihologic sparge uniformitatea și banalitatea umanității din roman. În felul acesta scriitorul reușește să îmbogățească literatura română cu un tip unic, după părerea sa, Andrei Lazăr, „silueta cea mai frumoasă și nouă a romanului, iberic realizată psihologic și literar”. Andrei Lazăr, înăpîșat de scriitor cu o „neobișnuită [ascuțime și] [stăpînire a tuturor datelor psihologice”, ni se atrage atenția fără suficient discernămint, se așează alături de Apostol Bologa din *Pădurea spînzuraților* și de Radu Comșa din *Întunecare*. Dacă astfel de aprecieri elogioase încearcă să se sprijine pe argumente scoase din roman, și cele ferite de exagerări pot fi acceptate, în schimb nu pot fi luate în seamă în nici un fel considerațiile în afara textului pe care le face un Romulus Dianu în „Curentul”, III, nr. 777, din 9 aprilie 1930, sau Nichifor Crainic în „Cronicarul”, I, nr. 2, din 31 martie 1930. „Cronicarul” consacra, de altfel, întregul număr „talentatului scriitor Gib I. Mihăescu, la apariția primului său roman”, după cum își informa redacția cititorii, cu litere de-o șchioapă, pe prima pagină. Toate acestea dovedesc generozitatea cu care a fost întîmpinat scriitorul în momentul debutului său ca romancier.

Concomitent cu aceste cronici, dar mai ales după, nu întîrzie să apară și rezerve mai decise cu privire la *Brațul Andromedei*, chiar din partea unor critici care apreciau proza lui Gib I. Mihăescu. Printre aceștia se află și Ion Chinezu cu cronica din „Darul vremii”, I, nr. 3, aprilie 1930, pp. 84—86.

După ce laudă nuvelele, criticul constată cu răceală: „*Brațul Andromedei* totuși nu este surpriza așteptată, nu este un roman în înțelesul deplin al cuvîntului. Nu este așadar un salt, ci o continuare pe linia cunoscută, cu întrebuițarea aceluiași și numai aceluiași mijloace pe care le știam din nuvele” (p. 85). Ceea ce forma însă una din virtuțile nuvelistului devine, după acest critic, o amenințare pentru romancier. Ion Chinezu face o observație subtilă, pe care o vom întîlni, mai tîrziu, și la G. Călinescu. Scriitorul „izolează o singură tendință sufletească pe care apoi, printr-o extrem de vastă pregătire, izbutește să o impună cu putere. Nu *omul*, ci această stare sufletească, devenită oarecum autonomă, depășindu-și vehicolul uman, interesează și trăiește.” Sursa acestei tendințe este întrezărită în proza lui Andreev. Impunîndu-și să urmărească o singură stare sufletească, Gib I. Mihăescu scrie „mai degrabă o serie de nuvele”, pe aceeași temă, decît un roman. Nepăsarea față de ambianță, consecință a cîntării „unicului mobil de acțiune” în erotism, îngroașă și mai mult caracterul nuvelistic al romanului. I s-ar putea reproșa acestui critic, că Gib I. Mihăescu, înaintînd tot într-o singură direcție, preocupat să arate tot „o singură fațetă sufletească, o singură dimensiune” interioară a personajelor, scria, chiar în momentul cînd i se făceau aceste observații, un excelent roman, de o perfectă rotundime epică, așa cum este *Rusoica*. Observînd bine o trăsătură definitorie a literaturii lui Gib I. Mihăescu, Ion Chinezu scoate de aici o concluzie greșită. Lipsurile primului roman al lui Gib I. Mihăescu trebuie căutate în altă parte: în primul rînd în schematizarea caricaturală, poate fără intenție, a unor personaje și împrejurări. De acestea se apropie cu mult mai multă siguranță, deși în forma cea mai delicată cu putință, Perpersicius.

Criticul îl așează pe Gib I. Mihăescu, în *Mențiuni critice*, III, 1936, pp. 230—236, reluîndu-și cronica din 1930, alături de Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Emanoil Bucuța și Matein Ion Caragiale, situare discutabilă în unele privințe. Într-o frumoasă frază de deschidere a analizei propriu-zise a cărții, romancierul este atras spre laudele pe care, cu inima deschisă, criticul le acordă nuvelistului în primul rînd: „Demonizați ai Eryniilor sexuale, eroii d-lui Gib I. Mihăescu trăiesc o viață așa de vecină cu torturile iadurilor dantești, încît imaginea lor te urmărește, mult în urmă, după ce le-ai întîlnit prin bolgile de caznă. [...] Din aceeași latitudine vin și lumea și întîmplările ultimului său volum, romanul *Brațul Andromedei* (p. 232).” Lăudînd „opera de geometrizare” pe care o întreprinde scriitorul în majoritatea nuvelilor sale, dar mai cu seamă în *Brațul Andromedei*, criticul ajunge la un punct nevralgic: „Nu poți să nu distingi de-a lungul acestor întîmplări liniile mai dinainte trase, nu poți să nu distingi scheletul de fier pe care nu l-a împlinit încăjuns și peste tot locul, zi-

dăria" (p. 234). Greu mai putem susține astăzi, când cunoaștem manuscrisele scriitorului, ideea construcției geometrice, „cu liniile mai dinainte trase“, a romanului *Brațul Andromedei*. După cum, de asemenea, mirarea pe care i-o provoca lui Perpessicius comportarea ciudată a lui Andrei Lazăr cu greu s-ar mai putea produce: „În ce măsură, spre pildă, astronomul și matematicianul Andrei Lazăr este un pasionat al mișcării perpetue sau un simplu maniac, iată ce nu se poate distinge prea bine“. De fapt, așa cum am văzut din cercetarea manuscriselor, profesorul astronom din *Brațul Andromedei* apare în postură de maniac abia după ce, în timpul lucrului la roman, prozatorul îi trece toată patima altui personaj pentru mașina mișcării eterne, supranumindu-l cu zugravul Cristian. Perpessicius a văzut bine indecizia, aspectele cusute ale romanului și lipsa de „concentrare dramatică“, față de nuvele, deși este dispus să admită o compensație oarecum salvatoare în reușita detaliilor: „Dacă raporturile dintre fragmente, planuri sau personaje, par de multe ori arbitrar și încheiate, din necesitate și până la terminarea romanului — aproape nu este detaliu, considerat în parte și în sine, care să nu trădeze arta finită a d-lui Gib I. Mihăescu" (p. 235). La apariția romanului *Rusoaica*, criticul aruncă o nouă privire, de data aceasta mai limpezită, asupra romanului *Brațul Andromedei*, condamnând abilitatea artificioasă a scrierii: „*Brațul Andromedei* ar putea fi privit, în perspectiva celor câțiva ani de răgaz, ai scriitorului, drept preludiul sau intermediul, în care comedia dragostei provinciale se împletea cu drama absurdă a dascălului Andrei Lazăr și cu aventura stranie a Zinei Cornoiu, eroina, ca într-un joc de păpuși în care abilitatea d-lui Gib I. Mihăescu nu izbutea să se mascheze îndeajuns" (*Mențiuni critice* V, 1946, p. 260). Chiar și în paginile „nedecise" între nuvelă și roman ale *Brațului Andromedei*, Perpessicius n-a încetat să vadă în Gib I. Mihăescu pe „unul dintre cei mai dotați scriitori" ai momentului literar de atunci.

Apariția *Rusoaicei*, în 1933, care trezește de îndată cel mai viu interes al criticii și-i aduce autorului elogii unanime, avea să modifice și mai mult cumpăna în defavoarea *Brațului Andromedei*. Din această perspectivă, care sporește exigența față de primul roman al lui Gib I. Mihăescui, Octav Șuluțiu avea să scrie în revista „Azi", II, nr. 4, noiembrie-decembrie, 1933, pp. 865—867: „Roman al mediului provincial, *Brațul Andromedei* era o neinteresantă sfortare de a umple proporții nelimitate cu o insignifiantă aventură. Fără de psihologie, cu eroi flasci, fără contur interior, fără calități de stil, fără o cunoaștere a economiei romanului și mai ales fără nici un sens ultim care să fi imprimat cărții un ritm original, *Brațul Andromedei* era o scădere peste limitele permise autorului." Un adevărat „naufragiu" așadar, din care scriitorul reușește să se salveze numai datorită noului roman, *Rusoaica*. Pompiliu Constantinescu, privind

tot dinspre *Rusoaica* spre *Brațul Andromedei*, va nota în „Vremea”, VI, din 2 iulie 1933, p. 7, lipsa unei dozări mai subtile a „pastei rudimentare” și „abuzurile” stilistice care vin dintr-un „facil romantism”.

Aceasta este imaginea cu care trece romanul *Brațul Andromedei* din cronica literară în sintezele critice ale epocii. O primă încercare de cuprindere a întregii activități a lui Gib I. Mihăescu într-o privire sintetică o face Șerban Cioculescu în „Revista Fundațiilor regale”, II, nr. 12, 1 decembrie 1935, pp. 628—643. Observațiile criticului sînt în permanență echilibrate de recunoașterea calităților romanului lui Gib I. Mihăescu descoperite într-o latură mai puțin frecventată de critica anterioară. În locul întâi se înscriu „reușitele lui Gib I. Mihăescu în direcția comicului”, în destul de multe momente și scene adiacente, care, pînă la urmă, vor concura la ivirea defectelor cărții, printre acestea situîndu-se în primul rînd „prezentarea nereușită a eroului de seamă, profesorul Andrei Lazăr”: „Faptul însă că aceste scene se parazitează pe acțiunea principală, nobila nebunie a lui Andrei Lazăr, că ele constituiesc diversțiuni agreabile de la tema serioasă a romanului, concură la imperfecțiunea cărții”¹. Un anume „filon de idealism”, specific prozei lui Gib I. Mihăescu, prezent și în primul său roman, n-a scăpat sagacității acestui critic.

Preocupat de marile romane ale lui Gib I. Mihăescu, Eugen Lovinescu va consacra *Brațului Andromedei*, în *Istoria literaturii române contemporane* (1900—1937), doar două fraze, încărcate cu toate reproșurile pe care i le trezise altădată nuvelistica autorului: „Nici primul roman *Brațul Andromedei* n-a fost dealtfel mai realizat decît *La «Grandiflora»*, *Urîtul* sau *Frigul*. Dragostea monomană a profesorului Andrei Lazăr pentru Zina Cornoiu se pierde în zugrăvirea unui mediu provincial foarte banal și a unei frenezii amoroase centrate în jurul aceleiași femei ce abate interesul real al povestirii” (p. 312). De o privire mult mai atentă se va bucura, în schimb, romanul acesta în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, deși judecata lui G. Călinescu va fi la fel de necruțătoare: „Întîiul roman al lui Gib I. Mihăescu, *Brațul Andromedei*, nu lasă să se întrevadă un romancier. Cartea era rău scrisă, adică fără subtilitate, și cu acea notă de vulgaritate relativă de care nu sunt scutite nici celelalte scrieri. Subiectul aducea aminte de nuvelistica generației lui Brătescu-Voinești, eroul principal fiind ceea ce s-a numit la noi un inadptabil” (p. 678). G. Călinescu are marele merit, față de tot ce s-a scris despre *Brațul Andromedei*, de a fi definit noul tip de inadptabil reprezentat de Andrei Lazăr, în limite psihologice care pot fi observate în toate scrierile roman-

¹ Șerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane*, Editura Minerva, Buc. 1972, p. 314.

cierului: „Prin urmare la întâia vedere avem de-a face cu un inadptabil erotic. Examinînd lucrurile mai de aproape, observăm că aspectul e mai larg. Romanul nu zugrăvește oameni ci condiția generală a bărbatului. Cu diferite măști, toți eroii din roman sunt niște insetați de ideal feminin pe care ideal fiecare îl înțelege în felul său și-l realizează asemeni” (*ibid.*). Tot G. Călinescu va observa, sub crusta stilului prozaic, substanța de natură poetică a romanului.

Critica literară actuală nu aduce prea multe elemente noi în interpretarea primului roman al lui Gib I. Mihăescu. Ov.S. Crohmălniceanu îl va anexa pe Andrei Lazăr, în *Literatura română între cele două răboaie mondiale*, I, Editura Minerva, 1972, prea riguros, cu toate că nu va ignora „nota de pronunțată originalitate” pe care o aduce Gib I. Mihăescu „în tratarea problemei” eroului inadptabil, „tradiției literare care, de la Manoil al lui Bolintineanu la Dan al lui Vlahuță, de la nuvelistica lui Brătescu-Voinești la romanele lui Camil Petrescu, i-a îndemnat pe prozatorii noștri să reia această temă” (p. 515). G. Călinescu arătase deja că tipul de inadptabil al lui Gib I. Mihăescu este mult mai complex, în multe privințe deosebit de acela din literatura înaintașilor. Victimă a unei viziuni sociologice, Ov.S. Crohmălniceanu va interpreta erotismul personajelor scriitorului ca o deviere a aspirației lor de parvenire socială: „Gib Mihăescu surprinde o formă obsesivă pe care o ia, în lumea burgheză, complexul de inferioritate al eroilor săi intelectului. Spiritul veleitar se ascunde la ei îndărătul aspirațiilor erotice niciodată satisfăcute. Andrei Lazăr, Mihnea Băiatu (*Zilele și nopțile unui student întârziat*), locotenentul Ragaiaș (*Rusoaica*) caută să-și compenseze frustrările sociale în dragoste” (p. 516). Andrei Lazăr, un veleitar sau un „frustrat social”? Criticul se înșală cu bună știință cînd vrea să dea, peste voința și intenția romancierului, o semnificație socială unor astfel de psihologii ciudate. Nici în cazul lui Andrei Lazăr din *Brațul Andromedei* și nici în cazul lui Ragaiaș, cum avea să constate pentru *Rusoaica* Nicolae Manolescu, tipul social nu se convertește automat într-un tip psihologic. Pentru Nicolae Manolescu, ce-și îndreaptă întreaga admirație, în două penetrante eseuri, *Existența imaginară a lui Gib I. Mihăescu*, prefată la ediția de nuvele din 1967, și *Gib I. Mihăescu — ieri și azi*, „România literară”, VII, nr. 17, joi 25 aprilie 1974, către *Rusoaica* și *Donna Alba*, dintre romanele lui Gib I. Mihăescu, *Brațul Andromedei* este doar „o carte de începător”, cu destule tipuri schematice. Andrei Lazăr trăiește într-o lume închipuită pentru că este incapabil să înțeleagă lumea reală, pe care de fapt, complet înstrăinat în visul său, nici n-o observă: „Lumea aceasta imaginară e mai adevărată pentru Andrei Lazăr decît lumea reală” (p. VIII).

După ce am înregistrat cu grijă curba curioasă pe care a înscris-o receptarea critică a primului roman al lui Gib I. Mihăescu, vom remarca, încercînd să ne desprindem de ea, pe lângă atîtea stîngăcii evidente și normale într-o lucrare de începător, originalitatea personajului pe care aceasta îl propune. Încăpăținarea cu care se opune realității îl transferă pe Andrei Lazăr într-o zonă stăpînită de mari umbre fantastice și existența lui devine simbolică. Personaj simbol, și prin aceasta linear, eroul principal din *Brațul Andromedei* a fost căutat adeseori acolo unde nu se putea afla, într-o tipologie supusă legilor verosimilității. Fără să fie o biruință literară, acest roman al lui Gib I. Mihăescu, în care pasta epică este încă nesupusă, anunța, prin originalitatea personajului principal, care dovedește o extraordinară putere de iluzionare, împinsă pînă la limitele dintre normal și anormal, marile lui creații viitoare.

Variante

B

Doamna Nedan observase de cîteva zile că un personaj nou s-a amestecat în angrenajul complicat al activității soțului ei. Regulat însă uita să întrebe la masă pe domnul Nedan¹ cine este tînărul cu înfățișare de sulleur de turneuri, care-i tot încrucișează drumul cînd trece spre ieșire, prin fața odăilor lui. Înainte se întilnea astfel cu Mihalache, bătrînul slab, cu mustăți lungi, de parcă două caiere toarse din obrajii supti, care-i servea domnului Nedan de secretar. Mihalache îi făcea loc respectuos și neîndrăznind nici măcar să se uite la dînsa, cu ochii lui albaștri, decolorați, și abia miorlăind un salut neînțeles, în vreme ce sistemul lui osos se frîngea în două dinaintea trecerei mindre și parfumate. Mai mult să știe ce se făcuse acest Mihalache, a cărui umilință, oricît ar fi fost obișnuită cu ea, din partea tuturor cari veneau în contact cu soțul ei, o mulțumise totuși ca pe orice stăpîn care, controlîndu-și stăpînirea, constată că toate sunt la locul lor; în așa fel că întâia oară cînd băiatul acesta subțiratic și adus puțin din umeri, înalți și strîmți, cu fruntea bombată sub smocurile încurcate ale părului creț, galben și moale ca lîna, îi ieși înainte, cele întii dăți, privirea lui fu prea dreaptă și înfățișarea lui prea rigidă pentru cineva care iese din biroul soțului ei, seamănă cu un actor ambulant,

¹ Personajul se numea, cum se vede clar din numele șterse, Necșulea, apoi Benescu și, în sfîrșit, Nedan.

deci nevoia îi aduce aci — și, revenind neconținut, dovedește că nevoia asta nu-i chiar așa trecătoare.

Însă reținându-l, doamna Nedan, deși se necăjea puțin pe memoria ei, care-i întârzie satisfacerea curiozității, totuși simțea o plăcere nouă în acest necaz intim și invizibil; micile mizerii, acestea trecătoare, contrarietățile de-o clipă, toată gama senzațiilor de neplăcere, provenită din nepotrivirea înconjurului cu ideea ce și-o făcea de sine și care pînă acum avea prelungi repercusiuni în undele grozav de sensibile ale fluidului ei sufletească — toate acestea păreau acum să n-o mai excite cu ascuțitul or enervant de ace fine; în orice caz, în ceea ce privește individul acesta, uitarea de a-și îndestula ispititoarea curiozitate îi da certitudinea că noua împrejurare nu-i mai producea nici o neliniște, și că de astă dată, și de bună seamă de acum înainte, astfel de împrejurări nu-i vor mai turbura, nici măcar cit subțirile picioare de gîză luciul apei, indiferența totală pe care o doamnă ca dînsa — despre faima frumuseții căreia nici pînă Bucureștiul nu era străin — ar trebui s-o aibe: atitudine constantă în fața oricărui aspect al vieții, cu atît mai mult cu cît în mîinile soțului ei sta toată sforăria unui oraș atît de mare.

Conștiința frumuseții acesteia, despre a cărei profundă și constantă impresie în juru-i și mai departe i se raporta săptămînal la ceaiurile ei de către credincioșii și credincioasele casei, de mult îi impusese acest imperativ al totalei indiferențe față de oricine, față de soțul [ei] și chiar de domnul Vucol Vrăjescu, cvasi-amantul ei; și sonetul de Baudelaire al frumuseții devenise pentru ea *Tatăl nostru* de toate zilele. Însă se înfrunta și se certa adesea în gîndurile ei, ca vameșul, că neconținut cădea în ispită, descoperindu-se impresionată de cutare împrejurare, ca de pildă întîmplarea cu acest actoraș, sau, ceea ce o necăjea peste fire, descoperindu-se contrariată de cine știe ce gest sau vorbă a amantului ei, contrarietăți care lăsau să se întrevadă ceea ce o mare frumusețe ca dînsa se îngrozea mai mult decît orice să vadă în sufletul ei: iubire adîncă pentru Vucol.

În ziua cînd, în cele din urmă, întreabă pe soțul ei despre actoraș, acesta găsisese în sfîrșit de cuvînt s-o salute, și asta scosese din fire pe doamna Nedan. Mai întîi o-o saluta, deci se schimba o stare de lucruri cu care, oricît ar fi fost de supărătoare, în orice caz se obișnuise; pe urmă, pentru că salutul era făcut cu cumpătare, cu rezerva omului incurcat, care nu știe dacă e potrivit să facă acest gest, pe care totuși îl face anticipat, ca pe-un fel de concesie, fără pretenții de reciprocitate. Dar supărarea d-nei Nedan era că, surprinsă de „gestul” actorașului, răspunsese oarecum larg, ceva-ceva prea larg față de reticența aceluia, prea prietenos chiar, și asta, mai ales asta, întrecea orice încălcare a unui program bine de-

finit, pe care o femeie de-o frumusețe atît de desăvîrșită trebuia să-l respecte în cele mai neînsemnate mișcări ale ei.

De aceea întrebarea pe care o făcu soțului ei fu însoțită de o strîmbătură atît de acră a cărnăsoelor buze roșii, încît domnul Isaia Nedan întrebă înainte de a răspunde:

— Da ce s-a întîmplat? ...

— M-a salutat ...

— A ...

(*Reproducem aici și cîteva fraze care întrerup dialogul dintre soții Nedan cu informații suplimentare despre Aspru. La aceste fraze scriitorul a renunțat, lăsîndu-le, chiar în timpul redactării variantei B:*)

Și-i lămuri că „tînărul” este fiul prietenului său, mort acum, Nicolae Aspru, mare bogătaș și tovarăș acerb de politică, împușcat de germani în timpul ocupației din pricina firei sale brutale și dîrze. Soția îi murise mai dinainte. După război, ce a mai rămas din expropriere a fost tocat repede în străinătate de copilul mai mare, Artur, care s-a și împușcat acum patru ani la Monte Carlo, lăsînd pe cel mai mic, Mihai, pe drumuri ...

— Dealtfel și ăsta nu cred să fi fost cine știe ce de capul lui; n-are decît cîteva clase de liceu. L-am primit pentru că, de l nu puteam să procedez altfel ... era fiul fostului meu colaborator politic ... Dar asta nu va să zică, mă rog, că dacă nu-mi e de ajutor îl mătur imediat ... eu mi-am făcut datoria, atît ... față de defunct ... Toți suntem datori să ne facem datoria ... atît ...

Doamna ascultă plăcut surprinsă tot ce-i spuse soțul său. Întîi, neam bun. Al doilea, nenorocit ... nu din pricina lui ... punctul acesta fu cel care-i umplu sufletul mai mult ...

(*Urmează cîteva cuvinte lipsite de legătură și meditația doamnei Nedan = Cornoiu despre tînărul secretar al soțului ei se încheie brusc cu o frază ne-terminată:*) Punctul al treilea, al ...

Și pe urmă, după o pauză:

— Cum te-a salutat? ... Ce vorbă e asta ... adică te-a salutat ... ei și .. a ... sau a fost cumva un salut ... ne ... nelalocul lui ...

— L-am văzut mai multe zile în șir ... și astăzi pentru întîia oară m-a salutat ...

— Și vrei să nu te salute nici azi ... Probabil că acum a băgat de seamă că ești stăpînă ...

— Eu te-am întrebat cine este acest
.....

... de ce să-i scape această slăbiciune. O femeie animată de preocupări deosebite nu trebuie, nu poate să vadă toate fleacurile... Și-i veni îndată vechiul ei necaz că preocupările ei nu sunt atât de deosebite sau n-o preocupă într-atâtă încât să scape de aceste ieftine obsesii...

(Ultimele trei cuvinte sînt tăiate cu cerneală. Le-am păstrat însă pentru că întregesc înțelesul frazei.)

— Îl cheamă Mihai Aspru... fiul unuia Iancu¹ Aspru, de prin Vilcea, pe care l-ar fi împușcat nemții în timpul războiului

C

I

Trotoarul din fața liceului era înțesat de tineret multicolor și zgometos. Găseai de tot felul: băieți cu pantaloni scurți și ochi lăptoși sau fete cu rochițe pînă deasupra genunchilor, neastîmpărate și vorbărețe — ai fi zis un cîrd de bibilici, cu uniforma lor pestriță de pensionat. Cele mari se plimbau cu pași largi și mlădioși, în grupuri de trei, patru, cu șalele împletite meștesugit în propriile lor brațe; se întâlneau grup cu grup, privindu-se cu înțeles parcă și cu sclipiri de ris în ochi. De lingă zidurile masive ale școlii, dintre firidele grele de piatră, le urmăreau agale și melancolic, în mersul lor necurmat, fețe de pe care mustața mijindă alunga biruitoare truda și nesomnul, cu pomeții și bărbile nemînjite de pudră sau întinse și scrilejate de arma tăioasă a briciului, ezitînd între caietul răsfrînt din mînă și frufuul ademenitor al Evei de școală.

Examenale particulare. Clopoțelul nu sunase încă deschiderea ușilor. Și tinerețea, oricît teama judecăței apropiate ar fi pus o vagă fixitate în ochii limpezi și umezi, era tot tinerețe. Adesea surprindeai gesturi de bruscă hotărîre în brațul cu caietul. Fie ce-o fi! Mai rămînea și norocul să-și spună cuvîntul. Și caietul, răsucit cum se întimpla să fie, tot își găsea loc în servieta umflată. Iar în jurul risetelor zglobii ale fetelor răsăreau deodată subțiratece staturi băiețești; glume erau aruncate în diagonale și zig-zaguri, bufnete de ris răspundeau presfăcut, fără voie, ațîțind.

Doar cite un dolofan greoi mai rămăsese ici-colo printre firidele deopotrivă greoaie sau pe lespede de scări, De obicei ceva mai puțin dichisit

¹ Scris peste Nicolae.

n îmbrăcăminte, trădînd pe tirgovețul mărunț sau pe vlăstarul circiumarului de la țară, cumpănea mai atent între șuietul veseliei din față-i și prețul sfertului de ceas pînă la sunare. Și respingea ademenirea de sirenă cu bruscă scuturare a capului. Cunoștea el marfa: ele totdeauna veneau la examene dîldora de carte; le convenea acum să distragă pe bieții băieți de la ultimul răsfoit al caietului, adeseori atât de precumpănitor, pentru a rîde mai apoi de răspunsurile lor în fața examinatorului, cum rîd acum de glumele lor.

Dar pentru cei fără grijă aveau grijă părinții; erau acolo mame mai tinere sau mai vîrstnice, amănunțită expoziție de toalete din ultimii cinci ani, după cum moda apucase sau nu să intre pe porțile tirgului din care porcedeau. Mai rar cite un tată cărunt își tirșea greoi după sine piciorul beteag de pensionar.

Și șoapte de groază sau de îmbărbătare circulă de la grup la grup.

— Hopul ăsta dacă-l trecem...

— N-aveți grijă... nu e el așa de pretențios... E cam cicălitor el, dar la notă e mai gentil...

— Zice că are ură mare pe particulari...

În chip misterios, ca și pînă acum, o doamnă grasă, îmbrăcată-n verde și cu o mare broșă de argint în formă de păianjen în piept, șoptea celui din al optsprezecilea confident:

— Nu prea sunt speriată... am scrisoare de la domnul ministru Luca...

Acesta, un domn lung, cu favoriți cărunți, îngălbeni atunci deodată și membrele lui lungi începură să tremure cu străsnicie; iar din fundul orbitelor găunoase ochii lui mici și slabi căutară cu și mai multă ură la odrasla-i, tot așa de înaltă ca și dînsul, care, hăt departe, agita servieta într-un grup foarte vesel de domnișoare.

— S-a isprăvit... cade la sigur ticălosul...

... un biet întirziat cu examenale — un inveterat candidat la respingeri și repetenții. Lumea e totdeauna dispusă să pună răul înainte; care dintre toți acești trecători, cari se uitau la el cu oarecare curiozitate supărătoare, ar fi fost dispus să-i acorde că poate a fost și el la război, cum de drept și era, c-a avut chiar o tragedie în familie în timpul acela, urmată de necazuri și griji destule — și că dacă mai de demult, dacă într-adevăr a avut oarecare neplăceri cu școala — și dacă multă vreme, din cauza atîtor evenimente prin care trecuse, o neglijase, ori și cum, de doi ani, de cînd a început să-și completeze studiile, a luat voinicește în piept firu examenelor și le-a cîștigat cu biruință unul după celălalt.

Dar ce vrea să știe trecătorul de lucrurile acestea; lui i-e foarte ușor să strimbe din nas, ridicînd privirile de la cărțile din mînă la figura matură ca de profesor.

Și Mihai Aspru se uită foarte deznădăjduit la ceasul lui de buzunar, care i-a făcut pocinogul, trimiteîndu-l la școală cu un sfert de oră mai devreme; dar în sfîrșit — ceasul i-a făcut pocinogul — însă acum cînd chiar ornicul școlii arată că e ora de deschidere, de ce nu s-o fi deschizînd ușa școlii? Hotărît, toate sunt contra lui, tocmai astăzi cînd s-a întîmplat să fie latina și greaca, cu texte și dicționare uriașe, pe care trebuie neapărat să le aducă în mînă. Acum ar fi fost bună o servietă mare, cum a văzut el una la avocatul Păunoiu, decanul baroului; eh, bună ar fi, dar dacă nu e! Și-n definitiv, trebuie să se deschidă ușa aceea odată și odată...

Mihai Aspru, care tocmai își accelerase pasul în plimbarea lui izolată și nerăbdătoare, făcu o piruetă pe loc să vadă dacă marele portal al liceului, căptușit în complicată florărie de fier, s-a deschis în sfîrșit. Și atunci văzu zgomotosul grup de școlari și părinți despiciîndu-se în două, lăsînd vad mersului legănat al unei doamne destul de înalte, care părea că-și croiește drum prin mulțimea aproape compactă doar cu puterea zîmbetului aceleia în același timp amical și poruncitor a[1] ochilor acelora prea mari, foarte închiși la culoare și îmbrăcați într-o lumină ciudată, rîzătoare, mai degrabă luătoare în rîs. Aspru o privi cu admirație: de cînd se învîrtea el aici, se întîmpla să fie primul individ care putuse despica forfotul și zarva aceasta tinerească; toți cari mai trecuseră înainte, bărbați sau femei, trebuiseră să descindă de pe trotuar și să ocolească pe mijlocul străzii.

Dar cu cît aparițiunea se apropia, admirația lui Aspru prindea să se ridice; de bună seamă era o doamnă de foarte bună condițiune, judecînd după îmbrăcăminte și după demers; cîteva capete de *părinți* se descoperiră respectuos. Doamna mulțimea fără se să uite totuși nici în dreapta, nici în stînga; ea privea doar, ca la ceva foarte firesc și de drept cuvenit, de-a lungul drumului ce i se desfăcea înainte; iar, de o parte și de alta [a] acestuia, atîtea perechi de ochi se aprindeau, stele necunoscute ce încep deodată să ardă în paragini cerești. Ai fi văzut în ochii acestia de fete și flăcăi și de flăcări, de la lumina pură a admirației tinere și virile, pînă la pîlpîirea vinătă a invidiei neputincioase, o scară întreagă de nuanțe deopotrivă de omagiale pe care trecătoarea le aștepta tot așa de firesc, și le primea, fără a-și clinti privirea, cu obrazii, cu părul, cu vestimentele, cu zîmbetul ei invariabil și bizar.

Mihai Aspru se dăduse într-o parte cu supunere să facă și el loc privirei aceleia care mătura tot ce găsea în cale-i. Dealtminteri era și timpul

să pună la adăpost de-un zîmbet atît de dulce și totuși atît de tăios uriașele lui dicționare, care contrastau atît de evident cu figura lui matură și gravă. Oh, dicționarele ăstea mizerabile, de n-ar fi fost ele, el ar fi înfruntat ochii aceia și nu s-ar fi ferit — în orice caz — de la atita distanță...

El s-ar fi dat și mai înapoi, spre pările școlii, să-și ferească enormele dicționare, însă figura femeii care venea se deslușea tot mai mult; și era într-adevăr ceva de privit de aproape, chiar foarte de aproape: chipul acesta, cu pălăria înaltă, de sub care ieșeau afară rebelii cîrlionți de-un arămiu ciudat, cu reflexele lor albastrui — loc ce se stîngea departe în noapte. Nasul pornea drept de sub bordul mic al pălăriei, voluntar și poruncitor, încovoiindu-se brusc în melcul fin al nărei. Ai fi zis, sub pălăria înaltă, profilul în același timp bărbătesc și virginal al Palas-Atenei din textul cu extrase eline.

Aspru fu încîntat și-și uită chiar de dicționare; dar exact în dreptul lui, zeita înțelepciunii — desigur, fulgeră în mințea lui Aspru, obișnuită cu figuri mai juvenile în fața templului ei — pentru întîia oară acum își schimbă direcția privirei, pe care o plimbă de la groasele dicționare la figura doctorală a celui care le purta. De bună seamă nu se schimbaseră aici o trăsătură în figura ei și zîmbetul îi rămăsese același; dar în Aspru se schimbă orice echilibru interior, mîna începu să-i vibreze și chiar deveni așa ușoară că parcă nu mai era în ea nici un dicționar — lucru ce se adevăra instantaneu apoi, căci o detunătură de neobișnuită intensitate îl vesti că uriașele cărți căzuseră pe asfalt. Fără să se întoarcă, trecătoarea nu putu opri smucitura umerilor, pe care i-o dădu rîsul — gest care nu scăpă lui Aspru; el se aplecă să-și culeagă dicționarele în hohotul discordat al atîtor voci de toate nunațele. Trebui să ridă și el desigur, chiar așa fără poftă, și se amestecă în rîndurile ce se pregăteau să intre, căci ușile în sfîrșit se deschiseseră. Pierdut în mulțimea de capete, auzi șoapta admirativă a unei colege:

— Bine, foarte bine, doamna Nedan...

Și răspunsul:

— Pentru întîia oară cînd o văd pe jos...

Va să zică aceasta era doamna Nedan — frumusețea orașului. Dus de curent, Aspru urcă în silă scările de piatră. Nu mai auzea nimic. Și se simțea atît de mic și de umilit, el înaltul, el „hotărîtul“, cum se decretase în proprii săi ochi, de cînd decisese să-și dea examenele rămase mult în urmă — că făcu eforturi uriașe să reție dicționarele uriașe, care și începuseră să-i joace iarăși în palma nedeplin cuprinzătoare.

Servitoarea aduse la masă și trecu cu castronul fumegînd în dosul doamnei Nedan. Aceasta luă farsuria dinaintea soțului și servi, explicînd servitoarei nou-venite:

— Cînd sunt musafiri streini la masă, atunci te duci cu castronul lîngă fiecare... și ei se servesc singuri... acum, cînd sunt numai eu cu domnul, îl servesc eu pe dînsul... să nu uiți asta...

Lingurile căzură în supa fumegîndă spre a se ridica încolăcite de viermișori de fidea...

— E un băiat strein de oraș, continuă domnul conversația întreruptă de venirea servitoarei. Tocmai a terminat licul... dar e ceva mai matur... l-a incurcat războiul, spune el... Însă n-ar fi tocmai de rînd... și asta mă cam pune în gardă... în orice caz parale nu-i dau eu pe mîină... Dar e activ și repede înțelegător deși nu se pricepe la nimic. Și după o pauză mai mare: E foarte înțelegător... și asta mă îndeamnă să fiu atent...

— De ce trebuie să-l ții dacă e așa de „înțelegător”, cum spui...

— Bravos... păi eu cred că tocmai pentru că e inteligent...

— Dumnezeu să te înțeleagă... nu-ți place că e inteligent dar îți place...

— Draga mea, e totuși clar...

— În sfîrșit... cred că am vorbit destul de secretarul acesta... te rog să lăsăm...

Și se îngrozi de-a binelea la gîndul că ar putea să aibe o discuție mai animată cu soțul ei pentru un subiect atît de banal. Ah, acest lucru nu-l putea suferi la soțul ei; dădea atîta importanță la lucruri secundare, care nu se potriveau cîtuși de puțin cu puterea lui și cu situația de viitor ministru care-l aștepta. În orice caz nu putea admite ca astfel de lucruri să i le împărtășească și ei, pentru că pentru o femeie ca dînsa, despre faima frumuseții căreia nici pînă Bucureștiul [nu] era străin, orice împrejurări, chiar cu mult mai însemnate, nu trebuiau s-o turbure nici măcar cît subțirele picioare de gîză luciul desăvîrșit al apei. Se uită pe sub sprincenele puternic trasate deasupra ochilor negri și rotunzi; domnul Nedan se vedea bine că vrea să mai vorbească.

Probabil nu găsea cuvîntul și lingurile pline erau încă preferabile dorinței de a adăuga ceva; în orice caz, odată cu ideea, domnul Nedan mesteca neapărat un răspuns, căci falcile, grăbite la început, se împreunau și se desfăceau pieziș. Doamna Nedan se gîndi să aducă o idee nouă în discuție; aceasta era arma ei cînd nu-i plăcea ce vorbește dînsul. Se repezea în mijlocul ideilor lui cu o idee nouă, și îndată le risipea prin mintea ca o magazie prea încărcată a domnului Nedan, unde cu greu acesta mai

putea să le găsească. Dar pentru că acum nu găsi la îndemînă alt ceva mai depărtat, domnul Nedan putu să completeze:

— Doar cîteva amănunte pe care socot necesar să le cunoști. Îl cheamă Mihai Aspru, fiul unuia Iancu Aspru de prin Vilcea... pe care l-ar fi împușcat nemții în timpul războiului... mi se pare c-am cam auzit eu de așa ceva...

Doamna Nedan încuviință tăcînd. Într-adevăr numele noului secretar era necesar să-l știe.

— Mi-a plăcut, continuă el, modul cum s-a prezentat: simplu și precis. Astea mi-au plăcut mie întotdeauna: simplitatea și preciziunea: „Domnule Nedan, iertați-mi îndrăzneala... am auzit că v-a murit vechiul secretar și aș dori să-mi încredințați mie locul. Sunt cutare și cutare. Am făcut așa și pe dincolo...” în sfîrșit, în trei vorbe m-a pus în curent cu totul. ... Asta mi-a plăcut totdeauna. Să fii mai clar și mai cuprinzător în termeni cît mai scurți... Dar să nu-ți închipui că m-am încîntat așa repede... Nu... Mi-am imaginat îndată: băiatul și-a preparat discursul. Așa că l-am mai întrebat vreo două lucruri, trei... Cînd l-am văzut că nu se încurcă la vorbă, că se menține dirz și vorbește tot așa de clar și răs-picat, mi-am făcut și convingerea: asta e de mine... Nu, dar ascultă, chiar așa fizicește numai, cînd l-oi vedea și e de ajuns ca să-ți placă... înalt, suplu, vorbă sonoră... E... bietul Mihalache, el... nu puteai să-i pretinzi... Și încă ceva... ceva care m-a determinat fulgerător...

Dar doamna Nedan nu mai putu răbda. Și se repezi îndată, parcă cu un fel de șuierat de răutate în glas:

— Frate, dar eu nici pînă azi nu m-am dumirit de ce a murit Mihalache. Săracul... părea într-adevăr suferind... însă așa pe neașteptate...

— Avea cord... răspunse sec domnul Nedan.

Tăcură. Surise mulțumită văzîndu-l cum își caută furios printre lingurile de supă ordinea cuvîntelor pe care le pregătise. Pînă atunci domnul Nedan avea obiceiul să-i ceară ajutorul ei: „Or unde rămăsei...” Dar poate pentru că observase că ea îl ajuta greșit, în orice caz de cînd începuse o cură strașnică de dușuri pentru a-și recăpăta memoria, pe care o simțea scăpîndu-i, se străduia să-și aducă singur aminte de ce vorbise, ca un exercițiu. Ea surise iarăși văzîndu-i neputincioasele contracțiuni ale feței și mulțumi în gînd sufletului lui Mihalache.

Și-și aminti cu simpatie de bătrînul acela slab, cu mustățile lungi, de parcă două caiere¹ toarse din obrajii supți, de modul cum îi făcea loc cu respect mîeros, neîndrăznind nici măcar să se uite la dînsa, cu ochii

¹ În text: *care*.

lui albaștri, decolorați, și abia miorlăind un salut neînțeles, în vreme ce sistemul lui osos se frîngea în două înaintea trecerei mîndre și parfumate, — de umilința aceea care o mulțumea nespus, din partea tuturor ce veneau în contact cu soțul ei, o mulțumea ca pe orice stăpîn care controlîndu-și stăpînirea constată că toate sunt la locul lor.

Dar cînd văzu apoi figura de ceară a lui Mihalache, întins pe catafalc, cu mustățile lui lungi sub nasul ascuțit, zîmbind cu umilitul lui zîmbet șiret urlutului multiplu al familiei, o cuprinse groaza și mila... Și simți ca o muștrare în suflet că se folosise de el ca să scape de povestea lui bărbatu-său. Cînd însă îl văzu pe acesta mestecînd fălcile cu satisfacție, rostind un: „a, da” triumfător, atunci n-avu încotro și trebui din nou să pareze:

— Nu știu cum, am așa un fel de remușcare că nu m-am dus la înmormîntarea lui. Dealtfel tu strici, că nu m-ai anunțat. Și are, săracul, o droaie de copii... Cel puțin să-i fi dus și eu ceva flori.

— A fost destul prezența mea... Și pe urmă am avut eu grijă de toate le-am dat ceva parale... pe băiatul cel mare l-am băgat la primărie...

A, va să zică făcuse ceva mai mult decît își închipuise ea! Și privi cu simpatie pe bărbatu-său, care în învălmășagul atitor ocupații nu uita niciodată cel mai neînsemnat, lucru care ar fi știrbit, într-un loc cît de mic, impresia de uriaș dar regulat motor, cu mii și milioane de roțițe, cum îi apărea ei activitatea lui.

Și simțimîntul de siguranță, de putere, de egoistă mulțumire, pe care ți-l dă posibilitatea de a face bine, pe care-l încerca totdeauna alături de omul acesta, o învălui iarăși, mulțumind-o pînă în creștet, și o făcu să-și zîmbească în oglinda bufetului, unde se contemplă o clipă veselă și mulțumită; pentru ca zîmbetul fermecător al figurei aceleia răsîrîntă de sticlă, parcă strein de albă, și privind-o șăgalnic prin cercul negru al cununei părului lins și lucios, s-o încinte pînă dincolo de orice margini. Ea simți fericirea aceasta desăvîrșită, alungîndu-i-se în prelung și repede circuit, ca un fior de hidromel, de-a lungul tuturor încheieturilor, de-a lungul mîinilor, al lungilor picioare și al trupului înalt, și se simți înaltă și parcă tronînd peste destine de pe scaunul acesta de sufragerie. Figura lui Vuco! apărî o clipă pe ecranul gîndului ei pus în mișcare, îngenunchată și cocirjată, sărutîndu-i, cu afectată religiozitate, ca de obicei, virful piciorului, cînd o dezbrăca. Dar cum, în închipuirea ei, o supăra puțin aspectul prea marei siguranțe de sine a acestuia, împinse piciorul cu dezgust și-l răsturnă ca pe ceva netrebnic. Și se văzu în mașina ei deschisă și albă, trecînd ca un vis de perfecțiune printre trotoarele înțesate, ducînd mîndrul ei ajutor în casa văduvei lui Mihalache.

Servitoarea aducea felul al doilea, și doamna Nedan constată că îmbrăcămîntea ei de stambă e prea proastă chiar și cînd nu sunt mosafiri. Și apoi e prea burghez să te gîndești numai la mosafiri cînd îți îmbraci servitorii.

Și pe cînd deslăcea cu îndemîinare de chirurg, cu virful cuțitului, bucata scuenită soțului ei din buturele de iepure, doamna Nedan întări hotărîrea de a-și îmbrăca fetele din casă în orice împrejurare la fel de corect, cu foarte justă observație că se putea foarte bine să pice cineva strein, de la București de-o pildă, pe neașteptate la masă.

În timpul acesta domnul Nedan povestise cîine știe ce despre Iancu Aspru, tatăl noului său secretar. Și pentru că nu terminase, doamna Nedan își refugie iarăși gîndurile în altă parte; și-i veni în minte acum băiatul acela subțirăteț și adus puțin din umerii înalți și strimți, fruntea bombată sub smocurile încurcate ale părului creț, galben și moale ca lina, ieșindu-i de sub pălăria largă, de sufleur provincial, căruia îi căzuseră dicționarele din mînă la trecerea ei. Și surise deci mulțumită acestui omagiu involuntar și sincer adus frumuseței ei.

[III]

Dar în după-masa aceasta domnul Nedan nu putu lucra deloc cu secretarul său. Îi dădu cîteva petiții și-l trimise pe la autorități. Pe urmă îi recomandă, dacă se întoarce și nu-l găsește aci, să treacă totul în registre (domnul Nedan avea registre nu numai de încasări și cheltuieli dar chiar de intrări-ieșiri; avea apoi copier și chiar o situație (?) în care afacerile erau trecute provizoriu, ca un veritabil birou comercial) — apoi să fie liber pînă a doua zi dimineața.

Mihai Aspru luă tăcut petițiile, le ceti în tăcere, în vreme ce Nedan îi da explicațiile sumare, cum să procedeze, apoi le puse în servietă, salută și ieși într-un fel de vestibul în care da ușa biroului. Se apropie de cuier ridicînd mîna să-și ia pălăria, nu fără a-și aprecia mișcarea lentă și sigură de sine în oglinda cea mare, după care, dintr-o smucitură a capului, aruncă șuvițele rebele de păr înapoi și-și puse pălăria, constatînd cu satisfacție intimă că de cîteva zile, de cînd a intrat în acest serviciu, tenul i s-a mai limpezit de buburoșeniile tinereței, trăsăturile rămînînd totuși de aceeași impunătoare energie.

Dar i se păru un foșnet, dincolo de ușa care separa vestibulul acesta de antreul propriu-zis, în care da [sic!] toate celelalte camere ale etajului (înainte antreul cu vestibulul acesta formau un singur corp, dar d-l Nedan le separase pentru a cruța mobilierul și intimitatea restului casei de mul-

ținea celor ce aveau afaceri cu biroul). Aspru avu lămurit senzația că dincolo se mișcă pasul rar și egal al doamnei Nedan; urechea lui ciulită fură cu nesaț zvonul mătăsos al rochiei scumpe și pleoapele îi căzură molatec ca sub vraja celui mai minunat extaz.

Mina care și apucase minierul uși de la antreu se ridică; el deschise grăbit geanta și se prefăcu că-i verifică conținutul, în vreme ce acum tocmai se auzea de dincolo vocea de cristal a d-nei Nedan luându-și ziua bună de la soțul ei. Aspru își făcuse planul: când ea va deschide ușa, el va ridica ochii din geantă, ca omul care găsește totul în regulă. În clipa ce urmă simți cum deodată începe să-i înghețe picioarele, închise geanta și fugi la ușă. Dar fu prea târziu, d-na Nedan apărură. El trebui deci să se ferească într-o parte și, neștiind dacă trebuie să salute sau mai întâi să se prezinte, nu făcu nici una nici alta, și rămase stupid, nemișcat ca un stilp și alb ca varul, în vreme ce ca trecu pe lângă dînsul fără să-l privească, cu același vag suris fără culoare, dreaptă și înaltă, umplîndu-i nările de minunăția parfumului ei. O așteptă să coboare scara, pe urmă cobori și el. Când închise după dînsul ușa cea grea de la intrarea de jos, mașina tocmai pornea. El înaintă în urmă-i prin aburul benzinei pe care-l aspiră ca pe ceva prețios. Când coti pe după poartă, ca nici nu privi în urmă, iar el se simți foarte încurcat și nenorocit, lipsit de curaj și inițiativă, căci nici acum nu știa dacă trebuia sau nu să i se prezinte, dacă trebuia sau nu să vestească pe domnul Nedan despre aceasta, dacă domnul Nedan nu aștepta din partea lui propunerea aceasta, sau dacă nu i se va părea îndrăzneată din partea unui funcționar o astfel de propunere, dacă n-ar fi mai bine s-o lase încurcată și să lase împrejurările ca să hotărască, însă dacă astfel nu dovedește proastă creștere și, cine știe, poate jienire, dacă... Și zgîlțit în toate părțile de atîtea feluri de *dacă*, i se păru lui însuși atît de stupid și de nepriceput, de slab și de imbecil, că nici nu mai știu unde s-o ia mai întâi, la administrația financiară, unde trebuia să plătească taxa pentru viuderea materialului unor păduri în exploatare (și la amintirea cifrei uimitoare ce ar putea realiza domnul Nedan din această exploatare, neistovitul „dacă” creștea și mai înverșunat, scoțînd noi capete ca viermii prin sciziparitate) sau la prefectură, unde trebuia să rezolve neapărat favorabil niște lîrtii importante ale unor partizani politici, deși acum era la putere partidul advers. Încît Aspru regretă amarnic ușurința meseriei lui, de care se bucurase într-atît la intrarea în serviciu, și se rugă în gînd divinității să-i pună piedici insurmontabile chiar pentru influența enormă a d-lui Nedan, obstacole pe care să le treacă numai el, prin iscusința lui, spre încîntarea d-lui Nedan și spre admirația ascunsă a soției sale.

Și dus de mersul său din ce în ce mai accelerat, Aspru se văzu cîndva, nu știu cînd, tratînd în tovarăș cu domnul Nedan și dînd în două bene-

ficiul net al exploatării unor întreprinderi de păduri pe lângă care cea actuală e ca hainele lui lustruite de perie față de blănurile d-nei Nedan. Dar tristețea îl copleși iarăși gîndindu-se deodată că, mai înainte de toate acestea, ea ar putea să-i povestească bărbatului ei, acum, după ce-l văzuse, întîmplarea cu dicționarele.....

(Reproducem aici și cele cîteva fraze de pe spatele filei 364, varianta A, numerotată inițial cu cifra 36 de autor. Să se compare aceste fraze cu fragmentul corespunzător din ediția 1930, p. 28).

— Pentru că omul faptei e gata să intre în acțiune... E periculos să rămîni singură cu omul faptei... De-acum înainte te-asigur că nu se va mai întîmpla.

Și rise iarăși sec și crud. Dar cînd veni Tina, deși mai stătu destul timp, totuși nu-i povesti de isprăvile omului faptei. Ceca ce îndritui pe Inelescu¹, după ce plecă, să se simtă cel mai fericit din lume. Cîntă, jucă, îmbrățișă pe Tina, o așeză pe sofa și începu să-i înșire toate calitățile ei, ale Tinei, cu o dărnicie care o nîmi și pe aceasta. Ea-l asculta ca în vis, dar el se trezi deodată explicîndu-i superioritatea piciorului lung și [cuvînt *indescifrabil*], uitînd că vorbea unei femei cu picior scurt; ea oftă deodată cu atîta tristețe, că el se opri încurcat de gafa lui.

— Iartă-mă Tina, dar nu vreau să zic că nici...

(Deși lipsesc mai multe pagini, firul narativ poate fi reconstituit în baza cîtorva file răslețe (50, 51, 54, 59), în care este vorba de aceleași personaje: Nedan, Vucol sau Vrăjescu, Mihai Aspru și doamna Nedan. Aceste pagini au fost scrise la sfîrșitul anului 1927, după cum o dovedește această precizare de pe un înscris avocațial folosit de romancier pentru a-și redacta pe partea nescrisă, textul literar: „Făcut la Drăgașani, azi 19 decembrie 1927”.)

...statuară și are tot timpul căci tocmai era-n epoca interzicerii d-lui Nedan.

Acum cînd ea reveni la Tina, el trebui s-o uimească cu noile lui cunoștințe. Dar constată repede că n-avea de unde să înceapă căci timpul care-i despărțise șteresese ușor familiaritatea care se stabilise între dînsii înainte, iar acum era desigur îndrăzneț dacă nu stupid s-o înceapă cu picioarele.

Porni iarăși de la ochi în jos, dar totul mergea greu, nespun de greu căci nu vroia să repete vechile complimente. Noroc că ea făcu o mișcare

¹ Scris peste numele: Vrăjescu.

cu piciorul, care i-l puse mult în evidență, și el gândi că intenționat ea-i garată unde a rămas. Rosti o introducere banală, care o făcu să pufnească dar pe urmă fu savant. În căldura demonstrației se lăsă chiar într-un enunghi, și indică cu degetul întins, făcând comparații cu alte feluri de picioare, însă transparența ciorapilor de mătase îl orbi, și, înconștient, se trezi cu întreaga mână mângiind pulpa fină și lunguiată.

Suprinsă, vroi să i-o îndepărteze, el avu totuși tăria să reziste, și-n hărțuiala aceasta a mâinilor, delicată și prevenitoare, pe deasupra, ca o pasere răpitoare din zbor, buzele lui căzură lacome și arzătoare pe ciorapul fin. Ea se ridică atunci repede și strigă pe Tinața.

— De ce-o strigi, întrebă el rugător...

— Pentru că e timpul, îi răspunse ea rizind, și-o strigă iarăși. Apoi îi lămuri iarăși

... și când ar fi putut îngădui sau trimete cu servicii îndepărtate slugile — căci în orice caz, acolo la Tina, niciodată nu se va preta la aventuri, pentru nimic în lume, cu el.

Dar Vrăjescu!... Când își aminti de sărutarea lui pe ciorap se cutremură. Și-atunci gândul fatal îi fugi într-altă parte, unde nimeni n-ar fi gândit — și ea știa că nimeni n-ar fi gândit — și chiar nimeni n-ar fi crezut, chiar de-ar fi crezut. Și ca zîmbi cu simpatie, gîndindu-se acolo, la acela, tocmai pentru că era atît de negîndit și de necrezut.

Dar pe cînd făcea aceste reflecții triste, mașina cotea pe strada ei; trupul ei se înmlădie și ochii îndepărtați de la viersușul albastru descoperiră în lumina felinarului din colț silueta deșirată și firavă a noului secretar; avu timp să-i deslușească pe fața udată de lumină, petele mărite ale ochilor într-un fel ciudat, care ar fi fost și mulțumire, dar mai degrabă spaimă. Și totuși într-o clipită apoi trupul i se desfăcuse în atitudine de îndrăzneală și bravadă și o salută larg. Ea-i răspunse sec, dar după ce trecu de dînsul zîmbi amintindu-și de dicționare. Și pe urmă zîmbi și mai mult, cu înțeles, urmînd ușor logica acestei coincidențe. A ve

... stînga, îi plăcea numai cînd involuntar ochii i erau simuși din contemplație la cotituri; atunci surprindea trecătorii privind-o cu vădită admirație. În ochii ei atunci plutea neconținut aceeași indiferență, în vreme ce simțea cum crește în sufletul ei ceva mulțumitor, îmbătător, tot mai mare, nemărginit.

¹ Inelescău de mai tirziu apare în aceste variante cu numele: *Vucol* și *Vrăjescu*.

Își fixa totdeauna un gînd pe care-l înoda bine cu unul din capetele sîrmei luminoase; și gîndul pornea atunci neobosit înainte și înapoi de-a lungul micului șarpe albastru.

Acum gîndea neconținut la Vrăjescu. Îl găsea destul de drăguț cu figura lui brună-verzuie, totdeauna rasă din proaspăt, cu părul încîrlițat și sprîncenele lungi, cu trupul lui dezvoltat și bărbătesc. Și se străduia să-i placă. Pentru că găsea timpul să-și creeze o complicație vieții. Așa, traiul acesta în doi, cu domnul Nedan, mult deasupra vîrstei ei și cu curiozitățile lui, începuse s-o agaseze. Și pe urmă era un vis vechi, conceput în vremea lecturilor din ultimii ani de pension.

Foarte bine, lucrul în sine era convenit demult. Dar unde era omul acela, altul decît Vucol. Ar fi vrut ca omul acela să fie cineva cu totul deosebit, sau să fie gata să facă ceva cu totul deosebit, ce anume n-ar putea ști, dar ceva, un fapt mare, nu știa nici ea cum. În orice caz, pentru o frumusețe ca dînsa, un amant, primul amant, trebuia să fie cumva altfel, să spuzească în ochii lui misterul unor forțe încă latente, dar gata să se aprindă la flacăra pură a iubirii, și să sfîșie pînă-n mari depărtări, pînă la infinit și pînă la Dumnezeu, întunerecul compact și nesigur spre care o ducea noua aventură.

Or în ochii lui Vucol [*nume scris peste un altul*] ea vedea desigur flacăra vie și limpede și foarte intensă, e drept o iubire adevărată; dar totul era prea limpede în pupila aceea, prea desăvîrșit de limpede, și nimic altceva. Iar jur împrejur întunecime aspră și dură.

Cînd el se bucura astfel în chipul lui de primii pași călcați solid pe drumul izbîndei, ea acum, cu cit mașina o ducea mai departe de casa de unde ieșise, cu atît se simțea complet nedecisă, deși cînd venise ajunsese să se gîndească dacă acum sau data viitoare, sau chiar tocmai la a treia întîlnire, trebuia să-i îngăduie a veni la dînsa sîmbătă cînd bărbatu-său e regulat la București.

După o lipsă mai importantă (pp. 60—80), aceasta din urmă păstrată fragmentar, continuăm reconstituirea variantei C cu pp. 81 și 82—93, ultimele aflate pe spatele jilelor 309—297, (aceasta este ordinea de lectură pe verso, a variantei A) la care se adaugă trei pagini independente: pp. 94—96).

În tot timpul întrunirii¹ Mihai Aspru stătuse neconținut în dosul biroului, judecînd și cîntărind cu mare luare-aminte împrăjările. Din tot ce

¹ Este vorba probabil de întrunirea politică din saloanele familiei Nedan (Cornoiu), la care se referă și nota citată de noi în prezentarea variantelor romanului *Brațul Andromedei*, p. 173 din prezenta ediție.

văzuse, două lucruri i se păru că înțelege în mod indiscutabil. Vrăjescu desigur trebuie să fie poate amantul ei *en tilve*. Însă în perioada lichidării. Era vădit că începuse să se plictisească de-un astfel de individ. În schimb — Aspru credea că nu se înșală — simțimintele ei începeau să rodească în jurul profesorului mic și firav, Andrei Lazăr, care părea c-o atrage tocmai prin delicatețea trupului și prin sfiiciunea lui nespusă, prin stingăciile și distracțiile și, de bună seamă, prin ochii aceia exagerat de mari și de negri și parcă speriați.

Aspru înțeluse limpede; acesta e rivalul cel temut. Dar, lucru curios, nu simți împotrivă-i nici un fel de repulsiune. Ba chiar simțise, urmărindu-i mișcărilor, incropindu-l cu un fel de efluviu de simpatie. I se păru că omul acesta trăiește numai în el; în fiecare moment lumea cealaltă, exterioară, părea că atunci o vede pentru întâia oară. De aci poate și risul pe care-l producea în juru-i și care părea că amuză atita chiar pe doamna Nedan. Însă Aspru văzuse limpede ce fel de amuzament e acesta; în orice caz cetise în ochii femeii scăpărarea dorinței de a cunoaște pînă la capăt amuzamentul pe care i l-ar produce omul acesta. Poate pentru că părea un astfel de adversar ușor de înlăturat sau poate pentru că vedea că el nu poate stimula decît o simplă curiozitate; sau, în fine, pentru că părăsind pe Vrăjescu, în fața doamnei Nedan se deschidea fatal o răsăpintie, unde putea oricînd să schimbe direcția drumului. Însă pentru Aspru era limpede: greul luptei trebuia dus împotriva lui Vrăjescu. Momentul era chiar propice.

Cînd ieși de la întrunire, el rătăci pe străzile orașului, apoi pașii îl duseră instinctiv înapoi spre casa patronului. O privi cu luare-aminte de pe trotuarul dimpotrivă; pe toată fațada dinspre curte ferestrele erau întunecate. El examină cu stăruința celui ce n-are ce face fațada asta, pe care acum o vede în toată amănunțimea ornamentației, staturile cît erau de lăuate de la o frereastră la alta, privi lung termometrul fixat de cei doi drugii de nichel la unul din geamuri. O luă apoi agale pe strada care coboară nesimțit spre grădina Mihai Bravu și privi cu luare-aminte la toate casele acestea, cu ferestrele spre stradă întunecate, cu staturile neglijent trase, cu termometre la geamuri, cu curți largi, asfaltate, în fundul cărora se vedeau garajuri cu porți mari ca de cetate.

Propriu-zis nici el nu știa precis de ce o luase tocmai pe strada asta boierească, și de ce contempla cu atita interes fațadele caselor. Ideile treceau nelămurit în cap, fugare și fără consistență, translucide ca norii străvezii mînați de vînturile înălțimilor în nopțile cu lună. Gînduri, amintiri, închipuiri trecînd mai multe odată și într-astfel că printr-unele vedeai pe celelalte, deși fără nici o legătură între ele?

În dosul ferestrelor acestora, în camerele din fund, viu luminate și calde, trebuie să se miște, să stea tolănite pe sofale, cetînd sau visînd, femei, neapărat frumoase, neapărat tinere, și chiar înalte, și chiar brune, în dosul tuturor acestor geamuri era o singură femeie de-o stranie și împărătească frumusețe. Împărătească, pentru că acum memoria făcea loc unor pasagii întregi din Tacit, care reveneau în mintea proaspătului absolvent de liceu. Își închipui în dosul perdelelor trase pregătiri de mese imperiale, festinuri romane, otrăvuri și cuțite pline de sînge, apoi se sili să-și închipuie cum cît mai veridic trebuie să fi fost tatăl său, ce cuvînt trebuie să fi zis, ce gest trebuie să fi făcut cînd nemții l-au legat de copac și l-au împușcat. O fi mers el dirz la copacul de supliciu sau i-o fi rugat să-l ierte, el, fiorosul Nicolae Aspru? Dacă el apuca de-și vindea moșioara, cum spunea adeseori înainte de război, și-și cumpăra casă aci, în orașul acesta mare, aceea era salvată, și viața lui, și mare parte din avere. Și încearcă iarăși să-și reconstituie, după spusele oamenilor din sat, toate cele întîmplate după execuția sumară și nocturnă: mulțimea de datornici devastînd casa, spărgînd birourile, punînd mina pe zapise și pe polițe. Un unchi lacom, căruia îi făcuse fictiv un act de vînzare pe întreaga moșie, asmuțînd lumea la jefuire, tocmindu-și slujitor să-i apuce contrainscrisul doveditor al netemeinicii vînzării. În vreme ce trei frați ai lui mureau în același timp în Moldova...

Ajunsesse în grădină și, covîrșit de gînduri, se așeză pe banca din dreptul porții de unde putea vedea toată strada boierească urcîndu-se ușor spre centrul orașului, tăcută și neumblată; ochii lui o parcurseră pe îndelețe, casă cu casă, parcă ar fi urcat o scară de măsuri treaptă cu treaptă; și se opriră cu evlavie adîncă pe cea care le domina pe toate, de acolo de unde se sfîrșea costișa; apoi deodată închipuirea se îndîrîjea, devasta înfiorată liniștea întunecată a odăilor, căutînd să-și plămăiască așezarea lor necunoscută după așezarea celor două-trei cunoscute, în care putea să intre.

Și-și închipui apoi iatacul doamnei Nedan ca pe-un iatac de zîină. Îl mobilă cu tot ce ochii lui văzuseră mai somptuos și mai scump, dar întretesut și subtilizat de vălul diafan și minunat a tot ceea ce putea zămisli puterea închipuirii lui. Ea însăși trona acolo, în mijlocul exuberanței de lux, pe-un simplu divan mic, acoperit de o imensă blană de fiară, ale cărei poale se întindeau peste întreaga podea. Era desigur goală, toată goală, în lipsa bărbatului ei, savurîndu-și singură beția propriei frumuseți, răsfrîntă de multiplele oglinzi.

Imaginația lui Aspru o vedea acum amănunt cu amănunt și chiar, printr-un exces de verism, îi găsea amănunte pe care nu le știa: vrco alu-

niță sau un mic defect la unul din degetele picioarelor, apărât într-o parte de pantof, altoiul de la mână, pe care alteori îl vedea la picior... și mai ales toate aceste mici particularități inventate îi împingea[u] dintr-odată tot singele spre creier, făcându-l să-i zvîrnească tîmplele și să-i strălucească ochii în chip neobișnuit.

Și atunci amintirea cea mai penibilă din existența sa mai apropiată îi prefăcea tot singele acela roșu, aprins, care-i inunda capul cu alternări de voluptate și dorințe de faptă și învingeri, în singele negru și otrăvicios al necazului. Vinele capului se umflau ca viermii răului și el simțea că se înăbușe. Și-și blestema mîna care iscălise acum cîțiva ani, cînd se întorsese din război, cu neștiința tinereței, el, rămas acum unicul moștenitor al tatălui său, renunțarea la orice acțiune contra unchiului Nicodim, și prin urmare recunoașterea vînzării pe care i-o făcuse boier Nicolae Aspru.

Mihai Aspru și-aducea cu scirbă aminte de clipele acelea în care unchiul i-a întins hîrtia pe colțul de masă pe care îl ștersese cu grijă de vinul vărsat, cum i-a pus alături pachetul cu treizeci de hîrtii de cite o mie, cum a dat paharele deoparte ca să puie călimara de faianță albă, cu cerneală violetă, dintr-un ochi al căreia a scos apoi solnița de cenușă cu capacul ciuruit, presărînd peste iscălitura proaspătă și apăsată pe care Mihai o trăsese sub înscrisul pregătit demult și întocmit scurt, advocățește, înțeles doar pe jumătate.

— Dragă Mihai, eu copii n-am, așa că tot ție îți va veni... da m-am gîndit că acum cît ești tînăr poate oi face-o nefăcută și dai pe gîrlă pă-mîntul părintesc...

La care Mihai răspunsese cu superioritate, mîngîind pachetul de bancnote:

— Eu, unchiule, nu sunt făcut pentru munca de ogor... Frumoasă o fi și ea, nu zic, dar pe mine mă cheamă orașul.

Și paharele se succedau cu repeziciune, în zimbetele dulci ale preotesei văduve Tanasia, care părea foarte uimită de minunile povestite de Mihai despre oraș...

Totul a fost un vis, un vis de om beat, care s-a dus ca și pachetul cu hîrtii albastre, seară cu seară, în lumina puternică a becurilor, în cîntecul puternic al jazzului, în țipetele de veselie ale femeilor cu capete tăiate parcă în var, ca figurinele din sălile de desemn.

Și acum Mihai Aspru are pe limbă senzația astringentă de a doua zi a șampaniei proaste, și acum simte cum îi apasă hain tîmplele cercul de fier al alcoolului. Pe urmă, cînd a fost deșteptarea cea mare, cea din urmă, lucrurile erau toate la locul lor, toate lucrurile lumii acesteia, afară de el.

Unchiul Nicodim l-a primit desigur bine, cu masă mare și cu dragoste multă, și l-a certat că n-a mai știut pe unde se rătăcise, pentru ca să-l cheme să se bucure și el de bucuria lui cea mare.

Iar bucuria lui cea mare tocmai atunci a intrat pe ușă; nu era alta decît coana Tanasia, fosta preoteasă văduvă, acum doamna Aspru. Cu aceiași ochi negri și fugari cu care îl asculta vorbind de minunea orașelor, ea s-a apropiat acum de nepot și a roșit de rușine, plecîndu-și privirea.

Apoi deodată și-a ridicat privirile acestea drept în luminile ochilor lui Mihai, și le-a înfipt acolo, ascuțite și înfruntătoare, și totuși dulci, ademenitoare; o, fața aceea plină de-un zîmbet atît de cald, atît de făgăduitor și care totuși, energică și neînduplecată, cerca încuviințarea, plecarea capului, recunoașterea înfrîngerii.

Mihai l-a plecat, nemaiputînd suferi privirile arzătoare, iar unchiul Nicodim și-a frecat mîinile de fericire; iar cînd, după masa mare și bogată, unchiul Nicodim s-a îndepărtat cu treburi, un braț s-a strecurat tremurător ca un șarpe pe după grumazul lui Mihai și cei doi ochi s-au apropiat atît de mult de ochii lui că el a rămas nemișcat sub ascultarea lor și a răspuns cu supunere la întrebarea ei:

— Ești supărat pe mine?

— Eu? ... o... nu...

Apoi buzele și le-a simțit topindu-se umede și calde, una cu buzele ei.

Buzele acestea și pieptul acesta cald care se înfipsea într-atît în al lui că singele ce începuse atunci să-i vijlie prin vine i se părea că e altul, strein, — toate astea au fost pentru el ca o nouă beție la care și-a vîndut iarăși moșia părintească. Acum pentru totdeauna. Cînd s-a întors unchiul, s-a sculat clătîniindu-se și a spus că nu mai poate rămîne, i-a cerut trăsura și caii să-l ducă cele citeva poște pînă la gară. Cu toate protestările unchiului, nu s-a lăsat de gîndul lui, și mai ales cu toate protestările mătușicai Atanasia.

— Cum să pleci acum, la vreme de noapte, spuneau buzele ei, și Mihai simțea la fiecare cuvînt cum ele se împreună calde și molesitoare ca un sărut. Ți-am pregătit și patul, adaoga ea, și ochii ei întunecați de sprîncenată adăugau ceva și mai mult, încît uimiți de licărul lor de iad, lui Mihai Aspru i se părea că odată cu avutul își va lăsa aici și viața.

Și ea sculă să plece clătîniindu-se, în ciuda mare a lui unchiu-său, care rînji văzînd bine că nepotul nu s-a învățat încă cu gîndul că averea nu mai e a lui, și șovăi cînd cele două priviri de păcură îl țintuiră ca două săgeți de foc și cînd vocea femeii sprîncenate picură șuierat ca șuierul de arpe, în vreme ce pe fața ei se alungau jucăușe palorile de foc ale mîndriei rănite:

— Du-te, du-te, dacă ai trebuință... însă să știi, la noi oricând vei găsi masă pusă și patul pregătit.

Și dispăru fără a-și fi luat noapte bună ca lumea; ieși, îndemnându-să plece, tocmai când el era gata să rămână.

Drumul acela a fost pentru Mihai Aspru drumul iadului. Tot timpul s-a răsucit în fundul trăsurei gata să poruncească lui Ilie Țiganu să-l întoarcă. Dar s-a ținut tare până la urmă, și a mai găsit atîta în buzunarele stoarse cit să-l poată aduce trenul în orașul acesta mare de provincie, unde se hotărîse să înceapă o nouă viață.

Trecutul lui Mihai Aspru îi trecea pe dinaintea ochilor într-o succesiune de tablouri repezi și turburi ca norii alungați de vînturi minioase; icoanele mai de seamă și momentele pe care le scăpase, și care ar fi fost cu totul altfel dacă el ar fi reacționat la timp într-alt chip, îi izbeau ochii memoriei cu puteri zvicnitoare, îi strîngeau mîinile de necaz și neputință, îl făceau să tremure de minie. Iar imaginea în alb și negru a Tanasiei îi zîmbea de aproape și-l chema cu ochi aprinși și desfrînați. Oare ce-a folosit că nu i-a ascultat chemarea; s-a ales cu atîtea nopți de insomnie, de plăcere neîmplinită și de necaz pe această uzurpatoare frumoasă, cu chipul de drac. Ar fi trebuit să intre în așternutul ei și s-o domine cu puterea tinereței lui; păcătoasa îl dorea, îl iubea chiar. Era împedecă din toate mișcările și vorbele ei. Și cu toate astea... în patul în care dormea mama lui — în patul acela stăpînea acum trupul plăcerilor...

Mihai Aspru făcu o mișcare bruscă de minie și spaimă. Și ca la o poruncă în închipuirea lui își făcu loc chipul doamnei Nedan, înalt, mîndru și rece. Chipul păcatului pîli și se stinse în umbră dinaintea apariției regești. Și totuși Aspru văzu în stingerea aceea cum zîmbetul preotesei crește și cum pierе într-un rîs diavolesc.

Se sculă plictisit de aceste vedenii stupide ale trecutului și porni, în gînd cu făptura doamnei Nedan, înapoi, spre casa cu ferestre întunecate. Sub domnia figurei acesteia de marmură era parcă o împăcare desăvîrșită pretutindeni și o liniște mare. Orașul se îmbăia în razele de lună; dar Aspru nu privea spre luna aceea, atît i se părea de sigur că în locul ei chipul minunat din gîndul lui împrăstie razele acestea argintii.

Atîta vrajă se lăsase din minunea cerească încît orașul întreg adormise în seara albastră și diafană; într-adevăr, nicăieri nu se simțea vreo mișcare, de nicăieri nu venea nici un zgomot. Și Aspru nu-și auzea nici măcar pașii lui, care urcau agale costișa bulevardului de sub teii vesteji.

Dinaintea casei ei se opri; aceleași ferestre întunecate, aceeași tăcere desăvîrșită. De pe trotuarul dimpotrivă și-n umbra deasă a casei, cu luna în spate, el caută locul termometrului din fereastră; îi știa locul și astfel putu să-l distingă, o tăietură fină, albă, în întunec. Zîmbi prietenește

acestui amănunt, și ca tot ce ținea de casa asta, ținea înainte de toate de ea; de aceea chiar îi era simpatic domnul Nedan, ca făcînd parte tot din patrimoniul ei.

Nu-i plăcea[u] zilele cînd d-l Nedan era la București sau zilele de sîrbătoare, cînd era liber. Poate că astăzi, dacă n-ar fi fost una din zilele acestea, ar fi văzut-o iarăși. Ea l-ar fi privit ca de obicei cu aceeași privire mîndră și indiferentă; ea-l crede desigur de proveniență joasă, se vede asta bine în ochii ei. Și el își simți vinele umîlindu-i-se iarăși de singele alungat din inima pornită de minie. Gîndul se întoarce vijelios la moșia părintească, la procesul monstru care avea să fie deschis, la examenele universitare pe care le plănuiise. Ah, de-ar scăpa și de asta și de toate astea fără ca ea să afle... să se trezească cu el avocat, profesor, ca și Vucol... moșier, ah, moșier. Și se închipui în iatacul ei, în momentul acesta, cînd d-l Nedan era la București... o lumină caldă, roșietecă, împinzea iatacul și ea, înaltă și mîndră, se scula de pe sofaua largă, aruncînd cartea întru întîmpinarea moșierului celui tînăr, care s-a prefăcut sărac, numai ca atîția ani să fie în preajma ei, să simtă mirosul rochiilor ei.

Dar... un trosnet ușor, apoi porțița de fier din dos, de lîngă casa vecină, a început să se deschidă singură parcă, într-atît de cu grijă era împinsă din umbra curții. Un servitor desigur. Aspru se făcu una cu trunchiul teiului desfrunzit. Cineva a ieșit în lumina trotoarului; e un servitor într-adevăr. Privește în sus și-n jos, se întoarce, dispare și acum apare [*urmează un cuvînt sau două ilizibile, colțul filei fiind distrus*] parcă n-ar mai fi el. Ce să fie asta? Ba tot el. O șoaptă. Apoi cineva o zbughește din umbră, din dosul servitorului, și-o ia grăbit în jos, spre Mihai Bravu. Iată-l sub felinar. Dumnezeuule, e pasul... e pasul...

Ah, misterul casei cenușii...

Mihai Aspru s-a smuls brusc din locul lui; servitorul, speriat, a plesnit după el poarta în țîțîni, topindu-se în întunerecul curții.

Mihai Aspru alunecă pe sub teii trotoarului, în vreme ce de dincolo, pe celălalt trotoar, urmăritul nici nu se gîndește să întetească pasul; poate că nici nu știe că e urmărit. La primul colț, sub ferestrele luminate ale unei circumi, stă la îndoială încotro s-o ia. Apoi, ca și cînd ar fi distins pasul din noapte, se feri din lumină și intră în întunerecul stradelei. Și așteaptă acolo. Lui Aspru i se pare că-l cunoaște și chiar își zise: „Va să zică el e... el trebuie să fie... în orice caz, în noaptea asta va dezlega secretul casei cenușii...”

Și pasul lui mînîncă spații, din ce în ce mai repezi, cu lăcomie crescîndă, mergînd drept înainte, ca să nu atragă luarea-aminte a celui de vis-à-vis. Apoi deodată, drept în dreptul stradelei, coti brusc... Însă în mijlocul străzii, pe care o tăie cu același mers neastîmpărat, fașa de lui

mină a circiumii îl cuprinse în pulberea ei fină; și, doar că ajunse în mijlocul ei, că de îndată cel de pe străduță se puse pe fugă.

Dar și Mihai Aspru era repede de picior...

O fugă desperată, sălbatecă, tăcută. Răsuflări scurte și dârze părea[u] că vin de la unul la altul, între cei doi fugari. Și aceeași distanță, care se păstra neconținut aceeași.

Încolo nici o suflare și nici un zgomot pe străduța cu ferestrele stinse. Decit zgomotul repede al pașilor acestora... Și aceeași distanță... ba nu... Aspru putu să vadă atât cit îl lăsa[u] bătăile crunte ale inimei, și splina aceea care se lăsase atât de greu, înăuntru, că distanța asta descrescuse mult... aproape jumătate... o, dacă n-ar fi splina asta...

Deodată, în mijlocul răsunetelor acestora scurte de pași precipitați, se amestecară alți pași, desigur tot așa de repezi, desigur, căci parcă se încilciseră toate zgomotele astea surde pe strada pustie. Zgomot[e] repezi de copite... de drac poate... de splina asta teribilă care... ba nu, că se aude și uruit de roți.

Și într-adevăr că din întunec ieși o trăsură cu felinare tremurătoare; ieșise poate dintr-o altă străduță, dar o fi goală? Ah, fugarul dinainte a ajuns-o, s-a aruncat în ea... birjarul oprește chiar după ce s-a urcat... Aspru simte că splina cea grea s-a ușurat deodată; acum pașii lui sunt grozav de enormi...

Și strigă neconținut:

— Oprește, birjar... Oprește... ba chiar îndrăzni să mintă... te arestez... Iar trăsura, care părea că e zdravăn zguduită de ceva dinăuntru, de ceva foarte puternic dinăuntru, porni deodată într-o fugă nebună... Aspru întinde mîna, mai face cițiva pași...

Ah, numărul!... Ce număr... Și fuge, căci undeva, mai sus, parcă e o lumină vagă... parcă...

Dar trăsura s-a mistuit în întunec și el cade pe-un trotoar. Splina parcă s-a pus grozavă, necruțătoare; parcă-l pedepsește. Iar în armura pieptului bate dinăuntru, zgomotos și satanic, ciocanul vieței...

„Doamne, cine să fi fost...”

El trebuie să fi fost... statura lui... va să zică e așa cum gîndise... Hm... dar ce-are a face. Domnia lui e terminată...

Și se oprește din cuget, căci îl înăbușe suflările largi, suierate...

Dar dacă i-ar fi pus mîna în gulerul ridicat, dacă l-ar fi dat jos, dacă i-ar fi spus radios: „A, d-ta ești, domnule Vucol...” Și ciocanul bate crunt muștrător, în carapacea coastelor...

(*Lipsește pp. 97—101. Pe spatele filelor 112—113 din ms. A se află, scrise cu creionul, pp. 101—102 din varianta C, care se continuă cu pp. 103*

— 173, de pe spatele filelor 215—286 din același manuscris — A. Este partea cea mai întinsă din varianta C, stabilită de noi pe baza manuscrisului de la Dvăgășani.)

...o simțea crescînd cu fiecare pas pe care-l făcea spre casă. Ar fi vrut să-l înlăncască pe Bucol, să se lovească de el, prefăcîndu-se că nu-l vede, și dintr-un brînci să-l rostogolească pînă-n mijlocul străzei. Și pe urmă tot felul de alte conjecturi îi agita [u] creierul, în care singele zvîcnea cu furie. Acasă ura contra lui Vucol se mai potoli și luă ființă, în închipuirea înveninată, statura înaltă și goală a doamnei Aspru. Și-o închipui, minunea sculpturală de totdeauna, de astă dată întinată de păcat, întinsă încă pe divanul plăcerilor, în vreme ce o umbră se strecura afară cu un rinjet satisfăcut. Și închipuirea lui apropia cu putere de lentile chipul înșelătoare în chiar lumina ochilor lui; o vedea cînd galbenă de nesăț, aduîmecînd încă din văzduhul parfumat al iatacului, cu nări tremurătoare, urma plăcerilor furișe; cînd alungînd vedenia părtașului de desfriu cu o strîmbătură din nas, cu o înfruntare a ochilor mari, căsați peste fire, uimiți de îndrăzneala celui pe care-l primise doar în glumă, în neștire sau mai degrabă sub vreun pretext al lui bine ticluit... La aceasta din urmă conjectură, Aspru simțea amărăciunea din suflet părăsindu-l încetul cu încetul. Venea să-i deschidă chiar doamna Benescu *: „Dumneata ești, domnule Bucol, regret dar bărbatul meu nu e acasă”. Dar pretextele banditului abia pridisesc; a uitat ceva pe birou, foarte important... sau e o chestie decisivă, o măsură care trebuie luată urgent, dar care trebuie împărtășită și ei, pentru ca să aibe totuși prestața șefului: „Eu nu fac politică, domnule Bucol”. „A, nici nu trebuie, doamnă, dar e o chestie care privește mai mult persoana soțului dumneavoastră...” Și pas cu pas ea dă îndărăt treaptă cu treaptă; și pas cu pas el urcă înainte treaptă cu treaptă. Cînd ea vede în sfîrșit machinațiunea, e prea tîrziu... nu-i nici o slugă care să-i vină în ajutor... dar ea e destul de puternică și poate să[-l] înfrunte, însă banditul are șiretlicurile lui...

Aspru, urmărind scena, are răsuflul scurt și grăbit. El urăște în momentele acelea pe bandit; dar în pretextele pe care acela le invoacă, și-n șiretlicurile de care se servește, el însuși caută pe cele mai plauzibile, pe cele mai sigure de izbîndă, de care acela s-ar putea servi. Și are o deosebită satisfacție cînd le găsește, și creierul întunecat are fulgerări de bucu-

* În alte pagini numele acesta este tăiat și înlocuit cu Nedan și apoi cu Cornoiu. Aceste modificări permit fixarea etapelor de elaborare a manuscrisului, cele mai vechi fragmente fiind cele în care domnul și doamna Cornoiu apar cu numele Benescu, modificat ulterior.

rie cînd ea cedează pas cu pas, și cînd cedează, în urmă, definitiv, el e tot o lumină de biruință, căci în brațele ei albe și lungi este acum el... Aspru.

El însuși, urmînd aceste manevre ale lui Bucol, ar fi putut face ce a făcut acela, și încă înfinit mai cu tact, mai subtil...

Dar deodată își amintește ieșirea lui Bucol, umbra aceea care i-a deschis poarta. Și întristarea, dezamăgirea și furia îl apucă din nou. Era cumpărată sluga aceea de el, de nemernic, sau era complicele amîndorora... o, lucrul acesta ar putea să-l știe; acum, dacă ar fi avut măcar singele rece să rămînă, să vadă ce servitor a fost... dar el s-a luat după Bucol, fierbînd de toate mințile și urile, în loc să-și păstreze singele rece...

Într-un rînd, pe cînd ieșea din biroul soțului ei, a întîlnit-o pe doamna Benescu. Ochii lui s-au micșorat de durere și apoi s-au inclis orbiți de frumusețe. Dar asta a fost numai o clipită. Pe urmă s-au deschis încruntați și neiertători și au trecut-o toată prin ascuțișul lor de fier. Dar ea i-a răspuns cu mîndra ei răceală obișnuită la salutul lui, deși plecat, dar tot atît de rece. Parcă nici n-a observat rezerva lui de gheață în salutul acesta, care contrasta atît de mult cu salutarile lui din urmă, flexibile, calde, exuberante; a trecut nepăsătoare ca întotdeauna și nimic pe față, nimic în mișcările ei nu trăda pe femeia pe conștiința căreia să apese amintirea faptei ascunse și oprite.

Pe Aspru îl miră chiar mult de tot lucrul acesta. El se aștepta ca la orice ochi mai atent coborît asupra-i, ea să tresară vinovată, să pareze cu teamă vădită privirea care-o brava. Mai mult chiar, uneori și-o închipuia chiar căutînd ea singură în ochii celor dimprejur, cu teamă nespusă, căutînd să ghicească dedesuptul privirei ațintită asupra-i știința deplină a vinovăției.

Și totuși nimic. Sau chiar dacă ar fi avut aceste ezitări și aceste tresăriri, în orice caz nu dedesuptul privirei secretarului Mihai Aspru ar fi stat ea să descopere dacă fapta i-a fost aflată sau nu. Ea trecu deci pe lîngă dînsul, ușoară ca propria ei mireasmă sau ca un vis care se distramă înainte de a se fi înfăptuit deplin, și el rămase turburat și nemulțumit, ca și cînd și-ar fi dat seama că a scăpat cel mai frumos vis pe care *simțea* că l-ar fi putut înfăptui în viața lui.

Tocmai atunci domnul Benescu îl chemă înapoi și-l dojeni aspru pentru niște greșeli pe care le făcuse în lipsa lui în scriptele secrete ce i le dase pe seamă. Îi scăpă chiar un cuvînt nespus de greu, care lovi pe secretar peste obraji cu usturime de palmă. Și aceasta în ca o rostogolire teribilă pentru Mihai Aspru; dojana aceasta îi destăinuie că nu era chiar atît de aproape de inima patronului său, cum se crezuse, că acesta l-a

izbit cu un picior destul de voinic, trimițîndu-l la distanță, ca pe un ciine care tot gudurîndu-se a ajuns să pună labele pe genunchii stăpînului.

Totuși Mihai Aspru a privit pe sub sprîncene pe cel care-l respinsese, și sticlîșul negru și fugar din ochii lui tradus în cuvînt ar fi însemnat: „Totuși eu știu, domnule Benescu, că nevasta dumitale te înșeală”. Dar mîndria aceleia trecînd pe lîngă dînsul îi reveni în mințe și-l lovi din nou, într-atît mai puternic decît cuvîntul lui Benescu, că i se păru un ecou țîindu-i bine din urechi: „Ei și?...” Un ecou depărtat care semăna de minune cu al doamnei Benescu, ba chiar închipuirea staturii ei înaltă și maiestuoasă păși înăuntru ca să-l privească ironic, să se prăpădească răsucindu-se de risul ei mut de vedenie, repetînd neconținut tot așa de mut: „ei și?...” Dar vedenia dispăru cînd reluă cuvîntul domnul Benescu, ca să constate și alte lipsuri în contabilitatea secretă pe care i-o ținea secretarul său. Și toate noile lui cuvinte păreau că răsună la fel: „Ei și? Crezi că asta are vreo însemnătate la noi?...”

Multă vreme după ce, iertat, se despărți de domnul Benescu, îl urmări atroce această întrebare, dacă la „ei” ar avea într-adevăr vreo însemnătate fapta doamnei Benescu. Și chiar începu să-l muncească cu destulă seriozitate risul de vedenie al doamnei Benescu. Oare într-adevăr ar rîde ea tot astfel și aievea cînd ar ști că el, Mihai Aspru, nu e străin de ieșirea furișă a lui Bucol în fapt înaintat de seară și pe poarta din dos a locuinței fruntașului său politic?

★

Din seara cînd a ieșit pe porțița dosnică a curții fruntașului său politic și protectorului său, Bucol s-a simțit cel mai fericit om din lume. Îndată ce servitorul, pe care-l cinstise încă din curte, a închis poarta de fier în urma lui, el a luat-o pe stradă în jos, spre Mihai Bravu, în piept cu inima cea mai largă, în gînd cu bucuria cea mai nestăpînită, în gît cu toate cîntecele din lume. Așa că la început n-a prins de veste zgomotul pașilor aceluia care pe celălalt trotoar mergea parcă spre aceeași țintă cu el. Mai tîrziu însă i-a auzit. I s-au părut desigur regulați și dîrzi și tocmai pentru aceasta cu totul fără nici o legătură cu dispoziția lui sufletească, și deci cu întîmplarea prin care trecuse. Ei n-aveau nimic din călcătura lui ușoară, nesigură, și al cărei zgomot de pași se repeta la intervale inegale. Omul care mergea pe trotoarul de vis-à-vis nu putea fi decît un om necăjit, care se grăbește întîrziat la masă, unde îl așteaptă nevasta, copiii și grijile de mîine, sau dacă nu poate fi atras înainte de astfel de necazuri, nu putea fi gonit din urmă decît de cine știe ce altele. Pe cînd el era omul cel mai fericit din lume; pe el îl ducea din urmă ca pe un fulg aceeași

cea mai mare fericire care-l atrăgea și înainte pentru că drumul care-l îndepărta de ea avea să-l aducă înapoi, cu atât mai multe puteri cu cât drumul acesta avea să fie mai lung. Pe când ce-l privea pe el omul de pe trotuarul de vis-à-vis...

Și cu toate astea, Bucol trebui să recunoască numai atât măcar, că omul de vis-à-vis îl privește într-un atât intrucit pasul lui îl preocupă și-l îndeamnă la constatări și deosebiri.

Trebuie atunci să se oprească pentru a se convinge că, în valul de fericire în care înnoată sufletul lui, presupunerea pe care i-o producea acest pas nocturn și strein era cel puțin derizorie, în orice caz era o slăbiciune din partea lui și o necuviință pentru cauza fericirii acesteia grozave, care singură trebuia să-i ocupe în întregime sufletul, exclusivă și absolută.

Se opri totuși și surise. Căci pasul strein continuă să se repete înainte; el chiar îl duse mai departe, grăbit cu închipuirea până la slăbirea repetată și nimicire. Dar realitatea îl contrazise, căci se nimici fără ca să slăbească.

Celălalt se oprise. Și Bucol, care se gândise mai întâi să cerceteze, prin clar-obscurul străzii luminate de slabe felinare, pe cel pe care-l bănuia că-l cercetează de asemeni, se răzgîndi numaidecît și, ridicînd din umeri, porni înainte.

După puțin, pasul de vis-à-vis se puse atunci de asemenea în mișcare.

Bucol își iuți pasul său, și-n lumina pe care o aruncau ferestrele larg împodobite cu sticle ale circumei din colț, el se girbovi ferindu-și capul între umeri, — poate că încă n-a fost văzut. Ocoli grăbit colțul și intră în străduța întunecată care i se oferise atât de pe neașteptate, ca un azil binevoitor, că respiră cu nesaț întunerecul, părăindu-se c-a reîntreat iarăși cu totul în fericirea pe care cele câteva minute o părăsise. De aci, din adăpostul greului întunerec unde se opri, privi înapoi, căci pasul nu-l mai urmărea. Și o clipă, trădat de lumina ce se întindea din ferestrele circumei până vis-à-vis, văzu pe urmăritor și-l recunoscu.

Dar Aspru se ferise repede în umbră copacului celui mai apropiat. Bucol înțelese că s-a adăpostit la rîndu-i în întunerec. Și rămaseră astfel multă vreme căutînd să se ghicească unul pe altul (Bucol cu mai multe șanse pe celălalt), corp și gînd cu umbră vorbitoare a nopții.

Și Bucol simți acum că în afară de această umbră, care-l înfășura și pe dînsul și pe celălalt cu aceeași mantie, era o umbră și mai grozavă, umbră fericirii lui, care stătea acolo, pe celălalt trotoar, și care avea să fie de acum înainte o adevărată umbră neobosită și neiertătoare, urmărindu-l la fiecare pas, toată viața, căci el își închipuia noua lui fericire dăinuind întreaga lui viață de acum înainte.

Porni. Dar, lucru curios, umbră rămase locului. El merse multă vreme pe străduța întunecoasă pe care apucase, și pe unde n-avea drum, și multă

vreme își ascultă pașii în tăcere. Cînd i se părea că ei se amestecă cu cadențe străine întorcea brusc capul oprindu-se, dar în urmă-i nu erau decît întunerecul și tăcerea. Privea adînc în noapte, și de acolo începea[u] să-l [privească], cînd el își încorda prea mult privirea, lumini fosforice de ochi multipli, ochii nenumărați ai neantului și ai trecutului nemărginit. Uneori unii din ei se materializau într-atîtă că Bucol se întorcea împotriva-le îndrăzneț, deși el singur n-ar fi știut ce să facă dacă s-ar fi trezit față în față cu umbra cea nouă și cea întunecată a cugetului său. Dar ochii văzduhului erau o simplă părere și el pornea înainte zdrobit de necunoscutul acesta nesigur care să căska în urmă-i tot mai negru și mai uriaș.

Și odată cu neliniștea și denelămuritul sufletesc, creștea în gîndul lui și mai mult mirarea: de unde știuse secretarul lui Benescu că el trebuie să iasă din curtea patronului său, cum de era el așa de sigur de se ascunsese atât de bine încît servitorul pe care Bucol îl trimisese înainte de iscodă, cercetînd strada în lat și în lung, din capul străzii și pînă-n Mihai-Bravu, nu văzuse țipenie de om și-l asigurase că poate să iasă.

★

Bucol * făcu toată noaptea aceea planuri peste planuri. Cum să facă pe doamna Benescu să afle că el *știe*. Atît. Și-și închipuia cu plăcere ce ar putea să urmeze de aci. Fatal doamna Benescu va trebui să-l considere mai prietenos și chiar să se oprească puțin de vorbă cu dînsul, în scurtele lor întîlniri prin antreu sau la poartă, să-i răspundă mai prietenos la salut din mașină. Atît. Și vorbind cu dînsa... are să vadă ea că de astă dată n-are a face cu orice Bucol, oarecare.

Oricum porțița cea dintîi spre izbîndă a fost deschisă, și asta ar trebui să-l bucure...

Dar Mihai Aspru nu se bucură deloc. I se păru din cale-afară de josnică porțița pe care va trebui să ajungă acolo unde adesea visul lui îl purtase pe cu totul alte căi. Cel mai bun lucru ar fi ca el să nu caute să profite de împrejurare; dimpotrivă, să caute să întîlnească pe Bucol și meșteșugind anume vorbe și gesturile să-i dea să înțeleagă că nu știe nimic.

Dar alte gînduri veneau și luau ca un șuvoi pe cele dinainte. Și imaginea cea mai crudă era corpul ei înalt și alb, gol în fața acestui escroc de Bucol. Într-atît era pentru dînsul de albă și de desăvîrșită că i se părea absurd că o astfel de ființă imaterială ar putea să-și dea corpul cuiva, și mai ales asta să se întîmple la anume ore, cu tot cortegiul de șiretlicuri, de emoții și de concesii făcute servitorilor în astfel de ocazii.

* Este evident că scriitorul a vrut să scrie *Aspru* și nu *Bucol*.

Furia atuncea îl umplea de ură pînă jos, ca pe un vas gol, și spumega acolo înfundată și zbuciumată. Era de neadmis, cu totul de neadmis. Și amănunte de corp femeiesc, și amănunte de gesturi rătăcite, inconștiente săvîrșite în spasmul îmbrățișărilor, îi veneau în minte, închipuind perechea înșelătoare în intimitate. Era de neadmis, cu totul de neadmis. Și cu toate astea, nu putea fi altfel.

Atunci furia lui se înverșună împotriva ei, și orice porțiță pînă la dînsa i se părea firească și onorabilă. Iar întrebarea dacă Bucol a putut să-l vadă îl munea mai aprig decît orișice. Se muștra acum că stătuse nehotărît în umbra copacilor și a caselor, în loc să iese în plină lumină, ca acela să nu mai aibe nici o îndoială că a fost văzut, și încă de cineva care ar putea să fie într-atît de periculos încît nevoia consultului cu doamna Benescu să devină de imperioasă necesitate.

Pe urmă ajungea să se convingă că într-adevăr a fost văzut și că desigur mîine doamna Benescu îl va recunoaște ca deținător al fericirii ei. Dar lucrul acesta îl intristă din nou; se dusesese pentru totdeauna prilejul de a o dobîndi prin propriile lui puteri și însușiri. Pentru totdeauna. Chiar dacă ea n-ar lăsa să se pară, totuși o îndoială va dăinui totdeauna în sufletul lui, că ea i-a cedat de teamă, că împrejurări exterioare au contribuit ca el să ajungă acolo unde mulțumirea de sine c-a ajuns nu poate fi deplină, înfinită, desăvîrșită, decît cînd există conștiința că nici un fir de întîmplare actuală n-a ajutat la croirea drumului străbătut, și că, dimpotrivă, el a fost parcurs din imbold propriu și din însușiri cu totul înnăscute și într-atît de puternice că era o fatalitate ca lucrurile să nu izbutească astfel.

Mihai Aspru își aduse cu melancolie amînte de mulțumirea pe care în vremea din urmă i-o producea răceala și mîndria ei, care-l jicniseră la început. Acum păreau că mai scăzuseră, și una și cealaltă, și el întrevedea aici primele trepte urcate spre succesul cel mare de la urmă.

Iar acum împrejurarea neașteptată se aliase în lupta asta mare și înverșunată, care începuse să-l încînte tocmai pentru că era mare și înverșunată, se aliase nechemată și stupidă tocmai cînd zorii victoriei începuseră să crape cît de puțin carapacea de întunec sub care bijbiia de ciud văzuse pe doamna Benescu.

N-avea nevoie de acest ajutor nechemat. Îl repudia cu dispreț.

Dar cum, dar cum putea să se dezbrace de el...

Toată noaptea aceasta Mihai Aspru a fost pradă unei melancolii care nu l-a slăbit nici în somn, dacă somn se putea numi ațipeala aceea intermitentă care părea să-i liniștească pentru cîteva minute sufletul chinuit.

A doua zi, în timpul lucrului, ieși brusc din biroul domnului Benescu tocmai cînd auzi ușile pe afară. Nu se înșelase. Era doamna Benescu. Vin novata plecă ochii și o roșeață vie îi coloră obraji la vederea „puter-

nicului care-i deținea destinul". Aspru roși la rindu-i de plăcere dar repede obrazul lui deveni palid și ochiul lui se înduioșe pîrînd a-i zice: „O, poți fi fără grijă. Eu nu știu nimic!" Vinovata chiar își opri pasul dinaintea lui și, Dumnezeu! chiar începu să-i vorbească:

— Vezi cine a sunat! îi spuse. Ațit. Vroi să mai adaoge ceva dar tăcu.

Însă Aspru zbură pe scări în jos și deschise. Și se trezi piept în piept cu Bucol. A... ochii lui Bucol au clipit. Aspru a văzut, de uimire au clipit, o dată numai, parcă speriați de prea multă lumină. Dar îndată apoi toată figura lui s-a îmbrăcat în calmul cel mai perfect, a îngăimat un „Bună ziua" din cele mai naturale și a zburat pe scară în sus cu aceeași ușurință cu care Aspru zburase încoace, și tocmai contrariu de cum el urca acum.

Sus fu o adevărată izbucnire de veselie între cei doi. Întrebări repezi și nesfîrșite, rîsete scurte, veselie zgomotoasă... Și toate acestea nu încetară oricît de apăsător pașii lui Aspru urcau scările și oricît de semnificativ îi scrutau privirile lui. Nu. Cei doi părură că nici nu se sîchisesc cîtuși de puțin de dînsul, și el trecu pe lîngă dîșii fără să-i facă nici măcar să scadă vocea, ca și cînd n-ar fi trecut nimic pe lîngă dîșii.

★

Domnul Nedan * adusese vești bune de la București, care înviorase pe toți prietenii săi politici. Cu Bucol, centrul hotărîse definitiv: rămînea al doilea pe listă la Cameră. Iar prodecanul avocaților, Pănoiu, trecea în frunte la Senat, în locul care pînă acum era rezervat Centrului, pentru vreun ministru. Dar Pănoiu nu prea credea așa ceva; cu neputință ca Centrul să nu se înfrupte pentru vreun ministru cu voturile acestui județ bogat în grîu și în populație tihnită și guvernamentală.

— Și cu toate astea va fi așa, domnule Pănoiu, asigură Benescu **. Căci în sfîrșit orașul nostru va avea și el ministrul său indigen.

— Era chiar prea de tot ca și de data asta un oraș și un județ ca al nostru, poate cel mai bogat din țară, să fie desconsiderate în chipul ăsta, încuviință Pănoiu, surizînd imperceptibil de șiret, ca unul ce era sigur că și de data asta șeful va fi tras pe sfoară de Centru ca și rîndul trecut.

Dar Nedan exulta. Desele lui călătorii la București din ultima vreme și ocupațiunile politice copleșitoare, întrunirile a căror pregătire începuse și care aveau de scop precipitarea guvernului de la cîrmă, întreaga activitate a politicianului în preziua evenimentelor care se simt în aer că sunt

* Nedan este scris peste Benescu

** În continuare numele Benescu alternează cu Nedan.

gata să se perinde, toate acestea îl ținuseră departe de doamna Benescu; și chiar dacă se întâlneau pe zi la orele meselor, noaptea cădea zdrobit de crunta oboseală a multiplelor ocupații. De mult el nu se mai bucurase de farmecele doamnei Benescu, încit cind o revăzu într-o seară, cînd putu să fie al lui însuși, goală și albă, se bucură copilărește și începu să-i proclame, rînd pe rînd, calitățile minunatului ei trup. Doamna Benescu avu cochetării care-l înnebuniră și puse destulă sfială și oarecare rezistență cind el o despuie de haine, ceea ce produse într-însul o febrilitate îndeosebi de plăcută, că după succes avu impresia unei iluzii cu totul noi.

— Pe zi ce trece descopăr în frumusețea ta noi prilejuri de admirat, o asigură el, mulțumit la culme, pe doamna Benescu, iar în închipuirea lui găsi că aceasta este virtutea de seamă a istoricului: de a găsi emoții și plăceri inedite în ceea ce este deja cunoscut.

Dar îndată ce formulă acest gînd, fosta doamnă Nedan își și făcu loc în închipuirea lui. Zadarnic își refugie ochii în albul trupesc și intim al actualei doamne Benescu*, pe care aceasta îl lăsase neacoperit, ca soție răbdătoare și supusă, ca să vadă dacă domnul Benescu mai are de descoperit vreun farmec nou.

Pielea arămie a Sultanei îi clăti puternic luminile ochilor, și încăpăținarea ei de atunci, a modestei Ioseline din prima lui căsătorie, îi aduse tot sîngele în obraz. Doamna Benescu văzu congestia năvălind ca un flux roșu în obrajii soțului ei, și zîmbi conjugal acestei aprinderi pe care candida ei frumusețe o poate ațîța chiar într-un corp ceva mai senil, ca al soțului ei, și închisese ochii de voluptate amintindu-și apetitul fără saț cu care Bucol se înfrupta din frumusețea ei, și care, acum, făcînd proporția, păru cît se poate de firesc. Fapt care o făcu să suridă de mulțumire că într-adevăr zeii au fost peste măsură de darnici cu dînsa.

Dar Benescu, văzînd zîmbetul, fu cuprins de o iremediabilă duioșie pentru frumusețea asta de femeie, pe care o înșeală astfel, chiar de față cu dînsa, cu o simplă amintire, o amintire ridicolă chiar (ca să și-o reprezinte cît mai ridicolă, domnul Nedan se străduia să-i exagereze în memorie disproporțiile fizice) — și chiar se răzvrăti contra acestei stupidități. Dar nici în brațele doamnei Nedan el nu putu să uite „amintirea” și trebui să constate, cerîndu-și cu gîndul iertare soției lui: amintirea și tradiția au uneori puteri mai grozave chiar decît realitatea cea mai palpabilă și mai frumoasă.

Ideea aceasta îl munci atît de mult în timpul nopții și al zilei care urmă, că a doua zi după masă plecă întins la fosta lui soție. Sună. Dar

* Este vorba de doamna Nedan. Autorul nu modifică însă în mod consecvent numele personajelor.

nu-i răspunse nimeni. Lucrul acesta îl îndirji peste măsură, căci avea impresia că în casă este cineva. I s-a părut chiar că aude o mișcare, un pas în duruit de fugă, care s-a oprit brusc. Dar pe urmă conveni că poate a fost o înșelare a auzului.

Dar nici această „convenire” nu-i scotea din minte și din suflet indispoziția pe care i-o produsese această ușă închisă pe care o încerca încă, apăsînd pe mîner repetat și prietenește, ca și cind ar fi vrut s-o domolească din încăpăținarea ei. Pe urmă căută să privească prin rețelele albe, care reprezentau păsări în zbor și ramuri înfrunzite, dar nu se putea deslăși nimic prin minusculele ochete.

„Nu e nimeni în casa asta!” vroia domnul Nedan să conchidă împăciuitor, nu atît pentru casa mută, cît pentru sufletul dîmnealui, în care începuse parcă să mustească un fel de amărăciune supărătoare. Dar fu fără efect constatarea lui, căci prima întrebare ce-și făcu loc în minte-i fu mod firesc după ea o alungă automat: „De ce nu vine cel puțin servitoarea să-i spună că nu e acasă”.

Porni să plece, dar atît de nehotărit, atît de fără tragere de inimă, el care nu pregeta niciodată, că o scîrbă iremediabilă îl apucă de sîne însuși, și un fel de teamă surdă de ceva care se prevestea strein și nepotrivit cu felul lui de a fi pînă acum. Asta îl făcu să ducă pașii mai cu îndirjire, și izbuti astfel să iese din curtea căsuței ascunse în păienjenisul de crăci încruciate ale celor trei copaci, pe virfurile cărora mai dăinuiau încă atîtea frunze cîte puteai să numeri, zburlite și parcă vrînd să reziste vîntului.

Domnul Nedan iuți pașii pe strada pustie cu case scunde în funduri sau în mijlocuri de curți largi și goale, pe care orizontul de toamnă le încunjura într-o îmbrățișare de toamnă, dar peste care cupola plumburie a cerului se lăsa parcă mai apropiată și mai grea.

„Are un amant!” fu primul gînd al domnului Nedan. Și soluția care se impunea în mintea lui de politician acestei noi constatări veni de la sîne, fără nici un raționament mijlocitor. Acesta trebuie găsit neapărat!

Și pe urmă planul de bătaie se desfășura de la sîne: toți agenții vor fi puși în mișcare, numele lui trebuie numaidecît știut. Dacă e de-ai noștri cu atît mai bine... dacă e adversar...

Domnul Nedan nu stabili ceea ce avea să urmeze dacă „amicul” i-ar fi fost adversar politic. Asta nu însemna însă că dînsul era pus în mare încurcătură într-un atare caz; dimpotrivă, era foarte firesc cu spiritul lui practic ca să amîne rezoluția în fața realității palpabile. Inspirația cea adevărată vine tocmai în clipa supremă, în momentul decisiv al bătăliei. Chiar dacă nu e atît de bună de la început, ea se poate îndrepta potrivit circumstanțelor care se vor ivi atunci, la timpul lor, și cu care e pierdere de timp să-ți bați capul de pe acum.

În orice caz, „amicul” trebuia lămurit că altă ieșire nu-i decît că trebuie s-o ia el, se desemnă involuntar felul final al campaniei sale contra „amicului”.

Mai întîi, o fostă doamnă Nedan, fie ea cît de fostă, trebuie privită cu respectul pe care-l comportă situația actuală a fostului ei soț... Al doilea, pielea ei fină, de nuanța cafelei necoapte...

„O va lua «amicul»... altfel, dacă e profesor sau funcționar, zboară tocmai la Noua Suliță...”

Și-i plăcu grozav postura lui cea nouă, de protector neașteptat și hotărîtor al destinului soției sale; vedea ochii ei verzi-închiși, umezi de recunoștință, iar pe amic surprins de avalanșa asta ce vine din înălțimi sociale atît de vertiginoase, supunîndu-se și trebuind să accepte mai apoi în menaj pe binefăcătorul care, pentru un dobitoc ca el, nu e adus decît de cele mai frățești și curate intenții...

Dar binefăcătorul trebui să spumege mult și bine dînd tîrcoale căsuței ascunse în păienjeniișul brațelor încrucișate ale celor trei copaci desfrunziți. Nimeni și nimic. Agenții puși în urmărire aduseră vești imprecise. Doamna Șoimu * pleca sau intra numai în timpul zilei, dar fără o anume regulă în aceste intrări și ieșiri. De foarte multe ori nu ieșea. Iar cînd pleca, se ducea de obicei într-o casă pe care o carte de vizită îngălbenită și scorojită anunța cu litere înflorite: Margot Greceanu.

Domnul Nedan își aminti c-o auzise pomenind uneori acest nume. Dar atît. Se hotărî să facă o vizită acestei doamne. Dar pînă una alta trebuia să se informeze ce fel de societate primește doamna Margot. Agenții nu putură să-i dea prea multe deslușiri. În afară de doamna Șoimu, mai venea pe acolo cite o cocoană bătrînă din mahala; se discuta și se bea cafea.

Nedan se duse acolo. Intrarea era prin curte. Îl hămăi din fund un glas aspru de dulău. El bătu în ușa de asemeni cu geam și de asemeni cu perdele de rețea cu desemnuri de paseri și flori. Apăru un cap bine pieptănat și pudrat cu grijă, de babă.

— Sunt Nedan! rosti scurt domnul Nedan, apăsînd pe amîndouă silabele numelui său...

— A, sunteți bărbatul Sultănicăi... adică fostul bărbat! se bucură destul de zgomotos doamna care deschisese și care se recomandă apoi repede. Era chiar Margot Greceanu în persoană, și Nedan, privindu-i zbîrciturile umplute de pudră, deduse repede probabila ocupație a acestei femei și rostul prezenței soției sale în această casă.

* Numele de fată al fostei doamne Nedan.

— Doamna Șoimu mi s-a spus că e la dumneavoastră...

— A plecat, domnule, tocmai acum a plecat...

Ochii domnului Nedan scintilează și osul frunței i se lăsă crunt în jos. Dar cocoana Margot, foarte mirată de această atitudine neașteptată, nu se clinti...

— Ascultă, cocoană, eu sunt deputatul Nedan...

— Știu, maică, păcatele mele...

— ... și te somez să-mi deschizi îndată acest... această...

Dar înainte să apuce să-i dea denumirea pe care i-o atribuisese în minte, doamna Greceanu deschise larg ușa și-l pofti cu un gest larg și primitor.

— Maică, dacă nu mă crezi, poftim de te uită. Chiar acum plecă! Dar zău că nu mă așteptam... din partea unuia care a lăsat-o de șase ani...

Nedan intră și începu să examineze scrutător încăperile cu scaune și fotolii îmbrăcate în postav roșu cu desemnuri, tablourile de pe pereți, fotografiile de pe mesele așternute toate cu horbote lucrate de igliță. Un mobilier vechi, dar bine ținut, cu puțin miros de cafea și de tutun trăsut în aer, care întărea și mai mult părerea domnului Nedan asupra rostului suspect al vizitelor Sultanei aci.

— N-a trecut sfertul de ceas de cînd a plecat, maică, și dacă ești mai bun de picior o ajungi chiar în poartă la ea, drăguța. Că a plecat acasă, mititica de ea!... pe nicăieri nu se duce, decît bea la mine cite o cafea, o cunosc de mică, am fost de-o vîrstă cu mă-sa... După cum văd eu, tot o mai iubesci... ba încă te și superi că nu-i dai de urmă... Nu pe acolo, maică... acolo-i doar bucătăria și pardon...

Dar Nedan o luase afară, pe coridorul deschis spre curte, și începu să privească, punînd mîna strașină, prin geamurile care dau încoace. Era într-adevăr o bucătărie, mai apoi closetul, și el reveni necăjit, primit de surisul șiret al bătrînei. Își luă ziua bună din fugă și, lăsînd în urmă pe bătrînă, porni repede înapoi spre casa Sultanei.

Impresia de la început se mai atenuase, dar dacă nu găsise, cum bănuia la început, o casă de *rendez-vous* în mare, în orice caz nimic nu putea să-i scoată bănuiala că fosta lui nevastă se întîlnea aici cu cineva.

Poate în anume zile, în alte zile fiind rîndul altora...

Găsi într-adevăr pe doamna Șoimu la ea acasă. Și i se păru tare curios că-l primi imediat. Dar cînd vru ca să-i arate motivul vizitei sale neașteptate fu puțin cam încurcat. În cele din urmă se arătă mirat că l-a primit, cînd de atîtea ori a găsit ușa încuiată și nu i s-a deschis, deși el vedea bine că în casă se găsește cineva.

Ea protestă, dar el începu să-i impute vizitele la doamna Margot Greceanu, care se bucura de-o atât de proastă reputație.

Ea ridică foarte mirată capul la auzul acestei revelații. Dar instinctul ei femeiesc o înștiință degrabă de ce fostul ei soț e atât de pornit pe bătrina ei prietenă: „El crede desigur că eu am un amant acolo”, își închipui cu drept cuvânt. Și zîmbi foarte încântată de această închipuire a ex-soțului său. Cînd el însă se întrecu cu vorba, rostind în avalanșa furibundă a cuvintelor expresia casă de toleranță, atunci indignarea o cuprinse.

Biata Margot Greceanu! Ea, bătrina asta sentimentală care își aducea aminte cu atîta duioșie de bărbatu-său, colonel medic, mort în război.

— Te rog, te rog, nu-ți permit să-mi insulți în casă la mine pe prietena cea mai bună a bieteii mamă-mi, Dumnezeu s-o ierte...

— Cînd erai cununată cu mine, nu te-am mai auzit de prietena asta...

— Mă duceam și atunci... mă mir cum nu-ți mai aduci aminte...

Cînd auzi că frecventa această casă și pe vremea cînd era cu el, furia lui Nedan nu mai cunoscuse margini.

— Atunci să mă răzbun acum... am să pun eu lacăt... bordelului ăstuia, răgi el...

Ea se ridică palidă, fără un pic de sînge în obraz, și atât de indignată că nici nu putu rosti cuvintele care-i veniseră în gît:

— Ieși... cum îți permiți... cu ce drept ai venit aici...

Dar așa, fără pic de sînge în obraz, culoarea închisă a pielii ei păru și mai întunecată, și toate cuvintele pe care el ar mai fi dorit să le mai profere, i se opriră în gît, iar ochii i se închiseră pe jumătate.

— Sultana, ai milă, bolborosi el cu vocea scăzută...

Ochii ei se închiseră de asemenea pe jumătate și dinții i se strinseră într-un scrișnet imperceptibil. Dădu capul pe spate și lăsă să-i scape un ris scurt și sonor.

— Mă duc unde-mi place și fac [ce] vreau. Nu privește pe nimeni nimic.

Și pentru că el o privea cu ochi prea scînteietori, ea se apropie ușor de sonerie.

— Dacă nu te potolești, îl amenință hotărîtă, să știi că dau alarma și adun toată mahalaua...

El stătea însă nehotărît, palid cu desăvîrșire, parcă s-ar fi clătinat ușor pe picioare. Ea rise din nou, scurt și rău.

— Audiența e sfîrșită, domnule ministru...

Și se înclină adînc, fără a ridica totuși degetul după buton. Nu-mi închipui că preferați să așteptați toată mahalaua că provocați scandaluri în casa fostei dumneavoastră soții... Gîndiți-vă numai ce-ar zice doamna

ministru... Ha, ha, ha... actuala doamnă ministru... Maria Luiza... ha... ha... ha...

Nedan fugi și fu urmat pînă departe de stridența risului aspru, femeiesc...

★

Mihai Aspru făcuse din teiul sădit drept în fața porții dosnice a casei Nedan — pe trotuarul din contra — un adevărat post de observație. El se postase acolo chiar și în ziua următoare descoperirii ce făcuse. Dar atunci așteptase degeaba. La fel s-a întîmplat și în ziua [a] doua și-n a treia zi. Atunci a înțeles că întîlnirile trebuie să aibe loc cînd domnul Nedan se află la București.

Așa că în simbăta următoare era la post din vreme. Dar așteptarea fu zadarnică. La ora cînd se aștepta să iasă Vrăjescu *, acela nu ieși. Dimpotrivă, pe mica porțiță intrară și ieșiră oameni de-ai curței și chiar streini aduși de cine știe ce treabă.

Și cu toate astea, Aspru avea impresia lămurită că Vrăjescu se află înăuntru. El își părăsi postul și o luă pe trotoar în sus, cercetînd casa cu atenție.

Dar pretutindeni ferestrele erau întunecate. Numai printr-una, la fel de întunecată, se vedea într-un fund o dungă de lumină, ca și cînd acolo ar fi fost vreo ușă crăpată. El socoti așezarea odăilor și găsi că acolo trebuie să fie iatacul ei. Și închipuirea de mai înainte a superbeii goliciuni, întinse pe divan de astă dată, îl întristă de moarte.

Dar după cităva vreme crăpătura de lumină dispăru și atunci în sufletul lui Aspru întristarea apăsă și mai grea. Rămase totuși locului, făcînd o legătură între dispariția petei de lumină și eventuala ieșire a lui Vucol. Și așteptă înainte. Însă în zadar.

De undeva, odată cu noaptea care se lăsase deplină, se auzi [sic] distinct acum bătăi repetate de orologiu. Le numără: erau opt. Însă opt acuma nu mai putea fi, probabil era miezul nopții, și el începuse numărătoarea ceva mai tîrziu. Se gîndi să plece. Și aruncă o ultimă privire ferestrei prin care strălucise linia de lumină. I se păru sau era cu adevărat? Acolo, în dosul ferestrei, se mișca o umbră. O umbră albă. O umbră înaltă și zveltă. Abia acum își dădea seama că umbra aceea a stătut mult la geam nemișcată, și pe urmă, după ce s-a mișcat, s-a topit în negură.

* Vrăjescu (Inelescu de mai tîrziu) apare îndată cu numele său inițial, Vucol sau Bucol. Astfel de oscilații și chiar de inconsecvențe sînt foarte numeroase în manuscrisele lui Gîb I. Mihăescu.

Să-l fi văzut pe el? Să-l fi urmărit în plimbarea asta nepotolită printre teii trotoarului. Să-l fi distins chiar? Nu, asta din urmă, imposibil. Pentru că pe porțiunea asta de stradă felinarele erau destul de depărtate, iar locul pe unde se plimbase el era destul de ferit. Poate doar silueta să i se fi distins! Dar ea ar fi putut bănuî ușor cine anume, de statura asta, ar fi bătut trotoarul, la ora asta, spionînd ferestrele astea... Doamne, și ea a stat și a privit atîta timp. Fantoma albă l-a privit atîta timp. Pe urmă s-a depărtat ușor în fundul camerei. Și Aspru și-o închipui în albe vestimente de noapte, ea însăși mistuită de întrebare: cine ar putea fi umbra cea neagră de pe trotoar?

În inima lui Aspru se tăie o crăpătură de lumină, la fel cu lumina pe care o văzuse pe fereastra aceasta: oare cît de puțin ar putea ea bănuî că este el? Cît de cît de puțin? Ar putea ea să se plimbe cît de puțin neliniștită de această întrebare? Neliniștită de el? Și crăpătura de lumină începu să crească din ce în ce mai mare în inima lui, împinsă de această mare nădejde. Dar pe urmă se stinse brusc, suflată de-un gînd atît de rece și de umed ca sufletul unei pivnițe uriașe: dacă ea e muncită de gîndul că el e pus de Nedan s-o spioneze?

Și atunci picioarele i se tăiară de la rădăcini, și lespedeau grea de tristețe îl îngropă iarăși sub greutatea ei mucedă. Auzi din nou ceasul cel mare al bisericii; de astă dată bătea două. Stătea într-adevăr de două ceasuri aci sau ornicul bătuse numai o jumătate marcată prin două lovituri? El dădu din umeri nepăsător la această întrebare, care nu găsea nici o ieșire tristeței fără margini ce-l acaparase din nou. În orice caz Vucol nu mai ieșea! Și ideea asta făcea o supapă tristeței celei mari. Aspru o luă și o privi pe mai multe fețe. Vucol nu ieșea pentru că nu era înăuntru. Atît și nimic mai mult. Și nefiind înăuntru, cum i s-ar sugera fantomei de la fereastră ideea de spionaj? Nu... Vucol nu e în astă seară aci... Dar în seara aceea a fost — cînd Nedan era la București — însă a ieșit la o oră foarte devreme, și escortat de-un servitor... bun, foarte bun... escortat de-un servitor... de oee numaidecît e de închipuit că... o, pentru că a ieșit pe o poartă dosnică... într-adevăr asta e punctul nevralgic al...

O crăpătură de lumină s-a lungit iarăși în fundul camerei luminoase; apoi crăpătura s-a căscat ca o gură de foc. O clipă numai și crăpătura a redevenit subțire și fină; iar în cadrul ferestrei a reapărut fantoma albă. Privește adînc în liniștea înșelătoare a străzii. Încoace, spre cestălat trotoar. Spre trotoarul lui, al lui Aspru. Iar el, care de astă dată e bine ferit în dosul unui trunchi de castan, stă încă la îndoială dacă să se miște sau nu. Ce prost? Să stea la îndoială... Haide, băiete, ce mai aștepți...

Ah, fantoma n-a mai avut răbdare... iată, acolo, în cadrul ferestrei se petrece o mișcare mare. Ce semne pot fi astea? L-a văzut și... nu, s-a

lăsat transperantul. Și-n dosu-i a izbucnit lumina electrică... Și asta din cauza lei, că a stat nemișcat ca trunchiul ăsta de castan. Ea dinadins i-a dat un răgaz, ca să-l vadă dacă știe să fie încăpăținat... și cînd a reapărut, el era una cu castanul, cu lemnul ăsta... lemn...

Și Mihai Aspru văzu prin pinza galbenă a transperantului, luminat de astă dată, o altă umbră, uriașă și înnegurată, agitîndu-se de cîteva ori și apoi dispărînd odată cu brusca mișcare a luminei.

Atunci își spuse cu un nemărginit dispreț: „Hai, urnește-te“. Și se urni. Dar nu putea spune, cu toată nedibăcia lui, pe care plănua cum s-a corijeze în sîmbăta viitoare, că sufletul nu-i era plin de o mare seninătate. O luă în jos spre Mihai Bravu. Și-n dosul porțiței dosnice se opri surizător. Iar tocmai atunci porțița dosnică se deschise, un servitor ieși — cel de-atunci — vorbi ceva nedeșlășit, și pe urmă țîșni Vucol.

★

Vucol aruncă adînci priviri spre locul unde se găsea Aspru. Probabil că silueta acestuia făcea o umbră incertă în locul unde se găsea, departe de vreun felinar. Mult timp Vucol se uită în urmă la locul bănuît. Dar Aspru nu făcu nici o mișcare, lăsîndu-l să se depărteze. Servitorul care condusesse pe Vucol încuiase porțița de fier și Aspru asculta pietrișul scîrșnind sub tălpile cizmei lui groase. Pe urmă totul reintră în liniștea deplină. Vucol se mistuise undeva în neguri, și pe strada boierească și liniștită, cu casele înconjurate de mari grădini despărțitoare, nu se mai auzi de la un timp nici cel mai mic zgomot.

Numai un greiere țîrîi undeva în noaptea caldă de februarie, și Aspru își aminti de cîmp, de nopți pline de lună, de casa părintească. Amintiri grăbite și fugare, căci Aspru nu vroi să rămînă cu nici una din ele. Era și acum o lună în trei sferturi, într-un senin de sticlă. Aspru privi mult în adîncimea seninului aceluia; iar, o dată, de două ori; cînd plecă obosit capul, îl ridică numaidecît grăbit, ca și cînd i-ar fi fost frică să nu dea iarăși de vreo amintire. Acum nu mai vrea să mai știe de nimeni și de nimic. Porni așa ca luna să-i fie neconținut în față. Un planet pe care nu-l cunoștea anume, dar care nu putea fi decît planet pentru că nu scînteia deloc, era în apropierea lunii, iar ceva mai departe o stea zvîcnind ca o inimă de foc. Erau toate trele aproape, aproape, deasupra capului, și lui Aspru îi făcu plăcere nespusă cînd putu să constate, chiar așa, căutînd numai cu ochii, cît de aproape era luna față de celelalte. El izbuti chiar să scoboare și planetul la înălțimea lui modestă față de zvîcnitoarea stăpîină de foc a celor din urmă spații; și pe urmă, cînd vederea lui se obișnuî cu această restabilire de planuri, confundate unul într-altul de perspectivă,

el căută să facă aceeași comparație între steaua cea mare și alte stele mai mărunte din juru-i. I se părea că le orînduiește astfel pe toate la locul lor și cînd isprăvea își căuta alte și alte puncte luminoase de comparație, căci îndată ce va coborî privirea în pămînt știa că va descoperi, în dosul cugetului negru, un corp femeiesc minunat de lung și minunat de alb, o izbîndă rară a daltei dumnezeiești, despuiată și murdărită de cel dintîi rîvnitor în treacăt. Pe cînd acolo toți simburii focului etern și mistuitor es întreceau neconținut cu cît mai ameteitoare înălțimi.

De frica trupului prihănit, Aspru își țintea neconținut privirea în praful de aur revărsat de lună. De aceea din cînd în cînd piciorul se lăsa în cite un șanț ca într-un gol, pentru ca numaidecît apoi izbitura pămîntului să-i pătrundă prin talpă împingîndu-i măruntăi în măruntăi, ca să se termine în clămpănitul maxilarelor. Alteori se împiedeca de trotoarele răspîntiilor și zguduitorul nu era mai puțin ușoară, dar după ce și restabilea echilibrul, ochiul lui se refugia iarăși în înălțimile de safir, căci simțea neconținut, jos, dedesuptul pleoapei, trupul alb și impur.

Ocoli grădina Mihai Bravu, căci îi fu frică de băncile odihnitoare; și merse neconținut înainte, pe străzi din ce în ce mai întunecoase și mai zdruncinătoare, dar cu cer din ce în ce mai larg și mai adînc, părăindu-i-se, cu cît se lărgea mai mult, cu atît se apropie mai mult de el cu atît va da mai repede de rada de aur a oceanului acestuia albastru-auriu.

Ar fi ajuns desigur la cîmp dacă nu l-ar fi oprit în drum o priveliște cu totul neașteptată, într-o curte bătută bine de lună, cu porțile de lemn căzute, largă cît o curte de han. Acolo — la început i se păru un copil — cineva stătea nemișcat pe-un scaun, cu ochiul țintă într-un capăt de ocean, destul de lung și gros cît un burlan, proptit într-un trepied înalt, cu picioarele larg desfăcute. Obiectivul lunetei era de bunăseamă îndreptat spre lună.

Aspru se gîndi numaidecît la profesorul Andrei Lazăr, pe care tot orașul îl calificase cu gravul epitet: astronom! Iar el rămase într-adevăr aiurit cînd se trezi dinaintea realității goale, deși auzise și el că profesorul ar avea o lunetă. Dar chiar o lunetă atît de mare era chiar de neașteptat. Va să zică era grav de tot cazul. Va să zică nu era el cel mai caraghiș din noaptea asta. Dar încetul cu încetul zîmbetul îi pieri. Mihai Aspru rămase cu privirea ațintită spre trupul de copil — în depărtarea la care se afla și-n nelămuritul clar al lunei — parcă atîrnat de lucitorul tub de alamă. Luciul ăsta avea ceva în sine, rece și fascinant, ca și astrul către care era îndreptat. Ceva mîndru și impunător; ceva care-ți da senzația de rinjet, și de nemișcat, și de infinit.

Aspru se apropie de gard și se rezemă de ulucă; o curiozitate peste măsură îl ținea pe loc și-l făcea să se întrebe dacă n-ar fi cumva îndrăz-

neț, intrînd în curtea asta și rugînd pe profesor să-l lase să pună ochiul la ocular. De cînd era în locul acesta, luna parcă-și lepădase tonul ei cald de pînă acuma și îmbrăcase o înfățișare albă și dură. Și parcă se opri pe loc să dea binețe cercetătorului ei; oceanul și astrul se priveau ca doi prieteni vechi cari se regăseau iarăși în singurătatea și-n tăcerea depînă a nopții. Aspru se simți străin și inoportun lingă această revedere; luna avea un sens cu totul altul acuma, era însăși întruparea întregii nemărginiri și a întregului mister care-și trimetea în ascuns razele revelației spre sacerdotul terestru.

Însă curiozitatea fu mai tare decît timiditatea asta subită pe care Aspru nu și-o cunoștea. Totuși, deși i-ar fi fost destul de ușor, nu intră în curte prin vreuna din deseale spărturi ale gardului, ci ocoli să intre pe poarta larg deschisă. Iar pașii și-i stăpîni pe cît putu mai bine, de parcă în curtea pietrificată de lună ar fi căleat pe sticlă.

Profesorul Lazăr ridică ochii numai cînd nou-venitul fu chiar în spatele lui, și tocmai tușise ușor înainte de a-și rosti salutul. Profesorul nu păru surprins; făcu numai o mutră de plictiseală ca obișnuit cu astfel de mosafiri nocturni și neașteptați, cu care trebuie să-și piardă o jumătate de ceas de explicații inutile. Recunoscă totuși pe Aspru, pe care-l știa din vedere, și dintr-o dată gîndul că e unul din cei din preajma zilnică a ei îl făcu numaidecît prietenos și îndatoritor.

Îi spuse că aceea ce observa el acum îi va arăta la urmă; și, schimbînd ades ocularele, îl plimbă cu obiectivul de pe Marea Crizelor pe Marea Nectarului, apoi în jos pe Marea Liniștei și pe Marea Demnității. Pe urmă trecu în revistă craterile mai de seamă, îi arătă lanțul Apeninilor și bizara crăpătură a lui Hyginus, îl plimbă pe reliefurile accentuate de pe Terminator, îi arătă piscurile înzăpezite de răsăritul lunar ca niște insule de lumină vie și crudă în marea amorfă de lumină incenușată. Și ca ultimă bucată îi oferî priveliștea enigmatică a capului de femeie, cu care se termină silueta cu seamă de trup așisderea femein a promontoriului...

Fiecare peisagiu fu însoțit de ample explicații, însoțite de un surîs fin, sigur de izbîndă asupra curiozității. Și la urmă profesorul Lazăr își frecă mîinile de bucurie cînd, izbit de asemănarea capului de femeie, curiozitatea lui Aspru se căsca prin mii de guri spre dînsul.

— O simplă coincidență, lămurî profesorul, sigur că „ea” va ști mîine că el are oricînd sub ochiul de sticlă al lunetei o stranie femeie lunară. O simplă coincidență... Ceea ce e curios, e că își păstrează forma sub oricare din mărimile cunoscute, complectă el, făcînd un gest spre cutia ocularelor. Pentru dumneata, care admiri zilnic un chip cu adevărat ceros și totuși viu, această simplă configurație selenografică socot că nu-ți produce nici o impresie, glumi el mai departe, observînd tocmai contra-

riul pe fața lui Aspru, și sigur, în inocența lui de astronom, că și acest compliment va fi transmis mâine locului de cuviință. Așa că se gândi să-l asezoneze mai cu prisosință:

— O bizară alcătuire marcând ultima convulsivitate a rocelor lunare — o ironie a naturii la adresa savantului modern, arătându-i că în masa de stînci și de virfuri, de prăpăstii și de crăpături, a rămas totuși un colț care să amintească vechiul rost de confidentă al lunii. Așa că poezia lunii rămîne chiar în obiectiv și după ce rătăcești prin aceste paragini, stropite de soarele cel mai arzător, în plină noapte, cu pămînt și cu stele, sinistră podoabă a morții, fatal te oprești la această înfățișare feminină care-ți amintește de ceea ce ai văzut mai frumos în viață și care-ți spune că peste tot femeia este eterna stăpînă...

Profesorul Lazăr devenise grozav de guraliv și bătea cîmpii (lunari) cu frenezie, căci el era cu ea, cu închipuirea ei în gînd, cu ea străbătea seral aceste triste peisagii, cu ea la capul de femeie, după obiceiul său. Uneori chiar se trezea îndemnînd prietenește această închipuire: „A, uită-te, aici, un amănunt fără pereche...” Și a doua zi, cînd își amintea de aceste plimbări cerești, nici el nu știa dacă i s-a adresat în gînd sau tare și dacă nu cumva prin preajmă se nimerise vreun inoportun care să-i dea faimă de nebun. Zi cu zi aștepta să-i vină lui însuși în urechi această faimă...

Cu o clipă înainte de a veni Aspru, el era gata să-i spună celei care-i stăpînea gîndul, pe cînd plănuia să îndrepte căutătorul spre Marte: „Hai vino acum pe Lacul Soarelui” ... Dar tocmai atunci simțise pe Aspru, îl privise cu frică, și numai cînd văzuse figura lui rămînînd serioasă și exprimînd un fel de respect și oarecum teamă, așa înțelesese că toată convorbirea cu Zina era doar în gînd. (Constatarea asta încă îi dăduse atîta chef de vorbă lui, tăcutului de obicei.)

Ei urmăriră luna pînă ce ea coborî bine spre orizont; atunci o lăsară să apună de-a binelea în dosul pădurilor care încingeau orașul spre apus și care se vedeau în depărtare, luminate ca-n vis de recea ei văpaie. Cînd dispăru de-a binelea, întunerecul începu să crească și praful stelelor umplu drumul robilor și toate căile cerești. Profesorul Lazăr, care, entuziasmat la culme de atenția neașteptatului emul, îi descrisese ziua lunară, cu cer de noapte pe care soarele alunecă în mijlocul stelelor, bulgări de foc într-un ocean de păcură, îndreptă acum căutătorul spre Marte. Și pînă spre dimineată se perindară pe dinaintea ochiului uimit: calota polară a lumii vecine, cruntul ochi al planetei zeului războiului, inelul de aur al lui Saturn, împerecherile de neașteptate culori ale dublelor, nestemate cu misterioase străluciri detașîndu-se pe fondul negru al nopții, inele și spirale de nebuloase, viermi și monștri de lumină, crisalidele lumilor. Iar în tot acest timp profesorul Lazăr vorbea neconținut, dădea toate deslușirile cu o poftă

în glas de parcă și-ar fi arătat propriile lui bogății, comori imense, pe care ceilalți le ignorează sau le pun la îndoială. Pe urmă, cînd zorile începură să-nălbăstrească noaptea, ca și cînd s-ar fi temut că celălalt ar putea crede că totul s-a epuizat, îl asigură că i-a arătat prea puțin, că nu a întrebuițat ocularele cele mari, care nu pot fi puse decît după oarecare exercițiu, că mai sunt încă planete și atîtea stele și atîtea alte minunății, și-n sfîrșit că mai rămîne ocularul spectroscopic, cu dezvoltările lui de mistere fără număr, al cărui farmec nu-l prinzi decît după ce l-ai încercat de mai multe ori și ai prins definitiv gustul cerului din observațiile directe.

Îi spunea toate astea cu atîta grijă să nu-i scape ceva, că lui Aspru i se părea exagerat de îndatoritor, ca să nu simtă o unduire de teamă, că la rîndu-i n-ar putea să-i răspundă în vreo măsură la fel. Și plecă aiurit, cu sufletul profund schimbat, cu sufletul, Doamne, înseninat parcă și sticlos, rece și fosforecent ca și noaptea asta de astre, fericind pe Lazăr care rezolvase definitiv problema omenității frămîntări, stăpînind izolat imperiul lui de lumini și neguri, de nemărginire. O simpatie fără margini și o mulțumire tot mai adîncă și mai cuprinzătoare îi izvoră din suflet și învăluia pe profesorul mic, nedreptățit, în vreme ce o simpatie la fel pornea în urmă-i din sufletul acestuia, pe cînd se dezbrăca, la gîndul că Aspru va fi mesagerul către zeita a cărei figură și-o închipuia dormind între brațele negre ca un disc de planet, trombînd în negura înghețului fără margini.

Împrejurările politice captau din ce în ce mai mult pe domnul Nedan și-l cereau la București. Iar domnul se ducea cu mîngîierea că acum împrejurările astea pun intermitențe din ce în ce mai mari între asalturile pe care le da fostei sale soții — și astfel insuccesul care-l rodea își găsea această slabă explicație, la dînsul puternică consolare. În curînd evenimente mari, ce se simțeau precipitîndu-se și umplînd orizontul politic, aveau să izbucnească într-un fel, și cum felul acela nu putea fi decît așa cum spera domnul Nedan, în curînd el va avea puteri inzecite, iar Iosefina, infrîntă, zdrobită, va trebui să se plece și să primească în patul ei pe puternicul și augustul ei fost soț.

Lucrul acesta avea să se petreacă așa, într-un mod foarte firesc. Ministru. Dinaintea acestei perspective nimic nu putea să reziste; ea cu atît mai mult. Mîndria o va doborî: nu mîndria ei pentru ea, de pînă acum, ci mîndria ei pentru el. Sau poate ... nici nu va fi tirîită de avalanșa grozavei măriri. Iar astfel și el atunci va ști cum să pedepsească dîrzenia prezentă. O, nimic decît curiozitatea asta, această bizară poftă de întoarcere în trecut, de retrăire, satisfăcătoare, apoi un ajutor milostiv și pe urmă ruperea definitivă cu tot ce-a fost.

Dealtfel și să nu fi vrut așa, așa era totuși vrerea firescului. Bolțile slăvilor îl vor sorbi ca niște trombe apa mării. În smîrcuri vor rămîne Vrăjescu, omul lui de încredere, Pănoiu și alții. El va trebui să păstreze atunci nivelul înălțimilor, alături de perfecta și recca Zina, unica pereche făcută pentru astfel de altitudine. Perfecta Zina...

Și dus de trenul, care tocmai atunci trecea detunător un pod, Nedan avu chiar puțină duioșie pentru Iosefina. A doua oară sacrificată, gîndi el. Nu, va fi foarte darnic cu Sultana. Dar ce poate face dinaintea perfecțiunii, contra eleganței reci a Zinei. Și din nou Nedan se nedumeri de gustul ăsta devorant de a mai vedea o dată corpul gol al Sultanei. Fu deajuns numai să și-l reproducă în amintire, mai ales să-și dea seama că uitase unele amănunte, ca să-și simtă sufletul fierbînd, să se scoale, să iese din compartimentul în care era singur, pentru a-și găsi tovarăș de drum, cunoscut sau necunoscut, în celelalte.

Cînd dăduse ordin să-i facă bagajele, cu cîteva ceasuri mai înainte, Aspru tocmai se pregătea de plecare.

— Atunci eu cînd rămîne să mă prezint la birou, maestre? Îi zicea și el maestru după obiceiul secretarilor avocatului Pănoiu.

— Mda... răspunse Nedan, bătînd cu degetele toba pe tăblia de sticlă întinsă pe birou... Mda... Eu nu știu dacă m-oi reîntoarce timp de o săptămînă... Cum s-a întîmplat, frate, că tocmai acum trebuie să vină ăia cu contractele pentru înnoire... Și-apoi trebuie cercetate înainte contractele de exploatare... Dumneata ar trebui să fii zilnic aci... Am...

Și domnul Nedan se plimbă foarte încurcat printre măsuțele și fotografiile care mai formau mobilierul biroului...

— Cheia de la birou n-o pot lăsa la servitori... Ca s-o las nevastă-mi, ar însemna de cîte ori să vii s-o deranjezi.

Și domnul Nedan se opri lîngă pupitrul mașinei de scris, apăsînd nervos pe butonul unei litere. În gîndul lui vedea silueta mîndră și gravă a soției sale venind să deschidă lui Aspru...

„— Ați venit, domnule secretar...”

Desigur că ea ar putea trimite cheia și prin servitor, dar cine poate ști dacă ea nu ia lucrurile prea în serios, și dacă nu-i trece prin mînte ca din cînd în cînd să mai dea o raită și prin birou, ca să suplinească cum trebuie rolul de patron al soțului... Poate că nu, dată fiind mîndria și plăcerea ei pentru trîndăvie... Dar poate că tocmai Aspru să simtă nevoia să-i ceară din cînd în cînd părerea.

Desigur că o interdicere formală ar pune anticipat toate lucrurile la punct. Dar și aci domnul Nedan avu o bruscă mișcare din umeri — cum i-ar sta lui punînd condiții acestui secretar să nu caute să stea de vorbă cu doamna Nedan.

Și foarte plictisit de aceste gînduri fără rost, domnul Nedan ridică din nou din umeri, merse la birou și scoase din cutia mesei.

— Ai aici două chei, Asprule. Și pe cea de jos, de la intrare, și dubla mea de la birou. Asta de la intrare e o Yale. Bagă de seamă însă că ușa cea mare se mai închide în timpul nopții și cu cheia ei proprie, așa că asta nu ți-e de folos decît în timpul zilei, cam de la nouă dimineața în sus... Îți spun asta pentru ca să știi, mai înainte de nouă să nu vii la birou...

De fapt domnul Nedan îi da atît de ample explicații asupra cheilor pentru a-i atrage atenția că prezența lor în mîna lui nu însemnează neapărat că puterile lui pot trece și dincolo de ușa biroului.

I se păru că în felul ăsta toate lucrurile s-au lămurit; însă cînd plecă Aspru, rămase foarte mîhnit că griji de felul ăsta, oricît de nedeterminate ar fi ele, au putut să-l preocupe un moment numai.

De aceea renunță să mai recomande servitoarei ca să aibe grijă nu cumva de la ora opt seara în sus ușa cea mare să nu fie încuiată și cu cheia cea mare. Ar fi fost desigur cu totul de nedemnitătea lui să amintească servitoarei această sarcină a ei, și cu totul jiguitor pentru doamna Nedan. Găsi chiar că a acordat prea multă vreme acestor preocupări meschine. Însă, puțin ațîțată, memoria lui reproducuse involuntar chipul lui Aspru avînd o vagă tresărire în momentul cînd i-a încredințat cheile. Ah, acum amintirea aceasta îi mai trebuia... Tresărire! Desigur... a fost într-adevăr o mișcare pe fața lui... poftim, de satisfacție dacă vrei, dar ce secretar nu e satisfăcut cînd patronul îi încredințează pînă și cheile biroului. Nu însemnează asta preludiul unei măririi a salariului pentru mentalitatea de secretar? Fir-ar ale dracului de chei, că mai bine nu le mai da.

Și, hotărît să scape odată de această plictiseală, porni la soția sa... O găsi cetînd pe divanul ei, pus chiar în mijlocul iatacului, cu căpătiul luminat de becul puternic, ascuns într-o uriașă ciupercă de porțelan.

— Zina, suntem gata cu masa, căci se apropie plecarea trenului?

Ea nu făcu nici o mișcare și continuă să cetească. Și, mai tîrziu abia, cînd întoarse foaia, se ridică de la mijloc, răsfoi pînă la capitolul următor, apoi, cîntărind parcă între degete cît ar mai fi pînă la terminat, se întoarse spre soțul ei.

— Sună tu, te rog, și mie mi-e foame.

La primul cuvînt, Nedan și întinse mîna la buton, necăjit că găsise un atît de stupid pretext de vorbă. Putea, la urma urmei, să apese pe buton și singur, și să dea ordin și singur servitoarei să fie gata. Dar pentru că începuse astfel, o luă înainte tot așa, unde o ieși.

— Cred că voi întârzia o săptămână la București, și cum am o grămadă de afaceri care trebuiesc rezolvate în lipsa mea, am lăsat lui Aspru cheia de la birou.

Zina dădu din umeri plictisită.

— I-am mai lăsat și cheia de la Yale, ca să nu te tot plictisească cu venirea lui...

De astă dată Zina ridică brusc și încruntată capul spre dînsul. O clipă expresia de contrariată dăinuie pe fața ei, dar fu de-ajuns clipa asta pentru ochiul sigur al lui Nedan. În clipa următoare figura ei își reveni de parcă s-ar fi dumerit în sfîrșit de un lucru pe care nu l-ar fi înțeles bine de la început.

— Zici că ai dat cheia de jos lui Aspru... Nu auzisem bine, mă gîndeam la romanul meu... Și gîndind desigur la romanul, nu fără îndoială cel pe care-l cetea, adaogă: Faci cum vrei, dragul meu. În definitiv te-ai gîndit foarte bine. Să nu tot alerge servitoarea să-i deschidă de cite zece ori pe zi... dar, iartă-mă, nu știu de ce condițiuni se bucură secretarul tău — poate mi-ai spus, dar am avut clipe de neatenție... dar, vreau să întreb, nu era suficient să între prin dos...? Și-n vreme ce el ridică nedumerit capul, cum nu se gîndise la asta mai înainte, ea se grăbi să adaoge: Iartă-mă, spun din nou, dacă ți-am jignit cumva ideea ce-ți faci de secretarul tău...

— Mda, făcu domnul Nedan foarte încurcat, ceea ce făcu pe Zina să adaoge repede, ca gîndurile lui să nu se încurce în cine știe ce ramificații de supoziții, întrevăzînd în viociunea pe care acum, cu chestia acestei blestamate chei, o pusese pentru întia oară în conversația lor.

— Ai avut totuși dreptate. Ar fi fost destul de plictisitor, cu desele lui plecări în oraș, să mă împiedec în orice moment de dînsul... Și pe urmă scurt: Haidem la masă.

Nedan o urmări deplin edificat. Iar doamna Nedan, examinînd din ce în ce mai asigurată seninătatea de pe fața soțului ei, se gîndi dacă e cazul să invite pe Vucol.

Și cu toate astea, o săptămână care-i despărțea de revenirea lui o necăjea destul de serios, mai ales acum cînd Vrăjescu începea să-i apară în lumini din ce în ce mai simpatice.

Mihai Aspru luase cheile încredințate de Nedan fără să zică nimic, fără nici cel mai mic semn de grabă sau de satisfacție. Dimpotrivă, pe figura lui trecuse o fugară umbră de surprindere neplăcută. Căci aceasta se petrecuse în chiar după-amiaza zilei ce urmase nopții petrecute în curtea

profesorului Lazăr. Toată ziua aceea Aspru lucrase și umblase mai mult ca oricînd. Totuși tinerețea și solida lui statură îl împiedecaseră să simtă cea mai neînsemnată oboseală.

Spre seară însă lucrurile se schimbă. Aspru începu să simtă o greutate cu atît mai mare apăsîndu-i mădularele, cu cît pînă adineaori nu simțise nimic. Ultimele lucrări și le făcu mecanic, dar cugetul lui se păstră în privința lor perfect conștient, cu toate că invadat de cele mai bizare închipuiri. Astfel lui Aspru i se părea că-l apasă însăși luna și toți corpii cerești, uriași și grei, care din simple stelute începuseră să ia proporții sub retina lui uimită și zgîită în ocularul ocheanului lui Nedan. Îl apăsau cantități enorme de materie și-i luceau prin cap proiecții argintii de fantasmă astrale. Dar oboseala aceasta și starea de vis în veghe, în vreme ce firul cugetului putea încă să curgă treaz înainte, îl lăsau totuși să întrevadă mulțumirea trîndăviei de citeva zile, pe care i-o furniza plecarea lui Nedan, care, pentru prima oară de cînd el era în serviciu, trebuia să lipsească mai multe zile în șir. În vremea asta, el va avea răgaz destul astfel să descurce, să găsească un fir conducător în încurcătura asta de dispoziții sufletești inedite pe care i-o procurase ocheanul, și să scape, punînd o regulă în mersul lor, de greutatea astrilor ăstora care-l obseda[u], amestecîndu-se în cuget ca-n sistemele primitive. Așa că nu fără o foarte vagă dar îndeajuns de dureroasă contracție a zigomaților luă el cunoștință de noul privilegiu ce i-l acorda patronu-său, de a intra și-n lipsă în biroul de ministeriabil.

.....

(Manuscrisul acesta, 73 de pagini scrise pe spatele filelor 214—286, varianta A după clasificarea noastră, a Brațului Andromedei, se sfîrșește brusc aici, la pagina 173. Acesta este oare momentul cînd prozatorul s-a hotărît să scrie, cu Mihai Aspru ca personaj principal, un nou roman, prevăzîndu-i întreprinzătorului secretar o evoluție opusă aceleia a timidului Lazăr, pe care îl completa în varianta inițială? Înclinăm să răspundem afirmativ. Între manuscrisele rămase de la Gib I. Mihădescu, ne referim numai la cele la care am avut posibilitatea să ajungem, în special cele de la Drăgășani, nu am mai întîlnit nici un indiciu, o pagină, fraze răzlețe sau o simplă însemnare, în care să mai fie urmărită evoluția lui Mihai Aspru în casa și în rosturile familiei Nedan (Cornoiu). Din acest foarte prețios manuscris, care cuprinde în germene atît acțiunea din Brațul Andromedei cît și pe cea din Donna Alba, Mihai Aspru va trece, cum menționează chiar scriitorul, într-o notă deja amintită, în „viitorul roman“.)

[PERPETUUM MOBILE]¹

.....

Cu zugrăvitul, Cristos făcea parale, căci orășenii îi dau des de lucru; atît de des că uneori, cînd nu mai sfîrșea cîte două săptămîni întregi de muncă necontenită, îi era lehamete, și cînd dimineața pleca de-acasă, cu sulul greu de tipare pe umăr, pînă a nu ieși pe ușă, era cu sufletul strîns ca într-o mîngîhinea. Nu se putea atunci să nu dea alături, adică în camera vecină, al cărei singur mobilier părea să fie o masă mare, patrată, și pe ea ceva prelung și umflat, cu formă și dimensiuni de coșciug, acoperit cu o pînză groasă, de sac.

Ridica acoperămintul acesta unsuros, cu pete mari, păcurii, doar cu două degete, și cu o pioșenie de parcă ar fi ridicat sfîntul aer de pe masa bisericeii. Dedesupt apărea atunci o harababură de roți mari și mici, cu dinți, sau înfășurate în curele înguste de transmisiune, apoi scripete, spirale, brațe mici de fier sfîrșite prin cîte o bombă, șuruburi, ciocănase și Dumnezeu mai știe ce, totul cuprins și despărțit la intervale egale prin patru mecanisme în formă de pistoane; din mijlocul acestei bizare complicații de une[l]te, dintre cele două pistoane centrale, o roată mai mare ieșea de pe umerii altora mai mici, îngrămădite una într-alta într-un mod cu totul neobișnuit, și atît de multe, că cea de deasupra părea un sărbătorit dus pe brațe de mulțime... Prin semiîntunerul dimineții abia acum vedeai că roata aceasta desface într-o parte și-n alta niște osii lungi și subțiri, cu încheieturi umflate din loc în loc ca stranii brațe de schelet, terminîndu-se fiecare printr-o cvadruplă articulație de degete lungi și ascuțite. Zugravul răminea parcă în extaz în fața acestei sinistre combinații mecanice, care avea ceva de strigoi ieșind din mormînt în toată structura sa; zorii veneau atunci mai mult pe fereastră, și fantastica plăsmuire începea să semene din ce în ce mai mult cu o mașină; degetele celor două brațe se vedeau acum cum se îmbină cu alte degete, terminînd alt sistem de articulații mecanice, complicat cu alte roți de-a lungul zidului, a cărui parte de jos o încegea cu totul, se comunica la zidul din fund prin alte roți, fusuri, biele, frînghii, trecea la zidul contrar și se termina în dreptul celuilalt braț al roatei principale, cu care se lega în același chip.

¹ Reproducem aici și primele două șiruri din fraza incompletă cu care începe această filă: „... nească aceea ce se vedea în ochii lui sau figura i se ilumina de văpaia discretă a mîndriei“ (f. 2 r.).

Degetele lui Cristos atingeau prima roată a trupului de pe masă; o invirtitură, și îndată întreaga mașină gemea de încheieturi, mișcarea se comunica dintr-o roată într-alta pînă cîștiga roata cea mare de deasupra. Atunci cele două brațe se agitau în sensuri stranii și parcă estatic; frînghiile de pe lîngă ziduri se întindeau, drugii de fier pîrîiau, osiile gemeau, întreaga mașinărie părea o vreme în continuă agitație, fără ca mîna mecanicului să mai dea vreun impuls. El o privea atunci cu ochii mari și lacomi, în care se aprindeau scînteile bucuriei. Însă era ceva timid în bucuria asta, slab, care se stingea pe încetul; și înaintea motorului care se stingea la fel. Atunci privirile lui adulmecau îngrijate ultimele roți care mai mișcau spre a se potoli pentru totdeauna. Le ciocănea ușor, dînd aprobator din cap, le controla legăturile. Da, acolo trebuie făcută îndreptarea; osia putea să pornească din roata cea mare spre a duce curentul aparatului, destins în latul pereților, dar nu trebuia să se întoarcă tot în roata cea mare... Osia din stînga trebuia deci scoasă acolo și pusă în legătură cu prima roată de pe masă. Bănuise el asta de mult... Cînd va scăpa de lucrul ăsta, de nu-l mai prididea, va sta o zi întreagă numai de asta. În orice caz, duminică totul va fi îndreptat.

Și ieșea în aerul proaspăt al dimineții, care-i umplea plămîinii și-i pune în singe vinul tare al încrederii și siguranței. Mergea repede, strîngînd sulul de tipare subțioară, și-n gît îi tremura o adiere de cîntec care la cîte un hîrtop țîșnea tare și clar, notă răzleață și ciudată ce întorcea asupra-i privirile uimite ale trecătorilor. I-eră rușine de privirile acestea ascuțite și batjocoritoare. Dar trecătorii clătinau din cap și treceau înainte: era Cristos! Pe curînd, păreau că-și spun muștește, vom vedea ceva și izbucnirea definitivă. Pe curînd, pe curînd.

Diagnosticul îi fusese pus demult de înțelepciunea concetățenilor, și Cristos știa acest lucru. Uneori, în nopți triste, cînd afară urla vîntul și da iureș prin fereastra spartă, alături, prin frînghiile și curelele mașinei ca prin niște coarde de gigantic contrabas, îl apuca [spaima]...

.....

... pe care o mai ușura puțin de marginea tinichelei, apoi o repezea pe trupul tiparului, îndesînd-o bine în dreptul gurilor. Cînd ridica cartoul, florile cele noi erau la linie... I-a mers în ziua aceea mîna cu o iuțeală fantastică și n-a dat nici măcar o dată greș. Căci asta era; o mișcare sigură și lină peste tot și în toate, înafară și înăuntru; repede sau încet, nu pot fi decît ritmice... Trebuie să te lași în voia lui, și să nu-ți mai dai seama de tactu-i monoton; altfel amețala te aruncă în golul dintre două cadențe, în golul genunei fără pereche. Descurajarea e genunea sufletului.

De aceea să vedem risul de la urmă al cui va fi, al nebunului, al cumiștilor?

Și-n mintea lui cuvântul „cumiști“ se acoperea de o nuanță de batjocură. Era „nebunul“ — îi plăcea peste măsură denumirea, ba gândul îl ducea chiar pînă la împlinirea ei... Se vedea compătimit de-o omenire întreagă: asta a descoperit mișcarea veșnică. El este mort acum pentru cei vii la minte, dar cît folos ne-a adus nouă, păcătoșilor. Și lacrimi fierbinți îi curgeau din ochi și i se plimbau în jos pe rădăcina nasului.

Gîndea într-una și bidineaua îi mergea ritmic ca și mișcarea veșnică. Iar tiparul se așeza de la sine... Pe urmă, cînd privea zidul aproape acoperit de florile fantastic compuse și bizar colorate, ca dintr-o vegetație planetară necunoscută, începea să cînte. Cîntecul îi aducea aminte de femei, și cite femei n-aveau să fie ale lui *atunci*... Pînă și doamna asta frumoasă care vine în fiecare seară să examineze cu lorgneta progresul lucrărilor... Ea nu va mai trece peste chipul lui cu acea rece nepăsare a ochelarilor de cristal. *Atunci* lorgnomul va cădea jos, pînă unde se întinde lanțușul lui de aur, și ochii cu clipiri dese ai doamnei vor încremeni pe figura renăscutului crucificat. Abia atunci va vedea ea cît e de înaltă fruntea care a putut fura din zborul universului misterul originar, față de care focul lui Prometeu e o nimica toată. Și Prometeu cu ten palid și cu bărbuță blondă se va apleca să sărute minuța la fel de palidă și inelată...

Calda imagine mișcătoare îi merge înaintea ochilor, lină ca steaua magilor... Uneori se aprindea în culori mai vii; atunci mișcările line se precipitau. Buzele se ridicau în sus pe braț, treceau mult de cot, se apropiu de moalele ascunziș al subțioarei. Pînă acasă la dînsul, doamna încă se zbătea cu mișcări domoale, vădit inofensive, se apăra cu argumente ațîțătoare, spre a-și feri căderea rochiei, desprinsă din copci.

Se trîntea pe patul de fier cît era de greu; apăsa ochii cu pumnii strînși. Minunatul caleidoscop, de sub pleoapele apăsate, începea atunci să se învîrtească de la sine; și-n decorul multicolor, de mișcătoare arabescuri, reîncepea să se depene dincolo de retină, în cugetul arzător, firul întrerupt. Vestmîntul cădea în noianul steluțelor care jucau în jurul imaginii centrale ca fulgii de zăpadă în lumina globului electric. Se imbinau într-o horă de triumf, încununînd magic trupul gol, alb și zvelt, de care mîinile închipirei lui se apropiu tremurătoare, ca mîinile de bătrîni, apoi deodată se repezeau tinere și elastice pentru a apuca năntul...

Îl podideau lacrămile... Același neant groaznic, rece, negru, înfiorător, ca spațiul căscat între astre... Aceeași senzație care-l lovește în cap ca un ciocan, cînd roțile lui încep una cite una să se oprească.

Dar în seara aceea, care nu-i va mai ieși niciodată din minte, impulsul originar a pus în mișcare mașina, desigur pentru totdeauna. El își amintește numai atît, că izbind-o, de bună seamă cu puțină răutate, ca pe una ce răminea rece la toate atențiile și la toată iubirea lui atît de adîncă, atît de adevărată și de pătimasă, ceva a pocnit în pistoane, printre coarde sau cine știe unde; ceva a pocnit tare și distinct și el a îngălbenit.

Dar roțile au început să-și comunice una alteia avîntul: frînghiile se mișcau lin, tic-tacul pistoanelor devenea tot mai regulat; roata cea mare se ridica spiță cu spiță, greoaie și maestrasă, spre a se rostogoli dincolo, în aceeași cadență isocromă și lentă.

Chipul mîntuitorului privea uimit minunea cea nouă; după două mii de ani, cît colindase necuprinsul, își încercase iarăși puterea...

... uliță să arate la toți minunea cea mare. Și ei să-l convingă că într-adevăr minunea minunilor fusese săvîrșită. Iar în ziua aceasta la doamna cea frumoasă nu se va duce... S-a terminat cu tiparele și bidineaua... Ea se va mira desigur de nevenirea lui, ba poate va trimite să-l cheme... Însă faima îi va sușoti la ureche... Și atunci va porni singură încoace, umilă, dimineața, spre casa mică, asemănătoare cu o ieslă...

★

Pînă seara a rămas în colțul cel muced. N-a simțit nici foame nici sete. Lumea n-a chemat-o. Nu era încă timpul. Înțelegea că nu era de tot stăpîn pe mișcarea eternă. Numai ajunsese la ea. Acei gură-cască n-ar fi înțeles nimic, sau și dacă ar fi înțeles i-ar fi strigat: „Oprește-o dacă poți și dă-i drumul în fața noastră să vedem cu ce-o pui în mișcare...”

Și ei puteau să aibe dreptate, le conceda cu destulă bunăvoință. Cristos. Căci orice motor poate s-o ia așa razna, dacă e bine îndopat cu combustibilul sau cu energia necesară.

Se ridică încet și cu încredere în sine ca un om mult încercat. Întîi însă o bucată bună de slănină și un chil de vin. Luă sticla, trecu pe la cîrnărie, apoi se opri la cîrciumă. Pretutindeni cei ce-l întîlniră îl priviră speriați: atît de teribil îi ardeau ochii. Cînd să plece din cîrciumă, o toană de bucurie îl birui...

— Să dai un rînd la toată lumea de-aici, strigă el. Și bătu cu pumnul în tejghea de clăntăniră toate paharele...

— Dar ce e cu tine, Cristian, băiete, vrei să-l descoase domnul Luță, arhivarul judecătorei.

Dar el, dacă mai lovi încă o dată cu pumnul în masă — de se auzi iarăși sunetul de clopoțel al paharelor — și dacă se umflă atîta în plă-

mîni să strige, cu paharul deasupra capului, fu, nu ca să-i răspundă arhivarului și nici celorlalți, dar ca să audă „boierii” strinși dincolo, împrejurul mesei din odăiță, a cărei ușă tocmai se deschidea.

— Nu sunt Cristian, urlă el, sunt Cristos... nebunul... Și-am înviat a doua oară ca să săvîrșesc minunea cea mare... Și el rîse ca un veritabil nebun, ducînd paharul la gură... Hi, hi, hi, nebun... Nebunul va face minunea ca să uimească pe cei cuminți.

„Boierii” ieșiră buluc în ușa odăiței și priviră cu spaimă la dînsul. Iar el plăti și porni clătîindu-se de ris:

— Noapte bună, cuminților, noapte bună, nebunul vă salută... Deocamdată... ați auzit? *deocamdată*... și aci clipi cu înțeles și trînti ușa după dînsul... Apoi privi de afară, prin geamul murdar, să vadă efectul... Îi văzu pe toți minunîndu-se sau făcînd cu degetul cunoscuta morișcă în dreptul timpiei.

Atunci izbucni iar în ris, și atît de tare, că cei dinăuntru se priviră aiuriți și nu mai avură nici o îndoială. Iar el porni pe uliță înainte, rîzînd singur, spre spaima trecătorilor...

Se simțea atît de bine nebun, cînd știa că mașina se învîrtește neconținut acolo. Auzea trosnindu-i în urechi și răsuflînd ca foalele o răsuflare caldă, care-l lovea în față ca vîntul de primăvară, și-l umplea de fericire...

Prin spinare îl îmoldeau neînțeleșii fluizi ai tinereței...

Ea va afla mîine și va crede... Asta pînă cînd piatra minunei se va da în lături și nu va mai rămîne nici o îndoială că învierea s-a săvîrșit.

★

Roata cea mare se-nvîrtea neconținut. Și întreaga mașină duruia monoton și regulat, impasibilă și fără semn de oprire, nici măcar [de] încetinire... Cristian intrase în casă cu inima strînsă, dar o auzise din întîia odaie. Hîrtia înainte ca o moară neoprită de zile și nopți, mișcată într-una de curgerea fără sfîrșit a apei.

Intrat în atelier, omul cu chip de Crist dete un chiot, aruncă șapca în formă de beretă în sus, apoi își puse mîinile în șolduri, sări de trei ori în dreapta și de trei ori în stînga, ca într-un început de căzăcească. Umbra uriașă, proiectată de tremurătoarea feștilă pe pereții albi-gălbui, sări și ea sprintenă, imitîndu-i gesturile. Cristian o păli cu șapca care pocni de perete.

— Dă și tu cu șapca în mine dacă poți, îi strigă el atît de tare că afară, [în] noapte, vecinii se strinseră la garduri. Umbra își apucă șapca la fel, dar atît, Cristian rîse din nou, însă mașina începu parcă să se în-

dirjească. Roata cea mare parcă se opintea și toate încheieturile mirîiau ca un animal căruia nu-i faci în voie. Șapca sărise din umbră drept în frînghii și se încurcase acolo... El o scoase repede; mașina reveni la șuietul ei normal, și o bucurie fără margini se topi ca o lumină mare în pieptul descoperitorului... Va să zică ea e bună și ascultătoare, ea nu e încăpățînată, își zise el mîngîind roata cea mare, care-i mîngîia lui, în necurmata învîrteală, podul palmei.

Pe urmă îi veni în minte s-o apuce. De-o...

...și o ținu zdravăn: crucea de fier se desemnă de-a binelea în cadrul rotund; aparatul tăcu... Și un fior de gheață îi trecu prin șira spinărei; crucea aceea neagră parcă-l fixa... Dădu drumul... O secundă de tăcere, două... apoi aparatul își luă drumul cu bîzîitul lui gros, de bondar.

Mai dădu dușcă o înghițitură bună de vin.

Îl va opri ușor și va pune o piedecă printre spițele roței celei mari; cînd va vroi să-i dea drumul, va trage piedeca... Deocamdată atît... pînă va descoperi pocnitura care a dat drumul mașinei... Asta e tot...

Piedeca o găsi; găsi și-un suport pe care să se poată mișca orizontal: operația e minunată, buuun!...

Opri roata pînă se putu vedea iar spațiul dintre spițe; împinse bara și aparatul tăcu...

Atunci se așeză pe-un fund de găleată, desfăcu hîrtia de mezeluri și începu să înfulece... Îi era într-adevăr foame, dar de la a treia îmbucătură deveni distrat. Cum va putea [ști] unde a pocnit ieri aparatul? Trebuie să se uite cu băgare de seamă... Pe din afară... hm, bună slănină... a văzut... nu e nimic... *Leberwurstul* ăsta e minunat... Prin pistoane trebuie să fie ceva... dar cum să se uite înăuntru... la al de-al doilea capacul se poate scoate ușor; dacă o vedea ceva acolo, bine... de nu... Doamne păzește... mai bine cheamă cîțiva ingineri... da... profesori de la universitate, de la politehnică, să vadă ei... să le arate cum merge... și să le spună că totul se trage dintr-o pocnitură...

Strașnic *parizâr*...

Și-adică ei să știe de unde pornește mișcarea veșnică. Iar el să fie un simplu inconștient care întîmplător a realizat...

Poc...

O pocnitură slabă, atît de slabă c-ar fi putut să fie luată drept o părere.

Cristian tresări brusc și privi cu ochii țintă la mașină. Ea era atît de nemișcată că se cutremură din nou. Vroi să pornească spre ea, însă văzu bara trecînd printre brațele crucei din roata cea mare.

Cu neputință. Până acuma doar a umblat și dacă n-ar fi bara ar porni cu siguranță... Cum ar putea să nu pornească. Și el mîncă înainte... cu neputință... Mîncă zdravăn, de parcă ar fi vrut să arăte altuia, strein, că nu-i pasă. Ba chiar mai înghiți și din vin. Ba chiar mai începu să și cînte printre înghițituri, ca omul cu totul nepăsător de ce ar putea să i se întîmple.

Cînd termină, își șterse mîinile și se apropie de mașină. Trase puțin bara și roata parcă se mișcă. Atunci se porni iar în cîntec. Și trase drugul de tot; roata împiedecată se rostogoli de vreo trei ori și stătu. O împinse, ea se învîrti iar de trei ori, ca roțița ceasornicului stricat, pe care zădarnic îl scuturi să-și mai ia mersul.

Privirea-i se zgîi de spaimă și mîinile se ridicară amîndouă spre roată, cu palmele întinse, ca pentru a-i cere socoteală, și rămaseră și ele nemișcate la mijlocul drumului. Cristian începu să ridă. Nu, desigur, trebuie să fie... nimic... o nimica toată... va afla deîndată...

El privi cu atenție pretutindeni, se chiori prin încheieturi[le] și găurile pistoanelor, încercă frînghiile... Nici o scrinteală nicăieri... nimic, nici o scrinteală... Și cu toate astea ea trebuie să fie, cu neputință să nu fie... Pentru că ea a mers pînă acum.. Nu e doar un vis...

Vis... Cuvîntul acesta îl cutremură. Halucinație? Oare acum îi arde de glume?... Asta e bună... Cum a putut să-i vină una ca asta în cap. Desigur din cauza oboselei... din cauza oboselei prea mari, de două nopți de cînd n-a dormit...

Are să se culce... Cu mintea limpede, doar dintr-o aruncătură de ochi va descoperi meteahna... Cum ar putea s-o descopere cu ochii ăștia atît de împăienjeniți.

★

Cînd se deșteptă avea huruit în urechi. I se păru că mașina s-a învîrtit toată noaptea, deși în vis, ea cînd se pornea nebună, cînd îi rînjea cu toate spițele roților dispuse în formă de dinți, ca un animal rău și negru. S-a repezit, căci se culcase îmbrăcat, de-a dreptul în atelier; mașina stătea nemișcată și totuși huruitul acela persista hilar în urechi ca un ris monoton și greu, supranatural. Repezi roata; aceasta făcu cîteva volte și se opri. O repezi din nou cu și mai multă putere; ea-și făcu neputincioasele ei învîrtituri, apoi simple oscilații, și totul reintră în neantul nemișcării...

.....
Îl podidi lacrămile...

Stătea chincit în colțul umed, cu fața ascunsă în mîini. Simțea cum că[!]dura lacrărilor topește ușor păcura uscată de pe degete. Se închipui mînjit pe față de negreală ca un măscărici de la circuri. Și plînsul îl podidi și mai tare cînd își aminti de bucuria lui zgomotoasă de la cîrciumă. Plîns ca un copil, cu suspine. Apoi, cînd tăcu, auzi un duduie surd, hîrîind în urechi. Îl ascultă neîncetător, însă zgomotul creștea atît de lămurit și atît de regulat că un fior de nădejde îl păli undeva în creier... Desfăcu puțin degetele strînse... Mașina stătea liniștită și neagră. Furia îl cuprinse... Se năpusti la ea și împinse; împinse și mai tare, cu frenezie... Se...

.....
[După] săptămîni, cînd izbuti în sfîrșit să despartă adevărul de nebunie, își aminti că mașina cu mișcare veșnică pornise *într-adevăr* înt[r-un] rînd să nu se mai oprească. Că în zilele acelea, cît se învîrtise, ea fusese într-astfel încît prinsese singură focul divin din cer... Dar cine ar putea să creadă pe-un nebun de acest lucru.

Căci cu vremea el însuși ajunsese să-și închipuie că și atunci nu fusese decît tot o pălălaie de nebunie.

Sigle: ms. A; mss. fragmentare B, C, D, E; fragment publicat în „Gîndirea”, 1929 F; ediția 1930 G — textul de bază.

4 29—30 individul G: personajul A; 31 Cornoiu G: Vrăjescu A; 38 e în stare să aibe G: poate avea A; 39 realității G: realității A; că ar G: c-ar A; 40 trimiți G: trimiți A.

5 1 Doamna Cornoiu G: Doamna Vrăjescu A; 8—9 și asigurînd calm G: totdeauna era obișnuit să spună A; 10 se face G: se va face A; 10 chiar fiind G: chiar acum fiind A; 11 cînd statul major G: și cînd tocmai adversarii de la guvern se împotriveau la vreuna din dorințele sale. Cînd statul major A; 12 cari G: care A; s-a împedecat G: s-au împedecat A; 13 în executarea ordinelor lui: se va face! G: el rînjea calm și asigurător: Se va face! A; 15 dorea el G: el dorea A; 16 și cel mai mult timp G: și deținea cel mai mult timp A; 21 aprobării G: aprobării A; 22 temutul G: teribilul A; 23 stăpînitorilor trecători G: deținătorilor vremelnici ai puterii A; 23—24 măsura hotărîtă de ei G: măsura A; 26—28 în dosul cărora se baricadau zdravăn, refuzînd serviciul lor, toți agenții aceștia clandestini ai puternicului politician G: care stingeau pe loc dorințele de reformă ale stăpînitorilor trecători A; 29 astea G: acestea A; 30 Cornoiu G: Vrăjescu A; 31 de forță G: de puterile sale A; 32 Cornoiu G: Vrăjescu

A; 33—34 pe urmă încetul cu încetul G: pe urmă A; 35—36 sentimente G: simțiminte A; 36 își vedea G: își văzuse A; 39 puterii G: puterei A; majestății G: majestăței A.

6 2 cari ar fi putut să-i reziste G: cari ar fi putut să-i reziste. Era posibil ca în vreuna din instituțiunile orașului ăstuia să fie cineva care să nu se teamă c-ar putea fi barem mutat peste cel mai tirziu un an? A; 3 Cornoiu G: Vrăjescu A; observase demult la soția sa G: observase la soția sa A; 4 atît de scump lui însuș G: atît de scump A; 4—5 și i-l ațitase indirect G: și pe care îl *ezaltase* în mod indirect A; 9 acelaș G: același A; drag G: scump A; 10 acelaș G: același A; Ha G, E: Hi A; 13 cari G: care A, E; binefacerii G: binefacerei A, E; 20 Trimițindu-l G: Trimețindu-l A, E; 23 aci G: aici A, E; 24 de han G: ca de han A, E; 27 Zina Cornoiu G, E: Zina Vrăjescu A; 28 iarăș G: iarăși A, E; 30 buturul G: buturile A, E: buturele C; Cornoiu G, E: Vrăjescu A: Nedan C; 31 ultimile G: ultimele A, E; 32 însoțite de G, E: pe care el le însoțea A; 32 argumentările G: argumentațiile A, E; 34 să suridă G: Zina să suridă A, E; 36 cu o G, E: cu A; 38 dînsa constata G: ea constată A: constata E; scapă G: scăpa A, E; 40 cari G: care A, E.

7 5 de seamă G, E: mare A; 5—6 cine știe, de cite alte G: cine știe de ce A: cine știe de ce alte E; 8 n-a cerut G, E: nu cerea A; 14—17 însă dacă trebuie s-o facă, o face fără cirteală, poți chiar să-l și imbrîncești. Numai la cer deschis să-l scoți și-ți va săruta mîinile că l-ai urnit, fără voia lui, unde e mai bine pentru dînsul... G, E: însă dacă ai pune mîna să-l ajuți să se mute la cer deschis, chiar imbrîncindu-l, și-ar săruta mîinile A; 18 Cornoiu G, E: Vrăjescu A; 22 doamna Cornoiu făcuse constatările și-și pusese G, E: doamna Vrăjescu își pusese întrebările A; 24 depășea G: depășeau A, E; 35 Cornoiu G: Vrăjescu A, E; 37 i l-a G, E: el i l-a A.

8 7 lăsîndu-se G, E: ce se lasă A; 10 Esti G: fata din casă A, E; 11 Esti G: Herji A, E; 12 Fata G: Herji A, E; 16 Cornoiu G, E: Vrăjescu A; 20 Și G, E: Îi A; 21 figurii G: figurei A, E; 22 provocător G, E: provocator A; 24 Cornoiu G, E: Vrăjescu A; 25 musalirii G: mosalirii A, E; frumușică G: frumoasă A, E; așa cum G: cum A, E; 27 cit se poate de G, E: însăși A; 28 Esti G, Herji A, E: 29 atunci, ca G, E: ca A; 31 fata G: Herji A, E; 36 Esti G: Herji A, E; 36—37 mă voi ocupa eu G, E: am eu grijă A; 38 produsese G, E: producea A; 40 întocmai G: tocmai A; E; 40—41 la rîndu-i domnul Cornoiu G, E: domnul Vrăjescu A.

9 2 Cornoiu G, E: Vrăjescu A; 4 pe la autorități și-i G, E: la instituțiile publice și-l A; 5 și circiumi G, E: circiumi A; 7 la fel de galbene G: întocmai de galbene A, E; 9 pîrînd G: de parcă A, B, C, E; 10—11 cu un aer mironos și mîeros G, E, A: cu respect mîeros C; 13 trecerii G: trecerei A, B, E; 14 aceea G: aceea A, E; 16 senzația deosebită a stăpînului mare, care G, E: senzația cînd vedea impunerea generală a stăpînului care A; 26 Cornoiu G, E: Vrăjescu A; 28 tribunal G: primărie A, E, C; 31 cu cît G: că cu A, E; 29 Cornoiu G, E: Vrăjescu A; 37—38 Cine știe ce punea el atunci la cale, nou și surprinzător! G, E: Pentru ea, el repara atunci șurubul stricat, care știrbea momentan impresia de regulat motor, cu mii și milioane de roțițe, cum îi apărea ei activitatea lui. A; 41 o învălui iară G: o învălui iarăși E: simțiminte pe care le încerca în gradul cel mai puternic alături de omul acesta o învăluiră iarăși A.

10. 2 acestea G: astea A, E; 3 figurii G: figurei A, E; răsfrîntă G: răsfrînte A, E; 4 de un roz atît de alb G: de un alb atît de roz sau de un roz atît de alb A, E; 5 adevărata-i G: adevărata ei A, E; 5—6 modul șăgalnic și grațios cum figura aceea o privea G, E: privind-o șăgalnic A; 7 întuneric G: întunerec A, E; ale G, E: ai A; 8 frunții G: frunței A; 9 dădea G: dedea A, E; 13 făcînd-o să se simtă și mai înaltă G, E: se simțea și mai înaltă A; 15 Tinei G: Tinuței A; 17 Ochii lui mari, albaștri-verzui, cu fixități de șearpe, o ținteau G: Ochii lui mari și negri o fixau A; 19 Tinuței G: Tinei A; 21 zice G: zicea A; 22—23 adresat frumuseții ei G: pentru frumusețea Zinei, sensul semnificativ al cîntecului A; 25—27 (Cînd s-a petrecut și asta Tina era lipsă iar ea se ridicase repede, roșie și indignată.) Dar acum, cînd imaginea îi reveni identică G: atunci — Tina era lipsă — ea se ridicase repede și minioasă, dar acum A; 28—29 răsturnă pe îndrăzneț G: și-l răsturnă A; 30 Cornoiu G: Vrăjescu A; 32 și 35 pasagiul G: pasajul A; 38 Cornoiu G, F: Vrăjescu A.

11 4 țesătură G, A: țesătura F; 8 Cornoiu G, F: Vrăjescu A; 10 dînsul G: el A, F; 13 Pe atunci G: Pe vremea aceea A: Pe vremea aceea F; Cornoiu G, F: Nedan A; 14 Și-aduce G, F: Ș-aduce A; 15 aici G, A: aci F; 17 dezvețe G: dezbare A, F; 19 Cornoiu G, F: Vrăjescu A; 20 liceului G: liceului local A; seara G: seară A, F; 22 Cornoiu G, F: Vrăjescu A; 23 exterior alegoric G, F: o formă alegorică A; 24 subțirei G, A: subțire F; 25 furișe G, F: furișă A; 28 tenace G, F: prevenitoare A; circumvoluție după circumvoluție G, A: circumvoluție F; 30 ultimul G, F: multiplul A; 31 Sultana Cornoiu G, F: Sultana Vrăjescu A; 34 tiranic G, F: revoluționar A; 35 somnul definitiv G, A: definitiv somnul F; 36 Cornoiu G, F: Vrăjescu A; 36—37 cu nemărginit nesaț revoluționara melodie G, F: cu un

nesaț nemărginit tiranica melodie *A*; 38 pînă ce *G*, *F*: pînă după ce *A*; 39 nu sfîrșea *G*, *F*: sfîrșea *A*.

12 2 culmea plăcerii *G*: culmea plăcerii *F*: marea lui plăcere *A*; coanei *G*, *A*: cocoanei *F*; 3 diabolică mașinărie *G*, *F*: mașină diabolică *A*; 4 el își vedea *G*, *F*: vedea *A*; 5 tipului plin de voință *G*: omului plin de voință *F*: lui de om plin de voință *A*; 5–6 plapuma *G*, *F*: plapoma *A*; 6 la o parte *G*, *F*: deoparte *A*; 7 dimineții *G*: dimineței *A*, *F*; 8–10 Biata Sultana, după cum îi explicase de atîtea ori în aprinsele lor discuții, nu era contra barbarului obicei, decît că-l găsea inutil. *G*: Biata Sultana — după cum îi explicase de atîtea ori în aprinsele lor discuții — nu era contra barbarului obicei, decît că era inutil. *F*: Biata Sultana, ea nu era contra acestui obicei — după cum explicase în aprinsele lor discuții, decît că era inutil. *A*; 10 ori *G*, *F*: or *A*; 11 șapte *G*: șapte *A*, *F*; ar fi avut destul timp *G*: avea tot timpul *A*, *F*; 12 strîmtului *G*, *F*: strîmptului *A*; 13 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 14 pe vremea aceea *G*, *F*: atunci *A*; 14–15 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 15–16 ar putea să fie nevoie *G*, *F*: va fi nevoie. Și precum a prevăzut s-a și întîmplat. *A*; 17 o asigura *G*, *F*: asigura *A*; 20–22 Totuși, luat de scurt de soția sa, care fusese de asemenea profesoară înainte de căsătorie, domnul Cornoii n-a putut arăta cu vreun text că Napoleon se scula așa de dimineată. *G*: Totuși, luat de scurt de soția sa, care fusese de asemenea profesoară înainte de căsătorie, domnul Cornoii n-a putut arăta cu texte precise că Napoleon se scula într-adevăr așa de dimineată. *F*: (Nici domnul Vrăjescu n-ar fi putut preciza unde citise așa ceva sau dacă nu făcea vreo confuzie cu alt om mare.) *A*; 25 coana *G*, *A*: cocoana *F*; 26 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 29 profesor *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 33 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 34 vieții *G*: vieții *A*, *F*; amiezile *G*, *A*: amiezele *F*; 35 acaparau *G*: acopereau *A*, *F*; 36 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 39 domnia-sa nu putu *G*: domnul Vrăjescu nu putu *A*: domnul Cornoii nu putea *F*;

13 2 pe care îl *G*, *F*: pe care-l *A*; 5 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 8 imaginii *G*: imaginii *A*, *F*; 10 înainte *G*, *F*: dinainte *A*; 11 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 12 fu locul *G*, *A*: fu la locul *F*; 13 se îndreptară *G*, *F*: se îndreaptă *A*; 15–18 cărora, cum spunea singur, zeflemisitor, cinic și profund — la vite cresc coarnele! — căci acolo, dedesubt, în centrul acestor gogoși osoase, el situa puterea voinței și sursa izbînzilor *G*, *F*: în care — cum spunea singur zeflemisitor — la vite cresc coarnele, acolo dedesubt, în centrul acestor gogoși osoase el ghici puterea voinței și sursa izbînzei *A*; 22 se opriră *G*: se opri *A*, *F*; 28 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; se trînti

iarăși *G*: se trînti *A*, *F*; 32 întorcea *G*: reîntorcea *A*, *F*; 38 sale *G*: lui *A*, *F*.

14 2–3 progresului individual, cum este și în cel al maselor *G*: progresului individual ca și în cel al maselor *F*: progresului maselor, ca și în cel individual *A*; 4 ... E ... E *G*: E ... *A*, *F*; 5 schimbării *G*: schimbării *A*, *F*; 6 amputării *G*: amputării *A*, *F*; 8–9 o lămură dînsul *G*: o lămură Vrăjescu pe doamna Sultana *A*: o lămură Cornoii pe fosta-i soție *F*; 11 desigur n-ar fi voit *G*: desigur n-ar fi vroît *F*: la început nu voia *A*; 12 recapete *G*, *A*: capete *F*; 13–14 să-și lase urechea *G*: să-și plece urechea *F*: să i se deschidă repede, repede, poarta *A*; 15 plecîndu-se *G*: plecîndu-și fruntea *A*, *F*; 16 legii *G*, *F*: legii *A*; 17–18 primindu-l *G*, *F*: primindu-l totuși *A*; 20 plînsul *G*: plînsul *A*, *F*; 24 străzii *G*: străzii *A*, *F*; 26 regretă desigur hecatombe *G*: regretă hecatombe de victime *A*, *F*; 27–28 adulmecînd, beat de sine, înălțimile *G*, *F*: adulmecînd înălțimile beat de sine *A*; 30 se împleteau *G*: se desfăceau *A*, *F*; 31 trupului pîntecos *G*, trupului pîntecos al soțului *F*: trupului de taur *A*; 32 farmecile *G*: farmecele *A*, *F*; 33 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 34–35 disprețul ei pentru toți și toate și — înainte vreme — *G*, *F*: disprețul ei pentru toți și toate și tot ce-o înconjură *A*; 35–36 îl îmbăta atunci, la început *G*: îl îmbăta *A*, *F*; 36 și nebunie *G*: și de nebunie *A*, *F*; 37 după ce-o atîța, pe nesimțite, în contra-i *G*, *F*: după ce-i atîța această manie a ei, aducînd vorba de cine știe cine *A*; 38 încetul cu încetul *G*: încetul pe încetul de vestmînte *A*, *F*; 41 scrișnet *G*, *F*: scrișnet *A*.

15 1 poței *G*: poței acesteia *A*, *F*; momentul *G*: momentele *A*; 2 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 2–3 la moșia larg ciopîrțită *G*, *F*: la conacul moșiei larg ciopîrțite *A*; 5 Zina Cornoii *G*, *F*: Zina Vrăjescu, el îi spunea Zina, cea mai mică din cele trei fete mai mari *A*; 6 lui *G*, *F*: lui Vrăjescu *A*; viitorul socru *G*, *F*: boierului *A*; 7 tomnatecul pretendent *G*, *F*: Vrăjescu *A*; 9 ferestreul *G*, *A*: ferăstrăul *F*; 11–12 „Minunata privire”, cum o botezase în intimitatea cugetului, era pentru el o înversunată *G*: „Minunata privire”, cum o botezase în intimitatea gîndului, era pentru el o înversunată *F*: „Minunata aceea privire”, cum îi spunea, era pentru el o mare *A*; 15 Cornoii *G*, *F*: Vrăjescu *A*; feminine *G*: feminine *F*: femeiești care se vestea de lungă durată *A*; 16 privire de demult, care *G*: privire de demult ce *F*: privire care *A*; 20 ar fi trebuit ... *G*: ar fi trebuit ... La această posibilitate se gîndi mai ales acum domnul Vrăjescu, cînd pentru prima oară în viața lui revenise a doua oară în iatacul turcesc, unde nu venea decît să-și facă tabieturile după-masă și tocmai să nu gîndească la nimic; slăbiciunea asta momentană, spațiul acesta inexplicabil rezervat

unor gânduri urite într-o zi a lui de activitate îl îndirjă. *A*; 21–22 Dar pentru că se lăsase prea departe dus de gânduri, domnul Cornoiu sări atit de energic de pe divan *G*, *F*: Sări de pe divan atit de infuriat pe sine însuși *A*; 23 intrării *G*: intrării *A*, *F*; 24 vechituri *G*, *F*: vechituri orientale *A*; În antreu *G*, *F*: Ieșit în antreu, domnul Vrăjescu *A*; 27–28 căreia îi zîmbi prietenește *G*, *F*: și-și zîmbi cu multă prietenie *A*; 28–29 pîrînd a o asigura că va să curgă indestulă vreme pînă va bate nevoia micilor vicleșuguri intime. *G*: pîrînd a o asigura că va să mai curgă indestulă vreme pînă va bate ceasul micilor vicleșuguri intime *F*: presimțirile lui triste aveau însă mult pînă la realizare. Ba chiar se bucură că nici acum nu-și pierduse vremea degeaba; într-adevăr găsise mijlocul de a veni de hac viitorului sumbru: surîsul de dispreț ce trebuia provocat pe figura de marmoră. *A*; 30 Și pentru a-și proba fără posibilitate de replică acest lucru *G*, *F*: Și frecîndu-și mîinile de bucurie că în definitiv nu se întîmplase nimic rău *A*; 33 nu păru tocmai *G*; nu fu *A*; 34 totuși pentru că nu-l mai văzuse *G*: Nu-l mai văzuse *A*; 35 de neliniște *G*: de mică neliniște *A*; 36–37 cineva plecat de vremuri, despre care nu mai știi *G*: cineva necunoscut, care nu știi *A*; 38 umbros *G*: umed *A*.

16 1 Cornoiu *G*: Vrăjescu *A*; 3 Sultana *G*: Șoimu *A*; 4 femeii *G*: servitoarei *A*; 5 repede și familiar *G*: repede *A*; 7 Iosefina *G*: Iosefino *A*; 11 Iar dînsul *G*: Și el *A*; 15 salonașul mobilat cu fotoliuri vechi *G*: salonașul mohorit, cu mobile vechi *A*; 17 tapet *G*: tapete *A*; 18 pluș străbun și decolorat *G*: pluș vechi și întunecos *A*; 19 aici *G*: aci *A*; 21 probabilitatea *G*, *E*: posibilitatea *A*; 22–23 de-a curmezișul gîtului — i se păru lui însuși destul de ciudat —, ca un os în gît. *G*: de-a curmezișul gîndului — i se păru lui însuși destul de ciudat —, ca un os în gît. *E*: neplăcut de-a curmezișul gîndului. *A*; 25 chiar gîndise mai tîrziu foarte serios *G*, *E*: chiar gîndise mai tîrziu *A*; 26 rămăseră *G*, *E*: rămăseseră *A*; 28–32 care era atit de socotită și măsurată în toată purtarea ei, și care-l iubise cu toată dezinteresarea, împotrîvindu-se cu nemaipomenită deznađejde la despărțirea lor, încît ai fi crezut că pe veci îi va rămîne în inimă amintirea lui, i se păru atit de insultătoare *G*: care-l iubise atita — cu toată dezinteresarea — și care era atit de socotită și de măsurată în toată purtarea ei, i se păru atit de insolită *A*; 36 se lovi ușor *G*: se lovi *E*.

17 16 a da *G*: a-și *A*; 23 aceleia *G*: acesteia *A*; Zîncei *E*; 24 puțin verzuie *G*: ușor verzuie *A*, *E*; 25 Cornoiu *G*, *A*: Vrăjescu *E*; 30 această nuanță *G*: această exotică nuanță *A*, *E*; 38 păreri *G*: părerile *A*; 39 ochii i se *G*: ochii lui se *A*, *E*.

18 3–4 perfecțiunea de marmură, de care gîndul se agățase zdravăn *G*: perfecțiunea de marmură, la care gîndul lui se refugia acum îngrozit *A*, *E*; 8 disproporțiile ușoare *G*: disproporțiile destul de vădite în raport cu statuia de marmură de acasă *A*, *E*; 15 oboseală *G*: oboseală înadins neascunsă *E*; 16 Cornoiu *G*: Vrăjescu *E*; 19 se ridică *G*: se sculă *E*; 20 căci tocmai îl simțise *G*: tocmai cînd simți *E*; 21–22 el o învâli *G*: el o măsură de sus pînă jos *E*; 24 femeiești cu ghiotura *G*: femeiești *E*; 26 ce se înveselește nespus *G*: ce se bucură *E*; 30 „așa ca o aducere-aminte numai” *G*: „așa ca simplă informație” *E*; 36 — Cine ești tu? *G*: — Cum ești tu? *E*.

19 4 Însă *G*: Dar *E*; 4–5 înainte de a i se strecura *G*: cînd voi să i se strecoare *E*; 6 calmă *G*: calină *E*; 8–9 dar ea îi ripostă *G*: dar ea îi spuse *E*; 12 umilită *G*: umilă *E*; 14–15 pe frumosul ei păr de un castaniu închis *G*: frumosul ei păr de un închis cafeniu *E*; 37 Cornoiu *G*: Vrăjescu *E*.

21 33 compliment ales *G*: compliment *A*; 39–40 decit oricînd *G*: decit de obicei *A*.

22 6 puțină dreptate, reveni apoi *G*: puțină dreptate *A*; 14 devierea conversației *G*: devierea conversației cu Zina *A*.

29 8 retușa meșteșugit *G*: retușa *A*; 35 era *G*: era însă *A*; 38 aduși de dînsul *G*: aduși de Cornoiu *A*; 40 zurbagiu *G*; zgomotos *A*.

30 1 Nae Inelescu *G*: Nicu Inelescu *A*; 2 Cornoiu *G*: Vrăjescu *A*; 3 pline de sens și promisiune *G*: adecvate *A*; 4–5 îi mai spunea, pe lîngă „omul faptei”, și „inima partidului” *G*: îi spusese „inima partidului” și „omul faptei” *A*; 8 răsPICat *G*: inimos *A*; 9 tumultului ce se iscase *G*: zgomotului pe care-l făceau chiar colegii lui *A*; 10 mic *G*: mic de statură *A*; 19 ridicate ostentativ *G*: ridicate *A*; 23 scena de față *G*: scena în amănunt *A*; 26–27 doamna Cornoiu înaintă urmată de Esti și de ceilalți servitori *G*: doamna Cornoiu înaintă cu tăvile *A*; 27 ce *G*: cari *A*; 28 salutări *G*: saluturi *A*; 30–31 Pe Necșulea, ca o mulțumire pentru frumoasele lui cuvinte, ținu să-l servească personal. *G*: În fața lui Necșulea, ca o mulțumire, pentru frumoasele lui cuvinte, fu ceva mai flexibilă. *A*; 32 De Nae Inelescu îi fu teamă *G*: Și înainte de a ajunge la dînsul, se temu ca nu cumva Nae Inelescu *A*; 35–36 altă prostie la fel, incurajat de familiaritatea adunării. *G*: altă prostie la fel, a cărei posibilitate o făcu să se încrunte de-acum — deși tăvile mai aveau de parcurs pînă la dînsul, printre alții alți invitați. *A*; 41 bun *G* buun *A*.

31 1—2 Acestea îi tăiară *G*: Acestea tăiară *A*; 2 minții *G*: minței *A*; 2—4 Doamna Cornoiu, nereținând bine numele celor ce se prezentaseră astăzi pentru întâiași dată, îl întrebă în șoaptă care-i Andrei Lazăr. *G*: Doamna Cornoiu îl întrebă în șoaptă care e Andrei Lazăr, dînsa necunoscînd toți invitații cei noi, deși se prezentaseră pînă la unul. *A*; 6 a celui care *G*: care *A*; 17 ce-l *G*: pe care-l *A*; 27 colegilor lui *G*: colegilor lui cei mici ca și dînsul *A*; Acolo *G*: Unde *A*; 29 zîmbind *G*: surizînd *A*; 39 revenise *G*: se reîntorsese *A*; 39—40 exprime nedumerirea *G*: exprime cu [cea mai pură indiferență nedumerirea *A*; 40 Tintorescu *G*: prodecanul Tintorescu *A*.

32 4 dispuseră *G*: dispuseseră *A*; 11 continuu *G*: incontinuu *A*; 14 lui *G*: săi *A*; 21 Însă *G*: Însă curios *A*; 27 sideful *G*: sidefiul *A*; 34 se completează de la sine cu ușurință *G*: îi fu completat cu ușurință *A*.

33 2 dar rise *G*: dar tocmai rise *A*; numaidecît apoi *G*: apoi *A*; 3 dintr-o dată *G*: de minune *A*; 5 Înțelegea *G*: Ea înțelegea *A*; 15—16 aproape tot dintr-o înghițitură *G*: mai mult de jumătate dintr-o dată *A*; 18 figura mută *G*: figura aceasta mută *A*; 19—20 pe care deslusea tot mai limpede culoarea de purpur a iubirii *G*: pe care ea citea atît de limpede culoarea iubirii *A*; 27 sa *G*: lui *A*; 33 telescopul *G*: luneta *A*; 36 aceasta *G*: asta *A*; 41 cuvintele *G*: completarea *A*.

34 2 micului astronom *G*: lui Lazăr *A*; 5 dispoziție *G*: dispoziție pe care i-o produsese atenția ce-i arătase *A*; 19 Pentru că *G*: întrucît *A*; 22 asupra completării listei *G*: asupra listei completată *A*; 23 Se rosti ușor *G*: Și fiindcă se pronunța *A*; 24 pretinseră îndată *G*: pretinseră *A*; 31 mai ales cînd *G*: cînd *A*; 35 înțepat *G*: cam înțepat *A*.

35 5 nu se vede nimic *G*: nu vedem nimic *A*; 40 virtuțile cardinale nu numai ale partidului, dar chiar ale neamului întreg românesc *G*: virtuțile cardinale ale neamului *A*.

36 20 le număr *G*: le enumăr *A*; 23 vieții *G*: vieței *A*; 25 încă *G*: în întregime *A*; 30—31 materiale *G*: materialiste *A*.

37 2 ripostelor *G*: ripostelor ambigui *A*; evoluase, o clipă *G*: evolua de parte *A*; 3 întăritat și jignit *G*: jignit și teribil *A*; 5 adineaori *G*: adineaori *A*; 26 în ochii săi *G*: în ochii patronali *A*; 29—30 neștiutori își îngropară acum *G*: neștiutori, lăsîndu-se astfel prinși, își îngropară acum *A*; 31 mai mult sau mai puțin modeste *G*: modeste sau pretențioase *A*; 32 proscris

G: proscris la ieșire *A*; 33 podul *G*: podurile *A*; 37 înfulecînd lacom *G*: înfulicînd lacome *A*.

38 16—17 pe Andrei Lazăr; stăteau în jurul *G*: pe Andrei Lazăr, singur, de partea *A*; 17 nu era loc *G*: nu puteau sta *A*; 18 pentru ei doi *G*: ei doi *A*; 18—19 dintr-o parte îi învăluia, prin șir de uși larg deschise *G*: pe care dintr-o parte o împunea *A*; 21 pe coapse *G*: pe măsută *A*; 26 observațiile *G*: observațiile dinainte *A*; 30—31 mai mult sumbrului misterios *G*: mai mult sumbru reflexului misterios *A*; 31 fine *G*: mici *A*; 31—32 duceau închipuirea *G*: duceau închipuirea doamnei Cornoiu *A*; 38 de-abia *G*: ușor *A*; vorbă *G*: vorbă galantă *A*.

39 6 degajîndu-se așa de aproape *G*: degajîndu-se dintr-o ființă *A*; 13 < să reînoiască din nou — acum cu toată convingerea — ceea ce-i declarase, că vrea să asiste și ea într-o scară la astfel de observații. Vrea chiar să statornicească data și locul... desigur la el acasă, căci aparatul era greu de transportat, pentru a o face să vină acolo — desigur cu domnul Vrăjescu — însă numai ca să învețe drumul, să știe unde ar putea veni cînd domnul Vrăjescu ar fi la București > * *A*; 22 tainele *G*: tainețele *A*; 37 < și parcă rău ca un copil căruia i-a căzut cu zgomot mare bibeloul scump pe care vroia să-l șterpească din salon ca să-l pună zălog > *A*.

40 8 < Acolo la hotarul acesta venea însoțit de turburătoarele reminiscențe ale zilei, uneori respingătoare, alteori (și cele mai de temut) ademenitoare; însă acolo găsea profundul ocean al infinitului, în care se înecau oate, și nepăsarea care-l ducea mintuit pe căile sure > *A*; 11 nepătrunși *G*: limpezi *A*; 18 < Secretul lui era sfărîmat; vedea pătrunzînd fiorul vieții pămîntene în cămara vecinicii neprihănite, stricîndu-i podoabele, întinîndu-i măreția. Unde avea să se mai refugieze el de acest nou miragiu mai groaznic în frumusețea lui decît tot ce i se năzărise în întîmplările și chiar năzuințele lui pămîntene? > *A*; 27 o cuprinse *G*: o cuprindea *A*; 27—28 se putu stăpîni *G*: se stăpînea *A*; 28 să-l sărute *G*: să i-l sărute *A*.

41 1 nevăzut, într-o cameră vecină *G*: într-o cameră vecină, spre a vedea efectul *A*; 3 dăduse drum vijelios unei arii favorite *G*: începuse să cînte o arie favorită *A*; 6 Esti *G*: Herji *A*; 7—8 frîu atît de larg *G*: frîu larg *A*; 10 cînd se întîmpla *G*: cînd se întîmpla, ca în afară de Nedan *A*; 11 Nedan *G*: Nedan, din camera vecină *A*; 13 căzuse *G*: cădea *A*; 14 pe

* Între < > reproducem rînduri și fragmente șterse de autor în varianta manuscrisă *A*.

furiș G: pe furiș, prin ușile larg deschise A; 20–21 străini de tot ce se petrecuse G: streini de ce se petrecu A; 22 < Întrunirea se termină după aceea și cei trei prieteni mici se treziră la un loc. Dar toți tăceau și mergeau fiecare cu gândurile lui. În mintea lui Lazăr doamna Vrăjescu plutea suverană absolută și exclusivă. O vedea dincolo de întregul infinit, dincolo de planete, de stele, de nebuloase, de universurile îndepărtate, dincolo de bizarele pete alburii pe care le surprind marile obiective în bezna nemărginită; de acolo ochii ei se rotunjeau și mai negri și mai adânci decât însuși chenarul fără margini al infinitului, dominând imenși și nepătrunși rostogolul nesfârșit al lumilor în zărilor negre ale spațiului. Iar în mintea domnului Nedan trona de asemeni doamna Vrăjescu; pentru el era însă o marmură [cuvânt ilizibil] înaltă și grea, cu gestul împietrit, despicând din fundul eternităților, care în mintea lui, acum, dăinuia ca un sfârșit luminos de tunel gigantic. Cât despre Nae Inelescu, el simțea o stranie mulțumire că în furnalul acela de răutăți și de ambiții politice el singur știuse ce să ceară și cum să ceară, ca să rămână același el: romantic și nepăsător. Dacă ceilalți nu înțeleseseră — ea în orice caz înțelesese. Și ea surisese așa de plăcut în toiul discursului lui Inelescu și surisese așa de subtil, dornică de aventură în timpul cîntecului său; desigur privea atunci spre Lazăr, de care desigur se amuza studiindu-l, dar ea era prea fină ca să nu știe cum să deruteze orice părere.

Seara asta adincă și umedă de septembrie era o revărsare nesfârșită de stele. Luceafărul apărea neconținut din funduri de curți exagerat de mare, cit un felinar. Un vînt călduț adia înviorător și foșnea mătăsos prin copacii aproape goi ai bulevardului.

Nae Inelescu călca cel mai dirz dintre toți și ochii nu i se mai ridicau din luciul umed al asfaltului, unde, în închipuirea lui, viitoarea întâlnire de la doamna Nedan începuse să ruleze în condițiunile cele mai ferice, ca un film de cinematograf colorat. Deodată oftă și ridică ochii spre profunzimile înstelate.

— Era mai divină decât oricînd...

Lazăr oftă și el dar nu zise nimic. Iar Inelescu îl cercetă într-o repede privire compătimitoare.

— Vă mărturisesc, pe onoarea mea, declară Nedan, că atunci cînd a apărut întîi, un moment n-am mai știut unde mă aflu, și m-am crezut în plină mitologie. Mi se părea Palas, coborîtă printre oameni, inspec-tînd înainte de luptă armata favorită. E extraordinar cum seamănă cu Palas, dintr-o carte veche a mea...

Nae Inelescu începu să fredoneze, iar Lazăr mergea ascultînd tăcut, cu ochii enormi, larg cășcați în noapte. > A; 34–35 fostei sale soții G: soției sale cu care era în divorț A.

42 3–4 făcînd cu ochiul lui Lazăr G: făcînd cu ochiul lui Lazăr, după ce ațîșase pe Nedan să-și dezvolte iarăși teoria... A; 4 lui Lazăr G: la Lazăr A; 5 aia G: aceea A; 7 caii G: caii ăia A; 20 < — Dar sunt mari cu toate astea, poate îți face o impresie de ceva mai mare decât cele cu picioarele lungi. Și asta a fost punctul d-tale de vedere; dacă femeile din istorie au fost mari sau nu ca corp și prestanță; pentru că n-ai să-mi pretinzi acum că toate femeile din istorie au avut picioare lungi. Am în-țeles că le închipui înalte, voinice și dirze, ca haiducesele noastre. Iar eu ți-am dat un exemplu contrar: Jeana d'Arc, pentru ca să-ți dovedesc că și femeia mai delicată, mai femeie, a fost uneori deasupra. > A.

43 9 și a tuturor G: sau tuturor A; 14 din memorie G: în memoria lui A; 18 — Da, și crezi G: — Da ce crezi A; 18–19 la urmă G: apoi A; 16 hotărît G: hotărînd A; 36 dumnezeiesc G: zeiesc A; 40 micimii G: nimicniciei A.

44 15 voină G: vroind A; 33 — Femeia? ... Mai înalt... Ha, ha, ha... inexact... G: — Ha, ha... inexact... A; 35 domnitor G: dominator A.

45. 16 < — Cu un elev? tresări speriat din exces de delicatețe, Lazăr, deși Nae Inelescu îi făcuse cunoscut în detalii cazul. — Cu cel mai bun elev al meu... Ce nu știai? Iată unul care nu știe; a fost un ris la tribunal cînd au depus martorii... tot orașul știe, iar eu am ținut să arăt jude-cătorilor că aceasta n-a influențat întru nimic părerile ce mi le făcusem de elev, căruia mai pe urmă, la capacitate, i-am dat cea mai mare notă... Eu cred că din mîndrie geloasă am făcut astfel... Dar tu o știi tot așa de bine ca și mine; orice s-ar fi întîmplat, la mine nimic nu influențează nota... > A; 31 bustul G: bustul doamnei Nedan A; 32 înălțimea totală G: înălțimea sa A; 37 figura i se G: figura lui se A.

46 1 în toată regula G: adevărată A; 3 le-a captat G: le-a absorbit A; 3–4 în străduința ei de a surprinde misterul cel mare din oceanul de dincolo G: din misterul cel mare de dincolo A; 7 nu prea G: nu A; 26 fie G: fie și A; 29–30 am făcut-o... Ei da, am făcut-o... o mărturisesc... G: am făcut-o A.

47 3 enervare G: înervare A; 7 al Secretanului G: al lunetei producție Secretan A; 11 Ocolul G: Ocolul ăsta A; 13 aleea asta era G: era A; 20 zeiță G: și zeiță A; 21 < Lazăr ridică sfios ochii înțelegerii pînă acolo unde tivul rochiei tăia piciorul în dreptul genunchiului. I se părea că picio-rul se mișca, i se părea că tivul se ridică și el, și el bănuia că în mișcarea aceasta comori vîi, minuni clasice și cerești trebuie să iese la iveală. Dar în propria lui închipuire el nu îndrăznea nimic mai mult, ochii înțelegerii,

o roșeață vie de singe negru îi acoperea obrazul lui brun în vreme ce pieptu-i se bătea violent și sălbatec, ca un cal în goană turbată căruia îi auzi toate măruntaiele lovindu-se surd unul de altul. Zadarnic era tot aerul tufărișului, zadarnic calmul înalților plopi profilați pe fondul sur al cerului; criza prin care trecea Lazăr era nespuse de violentă și el trebuia să se reazime de un par cu tăbliță indicatoare, în mijlocul unei răspintii. Se gândi că doamna Vrăjescu numai să-l chinuie i-a arătat deunăzi atita atenție, și-și jură iarăși solemn să nu mai caute prietenia celorlalți doi secunzi; rubicondul Nedan și nepotolitul Inelescu erau două companii periculoase, al căror subiect de conversație nu se îndepărta de femei, de statura cea mai perfectă, a căror destăinuire nu conținea altceva decât povestea ultimului succes, și a căror îndrăzneală față de femei era atât de mare, mai ales la Nae Inelescu, că bietul Lazăr se simțea, ascultându-le marile isprăvi, că aproape îi urăște, animat de un fel de invidie surdă, o gelozie fără obiect, că nici nu știa decât din descrierile lor personale de diverse categorii fizice și sociale, care deveneau eroine în aventurile prietenilor săi. Când era vorba de o persoană cunoscută (din vedere, căci relațiile lui Lazăr erau foarte restrinse), atunci necazul lui era vădit, avea, el sfiosul, cuvinte grele pentru povestitor, răspunsuri nervoase și nesărate (?) spuse cu neașteptată răutate, cu surdă minie, care-i înțeșta gâtulejul, și abia da drumul la interjecții fără sens, la bizare sunete încartulate. Când odată Inelescu a povestit de o elevă, de o funcționară de la Administrația financiară, care vrea să-și completeze anii de liceu, prin examene particulare, o domnișoară prea vestită în tot orașul prin drăgălășenia și drăcoveniile ei, cum după examenul cu Nae Inelescu, „care i-am pus niște întrebări, înțelegi, de abia mi-a îngăimat un răspuns, două”, s-a prezentat la el acasă, „și ce-a urmat, măi dragă! ... o fată admirabilă din toate punctele de vedere, v-o recomand”, — Lazăr s-a înroșit și s-a îngălbenit de durere, a acuzat pe Inelescu de șantajist moral, dar acesta s-a declarat cu conștiința împăcată intrucit la teză avea deja o notă din cele mai bune, așa că fata tot trecea, însă pentru c-a venit ... În ziua aceea Lazăr s-a refugiat pe aceeași alee a parcului, pe care se afla acum, și-n acel marș forțat cu care o parcurge acum, și-a amintit cum, cu o zi înainte de Inelescu, la obiectul lui, domnișoara Ionescu Maria de la Administrația financiară îi zîmbea așa de săgalnic când îi răspundea, încît el nu știa ce întrebări mai ușoare să-i puie ca să le acordeze cu figura ei atât de plăcută, și cu ochii ei atât de făgăduitori și umezi ... Și la gândul că el însuși își manevrase conștiința, numai ca să fie pe plac acestei păpuși nerecunoscătoare, fără ca nici măcar el să se gindească la o răsplată cît de mică, îl făcea să spumege și contra lui însuși, și să ocolească și acum aleea în goană turbată de hărmasar în călduri. Acelaș lucru s-a întîmplat și cînd Nedan a povestit aven-

tura cu o colegă, o profesoară, care mai tirziu a devenit soția unui alt coleg. Și Lazăr¹ a alergat atunci, dus de aceeași turbare, pe aleea aceasta a atîtor surprize, la gândul că colega îl tachinase și pe el o seară întreagă într-o familie, iar el o evitase cu mult tact și multă grijă, ca una ce avea să fie în curînd soția unui coleg. Și el tocmai povestise acest lucru lui Nedan care profitase de ocazie.

După trei ceasuri de alergătură, uitînd și de masă și de tot, Lazăr se reîntoarce strivit de oboseală acasă, fără ca imaginea doamnei Vrăjescu să îi pălit cît de ușor în minte-i. Dar dacă într-adevăr va fi ceva adevărat cu d-na Vrăjescu, hotărît nu va lăsa să profite alții ...

★

Ținea singur o casă mică, retrasă și curată, în locul cel mai ferit de zgomot al orașului. Se mutase aici, spunea el, pentru că avea nevoie de cer larg spre toate cele patru puncte cardinale, ca să-și facă în serile senine observațiile.

Acum intră în casă, își cîntă în bufet cîteva provizii reci, pe care le avea oricînd ca rezervă, pentru cînd nu se ducea la birt, și mîncă. Pe urmă intră în odaia de lucru și se trînti pe sofa. Focul aprins de gazda, ce ocupa o căsuță din fundul curții, ardea cu spor, în soba închisă, înrămînd în patru dungi roșii ușulița subredă de metal. În toată odaia se vedea, în afară de curățenia făcută de curînd de gazdă, dar perfectă, ordine și grijă de toată vremea a locatarului. În toate cele patru colțuri, etajere în formă de piramide păreau să aibe colțurile îndoit sub greutatea cărților legate ori broșate, cele mai multe în format mare, cea mai mare parte toți popularizatorii de astronomie: Flammarion, abatele Moreux, Arago, apoi autori mai noi, Normann ... multă literatură rusească, tot Ibsen, aproape tot Balzac și Maupassant, ca și romane vechi și noi, pe urmă tratate de matematică, fizică, mecanică, chimie, și un singur volum de poezie: Eminescu.

Trei ceasuri se răsuci pe sofa urmărind în afară scenele pe care le plăsmuia în minte. Și le plăsmuia într-o mișcătoare legătură și după un fir așa de logic, că dacă acesta plesnea în vreun loc se reîntorcea grăbit ca păianjenul, dregca ruptura lipind-o cu cele mai verosimile momente, astfel ca întregul film ce i se desfășura în minte să nu contrazică nici cel mai elementar adevăr. Acum — și de multă vreme — eroina filmului era desigur doamna Cornoiu. Desfășurarea pornea dintr-un moment care-care; bunăoară, cel care părea mai plauzibil, o pană de mașină drept în

¹ Din greșeală, în ms. apare: *Nedan* în loc de *Lazăr*

dreptul casei lui. El iese grabnic afară, o invită înăuntru pînă ce șoferul repară; îi vede cărțile, luneta, el îi trage, ocupîndu-se și vorbind cu totul alte lucruri, tubul ocularului și îndreaptă obiectivul spre fereastra dinspre sud. Aparatul are acum ceva maiestros, cu ochiul lui enorm îndreptat spre cer; fatal provoacă întrebări. El dă lămuririle. E un aparat Secretan de 110... și aceste amănunte, spuse cu dezinvoltură, el — pasionatul după cer — le crede fine curse ațîțitoare de curiozitate, reținînd-o fără voia ei, aci la el, lingă aparatul lui cumpărat din sudoarea frunței, unica lui pasiune, și atît de mare, atît de întrevăzut prin amănuntele ce el le dă cu dezinvoltură, că nu se poate să nu trezească interesul gelos al unei femei, al femeii frumoase.

Ar vrea să vadă și ea; el desface acum ocheanul cu mișcări experte și sigure, dar ce e de văzut acum ziua? Doar petele soarelui... Dar dacă întîmplarea face ca să nu fie nici o pată în soare... Ea pleacă dezamăgită și privește cu compătimire spre obiectul pasiunii lui. Pleacă... filmul s-a rupt.

Lazăr nu disperează. Își reface momentul: iată, în soare sunt unele pete de o rară splendoare... „Dacă veți întîrzia un ceas, veți vedea că unele își schimbă forma, iar dacă întîrziați mai multe ceasuri, veți vedea că și-au schimbat și locul...” Doamna Vrăjescu nu poate să aștepte căci mașina s-a dus.

Lazăr se reîntoarce iarăși de-a lungul visului mișcător. Momentele nu se pot înnoia! dacă ea nu simte *de la început* un cit de mic interes pentru ocupația lui de predilecție, care provoacă hazul prietenilor, totul e pierdut. Dar Lazăr nu se lasă; filmul pornește de-a capo, cu oarecare modificări. Parcă s-a petrecut pe inserate, la șase... La șase are pe Venus, ceva mai târziu un Marte grozav la epoca asta, inelul lui Saturn și stelele duble... Cu stelele duble victoria e sigură; îi va arăta intii Beta din Hebride... Și-o închipuia fascinată de cele două stelute, una portocalie, alta de safir, apărînd pe fondul negru ca două minunate pietre prețioase... urmează apoi descrierile lui cu zile portocalii și zile safir în stelele îndepărtate... interesul ei crește la culme. Cîștigată pentru astronomie, e cîștigată pentru astronom. Și-n sfîrșit cînd tot sufletul îi va fi presărat de duble, lovitură de grație: „Adeseori, oriunde îmi îndrept obiectul lunetei, nu mai văd decît aceeași dublă: două stele de diamant negru care mă privesc, magnetizîndu-mă din adîncul mister... dubla asta grozavă care mă privește și acum de sub sprîncenele îmbinate...” Și el tremură spunînd aceste lucruri, și ea lasă ochii în jos... el îndrăznește atunci să-i apuce mîna și ea îi lasă mîna... Și visul urmează înainte, din ce în ce mai voluptos, din ce în ce mai agitat... Cînd în sfîrșit imaginile au amuțit cu totul, Lazăr rămîne încă multă vreme cu mintea tulbură, cu ochii în

bagdadie. Apoi se ridică mai descurajat decît orîcînd și iese în antreiaș să se îmbrace. Pe cînd își trece alene mîinile prin mîinecile paltonului, ochii i se opresc pe ușa dimpotriva camerei de locuit, de care se apropie îmbrăcîndu-se. Stă multă vreme la indoială, cu mîna pe clanță, neștiind dacă să intre sau nu. Și ochii din ce în ce iau aspectul unei mari deznădejdi, ca și cînd acolo ar fi ceva care să-l descurajeze de moarte, și de care-și uitase, refugiindu-se în gîndurile de pînă acum, dar care s-a ridicat din nou în fața-i, mută și poruncitoare.

Deodată se scutură și pornește spre ieșire, dă plictisit din umeri, scoate cheia și pornește încruntîndu-se din nou la ușa încuiată.

Afară, de deasupra pădurilor din zare, Luceafărul îl salută. El privește bulgărele de foc, astă-seară neobișnuit de mare, cu dragoste și uimire, ca pe-un prieten drag pe care nu l-a mai văzut de multă vreme. Și într-adevăr, Luceafărul reapărea seara doar de două, trei zile, după luni întregi de absență. > A; 31 să renunțe G: să se întoarcă A; 31—32 și lacrimi de necaz G: și lacrimi de mînie A; 33—34 și porni înapoi, gîndind că întîmplarea putea să se repete G: și reintră între casele orășenești zdrobit A; 36 stîrșește G: ea însăși stîrșește A; 39 înalți și goi G: înalți A; pe G: prin A; 39—40 și strînse între părășii zburliți ai zăvoaielor G: în noaptea zăvoaielor A.

48 3—4 grămada de pietre aruncate G: tot potopul de pietre aruncat A; 5 d-un G: de-un A; 9 poftim G: iată A; 10 se scoală G: se scoală acum A; 13 < Avea de bună seamă tot cîmpul liber și nesfîrșit; dar faptul că această libertate o căpătase prin altul îi mărise și mai mult starea de enervare. Conștiința aceasta care-l domina de o viață, că e neputincios, abulic, fricos, stupid, și care din nou i se arătase, punîndu-i sufletul gol deasupra propriilor săi ochi, îl făcu să tremure ca varga și gîndul îi fugi înapoi, la ușa aceea pe care nu îndrăznise s-o deschidă și-n dosul căreia se ascundea ruina întregii sale vieți. > A; 14 călcînd G: cu pas A; 19 luare-aminte G: luare-aminte A; 24 fierăstrău G: ferestreu A; 27 < Mai încolo întîlni în sfîrșit prima birjă, care-l luă și-l duse departe în centrul orașului. Descinse în fața vitrinei unei librării și rămase multă vreme dinaintea geamului uriaș contemplînd rafturile încărcate cu volume, de pe care nume și titluri noi se întreceau să-i atragă ochii, Doamne, și parcă și urechile, cu rezonanța silabelor și mai ales cu scurtimea acea voită, căutată, cit mai cuprinzătoare în stîlcirea ei, a titlurilor. Cîte nume noi și nici unul, nici unul din cele vechi, cunoscute și mari? Oare unde sunt acelea?

Cîtă vorbă, tone întregi de vorbă sub geamurile așteea. Cîtă dorință neînfrînată, cîtă nevoie de a spune, de a destăinui ascunzîșurile sufletului, poate chiar murdăria sufletului, de pretutindeni bravadă, curaj, vitejie,

dor de luptă. Doar el singur, în atita lume nouă, închiriat în sine, sălbatec și ascuns, cu cămăruța acea idioată, în care nici nu-i mai vine să intre... unde a vrut să închidă, Doamne, universul și unde... ha, ha, ha... Universul întreg nu altceva... el, pe care-l sperie ciinii și-l pun pe goană... când se putea mulțumi ca toți aceștia, cu ceva mai puțin, mai firesc, mai apropiat de înțelegerea generală. > A; 35 E-o G: dar e o A.

49 14 am G: cum A; 40 i-era G: fi era A.

50 15 < Și simți lămurit acolo în sine, că dacă n-ar fi lumea asta care foiește în juru-le, el chiar ar merge până acolo, să-i cadă la picioare și să i le strângă în brațe. Da, da, simțea lămurit că ar face-o și pe-asta... > A; 25 vorbele G: cuvintele A; 27 o văzu că nu glumește. Pleca. G: o văzu îndepărtându-se A.

51 6 uși G: uși A; 11 îl făcea G: îl făceau A; 16 acestei umbre G: întunecimei acesteia A; 23 mijlocul G: mucigaiul A; 26 obscuritatea G: umbra A; 28—29 mușama neagră, parcă G: o mușama enormă și neagră, care parcă A; 29 < Andrei Lazăr nu mai ridea desigur în momentul acesta, impresionat el însuși de lucrurile astea, pe care nu le mai văzuse de doi ani de zile. Doar gazda mai venea aci să scuture praful, dar nici aceea nu ridicase vreodată mușamua cea groasă. > A.

52 6 întunecul care se lăsa acum de-a binelea G: semiîntunericul amurgului care se lăsa acum A; 8 a roții principale G: din roata principală A; 15 angrenaje complicate G: articulații complicate cu alte roți A; 17 spre a urca tot către arborele central G: spre a urca către arborele central A; 20 de parcă acum ar fi văzut-o pentru întâia dată G: ca unul ce n-o mai văzuse cam de mult A.

53 3—4 și spunându-și G: părind că-și spune A; 6 < prima roată de pe postament. Bănuise el asta demult... Când va avea mai mult timp liber, va sta numai de asta o zi întreagă... Duminecă... Duminecă va fi totul reparat... Și ieșea în aerul proaspăt al dimineții — căci nu trecea dimineață sau seară până nu-și vedea și încerca mașina — iar aerul curat îi umplea plămîinii și-i pune în sînge vinul tare al încrederei și siguranței. Un minunat motor tot corpul ăsta omenesc; chiar fără combustibilul ăsta al mîncării el ar putea funcționa zile și chiar săptămîni întregi în șir... mașinei lui nu-i trebuie o putere mai mare... s-ar fi mulțumit doar cu atît. > A; 23 întrebuintării G: întrebuintărei A; 23—24 că de multe ori cînd se ducea la școală, cu gîndul aprins G: că de multe ori cu gîndul aprins

A; 29 < Dar dacă întîlnitul era un vecin, acesta nici nu se mai uita la dînsul; trecea înainte, ridicînd din umeri ca în fața unui lucru de așteptat.

Lazăr știa bine; diagnosticul îi fusese pus demult de înțelepciunea concetățenilor de pe strada aceasta cu case scunde și ogrăzi largi. Gazda lui șoptise în dreapta și-n stînga despre apucăturile domnului profesor și despre mașina ciudată pe care o dregea de luni întregi fără s-o mai poată duce la capăt. „De soro, și învățătura, ca toate cele, cînd e multă nu e bună.“ > A.

54 2 atunci G: apoi A; 4 scurteicii G: scurteiceii A; 6 < Se întorcea rușinat c-a putut să se amăgească astfel copilărește; dar cum se așeza în pat huie-tul mașinei se pornea iarăși. Și el vedea atunci în noapte surîsul ascuns al domnului Grigore Borcan, impiecat la percepția circumscriptiei, de astă dată deschis și fix, ca rinjetul sinistru al nebuniei. > A; 7 Dar G: Alte-ori A; 15 de-a binele G: aproape A; 21 < Lazăr se cutremură; toate amintirile astea începuseră deodată să-i apese pe suflet, atît de grele, din ce în ce mai grele cu cît se îngrămădeau mai mult una peste alta, că simți deodată gata să i se rupă ceva în suflet. Se sculă de pe scau-nelul mic pe care aceeași greutate îl făcuse să se așeze și rise. > A; 22 cu voioșie G: acum A; 23 șuierat G: șuiet A; în sine G: în ea însăși A; 24 din nou stăpîn G: tot mai crescînd A; 27 ungher negru G: ungher întunecos A; 29 obiectiv G: lunetă A; grozava G: minunata A.

55 13 Și ea nu va ști... G: Și ea nu va ști... ea nu va ști... A; 21 roțile G: roatele A; 30 < Chiar pînă a doua zi, cînd trebui să se ducă la doamna Nedan, și chiar pînă cînd ajunse dinaintea ușei fostei neveste a prietenului său, Andrei Lazăr își aminti de mașina lui și o blestemă îndirjit ca pe o amantă ce nu i-a adus decît necazuri și i-a răpit timpul cel mai frumos al vieții, pentru a constata la deșteptare, în fața noilor chemări ale iubirei, că n-a ținut în brațe decît o vrăjitoare sleită și perfidă. > A.

56 2 servitoare G: servitoare care A; 3 un divan G: un uriaș divan A; 4 de poala largă a unei scoarțe G: de scoarțe A; 6 să-l întîmpine G: să-l primească A; 7—8 oricît de închis era tonul G: cu tot tonul închis A; 12 deschis G: trezit A. 13 < Nu era desigur cazul, avînd în vedere destul de multe alte amănunte, să te gîndești la lucruri neapărat grave. Dar ce întrerupsese pe cei doi dintr-un dulce *tête-à-tête*, Andrei Lazăr, foarte bănuitor de felul lui, nu întîrzie o clipă să nu se îndoiască.

Și acum — de bună seamă din cauza lipsei de experiență — el nu putu face aceste constatări decît treptat, stîngăcia intrării lui se descom-

puse în mișcări jalnice, care făceau pe doamna Nedan să scape cîteva chicotiri zdravăn înfrînte. > A; 15 ce înveseliră G: înveselindu-o A; pe Tina G: pe doamna Nedan A; 38 Cu propriul G: Cu fostul A.

57 16—17 acel altcineva, despre care spui dumneata, ar zice G: acel altcineva necunoscut, care ne-ar găsi aieva, ar zice A; 32 < Andrei Lazăr ar fi rămas trist tot timpul vizitei acesteia și cu greu s-ar mai fi putut scoate din gura lui ceva mai mult decît răspunsuri de politețe, monosilabe și interjecțiuni, dacă nu s-ar fi întîmplat un eveniment foarte firesc (după cum deduse el mai pe urmă), dar la care nu s-ar fi așteptat cîtuși de puțin. > A; 36—37 după ce-i închisese gura și ciopîrțise toată strălucita conversație plănuită G: după ce închisese gura vrăjmașului și-i ciopîrțise tot planul de acțiune A.

58 23 ecouri G: ecourile A; 29 naivii mecanici empirici G: mecanicii empirici A; 36 aidoma G: întocmai A.

59 10—11 mișcării G: mișcărei A; 30 vieții G: vieței A; 38 cucuiul negru G: cucuiul negru al domnului Carol A.

60 2 bietului mașinist G: domnului Carol A; 9 pentru că G: căci A; 10 < Un piston (care, mai tirziu, cînd începu experiențele, se transformă în mai multe pistoane) care să absoarbă și să comprime, odată cu primele mișcări impuse mașinei, atîta aer, încît să întrecă rezistențele exterioare... Și totul va merge atunci de minune... > A; 15 < Ca acum, cînd viața îl chema în sfîrșit în mijlocul ei să se prezinte în modul acesta lamentabil și să se dea înapoi în fața celui dintîi fost elev... > A.

61 7 grăi G: găsi A; 15—16 chiar satisfăcut G: satisfăcut A; 22 să G: să-i A; 25 cu cleștele G: cu cleștele cel mai dureros A; 27 al convorbitorului G: al celui alt A; 31 < E curios cum ca elev al lui n-ai băgat de seamă predilecția lui pentru femeia statuară... pentru femeia înaltă... pentru...

— Indiferent rațiunea, întrerupse Nenoveanu, un lucru e de reținut, că domnul Nedan mi-e recunoscător. > A.

62 15 fostului ei soț G: lui Nedan A; 18 < încît să socotească o binefacere gestul lui Nenoveanu, care totuși avea să remarce că Nedan, deși l-a întîlnit, nu numai că nu i-a arătat nici o recunoștință, dar chiar i-a întors și spatele — toate acestea aveau să indisponă într-atîta pe doamna Nedan, încît, vedea el de pe acum, ușa ei îi va fi închisă pentru totdeauna. Se va părea că el a inventat toate aceste stupidenii cu femeia

statuară și înaltă și mai cine știe cum, trădîndu-și fără să vrea propriile sentimente, și încă într-un mod care denotă stingăcie și răutate. Căci a veni să debiteze astfel de teorii tocmai în casa celei pe care... Cine dracu nu l-a pus să plece mai devreme... Și îngrijorat căută după pălărie. > A; 25 discret G: direct A.

63 2 < Iar pe doamna Nedan o va denumi-o doamna Mignon Nedan. Iar cînd va fi dinaintea doamnei Vrăjescu va susține contrariul.

— Fii abil, măi Lazăre, pînă cînd cu gafele, își spuse Lazăr, rotînd iarăși ochi stăpînitori asupra situației din jur și oprindu-i cîteva momente bine marcate asupra lui Nenoveanu. > A; 5 către dînsul G: înăuntru A; 10 ca G: parcă A; 11 neobservare a celor din juru-i G: neobservare A; 14 iarăși G: iar A; 25 pregătirii G: pregătirei A; 27 Într-adevăr — socotise G: Într-adevăr A; 28 < sau chiar de o va atinge în treacăt nu o va mai putea combate și persifla, mai mult ca sigur însă că n-o mai putea nici măcar pune pe tapet, căci ar fi însemnat să jignească pe Tinuța în circumstanța ce se ivise. Tot presupunînd aceste alternative, se bucura că în orice caz a avut noroc, și agățîndu-se din nou de gîndul acesta căuta să alunge tulburarea acestei așteptări care începu să-l cîștige din ce în ce mai zdravăn. Doamna Vrăjescu era alături. > A; 29 spuse G: spusese A.

64 1 mizerabil, tot G: tot A; 6 acelea G: a astea A; 20 și distrat G: parcă distrat și chiar monosilabe A; ce-i adresase G: pe care i le adresase A; 28 dracul, drăcușorul cel mic G: dracul A; 35—36 în plușul canapelei pe care ședea G: în canapea A; 40 era tocmai la ușă G: veni A; Tinci G: Tinuței A; 41 în G: la A.

65 9 darnic G: darnică A; 16 pulpanele G: pulpana A; 27 < Și de ce s-a așezat neapărat lingă stîrpitura aceea care, după cum îi spusese Tinuța întîmplător, venise la vizită; de ce nu s-a așezat izolat? Din două una: or pentru [că] se găsea în casa Tinuței, or tocmai pentru a părea cu atît mai provocătoare, cu cît se posta pentru luptă într-un punct mai îndepărtat. Sau, ce e mai sigur, pentru amîndouă motivele. *Tertium non datur*. Știa el: nu era la prima experiență. Altfel ar fi spus: l-am mai văzut pe domnul din automobil. Pentru că socotind de cîte ori i-a răspuns la salut, ideea că l-ar fi uitat e exclusă. Dacă lucrul i-era indiferent, n-avea decît să-l spună cu indiferență; tăcerea însemna acceptare și complicitate: însemna invitație la tăcere și mister. > A; 28 dînsul G: profesor A; 37 < cam ce ar putea să vadă o persoană nepricepută printr-o lunetă. Lazăr susținea că, lămurită de minunitorul telescopului, persoana aceea ar putea vedea toate priveliștele mai de seamă ale cerului; afară de variabile, pentru

care trebuie să se facă observații de câteva zile în șir, după perioada variabilei. Și aici, începu să dea detalii care părea s-o intereseze foarte mult pe doamna Vrăjescu. > A; 37 interesându-se dacă G: interesându-se dacă printr-o lunetă ca a lui A; 39 ceva cam mult G: ceva A.

66 5 a figurii ei G: pe figura ei A; 12 nemaipomenite G: nemaipomenit de surprinzătoare A; 8 < Dar singur văzu că ar fi cam forțat virajul și pedant; atunci o idee se luminează deodată, să abordeze tema lui Lazăr: dacă femeia antică era neapărat înaltă sau — cum corecta el — dacă femeile care s-au menținut în memoria generațiilor aveau și în statură aceeași măreție ca-n faptele lor. Se gândi însă c-ar putea jigni puțin pe doamna Nedan, care probabil prepara ceaiul și tratațiile. Dar ea-i va găsi în plină conversație, și-apoi va avea el și pentru dînsa câteva cuvinte mîngietoare (o va pune în capitolul excepțiilor care confirmă regula). Știa el apoi cum se duce o discuție în care să persiflezi pe cineva de față fără ca el să simtă; ba din contră. Alta era piedeca pe care o vedea că se ridică; dacă stirpitura, care acum citva timp se speriasse într-un hal așa de mare de propria și poate unica lui concepție și o aruncă cu atîta dărnicie în capul lui Nedan, nu i-ar revendica acum paternitatea.

Însă conversația mergea înainte între cei doi, din ce în ce mai animată (doamna Vrăjescu părea să fi cîștigat ceva în răstimp asupra subiectului, constatare care da un avînt nespus lui Lazăr), iar el, Nenoveanu, era cel care tăcea. Se răsucea pe divanul pe care stătea, pîndind un cuvînt, o întorsătură de frază sau poate un gest de oboseală pe figura ei, ca îndată să se și avînte. Dar doamna Vrăjescu nu părea deloc plictisită, nici chiar cînd Lazăr îi lămurea vreun lucru pe care ea-l înțelesese fals sau alături. Îl asculta docilă și părea că pune un interes fără margini la explicațiile lui. > A.

67 35 mahalalele G: mahalale A; 36—37 la mașina-i G: la o mașină A; 37 pe care G: al cărei secret A; 37—38 o condamnaseră G: îl condamnaseră A; 39 < Și totuși i se părea că în mintea lui lucesc ca-n luptă stegulețele celor din urmă margini ale lumii, idei care deschideau alte zăriști în dedalul imposibilei mașinării, neastîmpărați și totuși mai ordonați ca drăcușorii lui Maxwell, ei cereau dreptul la viață și păreau că spun chiar mai mult decît aceia. Hm... drăcușorii ăștia [ai] lui Maxwell l-au făcut să persiste... Și de bună minunatele păreri > A.

68 1—2 chiar Arrhenius, considerabilă personalitate a actualității G: chiar considerabile personalități ale actualității ca Arrhenius A; 3 drăcușorii G: micii drăcușori A; 12 asta G: acestuia A; 12—13 grozave alcătuiți G:

grozave teme A; 20 și își apărură G: aci i se păru A; 27 < Și doamna Vrăjescu își aminti de sentimentul acela de protecție, de putere răsfîrîntă ocrotitor asupra unui mai mic și mai delicat, așa cum ai acorda unui cățel nespuns de frumos, pe care-l simțise întîi cînd stătuse de vorbă cu astronomul ăsta singular, luat în glumă de toată lumea. > A; 35 fusese oricînd femeia G: fusese femeia A; 38 firii G: firei A; 41 și să facă loc G: și să întroneze cel puțin A; celui mic, celui slab G: pe cel mic, pe cel slab A.

69 1 recunoaște umil tăria G: recunoaște putere A; 2—3 normal G: rareori ascultat A; 11 < Totuși nu putu scăpa de doamna Nedan, care se așeză lingă dînsul, privindu-l cu ochi languroși și aburiți, în vreme ce ochii lui fugeau spre doamna Cornoiu cu o expresie care însemna un fel de resemnare comică, tocmai prin asta de circumstanță! Dar de cite ori vroia să comunice doamnei Cornoiu această stare de spirit, constata că doamna Cornoiu nici nu se gîndea să se uite la dînsul: ea ridea și vorbea cu Andrei Lazăr, ale cărui răspunsuri prompte, deși cu voce micșorată, dădeau impresia că s-a dezlegat mult; parcă din toate hîrtoapele caracterului său ar fi dat în sfîrșit la drum bun. Dar toate astea nu-l puteau descuraja pe dînsul. Manevre d-ăștia mai văzuse el: femei care te urmăresc cu coada ochiului și care nu mai văd că întorci capul la ele, pentru ca mai repede ca gîndul să ia o înfățișare total străină. Dar astfel de manevre îi plăceau mult. Iar acum, în vreme ce cu buze fin boțite și ridicînd neconținut ochii în aer, ca o pasere după ce bea apă, culegea parcă de-acolo unele cuvinte scăpate din memorie, pentru ca să transcrie cu stiloul pe-un album al doamnei Nedan, la insistențele acesteia, o poezie pe care nu și-o amintea prea prompt —, el gîndea că farmecul unui flirt stă tocmai în surprinderea și destrămarea, zisă cu zisă, a intenției ascunse viclean în împletitura atîtor prefăcătorii, și că pentru ajungerea la scop, cu cît partenera e mai dibace și mai ascuns mascată, cu atît satisfacția finală va fi mai deplină. E drept că-n scurta lui carieră de berbant — din clasa șasea de liceu și pînă acum, în anul întîi de facultate — nu mai întîlnise o... potrivnică atît de stăpînă pe tactica sa; dar asta îi da și mai mult imbold, îl apuca o amețeală de plăcere la lupta care trebuia să înceapă acum, și-n vederea căreia îi trimetea în gînd, sub forma unei sărutări > A; 25—26 cu care știu să regrete femeile frumoase G: femeile știu să regrete A; 28 imbia G: îl imbia A; 34 îngăimeli G: monosilabe A; 35 deodată G: deodată, în gol A; 36 creionul G: creionașul A; 39 prima stradă G: primul drum A.

70 5 buzele G: buzele lui A; 20 cine știe G: undeva, cine știe A; 30 lumii G: lumii A; 32 depărtării G: depărtării A; 34 ea, ea singură G: ea singură A.

71 19—20 avea să formeze noul cabinet. În care desigur va lua loc și Cornoiu G: avea să formeze cu el împreună cabinetul A; 21 depeșii G: depeșei A; 24 simți iarăși nevoia G: simți nevoia iarăși A; 29—30 avea să-i scape vreun gest inconștient G: avea să-i scape vreun gest nepotrivit cu singurătatea lui cum își știa obiceiul A; 31 poștii G: poștei A; 33 ce G: care A; 35 voi G: vroi A.

72 16 să nu-i G: ca să nu-i A.

73 2 mai departe G: mai de departe A; 8 < El înotă cu piept larg deschis în toată această apă de fericire care curgea pretutindeni în juru-i. Și se întreba cu drept cuvânt, și-i venea să răcnească de bucurie, când îndoiala nu se mai grăbea să-i apară în haina ei străvezie-cenușie, și groaznic de chinuitoare, sub forma unui răspuns net tăietor; se întreba dacă n-avea drept să se bucure mai mult chiar decît ceilalți doi, care se bucurau atît de virtos de viață, de nădejdi, de poftă nouă de luptă: el, pe care-l sărutase cea mai frumoasă femeie din orașul ăsta — și încă soția unui ministru. Ea singură, din propria ei pornire. De ce să diferențieze noua ei situație de sărutul acela neașteptat, de senzația aceea umedă și caldă, nemaicunoscută de dînsul; de ce numai decît vestea că, imediat după aceea, ea s-a înălțat încă, să-i pară piază tristă, în loc să-l bucure, cum ar fi potopit de bucurie pe acești doi; de ce să nu-și spună și el, cum sigur și-ar spune acești doi: sărutul acela a fost piază bună și pentru dînsa, și ea nu va putea uita acest lucru. Sau reciproc: dacă pe ea n-o putea ameli cituși de puțin, ea tronînd deja în înălțimi ameliitoare, cu atît mai mult noua stare de lucruri nu va avea nici o urmare față de pornirea ei spontană pentru dînsul, afară doar de aceea poate, că, acum fiind și mai liberă pe mișcare, ea va lua proporții și mai mari. Reciproc: verificînd deci la perfecție propoziția principală, de ce nu se putea socoti chit cu conștiința? De ce să nu ia parte integrală la veselia asta prietenească și de ce să n-o dea întreagă atenția lui la destăinuirile pe care le făcea Nae Ionescu — căruia Nedan îi și spune > A; 10 împrejurările G: lucrurile A; 16 acelea G: acela A; 19 în lungul G: în tot lungul A; 27 „Domnul inspector” G: „Domnule inspector” A; 35 un deliciu G: o plăcere A; 40 singur G: unic A.

74 2 < Îmi rezerv locuri în fiecare (trebuie să adaog că plăcerea pe care mi-o procură viu călătoria mă aduce totdeauna în gară cu mult înainte de venirea sau de formarea trenurilor). Îndată ce am ajuns în vagon îmi marchez locurile aruncînd pe fiecare cîte un pachet de jurnale; pentru orice eventualitate sînt prevăzut din vreme cu mai multe pachete, fiecare

de mai multe jurnale și reviste, pentru a impune (cu un singur jurnal e prea derizoriu). Sistemul pachetelor de ziare l-am adoptat după o îndelungă experiență, după ce am avut oarecare neplăceri cu diferite pachetele de altă natură; cu jurnale și reviste riscul unei pierderi nu poate aduce niciodată vreo pagubă prea costisitoare...

De obicei îmi rezerv locurile chiar înainte de intrarea oricărui pasager în compartiment, pentru că găsesc necesar să aștept și pe întîrziate. > ; 8 soț G: bărbat A; 24 cari G: care A; 33 Practic e desigur ca atunci cînd nu e afluență să-ți păstrezi diferitele locuri chiar în mersul trenului, urmînd ca să te fixezi la urmă. Căci mă veți întreba: dacă e afluență cum ai să faci toate astea — căci pînă să sîrșești cu [cuvînt ilizibil] se pune trenul în mișcare. La care vă răspund: experiența te face să le îndeplinești cu cea mai strictă minuțiozitate, aproape fulgerător... A.

75 11 piciorul dedesupt G: piciorul de jos A; 31 jocul G: pe urmă jocul A; 41 legănată G: legănătoare A.

76 8 destul G: deopotrivă A; în G: și-n A; 41 să nu prindă știre G: să nu simtă A.

77 2 fiecareia în parte G: cu fiecare pentru A; 6 succeselor G: succesul A; 11 găsești... G: găsești frumusețea A; 17 muzicii G: muzicei A; 18 răsullarea G: răsullarea-i A.

78 3 în G: la A; 3—4 amintirii G: amintirei A; 9 inerte G: inerte, în forma acelei mașinării A; 9—10 neconținut moarte, refuzînd neconținut sărutul plin al vieții G: neconținut moarte, refuzînd neconținut o mișcare proprie de mai amplă durată, care-i acaparase și-i robise tot ce era scînteie ome-nească într-insul. A; 22—23 cîte se vor fi aîlînd în orașul ăsta... G: pentru a putea să se aîle mai multe în orașul ăsta A; 27 ce G: cari A.

79 2 tale G: mele A; 17 pe altele G: pe cite altele A; 18 întinzîndu-și degetele G: întinzîndu-și brațele și troznîndu-și degetele A; 30 să dea la rînd G: să dea A; 31 prietînia G: prietenia A; 32 orice G: vreo A; 38—39 lăsîndu-l foarte încurcat și făcîndu-l să creadă cu tot dinadînsul că i-a G: lăsînd foarte încurcat pe Lazăr; care crezuse că ea i-a A.

80 2 atîtea rugăminți G: de rugămințile lui Nae, de a-i destăinui barem una din cuceririle lui A; 9 < Adică exact ceea ce spusei eu adineaora; mă pastîșezi, dragă Nedan... ești liber, nu e nevoie să te îmbufnezi... eu [nu] numai că v-am expus metodele mele, dar vi le și recomand...

nu brevetez nimic și n-am nici o pretenție ... sunt darnic, darnic, darnic ... >
A; 11 pe *G*: de *A*; 17—18 prefăcut și cu gust coclit *G*: coclit și prefăcut
A; 24 ce cuprindeau buzunarele *G*: ce cuprindea buzunarele *A*; 27 clienții
singuratici *G*: consumatorii singurateci *A*; 38 tovarășa *G*: partenera *A*.

81 6—7 întuneric *G*: întunerec *A*; 10 arheologului *G*: lui Nedan *A*; 16 toate
G: cele *A*; 19 aceea *G*: acea *A*; 28 Ea îi răspunse *G*: Iar ea îi răspunsese
A; 31 prietenii *G*: tovarășei *A*; 32 deodată *G*: odată *A*; 34 uriașă *G*:
uriașe *A*.

82 2 sărutările *G*: săruturile *A*; 3 voia *G*: vroia *A*; 3 jicnească *G*: jignească
A; 8 gidclă *G*: gidilă *A*; 11 aceea *G*: acea *A*; 25 un adevărat scrișnet *G*:
mai mult un scîrșnet *A*; 33 pronunțării *G*: pronunțarei *A*; 35 năvalnică
G: crescîndă *A*; 38 Draga mea *G*: Da, draga mea *A*.

83 1 nervează *G*: inervează *A*; 20 tale *G*: tele *A*; 22 sau joi *G*: joi *A*;
29 spusese *G*: spunea *A*; 38 să fii logodit *G*: să ai o logodnică *A*; 39 logo-
dit *G*: logodnică *A*.

84 6 voi *G*: vroii *A*; 8 mai strîns *G*: mai bine *A*; Lazăr *G*: El *A*; 9 nu
prinseră decît ghemotoci de cămașă *G*: nu-i apucaseră decît cămașa *A*;
Începu *G*: Ea începu *A*; 14 împiedice *G*: împiedece *A*; 16 sinii *G*: sini *A*;
20 încuraja *G*: încurajă *A*; 27 deplin *G*: larg *A*; 27—28 apoi își cobora *G*:
apoi fără să-l slăbească își cobora *A*; 31 îl lăsă *G*: ea-l lăsă *A*; Lazăr *G*:
el *A*; 35 deasupra-i *G*: deasupra *A*; 40 flacăra *G*: flacăra-i *A*.

85 9 neschimbate *G*: vechi *A*; 16 chinuitoare *G*: uimitoare *A*; fără scamă *G*:
exclusivă *A*; 21 împăcată *G*: potolită *A*; 25 sălii *G*: sălei *A*; 31 atit *G*:
atîta *A*; 36 mușterii *G*: mușterei *A*; 37—38 te superi *G*: să te
superi *A*.

86 1—2 — Nu sunt în pierdere? Crezi că eu sunt d-ălea de doi *sulari*!
Nu! Nu primesc nici un ban ... *G*: Nu primesc nici un ban *A*; 12 muște-
riilor *G*: muștereiilor *A*; 14 Fata socotea suma *G*: Fata îl privea *A*; 22
Se duse la el, îl apucă de mînă și-l scoase *G*: Îl apucă de mînă și-l aduse
A; 32 incremenit *G*: uimit și stingaci *A*; 37—38 condeiului negru ... *G*:
condeiului negru ... — Tu n-ai gust de mine, micule? *A*; 39 era grozav *G*:
rămase foarte *A*.

87 3 asta *G*: de asta *A*; 5 dînsul *G*: el *A*; 6 femeia *G*: ea *A*; 11 citea *G*:
cetea *A*; 27 uite *G*: și uite *A*; 37 ea-i *G*: femeia îi *A*.

88 3 și ajunsese la scară *G*: nu mai stătu să mai asculte și ajunsese la scară
A; 7 calm și sigur *G*: domol și calm *A*; 12 stai *G*: stăi *A*; 15 într-o *G*: în
A; 19 străzii *G*: străzei *A*; 23 dimineții *G*: dimineței *A*.

89 13 de demult *G*: vechi *A*; nemerea *G*: nimerca *A*; 16 feminine *G*:
femenine *A*; 18 și-n toini *G*: în toiul *A*; 26 sfîrșiseră de traversat *G*: tra-
versaseră *A*; pătruns *G*: intrat *A*; 27 cîntecul *G*: vocea *A*; 28 dimineții *G*:
dimineței *A*; 36 acela *G*: cîntecului *A*.

90 1 dimineții *G*: dimineței *A*; 5—6 trista-i viață de sălbatec *G*: încăpă-
ținarea lui sălbatecă se consacra unor țeluri de viață mare și adevărată
al căror trist și greu simbol era tocmai casa de mahala îndepărtată spre
care pornise *A*; 6 vocea lui Nae încetă să se mai audă *G*: vocea lui Nae
Inelescu nu se mai auzea *A*; 7 străin *G*: strein *A*; largul străzii negre *G*:
largul străzei acesteia negre *A*; 8—9 piciorul — parcă de la sine — o luă
ușurel înapoi *G*: piciorul o luă înapoi *A*; 10 din ce în ce mai crescîndă *G*:
graba crescîndă parcă *A*; 11—12 Era o arie matinală *G*: De astă dată
Nae Inelescu dăduse drum larg Matinatei *A*; 12—13 Inelescu nu se sfia
s-o zică cu sintaxa-i personală, direct pe italianește. (Din limba aceasta,
el mai știa vreo cîteva pasagii din operele cunoscute și cele trei strofe de pe
poarta *Infernului* lui Dante.) *G*: Și nu se sfia s-o zică pe italianește, limbă
din care nu știa decît — cu sintaxă personală — ariile celebre din operele
mai cunoscute și cele trei strofe de pe poarta *Infernului* lui Dante. *A*; 17
întîlnit *G*: pe care-l întîlnise *A*; 19 nedespuiată încă de aur *G*: încă în plină
strălucire *A*; 21 Marea Seninătății, a Liniștii *G*: Marea Seninătăței, a
Liniștei *A*; 23—24 cele două cornițe de umbră întoarse, ale Nectarului
și Fecundității *G*: Marea Fecundității și a Nectarului, ca două cornițe
întoarse, de umbră, *A*; 25 Astrul plutea imperturbabil în negurile înălți-
milor *G*: Astrul de argint plutea rece și calm în negurile *A*; 29 seva nouă
G: seva asta nouă *A*; 30—31 nu mai era nimic din luna *G*: nu mai era
luna *A*; 35 micrometrul și toate *G*: teodolit și micrometru precum pe
toate *A*; 38 mișcării *G*: mișcărei *A*.

91 5—6 Dar risul îi îngheță, căci mintea îi alunecă deodată înapoi *G*: Și
acum rise cu tot dinadinsul, dar risul îi îngheță căci < de după un copac
un moșneag cu mîinile încrucișate, petrecute în mînecele largi ale șubei
îi privea uimit, iar Nae Inelescu întrerupsese cîntecul și se oprise, privind
înapoi. Lazăr păși înainte fără să micșoreze pasul. Și > mintea îi fugi
înapoi *A*; 6 neexplicabilă *G*: stranie *A*; 11 atavică ... *G*: atavică ... să fi
fost acolo nebunia? ... Căci nebunia nu putea fi decît monstrul de fier
și de frînghii, căruia vroia să-i dea viață veșnică și pentru care și-a dat

el încetul cu încetul propria-i viață. *A*; 12—15 Privirea i se refugie iar pe lună și, pentru a înlătura orice altă idee, se îndărătnici să distingă deasupra Mării Ploilor tremurul de contur pe care ar trebui să-l facă eleganta încovoietură din lunetă a Golfului Iriselor. *G*: Nu-și răspunse, iar privirile lui căutără speriate în lături și în sus, sus de tot, și se opriră iarăși pe lună, ca pe-un refugiu de neatinș... Le încercă din nou puterica deasupra Mării Ploilor, acolo unde un ochi încercat abia de distinge liber eleganta încovoietură din lunetă a Golfului Iriselor. *A*; 19 păr *G*: părul *A*; 21 Cum trebuie să fie doamna Cornoiu goală... *G*: Ca doamna Cornoiu goală... Cum trebuie să fie doamna Cornoiu goală... *A*; 27 privirile *G*: în privirile *A*; 28—29 care, opriri de această vesclie zgomotoasă *G*: pe care-i oprise iarăși, fără să știe, cu hohotele lui și acum *A*; 37 asta se poate întâmpla oricând și oriunde... *G*: nu este desigur nebulie *A*.

92 3—4 dimineața aceea... *G*: dimineața aceea pe bulevard. Se mira chiar cum mai putea să-și pună această întrebare < Să fie clipa aceea cauză cînd un strămoș din caverne i-a gonit sufletul și i-a luat locul, ezitînd în fața gîtului gol al unei prostituate! Dar prin astfel de momente de furie, de întunecare complectă a minții, de paralizie a conștiinței și a bu-nului-simț, pot trece și cei mai zdraveni oameni, mai ales după ce sin-gele le-a fost potopit de puterea otrăvitoare a alcoolului.

Nu putea desigur fi vorba de așa ceva. Afară numai dacă nebulie nu înscamnă totuși numai această obsesie, această obstinație de a-și reproduce la nesfîrșit acele stranii imagini și a-și pune necurmat această înfricoșătoare întrebare; se trezi deodată în timpul nopții, pentru a-și mai aminti că, altădată, cîndva, a mai avut cutare gest dezordonat, sau cutare închipuire fără sens, că foarte adesea discută singur cu mare aprindere cu un personaj închipuit și că de multe ori a surprins, fără să pară că a băgat de seamă, pe elevi rîzînd pe furiș de vreo strîmbătură curioasă a figurei lui, sau de opriri subite, în timpul vreunei expunerii, cu pauze prea largi și cu o figură desigur prea absentă și îndată apoi puțin rușinată, cînd ochii i se îndreptau întrebători spre elevul premiant:

— Or, ce spuneam... sau... or unde am rămas?...

Uneori, îngrozit de ochii ce se plecau șiret, ai aceluia, singurul care nu-i lăsa să-și arate hazul și ironia lor mută, sfredelitoare, credea că a găsit el singur, înainte ca acela să deschidă gura, și începea grăbit, cu su-ſletul ușurat de-o mare greutate.

— Așa da... așa... bun... vorbeam despre oglinzile convexe: la acestea, vă spuneam, vom distinge de asemenea un plan principal, un plan focal și un plan antiprincipal...

— Era vorba încă de oglinzile concave, domnule profesor; întrerupea respectuos, privindu-l cu ochii aceia nesuferit de prefăcuți, elevul premiant. Ne spuneți că o oglindă concavă poate să formeze imaginea a chiar a unui obiect virtual, care ar fi fost imaginea reală a unei alte oglinzi, dacă oglinda primă nu i-ar fi interceptat razele... Și tocmai vă pregăteați să ne arătați cum imaginea cea mai nouă a obiectului virtual e mai mică, reală și dreaptă și așezată între oglinda dintâi și planul ei focal..., continua premiantul cu dîrzenie și siguranță, pentru a-și arăta deplina putere a înțelegerii (care mai putea fi și consultarea dinainte a cărții revelatoare), deși Iazăr îi făcea neconținut semn pe la spate că și-a adus aminte, în vreme ce mîna cealaltă se și apucase să desemneze pe tabla mare schema mersului razelor între cele două oglinzi.

Dar pînă nu demult el se obișnuise să ia rîsul din ochii clevilor drept o bucurioasă înțelegere că domnul e preocupat de probleme înalte, din care descinde, de voie, de nevoie, pentru a le înșira și lor tot ce e mai elementar și mai banal pentru dînsul din vastul domeniu unde rătăcește mintea lui; o încintare, manifestată copilărește, că le este dat să vadă un exemplar din această specie rară și superioară, căreia i-e îngăduită orice distracție și zăpăceală.

Dar acum începea să descopere în ochii aceștia multipli, care-l priveau ascultători, — iar memoria, în care simțea că se întorsese un strașnic re-sort, îl făcea să vadă de asemeni în atîția ochi ai trecutului — o altă culoare, un alt ton, în lumina aceea bucurioasă cu care-l proiectau, ceva mai puțin simpatice, ba chiar rău, necruțător, grobian, în cel mai bun caz com-pătimitor.

Și el se cutremura înfricoșat în fața acestei descoperiri, care zi de zi se făcea mai temeinică și mai cuprinzătoare, ca o spărtură tot mai largă în perețele unei subterane.

Iar spaima creștea tot mai mult în fața revoluțiunii îngrozitoare, care putea, tot așa de limpede cum a apărut la început privirilor copilă-rești, și acum lui însuși, să apară și celorlalți, tuturor, și mai puțin cruțători decît copiii aceia răi și grobiani, care totuși se mulțumeau să fluture numai un vag reflex batjocoritor în ochii lor candizi.

Mai rămînea însă o întrebare. > *A*; 6—7 se putea pune firesc întrebarea *G*: se putea de la sine întrebarea *A*; 7 de-abia *G*: abia *A*; 7—8 tocmai acum se gîndea să-și vadă de drum *G*: de-abia acum pornea la drum *A*; 9—10 tinereții *G*: tinereții *A*; 10 himera *G*: chimera aceea *A*; 12 haluci-nant *G*: acela *A*.

94 1—2 Și-a găsit femeia *G*: Și-a găsit femeia, draguță... femeia *A*; 3 kile *G*: kgr *A*.

95 1 Dar *G*: Da *A*; 5 esteticii *G*: esteticei *A*; 11 e *chic* *G*: e vezi *chic* *A*; 13 < Se sărutaseră iarăși ca la despărțire și ca un fel de legământ pentru data viitoare, la sfârșitul fiecărei din cele două întrevederi mai cu seamă. > *A*; 23 petrecerii *G*: petrecerei *A*; 24 erupția *G*: irupția *A*; 38 < Desigur, ea trebuie să-l compătimească sau poate chiar să-și bată joc de dînsul pentru starea lui de prostrație... Desigur gîndurile ei, proiectate asupra-i au început să tremure cu violență, și-n oscilarea asta necunoscută, de mănunchi de raze, ele ar putea să se împiedece și să dezvăluie ceva nou... o... un... > *A*; 40 hainele astea sunt o curată *G*: un costum ca ăsta e o adevărată *A*.

96 1 nu e mai mult *G*: nu sunt *A*; 18 < Și Lazăr clătină din cap înțelegător; dacă poziția tuturor lucrurilor se strîmbase și acum domnea peste tot un fals echilibru... > *A*; 24 aceea *G*: acea *A*; 39 Cum spun *G*: Ei bine *A*; 41 ținut ca *G*: ținut *A*.

97 1—2 patul ei... adică divanul,... unde dormea *G*: patul ei... unde dormea *A*; 10 rămasă *G*: rămase *A*; 29 < Cum, fără să știe că aceasta — presimțind lucrurile, deoarece recunoscuse într-un vlăjgan ce-i tot da tîrcoale pe la poartă pe băiatul unui fost secretar al lui Cornoiu, mort astă toamnă — își avea martorii constituiți dinainte și gata să vie la cel dintîi apel făcut prin servitoare. > *A*; 34 < agenții cari însoțiseră pe Cornoiu și care așteptau la poartă n-ar fi luat-o înaintea martorilor tocmiți de doamna Șoimu, așa încît, cînd cei din urmă au ajuns > *A*; 36 s-au făcut *G*: s-au făcut deci *A*.

98 2 < au fost puși [agenții] în curent cu cele întimplute de cei dinăuntru, însă, lucru curios, în loc să ia apărarea doamnei Șoimu, cum se așteptau partizanii aceștia, au rămas dimpotrivă foarte nedumeriți de prezența lor acolo, chiar dinainte de a se petrece faptul; au calificat lucrul de cursă și de șantaj și au început să murmure zgomotos contra modului cum a fost tratat un ministru al țării. Martorii doamnei Șoimu au băgat-o atunci pe mîneacă și au început să dispară unul cîte unul, iar cei rămași, înfricoșați de atitudinea lui Cornoiu, care aștepta dirz poliția ca să elucideze această afacere, care nu poate să treacă așa cu una-cu două, s-au dat și ei de partea ministrului. După care, doamna Șoimu a avut o criză groaznică de nervi, și numai acest lucru a determinat pe domnul Cornoiu s-o ierte și să declare că renunță la cercetări, ținînd în fața tuturor o drastică alocațiune morală fostei sale soții, la care — se justifica el — venise chemat de dînsa, pentru a-i asculta păsurile, expunîndu-se oarecum, dat fiind actuala lor situație familială și socială, deci numai dintr-un spirit de largă

filantropie, răsplătit totuși într-un mod atît de nedemn. Îți închipui pe Cornoiu vorbind într-o astfel de împrejurare; e inutil prin urmare să-ți adaog că a plecat aclamat și însoțit de toți cei de față, dușmani și prieteni. Ceea ce rămîne din toată afacerea este totuși că unii din martorii doamnei Șoimu șoptesc așa, după insistente rugăminți... > *A*; 11 neidentificat definitiv *G*: neidentificat *A*; 20 turburătoarea *G*: nostima *A*; 23 rugămințile *G*: rugămințile *A*; 38 întîlnire *G*: întrevedere *A*.

99 13 sărutări *G*: săruturi *A*; 27 aceea *G*: acea *A*; 36 umflat *G*: cam exagerat *A*; 38 chiar să și ridă *G*: să ridă *A*.

100 17 aspectul *G*: înfățișarea *A*; 30 ochesă *G*: e oacheșe *A*; 35 să spui *G*: să spun *A*.

101 5 prietinei *G*: prietenei *A*; 6 asidua micuță *G*: micuța *A*; 19 pe-aci *G*: pe-aici *A*; 22 lacrimilor *G*: lacrimilor *A*; 30 nu mai *G*: nu *A*; 40 singură *G*: însăși *A*.

102 5 însă ar fi *G*: ar fi *A*; 11—12 alintării *G*: alintărei *A*; 16 < Își aminti atunci cu destul necaz de hazul disprețuitor, pe care-l făcuse de absurditatea acestor propoziții, cînd văzuse că nu Lazăr e autorul lor. Acum scrisorile se răzbunau. > *A*; 18—19 domnul Cornoiu ceru *G*: domnul Cornoiu intră foarte agitat și ceru *A*.

103 3 țării *G*: țării *A*; 9 roților *G*: roatelor *A*; 11 cu *G* în *A*; 20 tocmai *G*: întocmai *A*; 34 vîrite sub nări *G*: sub nări *A*; 36 totuș *G*: totuși *A*; aibă *G*: aibe *A*.

104 11 ministrului justiției *G*: ministrului sănătăței *A*; 14 portofoliului pe care-l deținea Cornoiu *G*: portofoliului Ocrotirilor sociale pe care-l ținea Cornoiu *A*; 31—32 salutări *G*: saluturi *A*; 32—33 la confuzii, la ocheade și chiar la răspunsuri provocatoare de hilaritate *G*: la confuzii provocatoare de hilaritate, la ocheade și chiar la proferări de obraznicii *A*; 40 < Dimpotrivă astfel de mărturisiri în public sau aproape de ureche o ofensau oribil, pîrîndu-i-se că acel ce le făcea are oarecum aer concesiiv sau că înainte de a se hotări să le constate, sta de bună seamă la îndoială. > *A*.

105 18 totuș *G*: totuși *A*; fecioreasca-i sfiiciune *G*: fecioreasca înfățișare de toate zilele, delicioasa-i *A*; 21 lozincă *G*: deviză *A*; 29 totuș *G*: totuși *A*; 33 candoarea *G*: candoarea pură *A*; 37 picior *G*: picior înalt *A*.

106 3 gălăgioși posesori G: tainici posesori A; 3—4 (la tot pasul Nenoveni corecți și somnoroși, ori tari de urechi de la natură sau din fudulie, acceptând cu destulă greutate sau contestind, fără chip de revenire, nume și figuri chiar din cele ce trecuseră de mult și temeinic pragul istoriei) G: (Bergson era perimat, Einstein farsor, Tolstoi simplu scrib social, fără dar poetic) A; 9—10 desigur incomparabil mai puțin exagerată în propriu-i oraș G: nu chiar așa de exagerată desigur — în orașul ei A; 17 le simți G: o simți A; 19 aceeaș G: aceeași A; 20 autocontemplației G: autocontemplațiunei A; 23 de dedesupt G: dedesubt A; întâmplării G: întâmplărei A; 24 biruinții G: biruinței A; 28—30 de „nebuni cu măsură” sau de „nebuni în toată firea”, cum își botezase pe micii și suportabili ei nebuni de-acasă, pentru a mai trebui să-și caute un altul aci G: „de oameni în toată firea”, cum o botezase, pentru a mai trebui să caute un altul A; 31 spune G: încă spune A; 32 acum G: aici A; 34 izbîndă G: reușită A.

107 2 pretinse hotărît G: pretinse A; 3 în provincie G: la ei, acasă A; 18 aceea G: acea A; 23 < E drept, martorii mai toți trecuseră de partea domnului Cornoiu; cei duși la poliție afirmău acum, pînă la unul, că doamna Sultana îi chemase din vreme, sigură de ce avea să se întîmple (de fapt domnul Cornoiu fusese la dînsa și în ajun, dar n-o găsisese acasă; Sultana era deci sigură că va veni și a dona zi) — așa că tema cursei întinse nu era greu de susținut. Dar mai era un martor — un student înalt — se zice, care dispăruse deodată, și de la care, se spune, emana toate necuviințele adresate domnului Cornoiu. > A; 37 Elveția G: Helveția A.

108 4 țării G: țarei A; concediile G: congediile A; 17 falș G: fals A; 24 < Nu-ți mai rămăsese decît să mă insultî și cu presupunerea asta infamă... Zadarnic domnul Cornoiu a vrut s-o impece, văzînd această neașteptată izbucnire, care-i da certitudinea cît de străină era ea de împrejurarea la care se gîndise dînsul. > A.

109 7 < Domnul Cornoiu tocmai dăduse ordin la telefon să i se aducă mașina ministerului. Se mai înseninase puțin gîndindu-se satisfăcut la izbucnirea cumplită a soției sale, care-i plăcuse mai ales prin mina de dispreț, Doamne, de dezgust profund, pe care o făcuse, numai la simpla idee c-ar putea fi bănuită măcar. Și mai ales, cra limpede, supărarea ei mersese la paroxism, pentru că bănuiala ar fi putut părea că se proiectează acolo, în provincie, în orașul lor. Așadar era limpede că doamna Cornoiu simțea strigătoare repulsiuni pentru oricare dintre amicii de-acolo, întru atît intrucît ei ar putea fi priviți și altfel decît de partizani și unelte. Era limpede apoi că și aici, la București, unde bănuiala ar fi fost oarecum mai

plauzibilă, în orice caz mai puțin jicnitoare, nu era nimic care s-o țină legată, de vreme ce ea însăși pretindea să-și revadă casa din provincie. Cu alte cuvinte, sentimentul ei exclusiv de mare stăpînitoare nu se alterase cu nimic, ba dimpotrivă ultimele împrejurări îl făcuseră să crească.

A doua constatare era de asemenea bună; deocamdată nu aillase încă întîmplarea cu Sultana Șoiu. Se producea întrebarea: cum va reacționa ea în fața acestei neplăcute împrejurări. Va privi-o ea cu acelaș dispreț suveran cu care privește pe toți și pe toate, va admite că soțul ei a fost atras în cursă și se va mărgini doar să-l primească surîzîndu-i cu milă, ca unuia care s-a dovedit atît de lipsit de prevedere, ceea ce e notă rea pentru un om politic? Sau... Dar nu: prima alternativă e atît de potrivită cu caracterul ei, cu modul ei de a vedea lucrurile doar prin prisma asta de ordin pur intelectual, excluzînd matematic orice altă presupunere, de proveniență sentimentală (sursă sufletească în care ea părea că nu crede), încît domnul Cornoiu se gîndi, cu drept cuvînt, dacă nu e mai bine să dea cărțile pe față; începutul tot îl făcuse... Da... Cel mai bun lucru... Iar cît privește pe doamna Șoiu, atît pentru a i se arăta dumisale personal că puterea nu iartă, cît și pentru a se arăta celorlalți că domnul ministru înțelege să pedepsească pe cei ce îndrăznesc să-i întindă curse, cît în sfîrșit pentru ca Zina să vadă că nimic n-a fost la mijloc altceva decît so simplă pornire de binefacere, răsplătită printr-o odioasă înscenare — automobilul care sosește acum în loc să-l ducă la ministerul lui îl va duce la ministerul instrucțiunei, iar doamna Șoiu va binevoi la toamnă să ia drumul frumos al Basarabiei.

Domnul ministru se ridică ferm de pe fotoliu și făcu cîțiva pași nerăbdători.

— Dar ce dracu are mașina aia de nu mai vine odată. > A; 13 Șoi... G: Sultana Șoi... A; 24 avea G: are A; 24—25 dînsul vorbise G: domnul Cornoiu a vorbit A.

110 13 instrucție G: instrucțiuni A; 15 care dă G: de dă A; 23 biroul G: birou A; 24 grelele G: grele A.

111 6 Și omul politic învinse. G: Și învinse. A; 8 șadă G: șadă A; 18 < Dar va ceda în cele din urmă... Oh... acum o are la mînă... Or... or procesul-verbal de flagrant delict de șantaj, încheiat în regulă, de agenți competenți, și unde... aici la București, unde nu mai poți zice că... în propria lui locuință. > A; 25 care G: cari A; 26 să regreti G: că trebuie să regreti A; 27 E curios numai că... G: Ceea ce e curios e că A; 39 un moment numai G: un moment numai... te rog să mă ierți un moment numai A.

112 6 aci *G*: aici *A*; 7 șadă *G*: șadă *A*; 14 dracul *G*: dracului *A*; 40 — Caz... chestie ?... *G*: — Caz... amant... chestie ...*A*.

113 6 veni *G*: intra *A*; 9 de care *G*: pe care *A*; 18 convingi *G*: învingi *A*; 28 prietini *G*: prieteni *A*; 34 jicnită *G*: jignită *A*; 37 cine face parte din *G*: ce e cu *A*; 40—41 mă socotești fără chip de schimbare *G*: mă socotești și acum *A*.

114 33 perete *G*: părete *A*; 35 se întâmplau *G*: urmau *A*; 40 să-ți *G*: să *A*.

115 3 puterii *G*: puterei *A*; 11 rindul dumitale *G*: rindul dumitale acolo *A*; 27 cărora le *G*: cărora el le *A*; 32 O simplă dorință *G*: O singură dorință *A*; 38 străzii *G*: străzei *A*.

116 11 stimulent *G*: stimulent... sau ca pe un motiv de comparație *A*; 25 Numai să nu te superi dacă-ți spun Iosefina... *G*: Să mă lași să-ți spun Iosefino... *A*; 29 altfel, tranșă ea grăbită *G*: altfel *A*; 31 grije *G*: grijă *A*; 35 tovarășe *G*: tovarășă *A*.

117 17 aici *G*: aci *A*; 18 cum *G*: nu *A*; 20 mi-a *G*: mi-a spus *A*; 22 zice că n-au de ce *G*: zice... *A*; 36 totuș *G*: totuși *A*.

118 14 uși *G*: uși *A*; 15 totuș *G*: totuși *A*; 19 trecînd *G*: ce trece *A*; 36 nemărginirii *G*: nemărginirei *A*.

119 13 minții *G*: minței *A*; 17 pe *G*: în *A*; 18 imaginii *G*: imaginei *A*; 21—22 avar bătrîn *G*: bătrîn *A*; 23 ca să apuce *G*: spre a apuca *A*; 26 luminii *G*: luminei *A*; 27 realității *G*: realității *A*; 28 frumuseții *G*: frumuseței *A*; 29 minții *G*: minței *A*; 37 voia *G*: vroia *A*.

120 1 curele *G*: frîghii *A*; 8—9 scăpase pentru totdeauna de el! *G*: scăpase! *A*; 11 pe după obezi *G*: pe lângă pereți *A*; 27 ultimul *G*: unicul *A*; 28 drăcească *G*: dumnezeiască *A*; 35 cu degetul *G*: degetul *A*.

121 9—10 soarele a răsărit de-a binelca *G*: a răsărit și soarele *A*; 17 aci *G*: aici *A*; 21 străină *G*: streină *A*; 32 străzii *G*: străzei *A*; 35 vieții *G*: vieței *A*.

122 6 să-și poată spune *G*: cel puțin de departe, o singură dată numai *A*.

123 5 opinci *G*: cu opinci *A*; 11 a *G*: au *A*; 30 hîrșciie sau scrișnește *G*: hîrșciie sau scîrșnește *A*; 32 scrișnească *G*: scîrșnească *A*; 40 urît *G*: și urît *A*.

124 15 din nou *G*: din somn *A*; 20 întirzia *G*: întirzia *A*; 27 minunii *G*: minunei *A*; 37 pregătiri mari *G*: pregătire mare *A*; nopții *G*: nopței *A*.

125 2 vieții *G*: vieței *A*; 3 sfeșnicele *G*: sfeșnice *A*; 12 vieții *G*: vieței *A*; 24 mașinii *G*: mașinei *A*; 28 prietinește *G*: prietenește *A*; 30 perete *G*: părete *A*; 39 spinării *G*: spinărei *A*.

126 11 împiedică *G*: împiedecată *A*; 13 roții *G*: roței *A*; 15 mașinii *G*: mașinei *A*; 40 de-aci *G*: de-aici *A*.

127 7 coborîrii *G*: coborîrei *A*; 15 aceea *G*: acea *A*; 27 < Dar tu, zeiță, mi-ai pus în mînă pe micii demoni, cu vestea coborîrei tale aici, în această casă omenească. Da, mi i-ai pus în mînă, și asta va însemna trecerea ta în cartea veșnicei nemuriri. Căci în ziua cînd m-am întors de la tine cu vestea venirii tale în suflet, i-am > surprins pe toți < drăcușorii lui Maxwell.> *A*; 32 puse *G*: puse atunci *A*; 33 sloboadă *G*: slobode *A*; 36 întrebuintînd înadins *G*: întrebuintînd *A*; 39 roții *G*: roței *A*; 40 puțin *G*: ușor *A*.

128 16 crucii *G*: crucei *A*.

129 27 întimplare *G*: împrejurare *A*; 29 minții *G*: minței *A*; să stai *G*: să asîști *A*.

130 1 roții *G*: roței *A*; 5—6 înnebunirii *G*: înnebunirei *A*; 9 amintirii *G*: amintirei *A*; 12 < — Bine, dar mașina era de mult construită... se vedea bine. — Tocmai... și chiar în seara făgăduielii tale, lui i s-a părut că merge pentru prima oară...> *A*; 14 pină într-atîta... *G*: atîta *A*; 15 s-a mulțumit doar cu banii... canalia... *G*: S-a mulțumit doar cu banii... *A*; 18 revederii *G*: revederei *A*; 21 < Nu-și dădea nici ea seama ce putea fi asta pe soțul ei. Și era sincer de întristată că nu-i poate răspunde onest, cu aceeași măsură, ceea ce simțea bine că s-ar fi întîmplat, dacă micul Lazăr ar fi putut rezista fericirii de a o avea, și acum la trei zile ar aștepta-o, copil cuminte și credincios, iubind-o ca pe propria lui viață și punînd-o în cumpănă cu infinitul. Doamne, de ce trebuie numai să înnebunească sau să moară pentru ca să-i poți vedea puterea iubirii. Oh, cît de fericită ar fi răspuns și ea atențiilor galante de acum ale soțului său...> *A*; 26 părul celei de-a doua soții a lui Napoleon *G*: părul *A*; 35 < în cazul ăsta domnul ministru ar fi luat proporții considerabile în ochii ei, chit că mobilul lui ar fi putut să fie cursa pe care a întins-o puterea ei de credință. Pe urmă faptul că el a fost profesor de istorie, pe urmă galanteria lui.> *A*.

131 20 nu-i știe *G*: nu-i cunoaște *A*; 33 literile *G*: literele *A*.

132 39 putut cumva G: putut A.

133 1 să se nască G: naște A; 5—6 atunci la circumă ... Nae Inelescu sau Lazăr ... G: atunci la circumă A; 9 de bună seamă G: desigur A; 9—10 n-ar fi fost tocmai prea mult G: n-ar fi tocmai mult A; 12 totuși G: de bună seamă totuși A; 14 pedepse pentru orice abatere cât de mică G: pedepse A; 15 ca niciodată G: și de data asta cu dînsul A; 15—17 Iar culmea era că de astă dată, cînd avea să-i aplice iarăși canonul, cum îl denumise dînsa, desigur că-și ve refuza corpul G: refuzîndu-și corpul A; 18 prevestise „prietenește” G: prevestise A; 29 paralizat, sau deturnat indirect G: paralizată indirect A; 34 aceste lucruri G: lucruri A; 34—35 înțelese G: înțelege A; 36 plecării G: plecării în același tren A; 40—41 Deci chiar în ziua aceea trebuie să stea singur cu doamna Cornoiu G: Deci trebui să se ducă la doamna Cornoiu singur A.

134 2 obiect în preajmă-i G: obiect oricare din preajma ei A; 4—5 dînsa se ridica să treacă pentru un moment alături G: cînd se ridica să treacă alături A; 11 picur G: picuș A; 12 întreabă G: întrebă A; 13—14 s-a aflat cumva G: s-a auzit A; 25 o privi G: i se uită A; 27 vag buburoșată G: buburoșată A; 35 răspunse G: spusese A; 36 iar acum doamna Cornoiu socotise G: doamna Cornoiu credea A; 37 se putuse informa G: se putuse informa de bunni-prieten A; 38—39 că probabil, bunni-amic G: Lazăr probabil că A.

135 3 acea G: aceea A; 6 vorba, asupra tragicului subiect G: vorba A; 7 bănuielei G: bănuielei A; 10 o făcură G: o făcu A; 13 interesul G: interesul acesta A; arăta acum G: arăta A; 14 acesta G: el A; 15 încă cu G: cu A; capăt G: cap A; 16 mai trebuia să vină G: sosi A; 29 acea G: aceea A; 32 Reacția G: Reacția asta A; 33—34 frumusețea din gîndul lui de-acum G: frumusețea A; 41 ce se agita în luciul G: din luciul A.

136 16—17 de plăcerea intensă ce-i producea G: de plăcere A; 28 vieții G: vieții A; 31 mai-mai să se lase G: se lăsase A; 33 lințoliu înfiorător, luciul cel G: lințoliu, luciul A; 34 împace G: impece A; 38 femeia de-acasă G: ea A; 38—39 deveni îndată G: deveni A; 39 ba G: ba chiar A; 41 să întrebuițeze la adresa ei, culme a disprețului G: să întrebuițeze ca culme a disprețului A.

137 1 Atît G: Atîta A; 2 necruțătoarea Berta G: ea A; 10 pronunțată G: aplicată A; 18 s-o știe și s-o vadă de aproape G: s-o vadă și de care cu orice preț ținuse să fie văzută A; 20 < Dealtminteri prea greu nu-i era

[cuvînt ilizibil] îi aduse cu melancolie aminte de drumurile aproape aceleași, de nu mai demult acum o lună, cînd își pierdea amiezile și serile bătînd trotoarul în urmărirea Tinuței, care și ea își urmărea, sărmana, prin labirintul celor mai complicate mahalale, nenorocul și deznădejdea. Și astea toate pentru a se desfăta cu rară voluptate de accesele de turbare geloasă a domnului Nedan, care vedea în aceste misterioase și îndepărtate rătăcirii, reminiscența vieții ei de pînă acum. Dumnezeu, o lumină sîngerie se deschidea ca o zare de război în mintea ei; furia turbată își muta acum sediul în încăpătorea locuință a formidabilului piept; dar drumurile pe care le va bătători ... > A; 25—26 fericirii G: fericirii A.

138 5 fantastică G: fantomatecă A; 13 curții G: curței A; 18 existenții G: existenței A; 22 minții G: minții A; 25 ochii G: ochi A; 27—28 imaterial — ca orice ideal G: imaterial A; 31 Rugina trecutului G: Femeia A; 23 camerii G: camerei A; 35 sub cununa G: cu ochii de spaimă sub cununa A.

139 19—20 că de astă dată poate G: că poate A; 26 zbateri de acest fel G: zbateri A.

140 5 jicnită G: jignită A; 19 nopții G: nopții A; 21 socoti G: socoti cu groază A; 22 acelaș G: același A; 27 nemaipărînd G: se părea A; 33—34 unicul din serie pe care-l poseda Nedan și i-l împrumutase G: una din cărțile ce-i veniseră de la Paris, de la o prietenă care, rugată anume, luase la rînd toți anticarii de pe cheiul Senei A; 36 subiect G: nume A.

141 5 arăte G: arate A; 18—19 a continuat G: continuă A; 35 strivirii G: strivirii A.

142 5 țării G: țarei A; 6 voinții G: voinței A; 7 trecutului G: trecutului și prezentului A; 13 ochi G: ochii A; 10 < Îi revedea pe toți prin chipul lunguiet și superb al unui individ necunoscut și care o lăsase complet indiferentă atunci, deși cînd ieșea dimineața la Șosea o întîmpina cu o întoarcere atît de elegantă și îndrăzneată făcută în coasta automobilului ei cu mica și zvăpăiața lui mașină, încît la început o speriasse teribil — pentru a o conduce apoi pînă dincolo de Băneasa, învîrtindu-se în juru-i în viragii îndrăznețe, precedînd-o cu ințeli mortale, cu strecurări pe după ronturi și printre vehiculele țărănești întîlnite, cu o dibăcie de calcul atît de uimitoare, că adesea îi oprea inima în loc și-i căsca ochii de spaimă.

Figura aceasta o întîlnise apoi în impecabile ținute la teatru, prin restaurante, la Cameră, în cine știe ce localuri. Venea ori pe unde se ducea

dînsa, ghicindu-i prezența într-un anumit loc cu un dar de devinare care-o uimi de asemeni. Dar tot avu mindria intimă să nu întrebe cine e. Căci în mintea ei stătea atunci în cumpănă privirea evocatoare de alte universuri a lui Lazăr, cu înfățișarea învăluită într-o medievală și uriașă pelerină de mister a unui truver, care-i ducea închipuirea și viața cu secole înapoi. Iar vitejiilor tipului din mașină le da importanța unor simple numere de circ. Între omul ăsta care-și juca viața pe-o roată și între două fanteze fără viață, ea fusese amăgită de jocul de păpuși al celor din urmă...

Cine va fi fost tinărul acela cu mica lui mașină pestriță, cu largul lui gheroc pestriț, cu pălăria pestriță, cu borul ridicat în față și lăsat la ceață, cu ochii aceia zvăpăiați și aprinși ca și mica lui mașină... Va ghici el și-acuma venirea ei, va ști el desigur să-i iese înainte la gară prin noianul de oameni?... O, asta nu, desigur, dar de bună seamă el o știe, și-acum, cu venirea toamnei, el trebuie s-o aștepte înfrigorat din zi în zi... poate chiar se duce la Șosea și așteaptă acolo cu botul mașinei întors spre pîn-tecul drumului. Și revenea dezamăgit în fiecare dimineată, fără viragii, fără să mai încerce coarda morței pe minunatul drum înecat în splendorile dimineții.

Ce va face el oare acum, întii, cînd va vedea-o ce va născoci mintea lui îndrăzneată pentru a-i arăta bucuria revederii...> A; 23 iarăși aminte G: aminte A; seara lui Nedan G: seara lui Nedan — cum o botezase A; 32 de mulțumită G: de bine A; 36 zgomote stridente G: zgomotele cele mai stridente A; 40—41 lăsate astfel tocmai G: tocmai A.

143 5 înfigea G: înfige A; nopții G: nopței A; 13 fără friu G: fugarului A; 15 care tot i se părea G: care i se părea A; 19 uși G: uși A.

144 6 Să fi căutat oare G: Dar mai putea căuta și A; 7 Însă G: Doamne A; 9 aci G: aici A; 15 scăpării G: scăpării A; 26 se porniră G: se porniră de astă dată A; 33 într-adevăr G: într-adevăr, aci A.

145 6 răsfrîseră G: răsfrîseseră A; 10 pe-alături G: pe-aci pe-alături A; 25 somnoroș G: somnoroș A; 28 găsirii G: găsirei A; 33 expresia G: expresie A.

146 14 frica. Era o copilărie să se sperie astfel de nimic, și încă de o biată vietate scrîntită și firavă ca nefericitul Lazăr. G: frica A; 21 Dealtmînteri G: Dealtfel A; 23 așa G: astfel A; 24 Nu regreta G: Și nu regreta A; 39 trimisese G: trimisese A.

147 9—10 intrigii G: intrigei A; 26 aceea G: aceea A; 41 feminine G: feminine A.

148 13 încetinire G: încetinire A; a goanei trenului G: a întregului tren A; 34 domnul G: dînsul A; 35 surizindu-i G: surizindu-i prietenește și dezbrăcîndu-se alene dinaintea-i A.

149 26 lacrimi G: lacrimi A; 29 opririi G: opririi A; 29—30 nu ar avea de unde G: nu ar putea A; 30 lucrul ăsta G: lucrul ăsta, numai așa... o idee... A; 32 aceeaș G: aceeași A; 39 Izbîndu-se G: Și izbîndu-se A; 41 inimii G: inimei A; uși G: uși A.

150 6 absurd G: ar fi absurd A; 19 perna G: perina A; 36 subitele-i G: subtilele-i A; 37 vieții G: vieței A.

151 14 minții G: minței A; 17 stingii G: stingei A; 26 frămînta G: frămîntă A; 34 nopții G: nopței A; 38 frumuseții G: frumuseței A; 39 aici G: aci A; 40 răsufării G: răsufării A.

152 4 Însă stupoarea G: Iar pe dînsul stupoarea A; 13 urechi G: ureche A; 16 scării G: scării A; 21 greșala G: greșeala A; 31—32 țigară G: țigare A; 36 atît G: atîta A.

153 4 gîndit G: grăbit A; 22 țărături G: țărmi A; 34 s-o fi luat G: s-o fi luat-o A.

154 6 glăsui G: glumi A.

154—155 39—1 ale dedesupturilor gîndului G: ale minței A.

155 5 femeia... G: femeia... doamnă... A; 20 < nu mă mai așteaptă, de vreme ce m-a văzut, cu siguranță, pe coridor, conducîndu-vă pe dumneavoastră. Desigur că ea-și seacă ochii umeziți și necazul pentru făgăduiala care i-a scăpat în căptușeala de mătase a pardesiasului ei.> A; 22 trimite G: trimete A; 23 < Ar fi fost desigur un sacrificiu pentru dînsa să-și piardă o zi în plus pe drum, numai pentru că îi făgăduisem în schimb că peste două zile va conta pe ajutorul meu... E o afacere cu o taxă succesorală, o veritabilă încurcătură de care n-am habar... însă mă gîndeam să recurg la ajutorul domnului ministru Cornoiu... O întreagă complicație de mici dezastre, o, nu e nevoie să vă neliniștiți pentru că aci am vrut să revin... cum o să regret toate acestea cînd piciorul, care apasă, calcă și trece peste toate astea, e al dumneavoastră, doamnă... nu, nu, fiți liniștită... fata cea blondă de bună seamă își va găsi alt protector la București, sau poate mă va întîlni tot pe mine, cu o zi mai tîrziu... așa că nu ea e cea care poate fi compătimită; eu insumi cum aș putea fi compătimit că în schimbul unei banale nopți de amor, norocul mi-a aruncat în cumpănă fericirea de a însoți pe cea mai frumoasă femeie din țară un ceas de drum

de fier... Ah, ba nu, sunt chiar foarte de compătimit că această fericire nu va dura decît un ceas, plus cît mă va mai dăruî norocul să ne ţină aceştia în cîmp...

— Nu va fi mai bine, domnule Inelescu, să mă mut şi eu în compartimentul fetelor, şi-apoi le voi lua sub protecţia mea la Bucureşti... tot vă daţi jos la Piteşti...

— Dacă ţineţi cu orice preţ să-mi smulgeţi posibilitatea de a servi eu pe drăcoasa aceea de blondă peste două zile, mă plec şi sub această nouă apăsare a frumosului şi implacabilului destin, care mi-a fost hărăzit în noaptea aceasta... Înşă aveţi dreptate, cum aş putea să vă las astfel, cînd acel individ necunoscut spuneţi că de două ori a încercat să vă atace... Doamnă, vă voi însoţi pînă la Bucureşti dacă nu se poate altfel... Şi voi găsi eu un pretext pentru minister pentru a scuza cea dintîi întîrziere a mea la datorie...

— O, în privinţa asta ne va fi, cred, de folos soţul meu, dacă aveţi gentileţă...

— Nu, nu, nu... nu, asta nu... în nici un caz soţul dumneavoastră... Vă rog, doamnă, n-aş vrea în nici un caz să ştie domnul ministru că v-am însoţit la drum într-o noapte, într-un tren pustiu, care s-a oprit pe cîmp... Vai desigur, îmi va fi recunoscător, o ştiu, o ştiu prea bine... fără nici un echivoc, doamnă... dar... în fine... prefer să sufăr pentru dumneavoastră, prefer ca mica muştrare din cariera mea să fie din cauza dumneavoastră...

— Cînd poate fi evitată...

— Va fi evitată spre a atrage după sine... nu, doamnă, vă rog, doamnă...

— Crezi că va atrage cu adevărat după sine...

— Doamnă, orice ar fi să se întîmple, vă rog nu... de ce nu mi-aţi asculta această mică rugăminte... v-ar putea oare împiedeca ceva...

— Dacă dumneata ţii...

— Vă mulţumesc...

Ea-l privi zîmbitoare o vreme, apoi spre a-l necăji:

— Ei lasă, domnule Inelescu, vă cred că nu faceţi un prea mare sacrificiu pentru mine, deşi mi l-aţi dezvoltat atît de pe larg... veţi întîlni pe blonda de la Bucureşti şi lucrurile vor fi tot acolo. În acelaş timp mă veţi fi servit şi pe mine, şi vă voi fi recunoscătoare... Mai rămîne punctul lipsei de la datorie... Iacă, propun următoarele: să mergem în cabina fetelor, dumneata te vei da jos la Piteşti, iar eu nu le voi făgădui nici un ajutor. N-avem decît să nu le spunem cine sunt eu...

Nae Inelescu o fixă cu ochi măriţi. Va să zică era adevărat că ea fugise din compartiment, pentru că într-adevăr i se făcuse frică. Şi fără să mai pregete, porni din nou la asalt:

— Vai, doamnă, n-aţi interpretat just cele înşirate de mine, desigur cam în neregulă, dat fiind circumstanţele şi persoana lingă care am rarul noroc să stau în asemenea circumstanţe... Nici n-am vrut să fac paradă de sacrificiu, ci doar să subliniez un omagiu... Pe care, văzînd că n-am izbutit să-l învederez cum trebuic, voi insista, avînd chiar acest aer, nemodest, că aş face paradă de sacrificiu... Şi voi trece, frumoasă doamnă, fie-mi îngăduit cel puţin în noaptea asta să vă adresez astfel de vorbe — pe care de mult v-aţi dispensat de a le mai auzi de la mine —, voi trece, cum spun, frumoasă doamnă, peste călcarea datoriei şi muştrarea de care am vorbit, ca peste ceva cu totul şi cu totul fără importanţă. Vom trece chiar şi peste capul blondei cu ochi apoşi şi mari, de la care, vă asigur că la Bucureşti, după ce voi servi-o nu voi căuta să exploatez succesul... Vă rog să credeţi că la Bucureşti nu această mică blondă provincială va ţine în loc timpul meu... Dar oricum, doamnă, recunoaşteţi şi dumneavoastră, oricît aţi fi de în necunoştinţă de cauză, că nu putem trece peste un singur lucru fără să-l regretăm... Şi anume...

— Şi anume...

— Rămasul la Piteşti...

— Cum... rămasul la Piteşti...

— Vorbesc de rămasul meu personal la Piteşti, şi nu pentru inspecţia la liceu, ci pur şi simplu pentru rămasul în el însuşi, rămasul meu şi-al blondei... Mă priviţi ca pe-un scrîntit desigur, dar ce vreţi, scumpă şi mult frumoasă doamnă... Nu este prea frumoasă desigur blonda din vagonul vecin; la Bucureşti, repet, o voi servi sumar, şi nu voi şti apoi cum să mă scap de dînsa... Acolo, aventura cu această fată nu va avea nici o atracţie... pe cînd, gîndiţi-vă la aceeaşi aventură, în trenul care trebuia să ajungă la Bucureşti la ora 1 noaptea, şi care s-a oprit multă vreme în cîmp, atîta cît o mică provincială să fie scoasă din minţi şi făcută să-şi intrerupă drumul. Să se scoboare la o staţie necunoscută nici pentru ea, nici pentru cel care o imbie (întrucît mă priveşte, pentru prima oară văd acum Piteştii)... > A; 27 < spre cumpăta nedumerire a micii mele prietene, care se convertise într-atîta la poetica perspectivă a rămînerei într-un miez de noapte, într-un oraş necunoscut, cu un neaşteptat prieten... > A; 31 trimetînd G: trimiţînd A.

156 5 cel mare G: cel mare însă A; 10 împrejurării G: împrejurărei A.

156—157 36—40; 1—35 < să-mi daţi şi ordin. Voi merge înainte şi voi face orîşice ca să vă apăr, deşi cel mai nimerit lucru ar fi, pe cît ne va fi cu puţinţă, să-l evităm... Doamna Cornoiu încruntă uşor sprincenele

și rămase cu privirea pierdută în gol. În sfârșit, orice ar fi să se întâmple... să așteptăm cu seninătate! rosti el eroic, și întărind cuvântul cu un gest energic al mâinii. Al doilea motiv, doamnă, și regret că, în calitate de neștiutoare, n-ați sesizat încă farmecul neprevăzutului, pe care încercam să-l descriu cu slabele mele mijloace în două cuvinte, e, doamnă, ... că mica blondină nu va mai avea nici o atracție la București... savoarea aventurii o forma tocmai Piteștii ăștia, tocmai orașul ăsta, acum cufundat în noapte... în care ne vom opri...

— Ne vom...

— Se va opri trenul... și-mi închipui că și dumneavoastră sînteți destul de amatoare de farmecul lui... Să trecem deci cu nepăsare la capitolul celălalt, mai puțin grav, conchise el cu bărbăție, perfect convins că individul pe care ea-l descriese atât de vag, nu putea fi decît un simplu borfaș de trenuri...> A.

157 4 observă atunci G: observă A; 13 minii G: minii A; 21 doar cu destulă dărnici G: cu dărnici A; 28 aventurii G: aventurii A; 37 strașnic G: minunat A.

157—158 40—1 n-aș mai coborî la Pitești.. să știu că ar întrebuința și dinamita... G: n-aș mai coborî la Pitești... A.

158 1 astea G: ăștia A; 3 vechiul G: eu, vechiul A; 4 face G: fac A; 6 care G: cari A; 7 închipuiți-vă, zic G: Închipuiți-vă A; 8 gării G: gărei A; 10 nopții G: nopței A; 16 exaltat G: esaltat A; 31 nu vroiau G: nu încetase A; 36 se oferă G: se oferă ea A.

159 2 piedică G: piedecă A; 16 pornirii G: pornirei A; opririi G: opririi A; 18—19 ea era o întrebare G: ea era o întrebare numai o simplă întrebare A.

160 21 aceea G: acea A; acesta G: ăsta A.

161 22 feștila G: lampa A.

164 13 întîrzierii mari G: întîrzierii mari se pare că doar se așteaptă să ia mașina apă, ca să pornească iarăși în goană turbată. De aceea Lazăr se gîndește că n-ar fi timp să mai dea o raită pe la domnul Carol ca să-i mai spună, privindu-l cu ochi sănătos de sub cucuiul negru: începuse chiar să se învîrtească, însă numai în capul meu. Și să ridă, cum ride el, plin și răcnitor... Ha, ha, ha... Nu, lasă, îl va vedea la București și va avea timp mai mult de stat împreună... A; 37 părerii G: păreri A.

165 1 birje G: birjă A; a adormit G: adormise A.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

Filă dintr-un ms. în care Gib I. Mihăescu face un istoric plin de ironie asupra construcției gimnaziului din Drăgășani (Arhiva familiei Drăgășani)	88—89
Ciorna unei scrisori în limba franceză prin care Gib I. Mihăescu comandă în Franța diferite piese optice necesare observațiilor sale astronomice (Arhiva familiei, Drăgășani)	88—89
Cartea de membru titular trimisă lui Gib I. Mihăescu de către Société Astronomique de France (facsimil comunicat de G. M. Tatomir)	88—89
Cartea de membru titular trimisă lui Gib I. Mihăescu de către Société Astronomique de France (facsimil comunicat de G. M. Tatomir)	88—89
Fila 200 r. din ms. A, <i>Brațul Andromedei</i> (Arhiva familiei, Drăgășani)	184—185
Fila 18 r. din prima variantă a romanului <i>Brațul Andromedei</i> (Arhiva familiei, Drăgășani)	184—185
Fila 16 r. din varianta în care apare Mihai Aspru ca personaj în <i>Brațul Andromedei</i> (Arhiva familiei, Drăgășani)	184—185
Filă cu modificările autografe ale lui Gib I. Mihăescu pe o copie a unui fragment din <i>Brațul Andromedei</i> , făcută de altă mînă (Arhiva familiei, Drăgășani)	184—185

CUPRINS

<i>Nota editorului</i>	VII
BRAȚUL ANDROMEDEI	
Partea întâia	3
Partea doua	93
<i>Note și variante</i>	169
<i>Tabla ilustrațiilor</i>	279

Lector : AURELIA RUSU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

*Bun de tipar 11.IX.1979. Tiraaj 5 130 ex. legate 1/1.
Coli ed. 18,02. Coli tipar 18. Planșe tipo 4.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 2313 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918”
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București,
Republica Socialistă România